

**ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

(кафедра іноземної філології, перекладу та методики навчання)

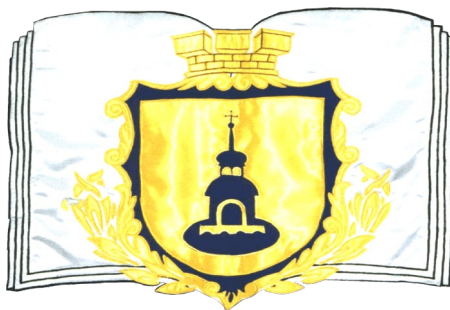
**ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ БІЛОРУСЬКОЇ КУЛЬТУРИ, МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
НАН БІЛОРУСІ**

ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ / ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

ГРАЙФСВАЛЬДСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ / UNIVERSITÄT GREIFSWALD

**УНІВЕРСИТЕТ ІМ. Ф. ПАЛАЦЬКОГО В ОЛОМОУЦІ /
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUČI**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ЗБІРНИК ТЕЗ

І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПЕРЕЯСЛАВСЬКА МОВОЗНАВЧА ТОЛОКА»

Переяслав-Хмельницький – 2019

УДК 81'23'243'25'27'37'373[81'242+81'243]

П27

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 1 від 30 серпня 2019 року)

Переяславська мовознавча толока: тези I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 19-20 вересня 2019 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2019. – 250 с. (Електронна книга).

Редакційна колегія: *К.І. Мізін, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.), Л.П. Летюча, канд. філол. наук, доц. (заст. гол. ред.), Н.В. Швець, канд. філол. наук (відп. ред.).*

До збірника увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників I Міжнародної науково-практичної конференції «Переяславська мовознавча толока» у м. Переяслав-Хмельницький 19-20 вересня 2019 року. Тези конференції надруковані українською, російською, білоруською, англійською, німецькою, французькою мовами та розподілені у збірнику за секціями, що заявлені у програмі конференції.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Pereiaslav Linguistic Convention: the First International Scientific and Practical Conference Proceedings (Pereiaslav-Khmelnytskyi, September 19–20, 2019) / Ed. by K.I. Mizin; SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University». – Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2019. – 250 p. (Digital book).

This volume includes proceedings of the first International scientific and practical conference «Pereiaslav Linguistic Convention», which took place in Pereiaslav-Khmelnytskyi on the 19th-20th of September 2019. The proceedings are published in Ukrainian, Russian, Belorussian, English, German and French, they are grouped according to the conference workshops.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81'23'243'25'27'37'373[81'242+81'243]

П27

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2019

ЗМІСТ

ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІД ПРЕЗИДЕНТА АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГЕРМАНІСТІВ	8
СЕКЦІЯ №1. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК «ДЗЕРКАЛО ДУШІ» НАРОДУ	9
<i>Алпатова О., Агібалова Т.</i> Місце долі в процесі виховання (на матеріалі фразеології української мови).....	9
<i>Гладка В.</i> Перспективи розвитку неофразеології	11
<i>Кононенко І.</i> Традиційний та сучасний погляд на відтворення фразеологічних одиниць різних класів	14
<i>Кулик Н.</i> Соціолінгвістичний аспект модифікованих паремій сучасної німецької мови	17
<i>Курушина М., Поляков Д.</i> Кольоровий компонент «зелений» («verde») у фразеологічних одиницях української та іспанської мов (на матеріалі фразеологічного словника).....	18
<i>Лазарева О.</i> Фразеологізм «птичье молоко» в названнях кондитерских изделий	21
<i>Лобачук І.</i> Proverbs and Sayings as a Source of Cultural Information about the National Character.....	22
<i>Малінка О.</i> General Characterisitics of English Phraseology	25
<i>Павлюк О.</i> Дієслівні фраземи на позначення людських психофізіологічних реакцій (RIRE SMIX та PLEUR ПЛАЧ) у французькій мові	27
<i>Поп О.</i> Ethnic-Cultural Parallels in Phraseology of Different Languages	30
<i>Швець Т.</i> Джерела походження компаративних фразеологізмів французької мови	31
<i>Шемуда М.</i> Тематичне спрямування фразеологізмів у романах Сідні Шелдона «If Tomorrow Comes» та «Nothing Lasts Forever»	34
<i>Школяренко В.</i> Тенденції розвитку фразеологічного значення (на матеріалі німецької мови)	35
СЕКЦІЯ №2. МІЖДИСЦИПЛІНАРНА МЕТОДОЛОГІЯ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ (ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ), ЕТНОЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКИ	38
<i>Василенко Г.</i> Міждисциплінарна парадигма як основа дослідження образу країни в поетичному перекладі	38
<i>Гайович Г.</i> Через слово до національної картини світу	40
<i>Довбня Л., Товкайло Т.</i> Лінгвістичні студії Олени Курило	42
<i>Лукашанец А.</i> Моўная сітуацыя ў Беларусі ў пачатку ХХІ ст.: славянські кантэкст	45
<i>Медвідь Н.</i> Антропоцентрична парадигма лінгвокультурології	47
<i>Мізін К.</i> Протиставлення культурної лінгвістики й лінгвокультурології за віссю «когнітивна лінгвістика (психологія) – семіотика (семіотика культури, культурологія)».....	49
<i>Петров О.</i> Антропоцентризм як основоположний принцип зіставної лінгвокультурології.....	51

<i>Туряниця М.</i> Культурні моделі як ключові вузли впливу культури на індивідуальну комунікативну поведінку	52
СЕКЦІЯ №3. ОСНОВНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ	
КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ І ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЇ	
В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ 56	
<i>Горлачова В.</i> Метафоризація як шлях утворення термінів сфери електронного бізнесу в англійській мові	56
<i>Колесник О.</i> Нейрофізіологічні основи ірраціональної категоризації.....	57
<i>Мелещенко О.</i> Мультимодальна антитеза як засіб комунікативного впливу у твитах Дональда Трампа.....	59
<i>Приходько А.</i> Лінгвокогнітивні параметри авторських афоризмів Петера Холя	61
<i>Розум Д.</i> Force Relations in President Trump's Inaugural Address: Rhetorical Perspective.....	63
<i>Романенко О.</i> Constructions Denoting Museums' Opening and Closure in English News Texts.....	65
<i>Скляренко О.</i> Frame Analysis as Part of Cognitive Analysis.....	68
СЕКЦІЯ №4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	
ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ 70	
<i>Ахмад І.</i> Асоціативно-семантичні зв'язки циклічних темпорлексем	70
<i>Деменчук О.</i> A Cross-Linguistic Perspective on Lexical Semantic Derivation Modelling	72
<i>Заболотна Т.</i> Колористична лексика як фрагмент мовної картини світу	74
<i>Кожесникова О.</i> До питання про приховану негацію	77
<i>Корбачёва Т.</i> Прагматика градуирования времени в русском языке.....	78
<i>Кшановський О.</i> The Iranian History through the Persian Kinship Terms	81
<i>Марків М.</i> Порівняння як вираження ідіостилю Кетрінн Валенте у романі «Deathless».....	83
<i>Микитюк О.</i> Language as a Basis for Building of a Strong State (in Dmytro Dontsov's Reception).....	86
<i>Міхеева Т.</i> Біблійні та фольклорні символічні значення зооморфізмів ГОЛУБ і ГОЛУБКА	88
<i>Пащикова Н.</i> Латинізми <i>палац</i> і <i>палати</i> – культурні запозичення в сучасній українській мові	89
<i>Поліщук І.</i> Символіка кольору у романі Тоні Моррісон «Улюблена».....	91
<i>Тесля В.</i> Емоційно-експресивна лексика в молодіжному мовленні.....	94
<i>Швець Н.</i> Іхтіоніми як вихідна модель для утворення апелятивів на позначення натурфактів та інших тварин.....	95
<i>Шуневич Б.</i> Порівняльний аналіз способів поповнення англословних терміносистем новими лексичними одиницями.....	97
СЕКЦІЯ №5. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБМОВ	
(СЛЕНГ, АРГО І ПОД.). АРЕАЛЬНА ЛІНГВІСТИКА	
ТА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ 101	
<i>Левченко Т.</i> Функціонування арголексем у засобах масової комунікації	101

<i>Мельник А.</i> Футбольний жаргон в українській та польській мовах	103
<i>Мельник Г.</i> Математичний жаргон в українській та польській мовах	105
<i>Торованин Т.</i> Створення колориту середовища засобами кримінального жаргону	107
<i>Шовкопляс Ю.</i> Фразеологічні одиниці з іспанським компонентом у нелітературній англійській мові США.....	109
СЕКЦІЯ №6. РІВНІ МОВИ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ (ФОНОЛОГІЯ (ФОНОСЕМАНТИКА), МОРФОЛОГІЯ, ЛЕКСИКА, СИНТАКСИС).....	113
<i>Брик М.</i> Особливості образних парадигм в художньому тексті (на матеріалі роману Л. Морроу «Waiting for the Tulips to Bloom: Adrift in Istanbul»).....	113
<i>Забужанська І.</i> Модель ритмічної організації озвучених американських постмодерністських поетичних текстів	115
<i>Іваницька Н.</i> Синтагматика українських та англійських дієслів у реченнях предикативної моделі	117
<i>Лавренчук Я.</i> Норма вимовляння англійської мови в Канаді	119
<i>Мельник К.</i> Прислівники способу дії в сучасній англійській мові	120
<i>Татарська А.</i> Методологічні основи дослідження проблеми фонетичної структури двоскладових прикметникових композитів сучасної німецької мови	123
<i>Уриеова Л.</i> К проблематике сложносоставных наименований апозитивного типа в русско-чешском плане	125
<i>Чубань Т.</i> Видові кореляції дієслів	127
<i>Ядров А.</i> Чинники варіативності фонем в німецькій мові	128
СЕКЦІЯ №7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДИСКУРСОЗНАВСТВА, МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	130
<i>Genin V.</i> The Role of Translation in Intercultural Global Business Communications in Silicon Valley	130
<i>Андрієнко Т.</i> Crossing Cultural Borders in Translation	131
<i>Бахмат Л., Тонконог Н.</i> Advertising in the Context of Intercultural Communication	134
<i>Безвесільна Н.</i> L'art de la traduction comme facteur de développement de la littérature ukrainienne	137
<i>Бойчук В.</i> Особливості перекладу науково-технічних текстів	138
<i>Борисова Н.</i> Лексико-семантичні особливості новелістики О. Генрі.....	141
<i>Бялик В.</i> Фразеологічні засоби експресивності в оригіналі та перекладі.....	143
<i>Вавілова Г., Василенко І.</i> Міжмовна інтерференція: шляхи подолання негативного впливу.....	146
<i>Ємець О.</i> Поетична проза: виклики і принципи перекладу	148
<i>Засєкін С.</i> Психолінгвальні аспекти інтерпретації дискурсивних маркерів.....	151

<i>Карабан В.</i> Нотатки про сучасний стан методології вітчизняного перекладознавства.....	153
<i>Кришталюк Г.</i> Заперечення як когнітивно-дискурсивний інструмент конструювання подій.....	156
<i>Мацьоха А.</i> Лінгвістичний аспект функціонування архітектурного екфразису у романі Дена Брауна «Джерело»	157
<i>Мойсієнко А.</i> Заголовне слово в системі кореферентних одиниць у сонетних текстах Максима Рильського	160
<i>Підпала В.</i> Роль та завдання ведучого у дискурсі ток-шоу	162
<i>Ребрій О.</i> Visualization as a Decision-Making Mechanism in Translation	164
<i>Сердюк Н.</i> Перекладацькі трансформації граматичних девіацій у слензі з емотивною семантикою (на прикладі оригіналів і перекладів творів Ч. Дікенса).....	166
<i>Славова Л., Борисенко Н.</i> Одомашнення та очуження як основні прийоми дублювання у кіноперекладі	168
<i>Скиба К.</i> Етичний аспект перекладацької діяльності в процесі міжкультурної комунікації.....	169
<i>Христич Н.</i> Переклад сучасної української жіночої поезії англійською мовою	172
<i>Юр'єва Н.</i> La variété des stratégies de traduction des textes de presse.....	175
СЕКЦІЯ №8. НОВІ ПИТАННЯ ЛІНГВОАКСІОЛОГІЇ, СОЦІОЛІНГВІСТИКИ, ПСИХОЛІНГВІСТИКИ ТА КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ	178
<i>Levine J.</i> Communication and Relationships: a Key to Telecommuting Success	178
<i>Бучацька С., Будас Ю.</i> Психолінгвістичні особливості навчання студентів ведення дискусії іноземною мовою засобами ділової гри.....	180
<i>Вайноренє І.</i> Типи ефекту в україномовному психологічному дискурсі за результатами застосування корпусного підходу	183
<i>Загнітко А.</i> Аргументування – маніпуляція: аспекти корелятивності ↔ некорелятивності.....	185
<i>Коченко О.</i> Історико-соціальні засади створення категорії імплікативності художнього тексту	191
<i>Лавриненко Т.</i> Аксіологічний контекст економіки мови	194
<i>Леміш Н.</i> Корпуси в практичній діяльності	196
<i>Онищук М.</i> Застосування паралельних корпусів текстів в перекладознавстві.....	198
<i>Пономаренко В.</i> Новітні запозичення в українській мові: соціолінгвістичні аспекти.....	200
<i>Савчук В.</i> Визначення стратегічного субстрату англomовного президентського дискурсу.....	203
<i>Савчук О.</i> Language Means for Shaping Thoughts in Election Debates.....	206
<i>Танана С.</i> Психологічні механізми формування комунікативної компетенції читання текстів іноземною мовою	209

<i>Шабінський М.</i> Рекламний текст як засіб масової маніпуляції.....	212
<i>Швець О.</i> Засоби експліцитного вираження ввічливості в англійській мові.....	214
СЕКЦІЯ №9. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ....	218
<i>Aiken D.</i> Techniques for Improving Communications with Multicultural Teams	218
<i>Гапчук Я.</i> Використання веб-технологій в освітньому процесі	220
<i>Горошкіна О.</i> Лінгводидактичні засади підготовки майбутніх учителів української мови і літератури до формування ключових компетентностей учнів	222
<i>Дудолодова А.</i> The Tool of Podcasting in Foreign Language Teaching	224
<i>Дудолодова О.</i> Autonomous Learning Skills in Foreign Language Education	225
<i>Іваницька Н.</i> Students' Academic Writing: Feedback Strategies	227
<i>Костик Є.</i> Сприйняття і розуміння аудіоінформації студентами на заняттях з іноземної мови як психолінгвістична проблема.....	229
<i>Летюча Л.</i> Викладач-філолог як елітарна мовна особистість: лінгводидактичний аспект.....	232
<i>Марченко Н.</i> Motivation als integrierter Teil der Berufsorientierung des Unterrichts für zukünftige Lehrer, die Deutsch als zweite Fremdsprache lernen.....	233
<i>Матіюк Д.</i> Дослідження тенденцій розвитку неперервної освіти в Німеччині.....	236
<i>Петрова А., Подзигун О.</i> Problem Based Learning as a Perspective Method in Training Future Educators.....	237
<i>Рудюк Т.</i> Формування словника родинної лексики старшокласників на засадах комунікативно-діяльнісного підходу	239
<i>Танана С., Сергійчук О.</i> Умови навчання студентів економічних спеціальностей іншомовного професійного мовлення: методологічний аспект	241
<i>Теклюк Г.</i> Lexical Approach to Teaching.....	243
<i>Хрін І.</i> Поняття дискурсивної компетенції	245
<i>Шпільчак Л.</i> Critical Thinking Development at English Language Teaching	247

ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ ВІД ПРЕЗИДЕНТА АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГЕРМАНІСТІВ

Асоціація українських германістів
Львівський національний університет
імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, ауд. 417
79000 Львів
Т./факс: (032) 239 46 29/ Т. (032) 239 46 80
E-mail: udgv@franko.lviv.ua
<http://franko.lviv.ua/udgv/>

Ukrainischer Deutschlehrer- und
Germanistenverband
Nationale Iwan-Franko-Universität Lwiw
Universytetskastr., 1, Raum 417
79000 Lwiw
Т./Fax: (032) 239 46 29/ Tel. (032) 239 46 80
E-mail: udgv@franko.lviv.ua
<http://franko.lviv.ua/udgv/>

Вельмишановний Костянтин Івановичу,
шановні учасники І Міжнародної науково-практичної конференції
«Переяславська мовознавча толока»,

Асоціація українських германістів щиро вітає Вас із визначною подією в науковому житті академічної спільноти України та, зокрема, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Для нас є високою честю, що можемо співпрацювати з Вами. З нагоди започаткування нової наукової традиції, а також за популяризацію німецької мови в Україні, плідний внесок у розвиток української германістики та перекладознавства, підготовку молодшої генерації українських германістів і перекладачів, налагодження плідної співпраці з германістами Німеччини, Австрії та Швейцарії та інших країн Асоціація українських германістів оголошує подяку доктору філологічних наук, професору, завідувачеві кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

Мізіну Костянтину Івановичу.

Президент АУГ

проф. Паславська А. Й.

Львів, 19 серпня 2019 року

СЕКЦІЯ №1. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК «ДЗЕРКАЛО ДУШІ» НАРОДУ

Олена Алпатова

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

Тетяна Агібалова

(Харківський інститут фінансів Київського національного
торговельно-економічного університету)

МІСЦЕ ДОЛІ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

Об'єктивація процесу виховання розуміється як конкретизація певного впливу на особистість чи групу людей з метою досягнення змін чи динамічного розвитку, але дібраний фразеологічний матеріал доводить, що існують одиниці, які в цілісному значенні закарбували уявлення українців про неможливість змін у житті людини завдяки напередвизначеності (фатуму, долі).

Зауважимо, що належні до цієї групи фразеологізми ми розглядаємо у зв'язку з процесом виховання, а не в аспекті, що стосується характеристики вихованця чи ідеалу виховання, оскільки в цих одиницях виразно проступає чинник наперед зрозумілої незмінності, тобто неможливості будь-якого впливу.

Е. Болотіна стверджує, що «доля пов'язана з усвідомленням людиною самої себе начебто з боку, з чогось зовнішнього щодо себе» [1, с. 8]. У дослідженні Є. Нахліка з'являється ширше розуміння долі українським народом і виражається воно 'тримовно' (російська, українська, польська): «Якщо лексема судьба за семантикою виражає Божий присуд людині (найвищий, беззаперечний вияв чужої волі, модальність категоричності й приречення: Бог присуджує), то доля – це Божий наділ людині (м'якший вияв чужої волі: Бог наділяє, дає); los же – це сліпий жереб, який випадає людині (зумисність чужої волі відсутня)» [3, с. 22]. Л. Стасюк пропонує універсальний термін 'напередвизначеність', і зауважує, що вона «існує як явище, проте не використовується як самодостатнє поняття і ототожнюється з термінами «доля», «рок», «фатум», «необхідність», які акумулюють загальні інтенції стосовно людини і всього космосу як взаємодії природних, абстрактних начал» [5, с. 13].

Доля в процесі виховання як фактор напередвизначеності представлена 17 фразеологізмами: *доля випала, доля послужила, доля усміхається, випасти на долю, випробовувати долю, пестун долі, іронія долі, лиха доля, дорога вкрита тереном, випити гірку чашу, на роду написано, сидіти в крові, ані відхреститися, ані відмолитися, нести свій хрест, нести своє ярмо, народитися в сорочці, народитися під щасливою зіркою.*

Невелика кількість одиниць цієї групи доводить, що фактор певного незмінного явища скоріше винятковість, ніж правило, а спроба змінити його, як стверджує фразеоматеріал, – *випробовувати долю* – «наражатися на небезпеку» [4, с. 79] – може мати погані наслідки.

Фразеологізми об'єктивують долю як Божий присуд, що характеризується неперервністю протягом життя і пов'язаний із складностями, що вимагають покори й терпіння (*ані відхреститися, ані відмолитися, нести свій хрест, нести своє ярмо*: «— Кожному дано **нести свій хрест** – терпіння і надію» (Б. Харчук) [4, с. 433]) або констатують можливість серйозних випробувань у житті (*лиха доля, дорога вкрита тереном, випити гірку чашу*: «*Перед ним лежить **дорога. Вкрита тернами**, убога, Повна крем яка, курна, І далека, і страшна* (Я. Щоголів)» [4, с. 216]).

У корпусі аналізованих фразеологізмів наявні й такі одиниці, у семантиці яких відображена неминучість, але особливості її сприйняття (позитивне чи негативне) залежить від контексту: *доля випала, випасти на долю, на роду написано, сидіти в крові*: [Касандра]: *Вона лиш те чинити мусить, що їй **на долю випало*** (Леся Українка) [4, с. 79]. *Так що ж воно таке – покликання? Схоже ніби на те, що кожній людині **на роду написано**, як говориться в народі, ким бути* (В. Сухомлинський «Праця, покликання, щастя»).

В уявленні українців напередвизначеністю щасливого життя є прихильність долі від народження (*народитися в сорочці, народитися під щасливою зіркою*) чи впродовж життя (*пестун долі, доля усміхається, доля послужила*), що пов'язується з особливостями відображення в цілісному значенні фразеологізмів вірувань у захисні властивості символів. Зірки – важливий символ у віруваннях українців, уважалось, що зірки – це янголи, які дивляться на людей і можуть впливати на їх життя. Так одиниця *народитися під щасливою зіркою* – «мати щастя у житті», реалізує вірування українців про те, що коли дитина народжується, вона отримує янгола охоронця, який буде її оберігати: *Недаремно сусіди й родичі завжди заздрили моїй удачі.. Ти – казали вони, – **народився** хоч і без сорочки, але **під щасливою зіркою*** (О. Черногуз). «Коли дитина народжується разом з послідом матері («сорочка», в якій була в лоні матері), про таку кажуть, що «в сорочці народилася», тобто буде щасливою» [2, с. 570].: «*Він **народився в сорочці**. Він досяг усього, чого тільки може побажати собі найвищадливіший честолобець. Так гадають усі* (Ю. Шовкопляс)» [4, с. 425].

Неминучість може мати не тільки постійний характер, а й одиничний, але зберігається значення раптовості й неможливості вплинути на це людині: *іронія долі* – «безглуздий, непередбачений, часто небажаний збіг обставин: *Хіба ж **не іронія долі**: в той час, коли маєш досвід, знання, жадання діяльності..., опинитися раптом тут, в тихій заводі* (О. Гончар)» [4, с. 276].

Незважаючи на характер одиниць і значення щастя – нещастя, фразеологізми цієї групи об'єктивують процес виховання як частково неможливий, але несуть певний елемент морального християнського виховання та вчать терплячості та покори не тільки з боку носія наперед визначеності – фатуму – долі, але й з боку вихователя – особи, яка намагається вплинути на зміну певних обставин і якостей вихованця – власника долі.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОЛОТІНА Є. В. (2002): *Доля як предмет філософського дискурсу (соціально-філософський аналіз феномена)*. Запоріжжя: ЗДУ.
2. ЖАЙВОРОНОК В. В. (2006): *Знаки української етнокультури*. Київ: Довіра.
3. НАХЛІК Є. К. (2009): *Тарас Шевченко і польські та російські романтики (індивідуальність письменника в інтертекстуальних зв'язках і типологічних збіжностях)*. Київ: КНУ ім. Т.Г. Шевченка.
4. БІЛОНОЖЕНКО В. М. та ін. (2003): *Словник фразеологізмів української мови*. Київ: Наукова думка.
5. СТАСЮК Л. О. (2007): *Трансформація феномена українського кальвінізму в системі міжкультурних взаємодій*. Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка.

Валентина Гладка
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕОФРАЗЕОЛОГІЇ

Останнім часом у лінгвістиці відбувається процес значного переосмислення усталених понять і уявлень про неологізми, пошук нових методів і прийомів їхнього дослідження, встановлення зв'язку неології із суміжними науками. Розширено й коло досліджуваних явищ: окрім нових слів і нових значень, вивчають периферійну зону – новоутворені фразеологізми, okazіоналізми, гапакси, запозичення. Як наслідок зароджується когнітивна, психолінгвістична, лінгвокультурологічна неології, важливе місце в яких посідають дослідження з неофразеології.

Антропоцентризм сучасної лінгвістики, заснований на твердженні, що «мову, як людське надбання, не можна зрозуміти й пояснити поза зв'язком з її творцем і користувачем» [3, с. 5–6], зумовив появу праць з неології, виконаних у **психолінгвістичному напрямі** (Т. Гуральник, В. Петров, О. Позднякова, Т. Родіонова, Т. Сазонова, Ю. Сухоплещенко, С. Тогоєва, К. Чигойдзе, Н. Шумова та ін.). Сформований на протигагу численним працям, які аналізують неологізми у статичному структурно-семантичному аспекті, він досліджує їх як динамічне явище, пов'язане із мисленням і когнітивною діяльністю носія мови. Окреслений підхід ґрунтують на психологічній концепції слова, за якою останнє слугує засобом доступу до єдиної перцептивно-когнітивної інформаційної бази людини, сформованої за законами психічної діяльності, але під контролем напрацьованих у соціумі систем норм і оцінок. Відтак, основне завдання неології С. Тогоєва, зокрема, вбачає у «розкритті взаємопов'язаних особливостей нового слова як одиниці індивідуального лексикону в процесі його функціонування в комунікативній діяльності» [5, с. 89]. У реальній комунікації людина оперує словом як продуктом мовлення завдяки статичності його звукової або графічної форми і як процесом, оскільки в ньому відображено динаміку картини світу, яку суб'єктивно переживає людина: значення слова варіює при кожному

індивідуальному слововживанні. При цьому «сприйняття буття» одиниці номінації (а для людини це завжди одиниця індивідуального лексикону) зумовлено досвідом усієї мовленнєво-мисленнєвої та когнітивної діяльності людини [Там само, с. 99]. Отже психолінгвістична теорія неологізму, зосереджуючи увагу на суб'єктивному, індивідуальному характері цього явища й охоплюючи індивідуальні, okazіональні новотвори, досліджує момент творення нової одиниці, хоча й не розкриває сутності неологічних утворень.

Із психолінгвістичним тісно пов'язано **когнітивний напрям** у неології. З огляду на те, що за допомогою мови людина кодує, накопичує, зберігає, передає і (де)кодує знання різного типу, науковці аналізують структуру знань, прихованих за неологізмами, та їхній вплив на мовну й концептуальну картини світу сучасного носія мови. Незважаючи на те, що нові одиниці, як правило, створено з прагматичною метою, основна роль у їхньому творенні належить когнітивному аспекту. Адже, для того, щоб дати назву предмету, необхідно ідентифікувати референт, визначити його місце в когнітивній системі мовця й категоризувати його [2, с. 17]. При цьому особливого значення набуває проблема виявлення нового знання, властивого неологізмам, та специфічності інформації, яка за ними стоїть.

Обґрунтовуючи важливість застосування принципів і категорій когнітивної ономасіології до фразеологічної неології, М. Алефіренко стверджує, що такий підхід дозволить установити закономірності формування нових структур репрезентації знань, виявити когнітивні фактори, що стимулюють виникнення нових фразем. При такому підході, на його думку, важливо пам'ятати, що, по-перше, неофразеологізацію починають з **прагматики** (у складі кожного конструктивного вузла фразеосеміозис являє собою егоцентрично зорієнтований механізм, який має особливе призначення: *обслуговувати й виражати комунікативно-прагматичні наміри комунікантів*); а, по-друге, основним джерелом неофразеотворення слугує **лінгвокреативне мислення**, засноване на тих знаннях і досвіді, які задовано семантичною системою мови й у довгостроковій пам'яті кожного члена цієї етномовної спільноти, соціально й історично закріплено за відповідними мовними знаками (виділення по тексту автора. – В. Г.). Тому принципами лінгвокогнітивної синергетики, які органічно відповідають сутності самого явища, забезпечено глибинне осмислення закономірностей фразеотворення із середини, від початкової точки породження неофраземи. Такими когнітивними першоджерелами фразеотворення слугують знову сформовані в нашій свідомості когнітивні структури, які найчастіше називають концептами. Завдання когнітивно-ономасіологічних досліджень неофраземіки зумовлено «об'єктивною необхідністю простежити шлях від зародження нової когнітивної структури в процесі пізнання білих плям на когнітивній карті або переосмислення і перехрещення окремих фрагментів уже наявної картини світу до виникнення неофраземіки в певному культурно-дискурсивному просторі й прийняття її системою мови» [1, с. 213–214].

Дискурсивне вивчення характеризує сучасні студії неофразеологізмів як носіїв експресивності та аксіологічності (М. Алефіренко, І. Гнатюк,

О. Левченко, В. Калашник, Л. Пашинська, П. Редін, С. Романюк, Л. Ставицька, О. Стишов, В. Ужченко, Д. Ужченко, Н. Щербакова та ін.). У цій площині важливу роль у мовно-стилістичній організації мовлення надають розмовно-просторічній, розмовно-побутовій та емоційно-експресивній фразеології.

Лінгвокультурологічну інтерпретацію неофразеологічних явищ мови базують на фактах соціального порядку, які дозволяють виявити глибинні зв'язки об'єктивного світу із лексичним складом мови. Адже різні рівні мови й одиниці, що належать їм, мають різний ступінь культурної наповненості й культурної зумовленості [4]. Аналізуючи способи збереження культурної інформації мовою, науковці відводять особливе місце тим найменуванням, які відіграють провідну роль у формуванні національної і мовної свідомості, зокрема імена, що вказують на ключові концепти національної культури, або ті, денотати яких слугують еталонами часу, простору, міри (А. Вежицька, Є. Верещагін, Д. Гудков, Ю. Степанов та ін.). Мова не лише відображає культуру народу, його соціальний устрій, менталітет тощо, а й зберігає, на їхню думку, накопичений ним соціальний пласт, який слугує важливим і ефективним інструментом культури для формування наступних поколінь. Виокремлюючи лінгвокультурему як «комплексну одиницю мовної свідомості, специфіка якої полягає у багаторазовій рефлексії її ціннісно-сміслового змісту, представленого культурно маркованими мовними знаками», М. Алефіренко, зокрема, вважає, що об'єктивована неофраземою лінгвокультурема є діалектичною єдністю власне мовних значень і дискурсивних смислів (ситуативних і предметних). Неофразему у свідомості мовців завжди обрамлено смисловим ореолом лінгвокультуреми, внаслідок чого її сприйняття здійснено в напрямку від асоціативної інтеграції значень лексичних компонентів ідіоми до осмислення фразеологічного значення шляхом включення його десигнату до сітки національно-мовної концептосфери [1, с. 208–209].

Отже, на сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки фразеологія отримує нові вектори досліджень, відштовхуючись від значущого багажу знань, накопиченого структурно-граматичним і статистичним її вивченням, і прямує до комунікативно-прагматичної парадигми. У центрі уваги науковців є когнітивні основи процесів творення і сприйняття фразеологізмів, а також співвіднесеність компонентів фразеологічної одиниці з категоріями свідомого й підсвідомого, ментальності й культури, властивими носіям різних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. АЛЕФИРЕНКО, Н.Ф. (2008): *Фразеология в свете современных лингвистических парадигм*. Москва: ЭЛПИС.
2. ЗАБОТКИНА, В.И. (2002): Когнитивно-прагматический подход к изучению английской неологии. *Проблемы английской неологии*. Москва, с. 11–20.
3. КРАВЧЕНКО, А.В. (1996): *Язык и восприятие: когнитивные аспекты языковой категоризации*. Иркутск: Изд-во Иркутского университета.
4. РОЗЕН, Е.В. (2000): *На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке*. Москва: Менеджер.

5. ТОГОЕВА, С.И. (1999): Новое слово: подходы и проблемы. *Психолингвистические проблемы функционирования слова в лексиконе человека*. Тверь, с. 75–101.

Інна Кононенко
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

ТРАДИЦІЙНИЙ ТА СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ РІЗНИХ КЛАСІВ

Опираючись на багату скарбницю словесної мудрості народів фразеологія завжди привертала увагу учених. З огляду на свою яскравість, образність та оригінальність, оскільки вона увібрала у себе спільні та відмінні риси у мисленні окремих людей, колективів та націй, а також експресивні, емоційні, стилістичні відтінки та історично-культурні нашарування.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях вивчення фразеологічного фонду мови є актуальним і перспективним напрямком. Проблемам фразеології як окремої лінгвістичної дисципліни присвячені праці російських, українських і зарубіжних дослідників, зокрема: Б. М. Ажнюка, Я. А. Барана, В. Г. Гака, М. В. Гамзюка, О. В. Куніна, К. І. Мізіна, Н. А. Оніщенко, В. М. Телія, В. Д. Ужченка, Ю. І. Фещенка, Ammer, Vega-Moreno, Cullen, Vegge та ін.

Дослідження у галузі семантики фразеологічних одиниць охоплюють у сучасній мовознавчій науці ряд проблем, які вирішуються на матеріалі різних мов.

Вчені виокремлюють три основні риси фразеологічних одиниць: відтворюваність, ідіоматичність та стабільність. Відтворюваність – це постійне використання фразеологічних одиниць у мовленні як окремих незмінних виразів. Ідіоматичність – це властивість фразеологічних одиниць, яка полягає у тому, що значення всього виразу не може бути зрозумілим зі значень його компонентів. І, нарешті, стабільність фразеологічних одиниць полягає у тому, що вони існують як готові лінгвістичні одиниці, а відтак будь-яка варіативність їхніх лексичних компонентів та граматичної структури є недопустимою [1, с. 103]. Таким чином, ми визначаємо фразеологічні одиниці як семантичні єдності, лексично неподільні і цілісні за значенням словосполучення чи речення, які виконує функцію окремої лексеми, володіють узагальненим фігуративним значенням, виражають народну мудрість та репрезентують національне світобачення.

Ідіоматичні, або фразеологічні одиниці – це структурно, лексично та семантично стійкі сполучення слів або речення, які у більшості випадків мають значення, яке не відповідає сукупності значень їхніх компонентів. Невід'ємною рисою ідіоматичних (фразеологічних) одиниць є їхня метафорична природа, а відтак, і метафоричне застосування. Така природа дає змогу відрізняти фразеологічні одиниці від структурно ідентичних вільних словосполучень: наприклад, *red tape*, як вільне словосполучення перекладається, як *червона*

стрічка, тоді як фразеологізм *red tape* перекладається, як канцелярський формалізм (бюрократизм).

У деяких випадках лексичне значення фразеологічної одиниці може збігатися із прямим лексичним значенням словосполучення, що беззаперечно полегшує розуміння та переклад: *to die a dog's death* – *здохнути, як собака*, *to receive a hero's welcome* – *зустрічати, як героя*.

Специфічний шар національних ідіоматичних / фразеологічних одиниць, до складу якого також входять прислів'я та приказки, не має усталених літературних варіантів перекладу у цільовій мові. Тому переклад таких фразеологічних одиниць може стати справжнім випробуванням для перекладача: *the moon is not seen when the sun shines* – *місяця не видно, коли світить сонце* / *місяця не помічають, коли світить сонце*; *it is a great victory that comes without blood* – *велика та перемога, яку здобувають без пролиття крові* / *найбільша та перемога, яка здобувається без пролиття крові*; *one dunce spoils what ten wise men cannot mend* – *один дурень зіпсує, що й десять розумних не направлять* – *what is spoilt by one fool cannot be mended by ten wise men*; *little children – small troubles, grown-up children – grave troubles* [2, с. 185].

Таким чином, усі наведені вище приклади фразеологічних одиниць мають різні форми компонентів / образів, різний порядок слів чи трохи відмінне лексичне значення якоїсь із компонентних частин. Проте, незважаючи на всі ці фактори, ці фразеологічні одиниці та їхній переклад не перестають бути абсолютними еквівалентами у різних мовах.

Переклад ідіоматичних / фразеологічних одиниць з англійської мови або на англійську мову визначається певними факторами: 1) яке походження має фразеологічна одиниця у мові оригіналу та у мові перекладу: спільне або відмінне; 2) скільки спільних образів має фразеологічна одиниця у мові оригіналу та у мові перекладу: лише один, більше, ніж один, або всі; 3) чи сприймаються перекладені образи носіями мови перекладу; 4) чи може бути структурна форма фразеологічної одиниці мови оригіналу бути відтворена мовою перекладу без жодних трансформацій; 5) наявність аналогічної/подібної фразеологічної одиниці у мові перекладу. Наявність або відсутність цих факторів може відповідно полегшити або ускладнити процес відтворення фразеологічних одиниць мови оригіналу мовою перекладу [3, с. 187—188].

О. В. Кунін наполягає на існуванні 3 основних шляхів відтворення фразеологічних одиниць: пошук ідентичної (еквівалентної) фразеологічної одиниці у мові перекладу, пошук аналогічної одиниці у мові перекладу та переклад безеквівалентних фразеологічних одиниць [4].

Пошук ідентичної (еквівалентної) фразеологічної одиниці застосовується до тих фразеологічних одиниць, які за своїми образами, лексичним складом та змістом повністю співпадають у мові оригіналу та мові перекладу. Це, як правило, висловлювання, які мають спільне джерело походження (Біблія, давньогрецькі міфи) або опираються на досвід та спостереження людства: *as cold as ice* – *холодний, як лід*.

Пошук аналогічної одиниці є релевантним для фразеологічних одиниць, які мають схожі значення, проте побудовані на різних словесно-образних основах у мові оригіналу та мові перекладу: *not for love or money* – *ні за що на світі, ні за які гроші*.

Переклад безеквівалентних фразеологічних одиниць стосується реалій, яких не існує в іншій мові. Переклад безеквівалентних фразеологічних одиниць поділяється на: калькування; дескриптивний, або описовий переклад; комбінований (подвійний, паралельний) переклад; компенсацію.

Калькування – це послівний переклад фразеологічної одиниці з однієї мови на іншу. Необхідна умова – «звичність» для образу носіїв мови-реципієнта: *to roll out the red carpet for somebody* – *викотити червону доріжку* – *тепло зустріти когось*. Кальку можна використовувати разом із доповненнями на кшталт «як кажуть англійці» тощо.

Дескриптивний, або описовий переклад полягає у відтворенні фразеологічної одиниці мови оригіналу мовою перекладу за допомогою розгорнутого словосполучення або речення, що дозволяє досить точно відтворити сигніфікативно-денотативний макрокомпонент значення: *to grin like a Cheshire cat* – *посміхатися на весь рот*. До недоліків можна віднести втрату образності, експресивності та виразності фразеологізму.

Комбінований (подвійний, паралельний) переклад – це поєднання двох або більше способів передачі фразеологічної одиниці мови оригіналу мовою перекладу. Його перевагою є найбільш повне відтворення семантики вихідного фразеологізму: *patient as Job* – *терплячий, як Іов, що має ангельське терпіння*, – калькування + дескриптивний переклад.

Компенсація відбувається наступним чином: не маючи можливості ідіоматично перекласти один відрізок висловлювання, можна ввести ідіому подібної тональності в іншому відрізку, зберігаючи таким чином загальний баланс експресивності тексту: *This Roberts is a hot sketch for a fighter, anyway*. – *Цей Робертс – такий «чудовий» боксер, що далі нема куди їхати*.

Отже, переклад фразеологічних одиниць вимагає ретельного аналізу їх етимології, структури, семантики, стилістики та прагматики. Фразеологізми мови оригіналу часто не мають аналогу у мові перекладу. У таких випадках використовуються приблизні еквіваленти, достовірні та приблизні ідіоматичні аналогії, описовий переклад, калькування, комбінований переклад та компенсацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. АМОСОВА, Н.Н. (1963): *Основы английской фразеологии*. Л.
2. ГИНЗБУРГ, Р.З. (1979): *Лексикология английского языка*. Москва: Высш. школа.
3. КОРУНЕЦЬ, І.В. (2001): *Теорія і практика перекладу* (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга.
4. КУНИН, А.В. (1972): *Фразеология современного английского языка*. Москва: Международные отношения.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ МОДИФІКОВАНИХ ПАРЕМІЙ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

До паремій відносять мовні одиниці з ознаками відтворюваності, усталеності, семантичної цілісності, експресивності, які мають реченнєву структуру, узагальнюють життєвий досвід, носять повчальний характер, а саме: прислів'я, приказки, примовки, загадки, прикмети, скоромовки, замовляння, афоризми. Паремії є семіотичним феноменом [1, с. 535], що носить універсальний та міждисциплінарний характер. Саме універсальність та міждисциплінарність паремій вбачається причинами поживавлення інтересу до їх сучасних досліджень, незважаючи на багатовікову історію вивчення [3].

Перлини німецької народної мудрості зібрані у фундаментальних одномовних працях Фрідріха Зейлера (Friedrich Seiler), Лутца Рьоріха (Lutz Röhrich), Вольфганга Мідера (Wolfgang Mieder). Німецькі прислів'я представлені не тільки у словниках традиційної паперової форми, а й доступні у режимі онлайн [4].

Паремії відбивають моральні й естетичні ідеали, ціннісні пріоритети суспільства. Німецькі прислів'я семантичної групи «чесність» фіксують та формують ідеал чесності у народній свідомості: (1) *Ehrlich währt am längsten*. Чесність тримається найдовше (тут і далі переклад наш – Н.К.); (2) *Kindermund tut Kotze kund*. Діти кажуть правду; (3) *Ehrlichkeit hält am längsten, sagt der Bauer, sie wird aber auch nicht viel strapaziert*. Чесність тримається найдовше, мовить селянин, та й не дуже пошкоджується; (4) *Zwischen ehrlichen Leuten bedarf es keiner Rechnung*. Між чесними людьми рахунок зайвий; (5) *Es tut einem ehrlichen Manne eine Wunde nicht so weh wie eine Ohrfeige*. Чесному чоловіку рана болить не так як ляпас; (6) *Finden und verhehlen ist so gut wie stehlen*. Знайти та приховати – все одно що вкрати; (7) *Ehrlichkeit und Achtung sind wertvolle Gaben...Erwarte sie nicht von den oberflächlichen Menschen*. Чесність та увага – цінні чесноти ...не чекай їх від поверхневих людей; (8) *Ehrlichkeit wiegt mehr als der Erfolg des Augenblicks*. Чесність вартує більше ніж миттєвий успіх.

Структура прислів'я може зазнавати семантичної трансформації. Видозмінені паремії позначають термінами «модифіковані прислів'я», «антиприслів'я», «квазіприслів'я», ми притримуємося терміну «модифіковані» паремії. Модифіковані німецькі прислів'я семантичної групи «чесність» виражають іншу, актуальну в сучасному суспільстві істину: (9) *Ehrlich währt am längsten, aber manchmal ist es besser, die Schnauze zu halten*. Чесність тримається найдовше, проте інколи краще закрити рота; (10) *Redlich währt am längsten – Mogeln geht schneller?* Чесність тримається найдовше – шахрайство стається швидше?; (11) *Ehrlichkeit ist ein schönes Juwel, aber ganz außer Mode*. Чесність – це красива прикраса, але зовсім не в моді; (12) *Ehrlich wehrt sich am längsten*. Чесність обороняється найдовше; (13) *Ehrlich währt am bängsten*. Чесність тримається з великим страхом; (14) *Ehrlich hat am längsten gewährt, so wie jetzt*

offizielle Lügen die längsten Beine haben. Чесність трималася найдовше, як наразі тримається офіційна брехня.

Модифіковані німецькі паремії семантичної групи «чесність» підтверджують думку, що інша істина відбиває значущі для суспільства явища [2]. Конотація модифікованих паремій виразніша, ніж у традиційних висловах. Модифікована паремія буде зрозумілою за умови знання традиційної паремії.

ЛІТЕРАТУРА

1. СЕЛІВАНОВА, О. О. (2010): *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля–К.
2. ЮСЬКІВ, Б. (2013) Паремійна картина світу: проблеми дослідження: *Studia ukrainica posnaniensia, vol.I*. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, p. 67-73.
3. Europhras-Tagungen-Archiv. <http://www.europhras.org/de/tagungen/categories/1?task=archive&filter_reset=1>. [online]. [cit. 01.09.2019].
4. Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch. <<https://www.owid.de/wb/sprw/start.html>>. [online]. [cit. 01.09.2019].

Марина Курушина

Данило Поляков

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

КОЛЬОРОВИЙ КОМПОНЕНТ «ЗЕЛЕНИЙ» («VERDE») У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА)

Фразеологія – важлива для вивчення галузь мовознавства, оскільки фразеологічні одиниці (далі – ФО) виражають лінгвокультурні та фіксують історичні особливості розвитку мови. Сталі вислови народ створює на основі свого унікального досвіду: торговельного, ремісницького, культурного тощо. Колоративи – важлива складова багатьох ФО, сприйняття якої, втім, може відрізнятися у носіїв різних мов. Зорова інформація, як відзначає А. І. Воєхович, «переважає у сприйнятті світу» [2, с. 133]. Колір у мові інтерпретують не лише через його практичне значення, тобто його аналіз через зорові канали, але й через асоціативне мислення та особистий досвід. Отже, на функціонування колоративу у ФО впливають різноманітні чинники.

Відзначаємо, що дослідження сприйняття кольору носіями тієї чи тієї мови є доволі популярними і значущими. Між тим, попри відносно велику кількість робіт із фразеології різних мов, на сьогодні поки мало спеціальних зіставних досліджень значення колоративів у ФО. Цим і зумовлена **актуальність** нашої розвідки, **метою** якої є визначення специфіки вживання колоративу «зелений» («verde») в іспанській та українській мовах.

Варто зазначити, що в цьому дослідженні автори розглядали не лише такі компоненти ФО, що містять саме компонент «зелений», але й ті, до складу яких входять спільнокореневі слова (напр., зелений – позеленіти тощо). Джерелом

для фактичного матеріалу стали фразеологічні словники української та іспанської мов. Зважаючи на обмежений обсяг, у цьому тексті представлена не повна вибірка ФО із досліджуваним компонентом.

Зелений колір для більшості народів світу символізує оновлення, молодість, відродження природи тощо. Втім, зелений – це ще відьомський, чарівницький колір, що асоціюється з нечистою силою, особливо в західній культурі. Зелений компонент ФО має також «подвійну» природу, часто він символізує також руйнацію, знищення, злість тощо [2, с. 134]. І такі асоціації у ФО поширені як серед українських, так і серед іспанських ФО, щоправда, лише в символіці кольору, однак реалізація – відмінна.

В українській мові ФО з компонентом «зелений» часто використовують у традиційному його сприйнятті (відновлення, відродження та молодість): як *зелена травка* – молода, гарна, свіжа; вродлива (звичайно про дівчину) [5, с. 492]; *молодий та зелений* – юний, недосвідчений [1, с. 502]; *йодом обмазаний, зеленкою облитий* – здоровий, ніяка хвороба не бере [5, с. 230]; *зелену топтати* – бути живим [1, с. 890] *розбіглася зеленуха* – настала весна [5, с. 218].

Якщо в українській мові ФО *молодий та зелений; зелено під носом* [5, с. 353]; *у голові зелені овочі* [5, с. 138] означають молодість та недосвідченість, то в іспанській щодо характеристики рис особи використовують сталі вислови *rabo verde* або *viejo verde* – старий, що молодиться [3, с. 578; 703]. Тобто основа для ФО одна й та сама – символіка молодості у слові «зелений», але одночасно абсолютно відмінна реалізація: для української через молодість, «зеленість», а для іспанської – через старість, намагання підмолодитися. Часто фіксують і відхід від традиційного (флористичного) сприйняття зеленого кольору. Для української культури зелений – це також колір схвалення, радості, багатства, щастя тощо [4, с. 125].

Одночасно в іспанській мові фіксують протилежні значення слова «зелений» у сталих сполуках: долі та недолі, нещастя та надії [2, с. 134-135]. «Подвійна природа» значення кольору найяскравіше реалізована в таких фразеологізмах: ісп. *no dejar verde ni seco* – повністю знищити [3, с. 698]; *arder verde por seco* – страждати через безглуздість інших [3, с. 693]. «Зелений» в іспанській фразеології також символізує злість, крайній ступінь роздратування: ісп. *poner a uno como botija verde* або *decirle a uno hasta vela verde* – сварити когось непристойними словами [3, с. 88; 692]. Схоже «подвійне» сприйняття бачимо і в українських ФО: укр. *позеленіти од щастя* – стати нещасним, нещасливим [5, с. 545]; *позеленіти в очах* – втрачати здібність бачити, погано почуватися [1, с. 332]. Доволі цікаво, що фразеологізм укр. *зелена вулиця* одночасно позначає схвалення та покарання [1, с. 205], що зумовлено, безумовно, різною етимологією.

Часто *зелений* асоціюють із чимось непристойним: *cuento verde* або *chiste verde* – непристойний анекдот [3, с. 200; 216]. Нерідко компонент *verde* (зелений) використовують для лайки: ¡*voto al chápiro (verde)*! – чорт! [3, с. 209]. В українській мові ФО з компонентом *зелений* іноді позначають риси вдачі людини, а тому лише в такому контексті використовують як лайку: укр. *жаба*

зелена – дуже скупа людина [5, с. 199]; *зелене-розове* – байдужий [5, с. 218]; *зеленку нада (треба) пити* – дурнуватий [5, с. 218]; *з зеленою мухою в носі* – хитрий, насмішкуватий [5, с. 344].

Для обох мов типове сприйняття *зеленого* як кольору грошей: *lomo verde* – кредитка на п'ять песо, «зелененька» [3, с. 364]. Так само в українській мові слово «зелені» позначає гроші, достаток, що, певно, можна пояснити характерним кольором долара.

Як було згадано вище, *зелений* асоціюють із нечистою силою. В українських ФО ця асоціація реалізована не через образне позначення нечистого або злого, а все ж за допомогою сполучення компонента *зелений* із такими одиницями, як «сатана» чи «пекло»: укр. як *пекло позеленіє* – не скоро [5, с. 378]; *Сатана – зелені очі* – людина, яка зробила щось не так [5, с. 439].

Цікавим є також використання компонента *зелений* в обох мовах на позначення певних понять, що пов'язані із часом. Порівняйте: ісп. *con el tiempo y un ganchito, hasta las verdes se alcanzan* – на все свій час [3, с. 658]; *dejar secar en verde* – підганяти, квапитися [3, с. 698] та укр. *до зелених віників* – довго пам'ятати [1, с. 130]; як *пекло позеленіє* – не скоро. Відзначаємо, що українські ФО, згадані вище, описують відносний часовий проміжок, а іспанські ФО – використовують поняття часу щодо діяльності людини.

В українській мові фіксують ФО з компонентом *зелений* на позначення стану алкогольного сп'яніння чи спиртних напоїв: *зелений змії* – спиртне [1, с. 332]; *до зелених чортиків* – напиватися [1, с. 956]. Таке сприйняття *зеленого* не є типовим для іспанської мови. А втім, іспанська позначає доволі влучно за допомогою ФО із компонентом *зелений* іншу шкідливу звичку – азартні ігри: *mesa verde* або *tapete verde* – карточний стіл [3, с. 406; 648].

Як **висновок** маємо відзначити, що, попри географічну віддаленість та відносно слабкі міжнаціональні контакти, в іспанській та українській мовах сприйняття *зеленого* кольору у ФО відбувається за схожими принципами, бо і українська, і іспанська культури є спадкоємицями великої європейської культурної спадщини. З другого боку, було зафіксовано певні відмінності в реалізації досліджуваного компонента, що зумовлено специфікою розвитку переносних значень в окремих мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. БІЛОНОЖЕНКО, В. М. (уклад.) та ін. (1993): *Фразеологічний словник української мови*. Київ: Наукова думка.
2. ВОЄХЕВИЧ, А. І. (2017): Колір в іспанських фразеологізмах у перекладацькому аспекті. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Філологічні науки*, кн. 1, с. 133-136.
3. ЛЕВИНТОВА, Э. И. (ред.) / Вольф, Е. М. / Мовшович, Н. А. / Будницкая, И. А. (1985): *Испанско-русский фразеологический словарь: 30 000 фразеологических единиц*. Москва: Русский язык.
4. СЕМАШКО, Т. (2012): Колоративи у наївній картині кольору українського етносу. *Мова і культура*, № 16, т. 5, с. 121-127.

5. УЖЧЕНКО, В. / УЖЧЕНКО, Д. (2013): *Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу*. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

Ольга Лазарева
(Белорусский государственный университет имени Максима Танка)

ФРАЗЕОЛОГИЗМ «ПТИЧЬЕ МОЛОКО» В НАЗВАНИЯХ КОНДИТЕРСКИХ ИЗДЕЛИЙ

Названия продуктов питания — новая область ономастики, представляющая собой интерес для языковедов и отражающая действия современной языковой личности.

Нами проанализированы названия продуктов питания, выпускаемые на территории Республики Беларусь. Общая выборка материала составила более 4000 единиц.

Установлено, что источником названий продуктов питания становится апеллятивная лексика, онимы различных разрядов и устойчивые обороты речи. Остановим свое внимание на фразеологизме *птичье молоко* в названиях кондитерских изделий (торт, конфеты, мороженое).

Первоначально название и конфеты с названием «Птичье молоко» придумали в Польше. В Советском Союзе лакомство стали выпускать, начиная с 1968 года на фабрике «Рот-Фронт» в качестве эксперимента. Но из-за сложности технологии это были мизерные партии. В 1978 году кондитеры московского ресторана «Прага» во главе с Владимиром Гуральником создали торт «Птичье молоко». На создание торта ушло больше 6 месяцев. Экспериментировали с ингредиентами, объемами и температурами. Например, желатин заменили на агар-агар, который и делает торт таким пышным и воздушным. Торт «Птичье молоко» является единственным, на который за время существования СССР, был выдан патент [1].

Выбор словосочетания *птичье молоко* в качестве названия для конфет и торта обусловлен эмоциональным и образным содержанием данного выражения. Так, птичье молоко упоминается в мифах и сказаниях многих народов мира. Как обозначение *нереального, редкого и драгоценного* данное словосочетание упоминается в работах древнегреческих деятелей Аристофана, Афenea, Страбона, Лукиана и пр. По словам Страбона, поэты прославлявшие плодородие острова Самос, расположенного в восточной части Эгейского моря, у берегов Турции, говорили, что на нем есть даже «птичье молоко» [2]. В комедии Аристофана «Птицы» в обещании счастья звучат такие строки: «Даже птичьего вам молока Мы не будем жалеть. И пресытитесь вы безграничным, невиданным счастьем» [3].

Сохранились древние легенды, где райские птицы выкармливали своих птенцов молоком, а если человеку посчастливится попробовать это молоко, то он станет неуязвимым для любого оружия и хворей. Возможно, именно эта легенда и легла в основу русской пословицы «Все есть у богатого, опричь

птичьего молока». Так, фразеологизм *птичье молоко* обозначает «полное довольство, достаток, изобилие» [4, с.603].

Можно предположить, что у граждан Советского Союза было свое объяснение данного названия. Возможно, торт и конфеты получили имя «Птичье молоко» за нежный вкус и дефицитность товара. Следует отметить, что птичье молоко – большая редкость и в пернатом мире. Так, в Иллюстрированной энциклопедии птиц содержатся следующие данные: «В период размножения родители обоего пола производят в зобе особое вещество, называемое «голубиным молочком», которым выкармливают птенцов. По составу оно несколько напоминает молоко млекопитающих» [5, с.156].

Таким образом, фразеологизм, характеризующий изобилие, благополучие, редкость, достаток, успешно закрепился в качестве названий кондитерских изделий и служит образным и емким маркером на протяжении длительного времени.

ЛИТЕРАТУРА

1. <<https://eva.ru/recipes/nyam-recipes/read-istoriya-nazvaniya-deserta--ptich-e-moloko--21556.htm>>. [online]. [cit. 10.8.2019].
2. <<http://invkus.blogspot.com/2014/10/pochemu-ptichye-moloko-tak-nazivayestya.html>>. [online]. [cit. 10.8.2019].
3. <<https://libking.ru/books/antique-/antique-ant/211137-aristofan-ptitsy.html>>. [online]. [cit. 10.8.2019].
4. *Фразеологический словарь современного русского литературного языка* (2004): Под ред. проф. А.Н. Тихонова. В 2 т. Т.1. М.: Флинта: Наука.
5. *Иллюстрированная энциклопедия птиц. Руководство по птицам мира* (2004): М.: АСТ – Астрель.

Інна Лобачук
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

PROVERBS AND SAYINGS AS A SOURCE OF CULTURAL INFORMATION ABOUT THE NATIONAL CHARACTER

Proverbs constitute a cultural heritage, which is bequeathed to us by the past generations. They are considered to be the items of traditional knowledge, occurring for centuries over the world. In her work Z. Profantova [3, с. 306-307] states that «the national proverbs were from the very beginning considered as a manifestation of folk philosophy, expressing the idea in a brief, terse form in a witty and poetically apt way».

Some linguists have drawn attention to the fact that each nation or country has its own proverbs, the occurrence of which has resulted from the lifestyle and customs of people, who have had strong bonds with the natural world, their religion and traditions at all times. In fact, these specific utterances, as well as English proverbs, represent wisdom, experience and commonplace beliefs, moral and social values that

are basically the same in many nations. They have strong connection with people's philosophy on life and contain general observations of practical knowledge, situations and other various aspects of life. The following proverb can be taken as an example: Like father, like son [4, c. 106] suggests the facet of heritability, i.e. it denotes that a son is similar to his father in appearance, manner or in any other way. In connection to what has been discussed above, one can notice that this proverb can be applied to people of different nations. Similarly, proverbs like You cannot lose what you never had [4, c. 187] or So many mists in March, so many frosts in May [4, c. 205] are motivated by real life experience or sustained observations of a human being.

Bearing all this in mind, it is evident that an easily memorable form and everyday speech help to establish proverbial tradition, which is handed down from generation to generation. Simple constructions and ordinary vocabulary make proverbs more acceptable to the general public and allow them to be applied in whatever circumstances.

In connection to what has been discussed above, one can see that proverbs have not outlived their usefulness as they are still widely used till nowadays. One of the reasons can be noticed in the work of R. Abrahams [1, c. 41], where he states that proverbs can be considered as a result of people's psyche, spiritual life, ethics and customs, and, therefore, they are closely related to human beings. Z. Profantova [3, c. 304-305] emphasizes the progressiveness of proverbial tradition, which continually generates the social behaviour of a person. She believes that this ongoing phenomenon can not be interrupted or vanish and then reappear after a period of time.

The character of proverbs can be realized through the saying Proverbs are like butterflies, some are caught, some fly away (see www.deproverbio.com). It is possible that certain proverbs can disappear or be forgotten due to certain circumstances. On the other hand, other proverbs and their interpretations seem to be universally true at all times despite the occurring social, cultural and other changes.

Nevertheless, some linguists, such as V. Tatar [5, c. 242] and Litovkina & Mieder [2, c. 1], claim that proverbs can not be considered as absolute truths, which is mainly due to the fact that there are a lot of proverbs which contradict each other. Reference to Litovkina & Mieder [2, c. 5] reveals that the questioning of the proverbial wisdom started as early as the 18th century and this problem greatly depends on the context of the text in which the proverb occurs. It would seem that in some linguistic environments proverbs can be entirely appropriate and act as substantiation for a certain situation and in other cases these same units express an opposite idea. Litovkina & Mieder [2, c. 2] note that proverbs as the expressions of human thought tend to be contradicting as life itself. Consequently, it seems that the conflicting nature of proverbs is a rather natural phenomenon. Still, every proverb has its typical situations, in which their accuracy is undeniable.

The very fact that proverbs are used by our contemporaries proves that they still play a significant role in modern age societies; they are independent of time and are strongly rooted in the minds of people. Although, they appeared at a certain time and place, proverbs became traditional folk expressions due to their long-term frequent usage. They maintain their currency, because these expressions reflect what is considered to be a general truth.

In recent years, however, researchers have become increasingly interested in proverb alterations that are called «anti-proverbs». According to A. Litovkina & Mieder [2, c. 3], the variations of traditional proverbs occur, because a person does not accept the verity of a proverb and, consequently, alters it to meet his or her attitude, in such a way turning proverbs into utterances expressing opposite ideas. From this point of view, it is evident that antiproverbs are derived from traditional proverbs so that they are easily recognized by the hearer as related, or Old soldiers never die, they just fade away and Old taxes never die . they just change their names [2, c. 17]. To quote A. Litovkina & Mieder [2, c. 43-44], «Anti-proverbs may contain elements not only of funniness, but also of offensiveness, hostility, and aggression directed toward various social groups, including women, homosexuals, people of different professions, and so on». Hence, it is possible to conclude that these modified proverbial expressions parody the moral and authoritative message of traditional proverbs.

On the other hand, V. Litovkina & Mieder [2, c. 44] note that innovative transformations of proverbial wisdom are an important phenomenon as they discuss various social problems, such as AIDS, education, politics, work, love, sex, money, air-pollution. In general, they deride and reject values of common proverbs as being too naive and introduce ideas that depict social problems and changes of contemporary times.

For centuries the British have been known as insular, superior, aloof, hypocritical and unsociable. They look at foreigners in general with contempt and think nothing can be done better than in their own country. But ordinary British people are friendly and sociable. There are indeed two nations, they are defined as the rich and the poor. The traditional opinion about the British in earlier centuries was based on the habits of those Britons who could afford to travel, the diplomats and merchants.

They are prudent and careful about almost everything. Their lawns are carefully cropped, their flowerbeds are cultivated. Everything is in order. Drinks are carefully measured, seats in the cinemas are carefully assigned (even if the theatre is empty you have to sit in the seat assigned to you), closing hours rigorously observed. England is the land of clubs, pubs, gardens, football and the left-hand driving. The British people are the world's greatest tea drinkers. Many of them drink it at least 8 different occasions during the day. They drink it at meals and between meals. They drink early morning tea in bed and some early-morning tea drinkers have automatic tea making machines connected to their alarm clocks.

But in our opinion, proverbs mostly depict the national stereotypes and character as they are a mixture of common believes of the nation, concentrated in a sentence.

REFERENCES

1. ABRAHAM, R.D. (1982): Proverbs and Proverbial Expressions. In: DORSON, R.M. *Folklore and Folklife: An Introduction*. Chicago: University of Chicago Press. P. 117-128.

2. LITOVKINA, A.T., MIEDER, W. (2006): *Old Proverbs Never Die, They Just Diversify: A Collection of Anti-Proverbs*. Burlington: University of Vermont.
3. PROFANTOVÁ, Z. (1998): Proverbial Tradition as Cultural-Historical and Social Phenomenon. *Europhras '97: Phraseology and Paremiology*. Bratislava: Akadémia PZ. P. 302-307.
4. SPEAKE, J. (2004): *Oxford Dictionary of Proverbs*. Oxford: Oxford University Press.
5. TATAR, B. (1998): Main Types of Phraseological Units in Russian, Derived from Proverbs and Sayings. *Europhras '97: Phraseology and Paremiology*. Bratislava: Akademia PZ. P. 342-345.

Олена Малінка
(Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського)

GENERAL CHARACTERISITICS OF ENGLISH PHRASEOLOGY

Languages differ greatly in their idiosyncrasies, i.e. in forms which they have adopted, in peculiarities of their usage and the combinative power of words, in idiomatic forms of expression.

It is to be marked in this connection that of all the ambiguous terms employed in linguistics, none seems to call for more careful definition than the term «idiom». An idiom or idiomatic phrase is often defined as phrase, developing a meaning which cannot be readily analyzed into several distinct ideas which would ordinarily be expressed by the words composing the phrase. It transcends the ordinary syntactical constructions and must be studied as a grammatical unit, or entity, in itself [2, p.39].

On the other hand, «idiom» is a very broad term and includes all the peculiarities and idiosyncrasies of the language – its idioms, its peculiar syntactical constructions, and other conventional practices of an unusual character.

Phraseology is also a term of wide inclusion but seems preferable for describing various kinds of phrases characterized by different degrees of stability and idiomaticity in a given language. Investigation of English phraseology was initiated by O.Koonin, whose dictionary of English idioms has much valuable information on the theory of phraseology.

A special point of interest is presented by the approach to the problem of phraseology suggested by N.Amosova. In «Essentials of English Phraseology» she defines phraseological units as units of fixed context, i.e. phrases with a specific and stable sequence of certain lexical components and peculiar semantic relations between them [1, p.170].

In these terms, phraseological units are classified into *phrasemes* and *idioms*. Phrasemes are binary phrases in which one of the components has a phraseologically bound meaning dependent on the other, e. g. in «*blank verse*» the meaning of the adjective «*blank*» (rhymeless) is signalled only by the fixed indicator «*verse*» [1, p.171].

Idioms as distinguished from phrasemes are characterized by the integral meaning and idiomaticity of the whole word-group, e. g.: '*red tape*' (bureaucratic methods), *to smell a rat* (to suspect something wrong), *to rain cats and dogs* (to rain heavily) [1, p.172].

The idiomatic aspect of a language has always been the most difficult part for a foreigner to master. A study of English phraseology, precise in force, vivid and rich in scope, shows how idiomatic turns of expression lend variety to the language.

If the elements of the phrase are always the same and make a fixed context for each other, the word-group is a set expression. No substitution of any elements whatever is possible in stereotyped (unchangeable) set expressions, because it would destroy the meaning or the euphonic and expressive qualities of the whole.

In a free phrase semantic correlative ties are fundamentally different. The information is additive and each element has a much greater semantic independence. Each component may be substituted without affecting the meaning of the other [5, p. 111].

According to the type of motivation and the other above-mentioned features, three types of phraseological units are suggested: phraseological fusions, phraseological unities and phraseological combinations [4, p.302].

Phraseological fusions represent as their name suggests the highest stage of blending together. The meaning of components is completely absorbed by the meaning of the whole, by its expressiveness and emotional properties. Phraseological fusions are specific for every language and do not lend themselves to literal translation into other languages. Phraseological unities are much more numerous. They are clearly motivated. The third group in this classification, the phraseological combinations, is not only motivated but contains one component used in its direct meaning while the other is used figuratively. The mobility of this type is much greater; the substitutions are not necessarily synonymical [4].

The memorableness of a set expression, as well as its unity, is assisted by various factors within the expression such as rhythm, rhyme, alliteration, imagery and even the muscular feeling one gets when pronouncing them. A proverb is a short familiar epigrammatic saying expressing popular wisdom, a truth or a moral lesson in a concise and imaginative way. Proverbs have much in common with set expressions, because their lexical components are also constant, their meaning is traditional and mostly figurative, and they are introduced into speech ready-made [3].

Another reason why proverbs must be taken into consideration together with set expressions is that they often form the basis of set expressions. As to familiar quotations, they are different from proverbs in their origin. They come from literature but by and by they become part and parcel of the language, so that many people using them do not even know that they are quoting, and very few could accurately name the play or passage on which they are drawing even when they are aware of using a quotation from W. Shakespeare.

So, as it can be seen from the theoretical material given above, phraseological units (idiomatic or set expressions) can be classified according to their structure, functions and abilities to composition. Many various lines of approach have been

used, and yet the boundaries of this set, its classification and the place of phraseology in the vocabulary appear controversial issues of present-day linguistics.

REFERENCES

1. AMOSOVA, N.N. (1968): *English Contextology*. L.: LGU Publishing House.
2. FRANCIS, W.N. (1958): *The Structure of American English*. California: Stanford University Press.
3. LITOVKINA, A.T. / MIEDER, W. (2006): *Old Proverbs Never Die, They Just Diversify: A Collection of Anti-Proverbs*. Burlington: University of Vermont.
4. PROFANTOVÁ, Z. (1998): Proverbial Tradition as Cultural-Historical and Social Phenomenon. *Europhras '97: Phraseology and Paremiology*. Bratislava: Akadémia PZ. P. 302-307.
5. SMITH, L.P. (1992): *The English Language*. L.: Foreign Languages Publishing.

Олена Павлюк
(Запорізький національний університет)

ДІЕСЛІВНІ ФРАЗЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ РЕАКЦІЙ (*RIRE* СМІХ ТА *PLEUR* ПЛАЧ) У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Одним із завдань сучасної лінгвістики є відтворення, реконструкція усіх знань про світ. Саме у фразеології зафіксована наївна картина світу, що відбиває уявлення мовців, їхнє бачення і сприйняття навколишнього світу, їх життєвий досвід і традиції, їхнє ставлення до оточуючих, а також оцінки ситуацій, людей, подій тощо. Фразеологія, вербалізуючи картину світу, разом з універсальним, властивим усім або багатьом людям, відбиває національне світобачення, властиве певній мовній спільноті. На думку В.М. Телія, мова має культурну пам'ять і впливає не тільки на відтворення культурної традиції носіїв мови, але також сама формує їх колективну ментальність. Таке «нав'язування» мовою культурно-національної самосвідомості убирається з молоком матері, коли засвоюється, а потім відтворюється вся, а особливо культурно значуща, інформація, що передається одиницями мови. У мові закріплюються і фразеологізуються саме ті образні вислови, що асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами тощо і які при вживанні у мовленні відтворюють властивий тій чи іншій лінгвокультурній спільноті менталітет [1, с. 233].

Концепти *rire* і *pleur*, що виражають психофізіологічні реакції людини на зовнішні та внутрішні подразники, належать до базових концептів французької мовної картини світу. Вони відзначаються чималим оцінним потенціалом. Вербалізація цих концептів дієслівними фраземами дозволяє виявити риси повсякденної свідомості французького народу у їх динаміці. Приклади, на які

спирається наше дослідження, було запозичено із фразеологічних і тлумачних словників. З метою визначення ціннісної значущості концептів **rire** і **pleur** було використано метод зіставного аналізу.

Обидві реакції, сміх і плач, пов'язані із соматизмами, але на позначення реакції сміху їх значно більше: **le nez** ніс: *rire au nez de qn* – сміятися комусь в очі; **les lèvres** губи: *rire du bout des lèvres* – змушено сміятися; **les dents** зуби: *rire de toutes ses (belles) dents* – голосно, щиро сміятися; **la gueule** рот, глотка, горло: *se fendre la gueule à qn* – реготати, веселитися (знущатися, насміхатися над кимось); **la mâchoire** щелепа: *rire à se décrocher la mâchoire* – сміятися на все горло (так що відвалюється щелепа); **la barbe** борода: *rire dans sa barbe* – сміятися нишком (борода вказує не тільки на манеру, а й на напрям сміху); **la gorge** горло: *rire à gorge déployée* – реготати на все горло; **le cœur** серце: *rire de bon [або de tout son] cœur* – сміятися від (всієї) душі; **le ventre** черевко, живіт: *s'en flanquer [або s'en foutre] un ventre pop.* – порвати кишки (від сміху); **la rate** селезінка: *dilater [або désopiler, épanouir] la rate* – розсмішити, насмішити до сліз; **le boyau** кишка: *se tordre les boyaus pop.* – рвати кишки від сміху; **les côtes** ребра: *se tenir les côtes (de rire), rire à se tenir / à se tordre les côtes / à se faire mal aux côtes* – сміятися до упаду, помирати від сміху; **les cuisses** стегна: *se faire rire les cuisses de qch pop.* – посміятися, пожартувати над чим-небудь; **le cul** зад: *se taper le cul par terre (de rire) [або s'en taper le cul au plafond] pop.* – надирватися, подихати від сміху, іржати (букв.: бити задом по землі або стелі); рвати кишки від сміху; **la pipe** pop. морда, рожа: *se fendre la pipe* – реготати; **la poire** pop. обличчя, рожа: *se fendre la poire* – реготати, реготіти; **la tirelire** fam. голова, довбешка: *se fendre la tirelire* – сміятися, реготати.

Значно менше назв частин тіла пов'язано з плачем людини: **les yeux (l'œil)** очі: *ne pleurer que d'un œil* – не довго горювати, швидко втішитися, заспокоїтися; *ne pas avoir assez de ses yeux pour pleurer* – виплакати всі очі; **le giron** частина тіла від попереку до колін (людини, яка сидить): *pleurer dans le giron de qn* – плакатись, жалітись комусь; **le corps** тіло: *pleurer toutes les larmes de son corps* – сходити сльозами (букв.: виплакати всі сльози зі свого тіла); **le sang** кров: *pleurer [або verser] des larmes de sang, pleurer en larmes de sang* – плакати кривавими сльозами, що вказує на зв'язок з кровоносною системою; **le nez** ніс: *se pleurer dans le nez quand on a du chagrin* – мати кирпатий ніс (букв.: плакати в ніс, коли засмучений).

Сміх (**rire**) та плач (**pleur**) впливають на людину, на її організм. Сміх може викликати, запускати певні фізіологічні процеси в організмі: *rire à se pisser dessus [rire à (en) pisser dans sa culotte]* – обреготатися; викликати больові відчуття: *se tordre de rire* – корчитися від сміху; *se pincer, se mordre les lèvres* – кусати губи від сміху; може звалити людину з ніг, змусити її качатися по землі: *se rouler (par terre) de rire* – помирати зі сміху; викликає певні фізичні наслідки: *s'étrangler de rire* – удавитися, задихнутися від сміху; ослаблює сміхуна: *rire à se pâmer* – знепритомніти, зомліти від сміху; може навіть призвести до його смерті: *mourir [або crever] de rire* – помирати зі сміху, померти від сміху; *c'est à mourir de rire* – від сміху помреши.

Плач (*pleur*) викликає певне полегшення, оскільки дає вихід негативним людським емоціям: *confier ses larmes* – розповісти про своє горе, але у той самий час сльози впливають на людину: *les larmes me suffoquaient* – сльози душили мене; виснажують суб'єкта плачу: завдають болю серцю, душі людини: *sangloter à fendre l'âme loc.adv.* – ридати так, що душа розривається; душать, затоплюють людину, заважають її диханню: *être suffoqué par les pleurs* – задихатися від плачу, сліз; викликати порушення дихання.

Дієслівні фраземи на позначення сміху *rire* відбивають такі уявлення про сміх : 1) хвороба, інколи смертельна : сміх може навіть призвести до смерті людини: *mourir* [або *crever*] *de rire* – померати зі сміху / померти від сміху, 2) природне явище: *jeter des éclats de rire* – реготати ; 3) процес, до якого залучені різні частини тіла й органи: *rire à gorge déployée* – реготати на все горло; 4) надздатність: *faire rire les carafes* – навіть мертвого розсмішити (*les carafes* – графіни).

Дієслівні фраземи пов'язують плач, сльози з : 1) водною стихією: *se fondre en eau, se fondre en larmes* – заливатися сльозами, розливатися рікою, литися струмком; 2) плачем рослин: *la vigne pleure* – виноградна лоза «плаче»; 3) виноробством: *boire une larme de vin* – випити краплю вина; 4) артефактами: *pleurer à seaux* – ридма ридати (*le seau* – відро; баддя); *en pleurer une tasse* – заливатися сльозами (*une tasse* – чашка); *c'est à faire pleurer les* [або *des*] *pierres*) – від цього навіть камені заплачуть.

Оцінність фразем, що представляють обидва емоційні стани, може бути позитивна *rire de bon* [або *de tout son*] *coeur* – сміятися від (усієї) душі; *pleurer à chaudes larmes* – плакати гіркими, ревними сльозами та негативна: *venir pleurer dans le gilet fam., iron.* – плакатися; *rire sous la cape* – сміятися нишком.

Таким чином, саме дієслівні фраземи дозволяють у значній мірі здійснити реконструкцію цих двох концептів та на основі характеристики *rire* і *pleur* виявити, яке місце займають ці реакції у свідомості народу, що власне віддзеркалюється у французькій мовній картині світу. Сміх *rire* розглядається подвійно – як реакція на дотепність і як наслідок висміювання (що не завжди викликає позитивні емоції у об'єкта висміювання). Плач *pleur* теж має подвійну сторону – як вираження горя людини і як прикидання, облуда або гра. Саме дієслівні фраземи виражають експресивні та оцінні сторони концептів *rire* і *pleur*. Саме вони дозволяють показати наочно, як може себе поводити людина під час вираження подібних реакцій, які органи тіла беруть у цьому участь, які метафори вербалізують зазначені концепти. Хоч у деякій мірі цей аналіз концептів *rire* і *pleur* не є повним, але навіть він простежує їх близькість, порівняйте фраземи *rire aux* [або *jusqu'aux*] *larmes*; *rire à en pleurer*; *pleurer de rire* – сміятися до сліз.

ЛІТЕРАТУРА

1. ТЕЛИЯ, В.Н. (1996): *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурный аспекты*. Москва: Школа «Языки русской культуры».

2. *Французско-русский фразеологический словарь* (1963): под ред. Рецкера Я.И. Москва: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей.
3. *Dictionnaire des expressions et locutions* (1998): par Alain Rei et Sophie Chantreau. Paris: Robert.
4. *Trésor de la langue française informatisé*. < <http://atilf.atilf.fr/>> [online]. [cit. 19. 6. 2019].

Олена Поп
(Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського)

ETHNIC-CULTURAL PARALLELS IN PHRASEOLOGY OF DIFFERENT LANGUAGES

All nations to some extent differ from one another by their customs and traditions, have their own material and spiritual cultures, which cannot but influence the languages of these nations.

As a result there is a great deal of ethnic-culturally marked linguistic elements in every language. Under the term «ethnic culturally marked linguistic elements» or realia scholars understand mono- and polylexical units whose main meaning holds (in terms of binary comparison) the traditionally assigned to them complex of ethnocultural information that is alien to the objective reality of the other languages. [1, p.39]. Such elements usually denote names and surnames of people, names of towns and cities, rivers and mountains, holidays, dishes and dances, musical instruments, names of coins, details of costume and decoration which are characteristic of a particular language only.

Very often these ethnic-culturally marked words become a part of different phraseological units, and these very phraseological units have a tendency to make up ethnic-cultural parallels with the same type of phraseological units belonging to other languages.

Under the term ethnic cultural parallels in phraseology of different languages scholars understand phraseological units belonging to different languages, semantic structures of which are identical, they are built according to the same logical semantic scheme of construction of the phraseological expression, but which differ from one another by ethnic-culturally marked phraseological images. [2, p.52].

Hydronymic and toponymic lexicon is characteristic of the phraseological units which make up such parallels. In fact hydronyms and toponyms are always marked from the point of view of ethnic-cultural characteristic and always signify one or another particular country.

In addition to toponyms and hydronyms, words belonging to other lexical-semantic groups can also be indicators of ethnic-cultural marking. The names of national monetary units, national designations of measures of length, weight and volume, letters of national alphabets most actively manifest themselves in this respect.

Here are some examples of such parallels:

- *to carry coals to Newcastle (engl.)* [3, p.41] / *Wasser in den Rhein tragen (germ.)* / *ездить в Тулу со своим самоваром(rus.)* (these units denote unnecessary actions);

- *to know something from A to Z (engl.)* / *знати щось від А до Я (ukr.)* (both units mean that a person knows something very well);

- *when Queen Ann was alive (engl.)* / *за царя Тимка (ukr.)* / *zu Olims Zeiten (germ.)* (these units mean that something took place long ago).

So, the existence of ethnic-cultural parallels in the languages of the world is the impartial fact, which reflects the peculiarities of the development of the national languages in their mutual conditionality.

REFERENCES

1. ГЕРЦОВСЬКА, Н.О. (2014): Реалія як лінгвістичне явище. В: ФАБІАН, М.П. (відп. ред.): *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк», с. 36-42.
2. СОЛОДУБ, Ю.П. (1993): Етнокультурные параллели во фразеологии различных языков. *Collegium*, №2, с 51-59.
3. GAIRNS, R. (2013): *Phrasal Verbs and Idioms*. Oxford: Oxford University Press.

Тетяна Швець

(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»)

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Кожна мова світу має у своєму фонді одиниці, що влучно характеризують усі сторони людського буття, зовнішність і моральні якості людини, вчинки, звички, явища природи тощо. Такими образними одиницями є фразеологізми – стійкі за своїм складом і структурою сполуки слів, що характеризуються цілісністю значення і вільно відтворюються у мовленні.

Проблема вивчення джерельної бази виникнення фразеологічних одиниць будь-якої мови, у тому числі і французької, була і продовжує залишатися актуальною, незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, оскільки у змісті фразеологічних одиниць знайшли своє відображення історія, культура, побут, дух і спосіб мислення народу-творця.

Особливим класом фразеологізмів є компаративні фразеологізми – образні порівняння з двочленною структурою, стилістичним забарвленням та експресивністю. Компаративними фразеологічними одиницями називають стійкі, відтворювані словосполучення частково або повністю переосмислені, фразеологічна специфіка яких ґрунтується на традиційному порівнянні.

Джерела виникнення компаративних фразеологізмів французької мови надзвичайно різноманітні та сягають своїм корінням різних епох.

Образи для фразеологічних порівнянь запозичені зазвичай із найрізноманітніших сфер життя народу – оточуючої природи, тваринного світу,

історичних подій, релігійних обрядів тощо. Компаративні фразеологізми відображають характерні риси історичного розвитку французького народу, специфічні риси його побуту та культури.

Значна кількість образних порівнянь французької мови запозичена з Біблії або пов'язана з релігійними обрядами чи іменами біблійних особистостей. Саме ці фразеологізми обрано об'єктом цієї розвідки.

У фактичному матеріалі дослідження було виділено шість груп компаративних фразеологізмів, що стосуються емоцій та почуттів людини, естетичної оцінки її зовнішності, здібностей та талантів, моральних чеснот, вікових характеристик об'єктів, а також поведінки людини з речами.

Встановлено, що компаративні фразеологізми здатні виражати позитивні та негативні емоції. До прикладу: *Heureux comme un chérubin* [1, с. 152] – безмежно щасливий (букв. щасливий як херувим); *Heureux comme un dieu* [1, с. 152] – щасливий як Бог (дуже щасливий); *Heureux comme un Pape* [1, с. 152] – щасливий як Папа Римський; *Tranquille comme un dieu* [1, с. 25] – спокійний як Бог. Наведені вище фразеологізми виражають почуття щастя та спокою людини.

Цей клас фразеологізмів також уможлиблює експлікацію негативних емоцій особистості, серед яких почуття каяття та жалю: *Etre (errer, roder) comme une âme en peine* [1, с. 15] – блукати як неприкаяна душа; *Etre (errer) comme un corps sans âme* [1, с. 56] – почуватися як тіло без душі; *Pleurer comme une Madeleine* [1, с. 102] – плакати як Магдалина; *Suer (transpirer) comme une Madeleine* [1, с. 103] – обливатися потом як Магдалина (коли розкаювалася у своїх гріхах); *Craindre comme le diable* [1, с. 42] – дуже боятися (букв. як чорт).

Що стосується естетичної оцінки зовнішності людини, вона може бути позитивною й увиразнювати зовнішні риси людини та її манеру одягатися: *Beau comme un ange* [1, с. 20] – дуже красивий, такою красою, що характерна лише для ангелів небесних; *Beau (joli) comme un chérubin* [1, с. 20] – красивий як херувим; *Paré comme une chasse* [1, с. 43] – дуже гарно одягнений (фактично як церковна рака, у якій зберігаються мощі святих, та яка зазвичай прикрашається золотом і дорогоцінностями); *Paré comme un autel ou comme l'autel de la Vierge* [1, с. 43] – букв. прикрашений / зодягнений як вівтар чи вівтар пресвятої Богородиці.

Даючи негативну оцінку вигляду людини, найчастіше послуговуються фразеологізмами, до складу яких входять лексеми *démon* та *péché*: *Laid comme un démon* [1, с. 130] – страшний як диявол; *Laid comme le péché* [1, с. 130] – страшний як гріх; *Laid comme les sept péchés capitaux* [1, с. 130] – букв. страшний як сім смертних гріхів.

Об'єктом порівняння можуть бути також розумові та інші позитивні якості людини: *Avoir de l'esprit comme un ange* [1, с. 147] – бути розумним як ангел; *Sage comme l'enfant Jésus* [1, с. 91] – розумний як маленький Ісус; *Chanter comme un ange* [1, с. 21] – букв. співати як ангел; *Jouer comme un ange* [1, с. 21] – букв. грати як ангел; *Jouer comme un dieu* [1, с. 21] – грати як Бог; *Ecrire comme un ange* [1, с. 21] – мати красивий почерк, писати дуже красиво; *Tirer l'épée comme saint Georges* [1, с. 83] – бути прекрасним фехтувальником;

букв. володіти мечем як Георгій Побідоносець. Отже, у випадку позитивного ставлення до обдарування особистості, її уміння порівнюють з чеснотами самого Бога, ангелів та святих.

Виявляючи позитивні моральні чесноти особистості, використовують фразеологізм: *Doux comme un ange* [1, с. 36] – лагідний як ангел.

Що ж до негативних моральних рис особистості, їх оцінка відбувається завдяки зверненню до імен апостолів, що зрадили свого часу Ісуса: *Etre incrédule comme Thomas* [1, с. 167] – бути надмірно недовірливим, як Хома невіруючий; *Traître comme Judas* [1, с. 47] – зрадити як Іуда; *Mentir comme tous les diables* [1, с. 42] – обманювати як тисяча чортів.

Даючи оцінку віковим характеристикам людини або предмета, використовують фразеологізми, компонентами яких є імена біблійних персонажів: *Vieux comme Adam* [1, с. 109] – дуже старий (про людину); *Vieux comme Mathusalem* [1, с. 109] – старий як Мафусаїл (один із патріархів, прабатьків людства, син Еноха та дід Ноя, який, за даними Біблії, прожив 969 років і, таким чином, є найстарішою людиною, чий вік вказаний у Біблії); *Vieux comme Hérode* [1, с. 109] – дуже старий (про речі).

Компаративні фразеологізми біблійного походження слугують також засобом оцінки поведінки особистості з речами. Обережне ставлення передається завдяки використанню фразеологізмів: *Garder (conserver) comme une relique* [1, с. 150] – берегти як святиню (реліквію); *Porter comme une chasse* [1, с. 43] – носити як святиню (букв. як раку, тобто дуже обережно й уважно як під час релігійних процесій); *Porter comme le Saint Sacrement* [1, с. 43] – дуже обережно носити (букв. носити як святі дари); *Porter comme une relique* [1, с. 43] – букв. носити як реліквію (тобто дуже обережно).

Як засвідчили результати проведеного дослідження, об'єктом оцінки компаративних фразеологізмів французької мови біблійного походження є людські емоції та почуття, зовнішність людини, її здібності та моральні чесноти, вікові характеристики й манера поведінки з предметами щоденного вжитку.

В основі компаративних фразеологізмів біблійного походження лежать імена біблійних особистостей, що використовуються представниками французького народу для вираження позитивної й негативної оцінки людських чеснот.

Компаративні фразеологізми, що виражають позитивну оцінку характерологічних рис людської особистості, містять лексеми: *dieu* (бог), *ange* (ангел), *chérubin* (херувим) та імена благочестивих біблійних персонажів.

Негативна оцінка емоцій та зовнішніх рис пов'язана з використанням лексичних одиниць із негативною конотацією: *démon* (демон), *diable* (диявол), *péché* (гріх), а також імен апостолів, які зрадили Ісуса.

У проаналізованих групах кількість компаративних фразеологізмів на позначення позитивних рис особистості переважає майже вдвічі чисельність компаративних фразеологізмів, що називають її негативні риси, що засвідчує своєрідність світосприйняття французького народу.

Компаративні фразеологізми французької мови біблійного походження є національно маркованими, оскільки надають мовленню яскравості, специфічного колориту та національних характеристик, що відрізняють носіїв французької мови від носіїв інших мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. НАЗАРЯН, А. Г. (2002) *Словарь устойчивых сравнений французского языка*. Москва: Изд-во Рос. ун-та дружбы народов.
2. ТЕЛИЯ, В. Н. (1995) Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от мировидения к пониманию). *Славянское языкознание. XI Международный съезд славистов*. Москва: Отечество. с. 302–304.

Марина Шемуда
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ТЕМАТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНАХ СІДНІ ШЕЛДОНА «IF TOMORROW COMES» ТА «NOTHING LASTS FOREVER»

Фразеологізми вживаються майже в усіх галузях життя і часто зустрічаються як в оригінальних романах класиків, так і у сучасних письменників, активно використовуються у засобах масової інформації та у повсякденному мовленні. Знання фразеологізмів полегшує розуміння публіцистичних, художніх текстів, а їх грамотне використання робить мову повнішою і жвавішою.

Метафоричність, емоційність, експресивність – всі ці якості фразеологізмів надають мові образності і виразності. За допомогою фразеологізмів інформаційний аспект мови доповнюється чуттєво-інтуїтивним описом нашого світу, життя. Усе це підкреслює важливість та актуальність вивчення фразеології і фразеологізмів зокрема.

Аналіз тематичної спрямованості фразеологізмів у романах Сідні Шелдон «If tomorrow comes» та «Nothing lasts forever» за класифікацією Л. П. Сміта показує, що найчастіше автор використовує фразеологізми, у основі яких згадуються описи частин тіла, систем або функцій організму.

to kill in cold blood – холоднокровно вбивати [2, с. 492].

When, during the commission of a felony, someone tries to kill in cold blood, we believe that that person should be properly punished [5, p. 19].

a broken heart – розбите серце [2, с. 77]

Leslie had believed that «dying of a broken heart» [5, p. 13].

Також велику кількість у романах Сідні Шелдон займають фразеологізми, у яких згадуються назви тварин, риб, птахів.

Наприклад, *to scream like a banshee* – кричати як сирена повітряної тривоги [2, с. 667]

Topper screamed like a banshee, but we've got a deal [5, p. 18].

Найменше у романах Сідні Шелдон «If tomorrow comes» та «Nothing lasts forever» вживаються фразеологізми, у яких використовуються слова, пов'язані із звуками (*to sing different tune* – заспівати іншу пісню, зменшити тон, придумати щось інше [4, р. 48]), фразеологізми, у яких згадуються описи погодних явищ, частин дня (*to get all the colors of the wind* – мати усі кольори вітру [5, с. 174]), фразеологізми, у яких згадуються біблійні, міфологічні, казкові або історичні події та персоналії (*the brand of Cain* – Каїнова печать [4, с. 154]) та фразеологізми, в основі яких вживаються назви предметів одягу, догляду за собою (*to put on the black cap* – виносити обвинувальний вирок [5, с. 794]).

Також у романах відповідно до тематики було виявлено фразеологізми, у яких згадуються назви продуктів харчування (*to go nuts* – зійти з розуму [2, с. 399]), а також фразеологізми, у яких вживаються слова, пов'язані з кольором (*not deserve a red cent* – не бути вартим виїденого яйця [2, с. 598])

До окремої групи можна віднести фразеологізми, які не відрізняються яскраво вираженою тематичною спільністю (*behind the scenes, to drop a bomb-shell* [4]).

Можна зробити висновок про те, що тематика вживання фразеологізмів у романах Сідні Шелдон є різноманітною. Виявлено, що автор використовує різні фразеологізми для того, щоб мова роману не була сухою, а емоційною, насиченою та легкою для сприйняття читачами. Фразеологізми в обох романах автора вживаються в основному у діалогічному мовленні, у внутрішній мові героїв, і у складні моменти сюжету. Це говорить про прагнення автора надати діалогам персонажів природність і експресивність, що є одним з найважливіших показників стилістичної забарвленості мови романів.

ЛІТЕРАТУРА

1. АЛЕФІРЕНКО, М. Ф. (1999): *Теоретичні питання фразеології*. Харків: Вища школа.
2. *Англо-український фразеологічний словник* / уклад. К. Т. Баранцев. Київ: Знання, 2005.
3. СМІТ, Л. П. (2000): *Фразеология английского языка*. Москва: Просвещение.
4. SHELDON, S. (1994): *Nothing lasts forever*. London: Harper Collins Publishers.
5. SHELDON, S. (1995): *If Tomorrow Comes*. United States: Warner Books.

Віра Школяренко
(Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Існують різні способи утворення фразеологічних одиниць (ФО), проте спільним для них є те, що первісне вільне словосполучення стає якісно новим

сталим утворенням. Інакше кажучи, ФО виникає внаслідок семантичного зсуву. Техніка метафори – основний прийом непрямої номінації. Ця закономірність зумовлена тим, що при формуванні непрямих найменувань у переносному значенні актуалізуються ті ознаки, які є істотними стосовно змісту і денотації опорного найменування, що створює умови для предикації об'єктам нових, невластивих їм ознак [1, с. 1095]. Цілісне фразеологічне значення формується на основі різноманітних типів перенесення значення змінного словосполучення, воно пов'язане з наочно-чуттєвим порівнянням позначуваних реалій з тими, які вже пізнані. Саме цей наочно-чуттєвий елемент порівняння і стає основою переносного значення словосполучення і перетворення його у особливу емоційно-експресивну одиницю [2, с. 93-94]. Ми розглянемо такі словосполучення, які вже у стадії виникнення використовувалися у переносному значенні, яке з часом посилювалось. Ступінь зміни метафоричного зсуву був неоднаковим, тому вважаємо за доцільне виділити такі моменти цього процесу:

а) Частина словосполучень використовувалась у первісному контексті у переносному значенні. Наприклад: словосполучення *einen Klaps haben* є дуже поширеним фразеологізмом, який має іронічне забарвлення. Цей фразеологізм мав первісне значення *ein (leichter) Schlag auf den Kopf bekommen*. У сучасному німецькому мовленні значення цього фразеологізму сприймається не як порівняння з вихідним контекстом. Воно є образно-метафоричним значенням і сприймається як цілісне значення *nicht recht bei Verstand sein, verrückt sein* [3, с. 3368].

б) Частина словосполучень використовувалась у переносному значенні лише відповідно до певної ситуації, явища. З часом їхнє значення почало розширюватися завдяки ослабленню асоціацій з вихідною ситуацією чи явищем. Прикладом може служити ФО *Schwein haben*. У середньовіччі під час стрілецьких свят був звичай, поряд з коштовними почесними призами для переможців змагань дарувати також приз найслабшому учаснику. Цією нагородою була, як правило, свиня. Так, у Себастьяна Брандта («Narrenschief») можна зустріти такі рядки: «Wer schießen wil und fällt der rein, der dreit die suw im ermel heim» [3, с. 5806]. Спершу це словосполучення характеризувалося негативною оцінкою з елементом іронії. Та з часом фразеологізм придбав інший зміст: *unverdientes Glück haben* [3, с. 5804].

в) Серед усталених словосполучень виділяється група зворотів, у яких посилення узагальнено-метафоричного значення відбувалося за схемою: висловлювання з одним переосмисленим компонентом підлягає впливові образно-метафоричного зсуву і стає висловлюванням з повністю переосмисленим складом. Наприклад: *bekannt sein wie ein scheckiger Hund*. Слово *scheckig* було запозичене з давньофранцузької мови (*eschiec = Schach*), і таким чином має значення: *wie ein Schachfeld aussehen, würfelig, kariert sein, gefleckt, bunt gefärbt sein* [3, с. 5286]. Ввійшовши до складу цілісного значення фразеологізму, значення слова *scheckig* підпорядковувалося загальному значенню висловлювання. Це пояснюється асоціацією з яскравим одягом, який виділяє людину з натовпу.

г) Деяким фразеологізмам властивим є поява нового переносного значення. Наприклад, старе значення фразеологізму *j-m eine Laus in den Pelz setzen* відповідало значенню ФО *Eulen nach Athen tragen*, тобто *j-s Misstrauen erregen, d. h. etw. völlig überflüssiges tun* [3, с. 3709]. Поступово це значення втрачено завдяки втраті асоціацій, смислових зв'язків між явищем і його позначенням у мові. Була втрачена асоціація з чимось зайвим, непотрібним, з'явився новий образ чогось неприємного. Таким чином утворилося нове значення *j-m Schwierigkeiten bereiten* [3, с. 3709].

д) Частині фразеологізмів є притаманним формування образності завдяки втраті контекстно-авторських та інших асоціацій. Виникнення фразеологізму *auf den Hund kommen – herunterkommen, in schlechte Verhältnisse geraten* пов'язане з битвою під Готтхардом. Переможці, німецькі солдати, звернулися до залишків турецького війська з словами: «Kommst auf'n Hund und nit auf'n Gaul» [3, с. 2990]. Значення подібних фразеологізмів можна встановити лише за допомогою глибокого етимологічного дослідження, бо відбулося затемнення образу.

е) У деяких фразеологізмах спостерігається посилення характеру образності. Прикладом може служити фразеологізм *essig werden*, який використовувався стосовно вина, яке під час довгого бродіння ставало непридатним для вжитку. Поступово фразеологізм *essig werden* набув яскраво вираженого переносного значення *zunichte werden, missglücken* [3, с. 1584].

Таким чином, у процесі розвитку семантики ФО відбувається посилення метафоричності, поява нового переносного значення, втрата авторських асоціацій, що веде до зміни характеру образності досліджуваних фразеологізмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. FRIEDRICH, J. (2007). Historische Phraseologie des Deutschen. In: Burger, Harald; Dobrovolskij, Dimitri; Kühn, Peter; Norrick, Neal R. (Hrsg.): *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2007, S. 1092-1106.
2. KUNIN, A. (2005): *Course in Phraseology of the modern English language*. Dubna: Fenix, 2005.
3. RÖHRICH, L. (2000): *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Berlin: Directmedia Publishing GmbH.

**СЕКЦІЯ №2. МІЖДИСЦИПЛІНАРНА МЕТОДОЛОГІЯ
АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ
(ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ), ЕТНОЛІНГВІСТИКИ ТА
ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКИ.**

*Галина Василенко
(Запорізький національний технічний університет)*

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПАРАДИГМА ЯК ОСНОВА
ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ КРАЇНИ У ПОЕТИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

Культурологічна спрямованість зіставного аналізу образу країни у поетичному перекладі вимагає розглянути образ як художню форму об'єктивації культурного концепту і зосередити увагу на цінності об'єкта у різномовних дискурсах. Так, культурний концепт *Україна* є аксіологічним утворенням, що включає систему ціннісних домінант української культури та має поняттєвий, ціннісний і образний складники.

Специфіка завдань дослідження потребує міждисциплінарного вирішення, яке базується на перекладознавчому аналізі лінгвостилістичних способів відтворення образної системи у лінгвокультурному та лінгвокогнітивному аспектах та залучає літературознавчий, культурологічний, герменевтичний, етнопсихолінгвістичний і синергетичний підходи. Поезія у ролі об'єкта перекладу, за твердженням Л. Венуті, неминуче зникає під час процесу перекладу, будучи заміненою сіткою сигніфікацій – інтертекстуальних, інтердисциплінарних, інтерсеміотичних – що коріниться головним чином у сприймаючій культурі [4, с. 128].

Літературознавчий підхід дає можливість з'ясувати поняття, структуру, види і властивості художньо-поетичного образу; визначити домінантні властивості ліричного жанру, стильову домінанту окремого ліричного твору та її відображення у перекладі залежно від літературної традиції джерельної і сприймаючої культур; виявити особливості авторського стилю, його систему концептів, що відбивається на об'єктному, суб'єктному та виражальному рівнях образу і зумовлює перекладацькі прийоми і способи образного втілення концептів автора у перекладі.

Культурологічний підхід дає змогу зіставити ціннісні орієнтири вихідної і цільової культур і у такий спосіб спрогнозувати й обґрунтувати трансформації поняттєвої і валоративної сторін культурного концепту та пояснити особливості його образної реалізації у поетичному перекладі; з'ясувати значення і роль символів, етнокультурних реалій вихідної культури та обґрунтувати особливості їх відтворення мовою культури перекладу; розглянути художньо-поетичний образ як форму гармонізації світів джерельної і цільової культур в аспекті художньої комунікації. Окрім того, культурологічний підхід дозволяє виявити, яким чином художній переклад може бути засобом спротиву колоніальній чи неокolonіальній владі та одним із способів деколонізації.

Герменевтичний підхід служить філософським підґрунтям для пояснення специфіки розуміння й інтерпретації компонентів образної системи у перекладі. Герменевтична відповідність є методологічним принципом, що пояснює причини дискурсивних трансформацій і служить основою гармонізації двох типів свідомості у поетичному перекладі. Герменевтика є міжгалузевою ланкою і методологією, яка дозволяє усвідомити розуміння тексту як поліаспектного процесу, що забезпечує пізнавально-креативну сутність інтерпретаційної дійсності людини, зануреної у всеохоплюючу діалогічність [2, с. 119].

Етнопсихолінгвістичний підхід є релевантним для виявлення особливостей образно-перцептивної сторони культурного концепту, зумовлених геокліматичними й історичними факторами формування етносу та для аргументації духовних ціннісних домінант, як то кордоцентризм, ліризм, антеїзм в українській картині світу. Забезпечення розуміння духовної спадщини маловідомої на Заході української культури передбачає певною мірою елімінування її етноспецифіки і, навпаки, прагнення якомога повніше перенести специфіку однієї культури у неспоріднену з нею може ускладнити розуміння реципієнтами фрагментів чужої культури [3, с. 10].

Синергетичний підхід експлікує особливості акомодатії культурного концепту джерельної культури у мовному матеріалі цільової, що досягається завдяки креативно-адаптивним властивостям дискурсу. Образ у поетичному дискурсі культури перекладу виявляє свої синергійні властивості – здатність самоорганізовуватися, змінність смислових відтінків залежно від знакового втілення, системну відкритість, голографічність. Синергетичний підхід до проблем поетичного перекладу може пояснити трансформації його вербальних форм та гармонізуючу, об'єднавчу роль образу в аспекті міжкультурного спілкування. Синергетична природа мови сприяє синхронізації двох різних типів свідомості, утворюючи амфісиметричну структуру, яка підходить для обох несиметричних систем. Відношення між паралельними дискурсами залежать від ступеня асиміляції перекладеного дискурсу [1, с. 239].

Таким чином, застосування міждисциплінарного підходу до проблеми відтворення образу у поетичному перекладі може бути ефективним і результативним методом дослідження, оскільки розширює світогляд і можливості пізнання людини і світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОРБОТЬКО, В. Г. (2006): *Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике*. Москва: КомКнига.
2. СЕЛИВАНОВА, Е. А. (2002): *Основы лингвистической теории текста и коммуникации*. Киев: ЦУЛ, «Фитосоциоцентр».
3. СОРОКИН, Ю. С. (1988): *Этнопсихолингвистика*. Москва: Наука.
4. VENUTI, L. (2011): Introduction. Poetry and Translation. *Translation studies*, № 2 (4), p. 127-132.

ЧЕРЕЗ СЛОВО ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Людина як соціальна істота знаходиться в комунікативних стосунках з іншими людьми. В умовах глобалізаційних процесів, які є характерними для сучасного світу, чи не на перший план виходять проблеми комунікації, оскільки зміни, що відбуваються в політиці та економіці впливають також і на характер спілкування між людьми. Вони охоплюють широке коло питань: від усвідомлення індивідом потреби вивчення рідної та іноземних мов до вироблення здатності ефективно спілкуватися з представниками своєї та інших культур, враховуючи при цьому ментальні особливості кожного співрозмовника. Для налагодження ділових та особистісних контактів із представниками різних культур, насамперед, потрібне вільне володіння мовою (як рідною, так і іноземною), але для встановлення дружніх стосунків цього буде недостатньо. Не викликає сумнівів теза про те, що «Попри постійні зміни в суспільстві, природі незмінною залишається сутність людського спілкування: це обмін інформацією, думками і досягнення взаємного порозуміння, гармонії стосунків в усіх сферах і на всіх рівнях буття людини» [1, с. 8]. З іншого боку, так само беззаперечним є й те, що для налагодження тісних контактів між людьми, особливо, якщо вони є представниками різних культур, необхідне розуміння національних, ментальних особливостей.

У сучасній науці особливе місце відводиться дослідженням різних аспектів, окремих фрагментів національно-мовних картин світу в їхньому зв'язку з міфологією, фольклором, традиціями, звичаями, побутом народу.

Мова і культура як світи, що постійно перетинаються, стали предметом зацікавлення таких відомих учених, як О. Потебня, І. Гердер, В. фон Гумбольдт тощо. Цікавими також видаються сучасні етномовні дослідження М. І. Толстого, В. Жайворонка, Ю. Степанова, О. Селіванової, Л. Мацько та ін. Для українських реалій такий аспект досліджень є надзвичайно важливим, оскільки відображає складний процес відродження національної свідомості в умовах державотворення. Зацікавлення вітчизняних науковців питаннями національної культури та, зокрема, етнокультури, викликано також тими історичними і соціальними змінами в нашому житті, для яких визначальним є відкидання звичних, уніфікованих та ідеологізованих стереотипів і підходів до проблеми дослідження національної культури, що залишилися нам у спадок від попереднього політичного устрою. Важливо й те, що, незважаючи на процеси глобалізації, якими позначена сучасна епоха, науковці багатьох країн зацікавилися етнічними процесами, які відбуваються в світі. Ці процеси свідчать, що «політичні нації зберігають свою ідентичність і не збираються поступатися нею в умовах глобалізації» [2, с. 649].

Мова, як важливий компонент етнокультури, є кодовою системою знаків, яка допомагає певному етносу сприймати й розуміти довкілля. Кожне нове

покоління мовців разом з мовою засвоює й національно-специфічний спосіб концептуалізації світу, який є не тільки запорукою збереження етнічної ідентичності, а й детермінантою пізнавальних та інтерпретаційних процесів. Як зазначає В. Жайворонок, «оскільки концептуальна картина світу (а отже і її фрагменти) — явище динамічне, а не статичне, мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи іншого мовного знака. У результаті останній функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово — культурний концепт» [3, с. 51].

Тож спілкування за допомогою слів не тільки використовує ту чи іншу ситуацію, а створює нову комунікативну ситуацію, кінцевим результатом якої є текст. О. Р. Лурія в праці «Мова та свідомість» підкреслює, що формування мовленнєвого висловлювання завжди іде від внутрішнього смислу до системи розгорнутих мовленнєвих значень, а сам процес розуміння починається з пошуків загальної думки висловлювання й лише потім переміщується на лексико-фонологічній та синтаксичній рівні. Уже на перших етапах сприйняття повідомлення виникають гіпотези або припущення про смисл повідомлення, тому центральним для його розуміння є пошук цього самого смислу. При цьому, на думку вченого, розуміння номінації окремих слів та ізольованих фраз є допоміжною операцією, а сам процес розуміння націлений на розшифрування значення всього повідомлення, що стає можливим завдяки аналізу й сприйняття не лише зовнішнього змісту тексту, а й його глибини, яка часто схована в підтексті. Отже, слухач спрямовує свою увагу на пошук контексту прослуховуваного висловлювання з метою його декодування [4, с. 228]. Загалом же тут варто зазначити, що стратегія того, хто слухає, є таким же активним процесом, як і стратегія того, хто говорить.

Можна стверджувати, що підбір мовних засобів для спілкування із мовної системи відбувається не лише на основі явно виражених відношень назви до предмета, а й на основі різноманітних знань, навиків, психологічних станів мовця тощо. На нашу думку, не менш важливим при виборі чи утворенні того чи іншого мовного номена на позначення предметів з реального світу, є етнічні особливості сприйняття мовцями довкілля.

Отже, щоб збагнути глибину ідентичності етносу, необхідно дослідити національний макросвіт, де різні етнокультурні компоненти (мова, звичаї, обряди, релігійні уподобання тощо) складають суму тих ідентичностей, які й дають можливість національній культурі інтегрувати надбання світової культури і водночас збагатити її своїми національно-специфічними концептами.

ЛІТЕРАТУРА

1. МАНАКІН, В. М. (2012): *Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб.* К. : ВЦ «Академія».

2. ЧЕРЕДНИЧЕНКО, О. І. (2009): Мова та ідентичність у глобальному світі. *Мови та культури у новій Європі: контакти і самобутність: Збірник наукових доповідей*. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, с.649-654.
3. ЖАЙВОРОНОК, В. В. (2002): Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*, № 32, С. 51-53.
4. ЛУРИЯ, А.Р. (1998): Язык и сознание. М.: Изд-во МГУ.

*Людмила Довбня, Тамара Товкайло
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ ОЛЕНИ КУРИЛО

Олена Борисівна Курило належить до молододосліджених постатей у царині історії української мовознавчої науки. З-під її пера вийшла значна кількість підручників з української мови. Об'єктом наукових інтересів дослідниці була питома українська термінологія та українська діалектологія; значну увагу приділяла вчена власне українському стрижневі різних стилістичних шарів лексики та специфіці питомого українського синтаксису; її наукові розвідки присвячені проблемам фонетики, лексикології, фразеології, морфології, синтаксису української літературної мови, а також питанням діалектології та історії мови (переважно – історичної фонетики).

До кола наукових зацікавлень дослідниці входили питання створення української наукової термінології. Олена Курило є автором або ж укладачем чи рецензентом наукових розвідок: «Уваги до сучасної української літературної мови» (Київ, 1920); «Словник хемічної термінології (Проект)» (Київ 1923); «Словник ботанічної номенклатури» (Київ, 1928); рецензія на «Російсько-український словничок медичної термінології» (Київ, 1918-1919) тощо.

Аналізуючи першу з них і належно поціновуючи її автора, О. Ципердюк зазначає: «Уваги» О. Курило також є однією з тих праць, що стали підґрунтям для розвитку сучасної української мовознавчої, зокрема граматичної, термінології» [Ципердюк]. Це дійсно так, оскільки багато вжитих авторкою «Уваг...» термінів дійшли до сьогодні в незміненому вигляді і саме ними активно послуговується українська філологічна спільнота. Водночас варто зауважити, що значна кількість термінів, ужитих Оленою Курило, на сьогодні має синонімічні осучаснені еквіваленти. Дослідниця у своїй книзі використовує кілька способів семантизації термінів: тлумачить наведені поняття або добирає синоніми чи наводить приклади, подає іншомовні кореляти.

Дослідниця сприяла унормуванню української медичної термінології. Так, 1918 р. побачив світ «Російсько-український словничок медичної термінології» за її авторством. Олена Курило приділяла значну увагу роботі термінологічної комісії Українського наукового товариства, яка уклала 5-томне лексикографічне видання із природничих наук. Коли внаслідок злиття Українського наукового товариства з Академією наук був створений Інститут

української наукової мови, учена посіла в ньому посаду старшого наукового співробітника й філолога-консультанта. Працюючи над термінологічним словником з ботаніки, вона відредагувала більше 66000 карток. Згодом Олена Курило уклала словник української хімічної термінології, який вийшов друком 1923 р., а 1925 р. побачив світ словник анатомічних термінів, створений за редакцією Олени Курило, котра в цей період була членом Етнографічної комісії Української Академії Наук, а згодом – дійсним членом Діалектологічної комісії.

Дослідниця збирала діалектний матеріал Чернігівщини й Полтавщини особисто. Її записи поповнилися регіональними піснями, казками, легендами, голосіннями, думами тощо. Збирання, накопичення і збереження діалектних фактів не було для вченої самоціллю. Специфікою її напрацювань у цьому аспекті стало намагання інтерпретувати ті факти історичного розвитку української мови, які в літературному вжитку втрапилися.

Питання історичної фонетики, зокрема історія розвитку українського вокалізму, перебували в центрі уваги Олени Курило. Нею опрацьовано перехід [o] в [a] у словах на кшталт багатий і західноукраїнський перехід [ʼa] в [ʼe] ([ʼи]). Окрім того, дослідниця працювала над питанням українського переходу [e] в [o] (*жени́ти* – *жона*), подвійних форм на зразок *зби́рати*, *вмирати* – *збі́рати*, *вмі́рати*; груп *чн* – *ин* (*соняши́ний* – *сонячни́й*); префіксів *ви-* і *ві-*; природи й території поширення українського акання; типів дієприкметників на зразок *метени́й* – *мечени́й* – *метяни́й*; форм першої особи множини на *-ім*, *-імо*, *-іме*; інфінітивів на *-овати* і *-увати*; найвищого ступеня порівняння з префіксами *най-*, *на-*, *над-*, *май-*; числівників на *-дця́ть*, *-йця́ть*, *-нця́ть*.

Олена Курило мала власні погляди на розвиток українського вокалізму. Зокрема це стосується питання витворення голосного [i] < [o] та [e] в нових закритих складах. До наукового тлумачення його походження О. Курило, усталеною була думка про розвиток цього звука внаслідок компенсаційного подовження при занепаді кінцевого зредукованого: *дворь* > *дво́р*, *печь* > *пе́ч* тощо. Попередні [o] та [e] розвинулися в [i] через проміжний етап існування дифтонгів. Така картина фіксувалася в переважній більшості північних українських говірок, однак раніше була притаманна всій українській території. Другий компонент дифтонга в силу своєї нескладотворчості був слабшим, ніж перший, унаслідок чого мав зазнати певних змін, злитися з першим і втратитися. Однак слід зауважити, що він підсилювався й залишився, що йшло всупереч усталеній теорії. О. Курило зробила висновок про те, що спадна інтонація не могла посприяти підсиленню другої частини дифтонга.

Учена започаткувала дослідження української описової діалектології, запропонувавши вдалий монографічний зразок окремої говірки, унеможлививши цим дилетантський підхід до аналізу мовно-територіальних одиниць.

Саме ці здобутки надали змогу Олені Курило виявити специфіку української народної мови, на основі якої вона пропонувала створити мову літературну. Учена наголошує на необхідності зберегти в мові все своє, специфічне, унікальне, що вирізняє її з-поміж інших.

Далекоглядність Олени Курило підтверджена ходом історії в аспекті функціонування й розвитку самобутнього українського слова. Дослідниця зазначала, що головне – це втілити у всенародний ужиток дух української мови, що полягає в застосуванні тільки її притаманних форм, перш за все – синтаксичних, які відображають специфіку способу мислення народу і є виразником його національної свідомості.

О. Курило приділяла значну увагу питанням власне українського синтаксису, зокрема вільним і усталеним словосполученням, безособовим реченням із дієслівними формами на -но, -то поряд з іменником в орудному відмінку, акцентуючи на великому впливові запозичень і зазначаючи, що немає жодної мови, яка могла би їх уникнути.

Велике значення надавала О. Курило невичерпній фразеологічній скарбниці українського народу, усвідомлюючи, що саме це національне надбання має потужний потенціал як в аспекті номінації, так і у вираженні світосприймання.

Плідна мовознавча діяльність ученої на українському ґрунті не могла лишитися поза увагою тодішньої владної репресивної машини. У 1937 р. О. Курило заарештували. Відрив від рідної землі, перебування в московській слідчій в'язниці підірвало її здоров'я і поставило крапку в її мовознавчій діяльності. 1946 р. О. Курило відійшла у вічність.

Дослідниця залишила по собі помітний слід в історії українського мовознавства. Вона передала у спадок прийдешнім поколінням зразки глибоких лінгвістичних досліджень, які потребують подальших наукових потрактувань і фахових коментарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. КУРИЛО, О. (2004): *Уваги до сучасної української літературної мови*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи».
2. МАТІЯШ, Д. (1999): Внесок Олени Курило в розвиток сучасної української літературної мови. *Молода нація*. № 10, с. 216-243.
3. ПАНЬКО, Т.І. / КОЧАН, І.М. / МАЦЮК, Г.П. (1994): *Українське термінознавство*. Львів: Світ.
4. ЦИПЕРДЮК, О. Мовознавча термінологія в праці Олени Курило «Уваги до сучасної української літературної мови». <<http://194.44.152.155/elib/local/2414.pdf>>. [online]. [cit. 14. 6. 2019].
5. ШЕРЕХ (ШЕВЕЛЬОВ), Ю. Олена Курило. <<https://zbruc.eu/node/42766>>. [online]. [cit. 30. 1. 2019].

МОЎНАЯ СІТУАЦЫЯ Ў БЕЛАРУСІ Ў ПАЧАТКУ ХХІ СТ.: СЛАВЯНСКІ КАНТЭКСТ

Уводзіны. К пачатку ХХІ стагоддзя ў выніку значных сацыяльна-палітычных пераўтварэнняў, а таксама працэсаў глабалізацыі і міжнароднай інтэграцыі моўныя сітуацыі ў славянскіх краінах істотна змяніліся, што вызначае асаблівасці развіцця і функцыянавання ўсіх сучасных славянскіх моў. Сучасная моўная сітуацыя ў Беларусі і месца нацыянальнай беларускай мовы ў камунікатыўнай прасторы абумоўлена як агульнымі тэндэнцыямі моўнага развіцця Слав’іі, так і асаблівасцямі гістарычнага развіцця беларускага народа.

Актуальная моўная сітуацыя ў Рэспубліцы Беларусь можа быць вызначана як эндаэкзагеннае блізкароднаснае двухмоўе, ускладненае мовамі нацыянальных меншасцей, нацыянальных дыяспар і пашырэннем прысутнасці сусветных моў. У прававым аспекце моўная сітуацыя ў Беларусі характарызуецца як беларуска-рускае дзяржаўнае двухмоўе.

Менавіта суадносіны выкарыстання дзяржаўных моў у розных сферах камунікацыі абумоўліваюць сёння як агульную спецыфіку моўнай сітуацыі ў Беларусі ў параўнанні з іншымі славянскімі краінамі, так і асаблівасці функцыянавання нацыянальнай беларускай мовы ў асноўных сферах ужытку.

Месца суіснуючых моў у сучаснай камунікатыўнай прасторы Беларусі вызначаецца наступнымі крытэрыямі:

- заканадаўчым статусам;
- наяўнасцю разнавіднасцей (падсістэм) нацыянальнай мовы;
- асаблівасцямі функцыянавання ў афіцыйных сферах зносін;
- тэндэнцыямі пашырэння ў новыя сферы камунікацыі;
- ступенню прысутнасці ў кіберпрасторы.

1. Беларуская мова на сучасным этапе развіцця сістэмы і асаблівасцей функцыянавання ў беларускім соцыуме характарызуецца як:

- асобная славянская мова ўсходнеславянскай падгрупы;
- высокаразвітая літаратурная мова;
- адна з распаўсюджаных пісьмовых моў свету;
- дзяржаўная мова краіны (адна з дзяржаўных моў);
- адзін з састаўных кампанентаў моўнай сітуацыі;
- мова тытульнай нацыі;
- мова нацыянальнай большасці ў Рэспубліцы Беларусь;
- мова з працяглай, але перарванай пісьмовай традыцыяй;
- адзін з рэальных сродкаў зносін (не запатрабаваны ў поўнай меры);
- важнейшая частка нацыянальнай культуры і сродак прэзентацыі нацыянальнай культуры і гістарычнай спадчыны беларускага народа;

- сродак і сімвал падтрымання нацыянальнай свядомасці і нацыянальнай адметнасці;

- важнейшы атрыбут беларускай дзяржаўнасці;

- фактар гонару і годнасці нацыі і псіхалагічнага камфорту асобы.

У камунікатыўнай прасторы Беларусі беларуская мова прадстаўлена:

- літаратурнай мовай (у пісьмовай і вуснай разнавіднасцях);

- другім (паралельным) варыянтам літаратурнай мовы – “тарашкевіцай” (у пісьмовай і вуснай разнавіднасцях);

- народнымі гаворкамі;

- сацыяльнымі дыялектамі;

- вусным змешаным маўленнем (“трасянкай”).

2. Руская мова як другі асноўны кампанент моўнай сітуацыі Беларусі з’яўляецца:

- асобнай славянскай мовай усходнеславянскай падгрупы;

- высокаразвітой літаратурнай мовай;

- адной з сусветных моў;

- мовай з працяглай неперарыванай пісьмовай традыцыяй;

- дзяржаўнай мовай краіны (адной з дзяржаўных моў), а таксама дзяржаўнай мовай іншай краіны;

- мовай нацыянальна-этнічнай групы, а таксама праважнай мовай зносін тытульнай нацыі;

- часткай культурнай прасторы Беларусі (прэзентуе ў асноўным іншанацыянальную, перш за ўсё рускую, частку культурнай прасторы).

У сучаснай камунікатыўнай прасторы Беларусі нацыянальная руская мова выконвае функцыі ўнутрынацыянальных, міжнацыянальных і міжнародных зносін і прадстаўлена наступнымі сваімі разнавіднасцямі:

- літаратурнай мовай (у пісьмовай і вуснай разнавіднасцях);

- гарадскім прастамоўем (“трасянкай”);

- сацыяльнымі дыялектамі (крымінальны жаргон і інш.);

- рэшткамі астраўных (стараверскіх) гаворак у некаторых рэгіёнах Беларусі.

3. У сучаснай моўнай сітуацыі Беларусі ўсё больш прыкметнае месца пачынаюць займаць мовы нацыянальных меншасцей і нацыянальных дыяспар, а таксама міжнародныя мовы, якія набываюць функцыі моў лінгва-франка. Напрыклад, англійская і кітайская мовы ў апошні час пачынаюць займаць прыкметнае месца ў фарміраванні беларускай нацыянальнай інфармацыйнай (візуальнай і гукавой) прасторы. Таксама англійская мова актыўна пранікае ў сферу бізнесу, навукі і г.д.

Заклучэнне. Функцыянаванне беларускай мовы як дзяржаўнай мовы краіны ў сучасным беларускім соцыуме, асабліва ў афіцыйных сферах ужытку, во ўмовах блізкароднаснага дзяржаўнага двухмоўя і імклівага пашырэння замежных моў ва ўнутрынацыянальныя сферы ўжытку можа быць забяспечана комплексам умоў лінгвістычнага, прававога і адукацыйнага характару.

АНТРОПОЦЕНТРИЧНА ПАРАДИГМА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

Поняття «мова», «людина», «культура» становлять основу лінгвокультурології, яка зорієнтована на вивчення «культурного чинника в мові та мовного чинника в людині» [5, с. 6], тобто на інтерпретацію знань про світ, зафіксованих у мові людиною, крізь призму культури. Зміщення акцентів із мовної системи на мовну особистість, з об'єкта на суб'єкт пізнання закріплює центральне місце у тріаді за людиною, яка є одночасно творцем культури та носієм мови як засобу спілкування. Мовна особистість інтерпретує культурні феномени, закріплені у мовному знакові.

У сучасній лінгвістиці, яка ґрунтується на «філософському положенні про мову як сутність людини, як вид і результат суспільно усвідомлюваної діяльності» [3, с. 11], визначальним принципом є антропоцентричний. Його слід дотримуватися під час дослідження культурно вагомих одиниць, оскільки вони є результатом творчої діяльності людини у процесі пізнання навколишнього світу та самої себе.

Проблема вивчення культури, відображення її явищ у мові постала перед лінгвістикою одночасно з уявленням про те, що культурні феномени лише тоді знаходять відображення у свідомості людини, коли вони зафіксовані у мові, оскільки вона «дає ключ до розуміння культури, ...тому мову і культуру слід вивчати разом» [2, с. 43].

Мова для людини є не лише засобом передачі інформації, але й культурним кодом, знаряддям пізнання та перетворення світу. Вона одночасно є складовою культури та одним із засобів її вираження.

Витоки поняття «виражена в мові особистість» були започатковані ще антропоцентричним напрямом лінгвістичних досліджень В. фон Гумбольдта, який доводив, що кожна мова визначає світогляд, характер народу, а тому тлумачити її особливості та будову можна, лише спираючись на природу мовця. У сучасній науці Ю. Караулов зазначає, що особистість стає мовною «не на рівні мовної семантики (володіння елементарним словником та граматиною), а на когнітивному, який відображає мовну картину світу, тобто знання про світ, закодовані в мові, та тезаурус особистості» [1, с. 151].

У межах антропоцентричної парадигми лінгвокультурологія розглядається як галузь знань мовознавчої науки міждисциплінарного характеру, що вивчає процеси та результати втілення в живу національну мову матеріальної та духовної культури; взаємодію мови, етнічного менталітету та культури народу, тобто розглядає мову та культуру в їх діалозі [4, с. 6]. Синтезувальний характер цієї науки закладено у назві, що є поєднанням трьох латинських слів: *lingva* – мова, *cultura* – культура, *logos* – вчення.

Запозичений із культурології термін «культура» стає складовою об'єкта дослідження лінгвокультурології, яка досліджує не культуру як таку, а її

взаємозв'язок та взаємодію з мовою в процесі її функціонування, тобто вивчає культуру через мову. Адже культура – це не просто сукупність артефактів, але й світ смислів, які людина вкладає в результати своєї діяльності. Унаслідок цього такі явища, як звичай, обряд, з одного боку, виступають специфічними знаками культури як особливої семіотичної системи, а з другого – складають культурну конотацію слів. При цьому мова розглядається як система, шляхом аналізу структури якої об'єктивно інтерпретуються феномени культурних цінностей, національно-культурна семантика мови, яка наявна на всіх її рівнях. У ній мовні одиниці (передусім слова) фіксують зміст, який, безпосередньо і прямо відображаючи позамовну дійсність, називаючи предмети та явища навколишнього світу, стосується умов життя народу (носія мови).

Отже, лінгвокультурологія активно розвивається як синтезувальна та систематизувальна галузь знань мовознавчої науки, яка покликана виявити механізми взаємодії мовних та культурних факторів на прикладах різних мов та культур, виокремити культурно вагомі знаки мови, що відображають специфіку світорозуміння певної мовної спільності, описати їх культурну семантику тощо. Передумови для її розвитку та виділення в самостійну галузь дослідження створили теоретичні доробки вчених про взаємозв'язок мови та культури, мови та мислення; запозичення понять з інших галузей знань (філософії – «антропоцентризм», психології – «особистість»); домінування антропоцентричної парадигми у сучасній лінгвістиці тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. КАРАУЛОВ, Ю. Н. (1987): *Русский язык и языковая личность*. Москва: Наука.
2. ЛАЙОНЗ, ДЖ. (2003): *Лингвистическая семантика. Введение*. Москва: Языки славянской культуры.
3. МАЦЬКО, Л. І. (2003): *Стилістика української мови*. Київ: Вища школа.
4. МЕДВІДЬ, Н. С. (2009): *Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини ХХ ст. (Автореферат дис. канд. філол. наук)*. Київ.
5. ТЕЛИЯ, В. Н. (1996): *Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва.

ПРОТИСТАВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ Й ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ЗА ВІССЮ «КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА (ПСИХОЛОГІЯ) – СЕМІОТИКА (СЕМІОТИКА КУЛЬТУРИ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ)»

Небезпідставною є критика опонентів лінгвокультурологічного напрямку в пострадянському мовознавстві, що лінгвокультурологи занадто захоплюються культурологічними фактами, забуваючи при цьому про мову як єдиний емпіричний матеріал у таких дослідженнях [див. детальніше: 2]. Однак це «захоплення» не виникло на пустому місці, а має свої теоретико-філософські та методологічні витoki.

Так, витіснення мови та заміна мовного аналізу культурологічним у частині лінгвокультурологічних студій є, на моє переконання, наслідком того, що лінгвокультурологія постала свого часу на базі семіотики, передусім лінгвосеміотики та абстрактної семіотики. І це не дивно, бо семіотичні ідеї домінували у кінці ХХ століття в пострадянській гуманітарній науці, згідно з якими культура є семіотичною системою, а, відповідно, і мова як частина та водночас форма культури – це також семіотична система (пор. поняття Ю. Лотмана «семіосфера»). Логічно, що «піонер» лінгвокультурологічного напрямку – В. Воробйов, описуючи теоретичні основи лінгвокультурології, окремі розділи своєї праці присвятив висвітленню семіотичної моделі вивчення мови й культури, а також концепції лінгвокультурологічного поля [1, с. 37–73]. Та й такий епістемологічний конструкт, як *національна особистість* має саме культурологічні витoki [там само, с. 84–89]. До того ж, спроба В. Воробйова створити власну дослідницьку одиницю у царині лінгвокультурології – лінгвокультурему [там само, с. 44–57] – є, на мою думку, невдалою, бо цей науковець так і не вийшов у своїх міркуваннях за межі семіотики, тому запропонував фактично ще одну назву для тих одиниць мови, які мають чітко виражену культурну семантику.

Прикметно, що крен у бік культурології був закладений ще на початку становлення лінгвокультурології. Це стосується навіть назви останньої, оскільки вона є однією з мовознавчих дисциплін, а не культурологічних. Якщо зовсім просто сформулювати, то об'єктом її вивчення є мова, а предметом – культура. Тому з самого початку ця новостворена дисципліна мала б отримати іншу назву – *культурологічна лінгвістика*. На жаль, цього не сталося, що спровокувало у царині лінгвокультурологічних досліджень методологічний «хаос»: завдання, які стояли перед лінгвокультурологією, вимагали нової методології (методів і методик), натомість уся методологія залишилася їй у спадок від лінгвістики, значною мірою навіть від традиційної лінгвістики. Це й стало причиною того, що лінгвокультурологи часто підсилюють «культурний» компонент своїх праць не мовними фактами, а культурологічними.

Не вирішило цієї проблеми і те, що семіотичний стрижень теоретико-методологічного підґрунтя лінгвокультурології почав «плавитися» під тиском новітніх на той час ідей когнітивної лінгвістики. Хоча слід визнати, що в результаті цієї «плавки» сформувався чи не єдиний, на мою думку, науково адекватний аналітичний інструмент лінгвокультурологічних студій – лінгвокультурний концепт, який є продуктом амальгамного симбіозу «імпортного» лінгвокогнітивного концепту та семіотично спрямованих культурологічних ідей пострадянської науки, зокрема мовознавства.

Саме когнітивна лінгвістика слугувала методологічною основою для культурної лінгвістики, яка, на відміну від лінгвокультурології, має і адекватну назву, і чітко визначений методологічний апарат [див., напр.: 3]. Останній значною мірою підсилений методологічними здобутками сучасних наук про людину. Це стосується передусім низки психологічних дисциплін (когнітивна психологія, психолінгвістика, наука про розподілену когніцію та ін.). Аналітичний інструментарій культурної лінгвістики спрямований на вивчення когніції людини на тлі тісної взаємодії мови й культури останньої. Застосування цього інструментарію продемонструвало перспективні та водночас науково надійні результати, які органічно доповнили, а також розширили здобутки людинознавчих наук.

Той факт, що серед дослідницьких інструментів культурної лінгвістики не знайшлося місця лінгвокогнітивному концепту, не послаблює, а, навпаки, посилює наукову надійність її методології, бо поняття «культурний концепт» було б найбільш методологічно розмитим на тлі тих понять, на які у методологічному плані спирається культурна лінгвістика: «культурна когніція», «культурні концептуалізації», «культурна схема (модель)», «культурна категорія (прототип)» та «культурна метафора». Натомість концептологічні дослідження домінують нині в лінгвокультурології. Тому не дивно, що у царині останньої відбувається перманентний пошук методів і методик для підсилення методології.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВОРОБЬЄВ, В.В. (2006): *Лингвокультурология*. Москва: Изд-во РУДН.
2. МІЗІН, К.І. (2017): Лінгвокультурний концепт «Капці», або ще раз про методологічні слабкі місця лінгвокультурології. *Мовознавство*, № 6, с. 16–29.
3. SHARIFIAN, F. (2017): *Cultural Linguistics: Cultural Conceptualisations and Language*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

У сучасну епоху особливої актуальності набули дослідження, пов'язані з вивченням феномену людини як лінгвокреативної особистості. Нинішній стан розвитку науки характеризується такою різноманітністю підходів до вивчення людини, якої, мабуть, не знала історія людства. Проблема людини є однією з головних тем сучасної філософії і соціології, етики і естетики, літератури і мистецтва, всієї суспільної думки.

Антропоцентризм є загальною тенденцією сучасного лінгвістичного пізнання – рух від сфери систем до центру цих систем – до людини [4, с. 105].

Антропоцентрична точка зору на мову найбільш природно і адекватно відповідає дійсному становищу речей. Саме вона дозволяє усвідомити системні зв'язки мовних явищ не в примусовому розумінні форми і змісту, а в синтезі, в єдиному служінні потребам суспільства. Людина – центральна фігура мови і як особа, яка говорить і як головна діюча особа світу, про який вона говорить [1, с. 28].

Слід зазначити, що антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ супроводжував мовознавство на всіх етапах його історичного розвитку, починаючи з давніх часів – з тих пір, як людство зацікавив феномен мови. Протягом всього свого існування мовознавча наука неминуче зближалася з філософією в пошуках пояснення цьому феномену, оскільки питання, пов'язані з мовою і мисленням завжди були основними і для філософської категорії "людина" – однією з головних у вивченні процесу пізнання. Це зумовило й специфіку досліджень антропоцентричних тенденцій в мові, де інтерпретації співвідношень між людиною, її мовою та об'єктивною дійсністю були довгий час предметом жвавих дискусій, а одним із головних завдань мовознавства, з цієї точки зору, вважалося вивчення мови як здатності до відображення в специфічній формі самої людини, а також дійсності, яка нею пізнається.

Прикметно, що антропоцентризм, згідно з яким людина розглядається як центр і найвища мета світобудови, має безпосередні витоки з лінгвістичної концепції В. фон Гумбольдта про мову як «дух народу». На самому ж вченні В. фон Гумбольдта, як і на теорії лінгвальної відносності Сепіра-Уорфа, розбудовується філософсько-методологічна база зіставної лінгвокультурології (В.В. Воробйов, В.А. Маслова, К.І. Мізін та ін.), яка разом із лінгвогносеологією, етнолінгвістикою, лінгвопалеонтологією та іншими новітніми мовознавчими дисциплінами спрямовує свої зусилля на вивчення тріади «людина – мова – культура». Саме осмислення мовних і мовленнєвих фактів крізь призму лінгвокультурологічних методів дослідження та за допомогою концептного аналізу базових понять, які формують мовну картину світу, є нині одним із ключових завдань сучасної науки про мову. Цей новий

підхід до вивчення мови й культури тієї чи іншої спільноти ґрунтується на безпосередньому зв'язку когнітивної картини світу із мовною, оскільки остання формується в результаті відображення фізичного світу крізь призму понять, сформованих на основі уявлень людини, що надходять за допомогою органів чуття та проходять через її свідомість, як колективну, так і індивідуальну [3, с. 47].

Отже, ідея мовної концептуалізації, точніше, етноспецифічність мовної концептуалізації, що фіксує особливий спосіб сприйняття світу людиною, у якому втілюється колективна філософія нації, визначає ціле коло актуальних дослідницьких проблем сучасної лінгвістики, перш за все, зіставної лінгвокультурології. Об'єктом вивчення останньої за К. І. Мізіним є «втілення культур різних етносів у мовних одиницях, категоріях і відношеннях між ними, а предметом – репрезентація та інтерпретація втілення певної культури в системі мови на тлі зіставлення з іншими культурами й мовами для встановлення спільних і відмінних рис цих лінгвокультур у синхронії» [2, с. 7].

Таким чином, реалізація зазначених завдань зіставної лінгвокультурології як новітнього напрямку сучасної мовознавчої науки передбачає дотримання цілої низки дослідницьких принципів, серед яких антропоцентризму належить провідне місце, оскільки людина як мовна особистість і представник певного етносу, а, отже і культури, виступає безпосереднім суб'єктом процесів категоризації та концептуалізації навколишньої дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. КУБРЯКОВА, Е.С. (2001): Размышления о судьбах когнитивной лингвистики на рубеже веков. *Вопросы филологии*, №1, с. 28-34.
2. МІЗІН, К.І. (2012): *Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології*. (Автореф. дис. д-ра філол. наук). Київ.
3. ТЕР-МИНАСОВА, С.Г. (2000): *Язык и межкультурная коммуникация*. Москва: Изд-во МГУ.
4. ТУРАЕВА, З.Я. (1994): Лингвистика текста и категория модальности. *Вопросы языкознания*, №3, с.105-115.

Михайло Туряниця
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

КУЛЬТУРНІ МОДЕЛІ ЯК КЛЮЧОВІ ВУЗЛИ ВПЛИВУ КУЛЬТУРИ НА ІНДИВІДУАЛЬНУ КОМУНІКАТИВНУ ПОВЕДІНКУ

Дослідження механізмів взаємодії між культурою та поведінкою її носіїв мають тривалу історію та розгортаються в межах ряду дисциплін, серед яких найбільш активні – окремі підрозділи мовознавства, психології, антропології та менеджменту. Незважаючи на значну потенційну цінність моделі, що вичерпно би описувала взаємозв'язки між культурою та поведінкою її носіїв, така модель досі не сформована. Ми пропонуємо розглядати в якості основного вузлового

елементу системи «культура-індивідуальна поведінка» культурні моделі, що дає змогу якісно відстежити інтеграцію культурних настанов до світогляду індивіда.

Труднощі в розробленні єдиної моделі процесу впливу культури на індивідуальну поведінку пов'язані з кількома факторами, першим з яких є комплексна природа самого явища культури. Існують сотні різноманітних визначень культури, які можна звести до кількох фундаментальних підходів. Так, Р. Фішер виділяє дві групи визначень: «культура як адаптаційна система» і «культура як ідеаційна система» [1, с. 190]. У визначеннях першої категорії культура виступає фактором, що забезпечує пристосування суспільства до екологічних умов його існування. У межах цього підходу культура постає продуктом умов життя певної групи людей (економіки, соціальної структури, інституцій) та існує як зовнішнє відносно індивіда явище. На противагу, визначення другої категорії розглядають культуру в якості спільної для певної групи людей системи когнітивних елементів, що сприяє структуруванню й інтерпретації дійсності. На практиці, культура виявляє обидві характеристики: вона справді має адаптаційне значення у тому сенсі, що «служить когнітивною картою ментального простору, в якому живуть члени групи» [4, с. 39]. Водночас, культура має і потужний формуючий потенціал, пропонуючи своїм носіям шаблони організації ментального і, як наслідок, соціального та фізичного простору.

Другим фактором, що стає на заваді формуванню чіткої моделі взаємодії між культурою і поведінкою, є існування альтернативних систем характеристики культур. Першопрохідцем у сфері типологізації культур можна вважати Г. Хофстеде, розробника системи культурних вимірів. Близькими за принципом також є підходи Р. Інглхарта, Ш. Шварца та ін. Усі вони спираються на модель, згідно з якою культура має кілька рівнів функціонування: починаючи з артефактів, що підлягають безпосередньому спостереженню, до усвідомлених цінностей і, зрештою, базових, а тому несвідомих установок і орієнтацій. Саме такі орієнтації і виявляють, наприклад, культурні виміри Хофстеде. Дослідження, проведені на основі цих парадигм, сприяють характеризації культур на агрегованому рівні, однак не дозволяють ефективно досліджувати вплив культури на поведінку конкретних індивідів, через існування проблеми ізоморфності. Сам Хофстеде застерігає, що культурні цінності некоректно переносити на індивідуальний рівень: «Культура і особистість пов'язані, та цей зв'язок статистичний, у межах кожної національної культури існує широке різноманіття індивідуальностей, і показники культури за вимірами не слід використовувати для стереотипізації окремих її представників» [2, с. 8]. Цінності та установки культури не переносяться безпосередньо у когнітивні структури індивідуального рівня, що не дозволяє оперувати ними в ході дослідження зв'язків між культурою та індивідуальною поведінкою.

Прогресивним для прояснення впливу культури на індивідуальну поведінку, в тому числі комунікативну, є застосування поняття «культурної моделі», запропонованого Н. Квінн та Д. Голланд. За їхнім визначенням:

«Культурні моделі – апріорні, прийняті за належне моделі світу, що набули значного поширення (однак не обов'язково цілком витіснили альтернативні моделі) серед членів суспільства та відіграють помітну роль у розумінні ними світу та власної поведінки в ньому» [3, с. 4]. Культурна модель (яку також іноді називають «культурною схемою») є комплексною одиницею когнітивного плану, в основі якої лежить «прототипна послідовність подій, що розгортається у спрощеному світі» [3, с. 25]. Це продукт поєднання «практичного досвіду, когніції, емоцій та мотивації» [5, с. 40], а отже – готовий до інтерналізації блок культурної інформації. Саме культурні моделі, а не цінності чи орієнтації, на яких вони ґрунтуються, безпосередньо засвоюються носіями у процесі інтерналізації. Як зазначає Н. Квінн, культурні моделі функціонують на індивідуальному рівні не як набір ізольованих одиниць, а як динамічна система, у якій окремі елементи можуть активно взаємодіяти, набуваючи нових ситуативних характеристик та формуючи кумулятивні ефекти [5, с. 40]. Це забезпечує адаптивність і синтезуючий потенціал культурного знання індивіда та дозволяє йому продуктивно застосовувати універсальні культурні знання до реалій власного життя.

Ми окремо зазначаємо про вплив культурних моделей саме на комунікативну поведінку. Як зауважує К. Мальцева: «Культурні моделі покладаються на цінності, норми та культурні настанови, що є динамічними, емоційно забарвленими і, нерідко, глибоко інтерналізованими, і тому найкращим методом їхнього виявлення є проведення інтерв'ю та інших форм спостереження, що дозволяють учасникам вільно висловлюватися щодо власних звичок мислення та схем поведінки» [4, с. 39]. Традиційно, культурні моделі досліджують на основі вербальної поведінки, оскільки вона сприяє їхньому оприявленню. Це спричинено кількома факторами. По-перше, будь-який акт спілкування виконує експресивну, апелятивну та репрезентативну функції. Перші дві нерідко призводять до включення до змісту повідомлення численних елементів, споріднених із культурними моделями (атрибуції, оцінки, аргументація). По-друге, реалізація комунікативних цілей у більшості випадків залежить від дотримання існуючих конвенцій, а вони нерозривно пов'язані з культурними моделями. Обґрунтування, пояснення, опис, переконання, саморепрезентація, критика, навіть саботаж – усі ці комунікативні стратегії з великою імовірністю покладатимуться на культурні моделі, засвоєні мовцем. Варто зазначити, що теорія культурних моделей є продуктивною як для випадків, коли мовець свідомо підпорядковує (або протиставляє) свою комунікативну поведінку засвоєним культурним моделям, так і для випадків, коли він послуговується ними несвідомо.

Послідовне застосування теорії культурних моделей/культурних схем до аналізу комунікативної поведінки, із виокремленням базових моделей конкретних національних культур і дискурсів, відкриває нові можливості дослідження культури як детермінанта індивідуальної поведінки загалом і комунікативної поведінки зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. FISCHER, R. (2011): About chicken and eggs: *Four methods for investigating culture-behaviour links*. In: Van de Vijver, F. J. R./Chasiotis, A./Breugelmans, S. M. (eds.): *Fundamental Questions in Cross-Cultural Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 190-213.
2. HOFSTEDE, G. (2011): Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, №2 (1). <<https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>>. <online> [cit. 28.8.2019].
3. HOLLAND, D. / QUINN, N., eds. (1987): *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. MALTSEVA, K (2017): Cultural models and belief systems: detection and quantitative assessment of the threshold of shared collective knowledge. *Найкові записки НаУКМА. Соціологічні науки*, Т. 196, с. 38-45.
5. QUINN, N. (2011): *The History of the Cultural Models School Reconsidered: A Paradigm Shift in Cognitive Anthropology*. In: Kronenfeld, D. B./Bennardo, G./De Munck, V. C./Fischer, M. D. (eds.): *A Companion to Cognitive Anthropology*. Blackwell Publishing, p. 30-46.

**СЕКЦІЯ №3. ОСНОВНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ І ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЇ
В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ**

Вікторія Горлачова
(Національний університет «Запорізька Політехніка»)

**МЕТАФОРИЗАЦІЯ ЯК ШЛЯХ УТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ СФЕРИ
ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Словник сфери «електронний бізнес» є одним з швидко поповнюваних прошарків спеціальної лексики, адже бурхливий розвиток іт-технологій та можливостей електронної торгівлі обумовлюють необхідність та стимулюють появу все нових компонентів цієї термінологічної системи. Актуальність нашого дослідження продиктована недостатньою кількістю лінгвістичних оглядів англomовної термінології сфери електронного бізнесу. На наше переконання, певний лінгвістичний інтерес несуть у собі особливості метафоризації як засобу створення англomовних термінів сфери електронної торгівлі. Терміни сфери «електронна торгівля» – це знання, що репрезентуються мовними формами в актах професійно-орієнтованої комунікації зазначеного типу. Термінами фіксуються найбільш цінні у професійній галузі поняття, тому знання англomовної термінології сфери «електронна комерція» стає неодмінною складовою якісної підготовки майбутнього фахівця зазначеного напрямку.

Лексико-семантичний метод створення нових слів не є новим мовним явищем. У цьому випадку нові слова з'являються в наслідок розщеплення значення слова на два самостійних значення, ця тенденція досить поширена і у словнику іт-технологій [1], який у свою чергу, за логічними причинами, є джерелом термінологічних запозичень для системи термінів сфери електронного бізнесу. Розповсюджене тлумачення терміну метафора є таким – свідоме використання знаку однієї концептуальної сфери на позначення складника іншої, воно притаманне повсякденній мові й мисленню людини, а не лише художньому тексту; метафоричні процеси скеровані досвідом, набутим у межах спільної діяльності етносу. У лінгвістичному аспекті пояснення механізму метафоризації здійснюється на підставі семної динаміки: метафоризація відбувається, коли інтегральна сема втрачає свою домінантність у структурі значення лексеми, поступаючись місцем диференційній або потенційній семі.

Процеси та явища сфери електронної торгівлі часто репрезентуються завдяки метафоричному ототожненню з біологічним та соціальним життям, його ознаками та етапами (*customer lifetime value, lifecycle stage, lead nurturing*). Найбільш розповсюдженим видами метафори, що використовують для утворення термінологічних одиниць сфери електронної комерції слід визнати структурні та онтологічні.

Оскільки антропоцентричний принцип домінує при утворенні метафоричних комплексів зазначеної сфери, то розповсюдженими є фрейми, що концентрують знання про оточуючий світ та дійсність людини офф-лайн, наприклад, «подорож» (*traffic, path length, landing page*), «вода» (*streaming, splash page*), «професійна діяльність» (*advocate, data mining*), «колір» (*Black Friday, black hat / white hat, be in black / be in red, go into black / go into red, evergreen content, pink contract*), «їжа» (*breadcrumb navigation, cookie, churn*), «гігієна» (*list hygiene, list washing*), «стан здоров'я людини» (*sneezer*) тощо. Зазвичай приклади термінів сфери електронної комерції, які утворені шляхом метафоризації, мають яскравий образний характер (*long tale, squeeze page, sticky-A, skyscraper ad*).

Таким чином, завдяки лексико-семантичному методу термінологічний словник сфери «електронний бізнес» наповнюється значною кількістю компонентів. Матеріалом для метафоризації стають загальномовні лексеми, в результаті змін у значенні лексичної одиниці вона отримує вже термінологічний статус зі сфери «електронний бізнес». Такі терміни мають антропоцентричне підґрунтя та яскравий образний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. СИДОР, А. Р. (2016): Лексичні особливості сфери інформаційних технологій у сучасній англійській мові. *Вісник ЗНУ. Серія «Філологічні науки»*, №1, с.232-236

Олександр Колесник
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ КАТЕГОРИЗАЦІЇ

I. Ірраціональна категоризація (ІК) розуміється як обробка потоку вхідної (різноканальної) інформації крізь призму базових аксіоматичних операторів. Ці оператори як інформаційні утворення співвідносяться з компонентами міфологічного простору. Результатом ІК є творення варіанту світу, структурованого навколо смислів, що постають в ході міфологічно орієнтованого семіозису. Базове питання: чому, за яких причин концептуальні структури міфологічної природи здатні виконувати ці функції?

II. Механізмом ІК єрекурентне і діяхронічно тягле співвіднесення вербальних знаків (вжитих у відносно типових контекстах) і відносно усталених нейрофізіологічних структур і патернів функціонування ВНД людини. Передовсім, йдеться про вплив іконічної основи мовних знаків, що втілюють фрагменти МП, та вказаних феноменів ментальної сфери.

III. Основа іконічності фізична: у акустичній формі першооснов мовних знаків фрактально віддзеркалено сутнісні онтологічні та функційні ознаки об'єктів. Звукова хвиля, вібрація, в якій голосні звуки, переважно, розуміються як носії енергій певної якості, а приголосні – як конфігуратори смислових

фільтрів, крізь які ці потоки проходять і формують базові значення і смисли, при чому звукова подібність морфофонемічних комплексів, що позначаються різні поняття, свідчить про глибинну (асоціативну, комплементарну, каузативну або системно-ієрархічну) подібність між денотатами, що в аспекті полісемантизму і.є. першооснов здатна породжувати низку подібних реакцій, способів інтерпретації, оцінок тощо).

IV. Обробка вхідних сигналів та їхня інтерпретація відбувається у вигляді електрохімічних реакцій (проходження електричних сигналів нервовою тканиною та синтез білкових структур, що фіксують набутий і новий концептуалізований досвід). Комплекси інтерпретативних і пізнавальних операцій, що становлять основу ментальної діяльності, в історичній перспективі закріплюються генетично, що детермінує функціонування міфічних структур як апіорних когнітивних фільтрів і засадничих елементів картин світу (реальних, квазі-реальних, уявних, фейкових).

V. Крім власне понятійної (логічної або асоціативної) інтерпретації інформаційних сигналів, нервова система людини генерує певні стани (збудження або гальмування, емоційні прояви тощо). Розгортання цих станів пов'язане з дією специфічних нейромедіаторів. Зокрема, іконічні номінації певних концептів-міфологем (і асоціативно співвіднесених феноменів і сценаріїв), викликають / «запускають» певні стани або створюють підсвідому «валетнісну відсилку» до них. Наприклад, номінації концептів- міфологем СТИХІЙ типу ВОГОНЬ – гіпотетично, викликають дію адреналіну і норадреналіну (відчуття небезпеки, збудження і динаміка, емоційне піднесення, лють, анігіляція). У свою чергу, номінації концепту СМЕРТЬ, ймовірно спричиняють синтез кортизолу (гальмування, пригнічення та ін.). Відповідно, комбінації нейромедіаторів створюють специфічні *розширені стани свідомості*, котрі й зумовлюють специфіку "ірраціональної раціоналізації" станів речей у світах різної природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГАМКРЕЛИДЗЕ, Т. В. (1984). *Индоевропейский язык и индоевропейцы*. Тбилиси : Изд-во Тбилисского ун-та. Ч. 1–2.
2. КОЛЕСНИК, О.С. (2016). *Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій*. Чернігів: Десна-Поліграф.
3. ГОРДІЙ, С.К. та ін. (2006). *Нейротрансмітери та ефективність дихання секреторних тканин*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
4. KANDEL, Eric R. (2012). *Principles of Neural Science, Fifth Edition*. McGraw-Hill Education. pp. I. Overall perspective.

МУЛЬТИМОДАЛЬНА АНТИТЕЗА ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ У ТВІТАХ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

У межах когнітивного підходу відбулося переосмислення антитези як концептуальної сутності, подібної до метафори або метонімії [2, с. 167]. Спираючись на гіпотезу, що в основі антитези лежать ідеї, а не тільки слова [там само], антитезу розуміють як «концептуальну фігуру, яка передає яскраво виражені відношення протиставлення між двома сутностями або ідеями, які можуть бути передані мономодально (вербально, візуально або іншим чином) або мультимодально (у взаємодії щонайменше двох різних модусів» [1, с. 14]. Відтак, у тих випадках, коли «наявність подій, сутностей або людей і їх протилежностей передаються принаймні двома різними семіотичними модусами» [2, с. 168] виникає **мультимодальна антитеза**. До її конститутивних ознак відносяться: 1) присутність двох станів справ, сутностей або осіб, які загальновідомі як протилежності або подані таким чином; 2) розташування у паралельній структурі, яке робить відмінності між ними помітними; 3) використання з метою підвищення обізнаності про діаметрально протилежні точки зору, ідеї або інтереси, пов'язані з двома станами справ, суб'єктами або особами у певному контексті [2, с. 168].

Мультимодальна антитеза широко використовується в інтернет-жанрі твітінг у зв'язку з його мультимодальним жанровим форматом, який залучає такі семіотичні модуси як вербально-візуальний (письмове мовлення), вербально-аудіальний (усне мовлення), візуальний (зображення), невербальний (жести, обійми) та аудіальний (музика).

Розглянемо мультимодальну антитезу у твітах Дональда Трампа.

По-перше, Трамп використовує мультимодальну антитезу у статичних твітах, тобто таких, що містять текст і статичне зображення. Таким прикладом слугує твіт із набірним текстом *ISIS Caliphate two years ago in red vs. ISIS Caliphate TODAY. (Was even worse in November 2016 before I took office)* та прикріпним зображенням карти терористичної організації ІДІЛ станом на 2017 та 2019 роки [3]. На карті підконтрольну терористичній організації територію виділено червоним кольором: у 2017 році ІДІЛ контролює значну територію Близького Сходу, а у 2019 році – лише незначну територію, зображену крапкою. Прикріпне зображення містить вербальні вкраплення, що надають йому інтерпретацію: *Iraq/Syria, ISIS Physical Caliphate 2017, Iraq/Syria, ISIS Physical Caliphate 2019, ISIS Territory, Residual ISIS Presence*, а також назви країн Близького Сходу безпосередньо на карті. У цьому твіті вербально-візуальний і візуальний модуси створюють мультимодальну антитезу між значною площею підконтрольних ІДІЛу територій у 2017 році і їх практичною відсутністю у 2019 році. Антитеза слугує втіленню стратегії доведення власної ефективності Трампа, адже вона дозволяє реципієнтам вивести інференцію: «Оскільки територія ІДІЛу значно зменшилася, Трамп ефективний».

По-друге, президент конструює мультимодальну антитезу у динамічних твітах, як, наприклад, у твіті із набірним текстом *MAKING AMERICA GREAT AGAIN!* і прикріпним відео [4]. Відеоряд містить фрагменти промов Г. Хілларі і Б. Обами, у яких вони критикують передвиборчі обіцянки Трампа. Ці фрагменти змінюються новинами про позитивні тенденції в економіці США, які відбулися після входження Трампа на посаду президента. У цьому твіті мультимодальна антитеза створюється за допомогою вербально-аудіального, вербально-візуального, візуального і аудіального модусів: декларативна негативна телеологічна оцінка політичними опонентами Трампа (виражена вербально-аудіально – усним мовленням (*Trump's policies will throw us into a recession* [4, 0:00–0:04]; *Some of those jobs of the past are just not gonna come back. He just says: «Well, I know how to negotiate a better deal». Ha... What ... how exactly are you going to negotiate that? What magic wand do you have?* [4, 0:06–0:18]) протиставляється позитивній телеологічній оцінці, яку надають факти (виражена вербально-аудіально – усним мовленням: *The Dow, well, it's gone up for eight straight sessions* [4, 0:20–0:21]; *Companies are hiring* [4, 0:25]; *Unemployment for African-Americans has fell to a new low of 5,9 %. Female job seekers are low as well – 3,4 %* [4, 0:29–0:37]; *Jobless claims are dropping 23,8 %* [4, 0:38–0:40]; вербально-візуально – письмовим мовленням: *261,000 JOBS CREATED IN OCTOBER, JOBS ADDED* [4, 0:25–0:28]; *UNEMPLOYMENT RATE FALLS TO 18-YEAR LOW* [4, 0:37–0:45]; і візуально – графіками [4, 0:25–0:28, 0:31–0:37]). За допомогою описаних мультимодальних засобів вибудовується протиставлення: Клінтон, Обама – негативна оцінка Трампа :: факти – позитивна оцінка Трампа. Протиставлення підсилюється аудіальним модусом – музикою, яка виконує функцію перемикання тональності з несерйозної у першій частині на серйозну у другій частині відео. Набірне повідомлення *MAKING AMERICA GREAT AGAIN!* експлікує тезу «Трамп робить Америку великою» і разом із відео імплікує інференції «Клінтон і Обамі бракує знань – вони неефективні» «Трамп ефективний».

Таким чином, мультимодальна антитеза у статичних і динамічних твітах Трампа має потенціал емотивного і раціонального впливу на реципієнтів, оскільки сприяє підвищенню ефективності аргументації, а також посиленню контрастів між Трампом і його опонентами, викликаючи певне почуття-ставлення у реципієнтів, що слугує конструюванню власного іміджу президента і руйнації іміджу його опонентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. TSERONIS, A./FORCEVILLE, C. (2017): Argumentation and rhetoric in visual and multimodal communication. In: TSERONIS, A./FORCEVILLE, C. (eds.): *Multimodal Argumentation and Rhetoric in Media Genres*. Amsterdam: John Benjamins, p. 1–24.
2. TSERONIS, A./FORCEVILLE, C. (2017): The argumentative relevance of visual and multimodal antithesis in Frederick Wiseman's documentaries. In: TSERONIS, A./FORCEVILLE, C. (eds.): *Multimodal Argumentation and Rhetoric in Media Genres*. Amsterdam: John Benjamins, p. 165–188.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

3. TRUMP, D. J. Twitter post. <<https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1108479818000224256>>. [online]. [cit. 27. 6. 2019].

4. TRUMP, D. J. Twitter post. <<https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1004750401709715457>>. [online]. [cit. 27. 6. 2019].

*Анатолій Приходько
(Національний університет «Запорізька політехніка»)*

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ПАРАМЕТРИ АВТОРСЬКИХ АФОРИЗМІВ ПЕТЕРА ХОЛЯ

Афористичний текст є специфічною формою відображення результатів пізнання людини і світу. Виникнувши ще за давніх часів, ця форма узагальнення та презентації роздумів і умовиводів отримувала з плином часу все нові форми свого вираження. Дослідження афоризмів має враховувати розмаїття проявів їх сутності, характерною ознакою яких є синкретичність як можливість вираження відносно стислою формою безмежність людської мудрості.

У якій би сфері не використовувалися афоризм, незмінною залишається його суть, яка полягає у прагненні людини осмислити себе у світі людей та явищ, об'єктів і подій, вчинків і почуттів, а також у бажанні поділитися своїми знаннями. З цим прагненням дивним чином поєднується інша пристрасть людини – бажання виділитися, бути оригінальною, показати свою мудрість. Ці особливості й визначають етичну проблематику афоризму, його мовноспецифічні та мовностилістичні особливості, полемічний характер, а також його місце і роль у системі літературних жанрів.

Сучасний німецький публіцист Петер Холь (Peter Nohl) має славу надзвичайно успішної людини. Його афоризми публікуються найчастіше в календарях: на кожен тиждень – один афоризм, разом це складає 52 кожного року. Ці афоризми мають низку диференційних ознак, які відрізняють його від інших паремійних одиниць німецького культурного коду. Їм притаманна індивідуальність, оригінальність, влучність, еквівалентність реченню та синтаксична замкненість.

З огляду на своєрідність авторського аранжування афоризмів Петера Холя доцільно розглянути такі аспекти їх використання, як фреймова структуру та концептуальну систему.

Як відомо, паремійні тексти поділяються з огляду на свою фреймову організацію на тексти повно- та неповнофреймового вияву. Повнофреймові афоризми конституюються на основі семи усталених слотів / терміналів: «хто – робить – що – де – як – коли – чому». Зрозуміло, що в текстах неповнофреймового вияву представлено не весь набір слотів, тобто вони виявляється усіченим. Для аналізованих афоризмів наявність всіх заповнених слотів є не лише обов'язковою, а й небажаною. Так, жоден із 52 його афоризмів у збірці «Erfolg ist leicht» не має повнофреймового вияву.

Фреймова лакунарність афористичного ідіостилу Петера визначається усталеною синергією системи і структури: «відсутність семи- – незначна кількість шести- – різкий сплеск п'яти- і шести- – помірна кількість чотири- – відсутність двох- і однослотових побудов». Пор.: п'ятислотові (*Ich will keine Mobilfunkantennen in meiner Nachbarschaft. Ich benutze das Handy ja nur, wenn ich woanders bin.*) і чотирислотові (*Erfolg ist leicht. Mach einfach etwas aus den Misserfolgen!*) афоризми.

З огляду на кількість і якість пропущених слотів доцільно говорити про преферентне використання автором від одно- до чотирилакунарних побудов. Саме така кількість термінальних лакун дозволяє Петеру Холю «утримувати» оптимальний баланс між змістом і структурою афоризму, сприяє оригінальності та робить автора впізнаваним і популярним. Характерно, що у 100% таких текстів відсутній слот КОЛИ, що, безсумнівно, засвідчує певного роду панхронність афористичного бачення світу Петером Холем.

Фреймова структура авторських афоризмів Петера Холя певною мірою корелює з їхньою концептосистемою. Індивідуально-авторська картина світу формується на основі національного світобачення, менталітету й індивідуальної ментальності суб'єкта, який займається відповідною мовнокретивною діяльністю. Тож і мовна особистість «Петер Холь» не була б істинним представником свого етнокультурного лінгвосоціуму, якби в її афористичній творчості не обігрувалися усталені національно марковані концепти *ordnung*, *glück*, *arbeit* і *erfolg*.

Концепт *ordnung* / порядок є ключовою домінантою німецької лінгвокультури, адже для німців порядок є основним у всіх сферах життя. У Петера Холя цей концепт інтерпретується як матерія, яка повинна бути завжди наявною в житті людини. Без *ordnung* ліричний герой Петера Холя не уявляє собі нормального життя. Найчастіше автор пов'язує концепт *ordnung* з такими металними одиницями, як *gedächtnis*, *generation*, *zusammenleben*, *grenze*, *bedienung*. Як і будь-який німець, Петер Холь більше всього засуджує антипод порядку – *unordnung*, виявляючи його у таких сферах, як політика, історія, побут.

Концепт *Glück* / щастя відбиває базові емоції та почуття, оскільки є виразником внутрішніх реакцій людини на актуальний подразник. Тож і Петер Холь інтерпретує щастя у термінах кохання, сім'ї, близьких людей, відпочинку, спілкування з друзями. У такий спосіб текстова реалізація щастя у Петера Холя спирається на концепти спадних рівнів абстракції – таких, як *liebe*, *familie*, *vewunderung*, *kommunikation*, *urlaub* та ін.

Концепт *arbeit* / робота є дуже широко представленим у авторських афоризмах Петера Холя, особливо у збірці «*Erfolg ist leicht*», де концепт інтерпретується через його ментальні «сателіти» – *arbeitsteilung*, *geld*, *firma*, *ersatz*, *tausch*, що постають в ідіодискурсі автора як антиконцепти, оскільки відбивають певного роду деформацію базових національних і загальнолюдських цінностей у бік конс'юмерізму та жаги до наживи.

Концепт *erfolg* / успіх, будучи одним із актуальних, культурно навантажених і базових концептів сучасної німецької лінгвокультури,

проходить червоною ниткою через всю афористичну творчість Петера Холя. Оголошуючи його новим Ausgangsbasis / вихідним базисом, він пише: *Erfolg ist leicht. Mach einfach etwas aus den Misserfolgen!* Поряд з «успіхом» він дуже часто позиціонує й концепти reichum, geld, nutznießung, beweis, ärger, neid, які визнає закономірними супутниками успіху. Рецепти успіху Петера Холя можна сприймати як життєві мудрості. «*Erfolg und Geld sind da, sobald ich aufhöre, ihnen nachzulaufen* / Щастя та гроші, – каже він, – прийдуть зразу після того, як я перестану за ними бігати».

Ментальне вістря афористичної творчості Петера Холя спрямованим на внутрішній і зовнішній світ людини, на риси її характеру, на її настрої, почуття та емоції, а зрештою – й на весь духовний і матеріальний світ, який оточує людину. Засоби, принципи й техніки лінгвокогнітивного аранжування афоризмів відбивають багатоплановість духовного світу автора, його прагнення до психологізму і здатність поєднувати декілька сфер буття в одну модальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. HOHL, P. Unveröffentlichte Sprüche: Stimmen Sie ab über das nächste Buch! <<https://www.wochensprueche.de>> [online]. [cit. 5.5. 2019].
2. HOHL, P. Spruch der Wochen <<http://peter-hohl.de>> [online]. [cit. 5.5. 2019].

Дарина Розум
(*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*)

FORCE RELATIONS IN PRESIDENT TRUMP'S INAUGURAL ADDRESS: RHETORICAL PERSPECTIVE

The inaugural address is a speech delivered by president-elect on the inauguration day. In the speech, for the first time, the newly elected president officially announces that he takes up the responsibility as the highest executive of the country in the next four years [3, p. 2408]. The rhetorical role of inaugurals is evident, since skillful presidents not only adapt to their audiences, but also engage in transforming those who hear them into the audiences they desire [3, p. 2408]. With this in mind, they use rhetoric as a means of persuasion and nominate force relations between the various entities mentioned in their inaugurals, since force relations represent the source and cause of changes in the world, that act according to some conflict, when a person has two opposite feelings or people are engaged in an opposition between each other [2, p. 42].

Any inaugural is based on three modes of persuasion: logos, reasoning in the message; ethos, the character, credibility and trustworthiness of the communicator; and pathos, the emotional dimension [1, p. 236]. Here we can make a statement that force relations are connected to modes of persuasion as force relations are represented by recurring patterns of our cognitive processes that guide our perception, reasoning and understanding [2, p. 42].

This research aims to show how President Trump uses force relations to persuade the country of his beliefs. From all five canons of rhetoric we concentrate on arrangement and elocution [4]. Arrangement is the organization of various arguments into a coherent speech structure that has a beginning, middle and end [4]. Force relations perform the arrangement function as they divide the President's speech into subsequent levels with specific ideas voiced at each of them. Elocution, in its turn, refers to word choice, sentence structures, and figures of speech [4] that, being successively arranged, embody force relations.

Force relations as a means of representing power relations serve as a tool used in a social context to render actions. Generally, force relations stem from force captured by COMPULSION, ATTRACTION, ENABLEMENT, DIVERSION, COUNTERFORCE, BLOCKAGE, RESTRAINT REMOVAL [2, p. 42]. Each of them consists of a source, a goal and a direction (vector) of an action, subordinated to the achievement of some goal or intention [2, p. 42].

Force relations are successively represented in President Trump's inaugural on three levels: unifying, international and exclusive. The first and the last levels differ in their aims: while the first one chases the idea of American unity, the last one provides the image of American exclusiveness. The division is made according to the predominant idea the speaker wants to voice.

On the unifying level the speaker unites the citizens and the establishment. This unity is mainly expressed by the deictic unit *we* in the function of the subject, the predicate *are joined*, the adverb *together* and the noun *America*: ***We, the citizens of America, are now joined..., Together, we will determine the course of America and the world for years to come [5].***

Having done that, President Trump shows that the nation's unity enables it to determine the course of the country – thus, he uses the relations of enablement characterized by the presence of the inner force vector and the absence of any barriers and restraints for moving [2, p. 47]. Enablement is expressed by the predicate *will determine*. Here *determine* means «cause (something) to occur in a particular way». According to this definition, the verb *to determine* implies the force of a nation as it enables movement along the path denoted by the word combination *the course of America*: ***Together, we will determine the course of America and the world for years to come [5].***

The energy of enablement transforms into the relations of counterforce of the united nation. COUNTERFORCE, according to M. Johnson, is a collision of two determined power centers as a result of which neither of them can move further [2, p. 46]. In the abstract below counterforce relations are denoted by the deictic unit *we* and the objects *challenges and hardships*. These relations are combined with the subsequent return to enablement (*will get the job done*): ***We will face challenges. We will confront hardships. But we will get the job done [5].***

Thus, at the unifying level the speaker unites a nation and then motivates this unification by the relations of enablement and counterforce.

The predominant idea of the international level of the inaugural is the priority of American interests over foreign ones voiced by the subject *America First* and repetition of the attribute *American* connected to the adverbial modifier *to benefit* that

represents the enablement of the nation: *From this moment on, it's going to be America First. Every decision on trade, on taxes, on immigration, on foreign affairs, will be made to benefit American workers and American families [5].*

At the exclusive level the speaker strengthens the idea of American unity using the deictic units *we* and *our* and the attribute *American*. The relations of compulsion denoted by modal verbs *should* and *must* are used to persuade people in their obligation to place solidarity over the individual: *We must speak our minds openly, debate our disagreements honestly, but always pursue solidarity [5].* The end of the inaugural is dedicated to the idea of merging people together, forming a unity that can make America great again. This intention is clear as the President again uses the deictic unit *we* and the adverb *together*: *And yes, together, we will make America great again [5].*

To conclude, force relations structure Trump's inaugural according to three levels: unifying, international and exclusive. At all levels unity is a predominant idea represented mainly by the deictic units *we* and *our*, the adverb *together* and repetitive use of the attribute *American*. Unity is motivated by enablement relations shown by various predicates and objects that denote the absence of any barrier on the way of the force stream; counterforce relations, represented by the predicates that have the notion of some collisions between two forces; compulsion relations, mainly shown by modal verbs that force the nation to act according to the purpose of solidarity.

REFERENCES

1. ARISTOTLE. (350 BCE/2008): *The Art of Rhetoric*. (W.R. Roberts., Trans.). Honolulu: World Heritage Encyclopedia Publisher.
2. JOHNSON, M. (1987): *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
3. LIU, F. (2012): Genre Analysis of American Presidential Inauguration Speech. *Theory and Practice in Language Studies*. № 11 (2). – P. 2407-2411.
4. MCKAY, B. (2017): Classical Rhetoric 101: The Five Canons of Rhetoric. <https://www.artofmanliness.com/2011/01/26/classical-rhetoric-101-the-five-cansons-of-rhetoric-invention/>. [online]. [cit. 22.6.2019].
5. TRUMP, D.J. (2017): Inaugural Address. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=120000>. [online]. [22.6.2019].

Оксана Романенко
(*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*)

CONSTRUCTIONS DENOTING MUSEUMS' OPENING AND CLOSURE IN ENGLISH NEWS TEXTS

In modern linguistics, many scholars assume that the target of learning the language is not a grammar in the sense of Mainstream Generative Grammar, but a set of form-meaning correspondences [3]. The learner is assumed to start language acquisition by treating every form-meaning correspondence as a 'construction,' in the sense that it is more specific and idiosyncratic than a general rule of grammar [3].

The central claim of constructionist approach is therefore that all grammatical knowledge in the speaker's mind is stored in the form of constructions. The full list of constructions that make up a speaker's mental grammatical knowledge is then referred to as 'constructicon' on analogy to the lexicon, which in other theories only comprises words and morphemes [2, p. 5]. Constructions range in generality from individual words to compositional phrase structures. They can be lexical and phrasal/grammatical.

Constructional patterns include the Modification construction (instantiated by *new car*, *blue ink*), Subject-Predicate (*Dogs bark*, *The boat capsized*), VP construction (*reads poetry*, *found a mistake*), or, say, constructions that capture the linear organization of sentences into field slots determined by information-structure considerations in languages with flexible word order [1].

By degree of completeness constructions are divided into two types: immediate and extended. Immediate constructions (in bold-type) are word combinations with the dependent units on the left and on the right. Extended constructions (underlined in the examples) include the immediate constructions into an utterance or text [4].

The constructionist approach is applied to the generation of written speech.

If we have a look at the BBC articles, the main topic of which is museums' opening, we can see that there are two main types of constructions – denoting museums' opening and denoting museum's closure.

Discussing constructions referred to museums' opening, we observe a number of similar constructions used. There are three subtypes in this group: *museum opens* – constructions, *museum opens to the public* – constructions and *celebrate*-constructions. The first subtype in this group is Subject-Predicate construction *museum opens*. In each next example, the immediate construction is *museum opens*. cf. *St Albans £7.75m 'city-changing' **museum opens**. A new £7.75m **museum**, due to open.* *The UK's only videogame **museum has opened**.* It is extended by adding to noun *museum* the proper name of the museum *St Albans*, the adjectivized numeral denoting the cost of the museum *£7.75m*, adjectives *new*, *city-changing*, *videogame*, possessive case of noun *The UK's*.

Further, we have singled out the second subtype of museums' opening constructions – *museum opens to the visitors/ the public*. Construction *museum opens* is extended with another immediate construction *opens to the public* or its synonym *opens to the visitors*. e.g. *St Albans **Museum and Gallery opens to the public***. This time two words *museum* and *gallery* are used together and name only one cultural entity, which is only one museum. Then, construction *museum opened to visitors* is extended by partially schematic construction for the name of museum (the National – lexical construction – of – proper geographical name) *the National Museum of Damascus*, e.g. *the National **Museum of Damascus opened to visitors***. In the next sentence, word *museum* is extended by the name of the town - *Chatteris* and Modification construction *armed policing*, e.g. *Chatteris armed **policing museum open to public***. What's more, construction *museum will open to the public* is separated by another construction that modifies and explains word *museum*; that is partially schematic construction (construction – of - construction) *history of policing*,

where policing is modified by adjective *armed*. On its left construction *history of armed policing* is extended by lexicalized construction (*dedicated to X*) - *dedicated to the history of armed policing*, e.g. *A new museum dedicated to the history of armed policing will open to the public.*

Discussing the topic of museums' opening has shown that there is a number of *celebrate* – constructions, which make the third subgroup. These constructions are lexicalized and schematically look like this *X celebrates Y*, cf. *exhibition celebrates the printing heritage of St Albans; the museum will «celebrate the quality of the training; the museum, which celebrates videogame culture.* X is expressed by words *museum* and *exhibition* and Y is expressed by partially schematic construction (construction – of - construction) - *the printing heritage of St Albans, the quality of the training*. *The printing heritage* in its turn is a modification construction, *St Albans* is a proper geographical name, *the quality* and *the training* are words. Y is also expressed by modification construction *videogame culture* which can be rephrased *culture of videogames* that is structurally the same with pattern construction – of – construction.

In the group of constructions referred to museums' closure we have singled out three subtypes: *museum is to close* – constructions, *closure*-constructions, *location*-constructions.

In the first subtype, we find a number of similar Subject – Predicate constructions such as *museum will close* or its modification *museum is to close*. It is extended by adverb *imminently* on the its right, e.g. *A museum is to close «imminently».* Further, we can see that on the left word *museum* is extended by name of the museum *Birmingham Museum* and on the right - by modification construction *Art Gallery*, e.g. *Birmingham Museum and Art Gallery is to close.* One more case shows that on the left word *museum* is extended by modification construction *world-renowned antiquities*, on the right – by geographical proper name *in Damascus*, e.g. *The world-renowned antiquities museum in Damascus closed.*

The second subtype of constructions synonymously used with *museum closes* is *closure* – constructions, which is a derivative of verb *close*. This construction can be lexicalized prepositional (*closure for X*) e.g. *closure for Birmingham Museum and Art Gallery*, where X is expressed by a unity of two other modification constructions: *Birmingham Museum* and *Art Gallery*. *Closure* – construction also can be VP construction (*announces closure*), e.g. *Donington Collection Museum announces closure,*

The third subtype of constructions in the news texts about museums' closure is *location*-construction, which has the following schematic form *X seeks/ looks for the location*, e.g. *Owners seek new location, e.g. Owners are looking for another location.*

Similar constructions denoting museums' opening and closure in BBC news texts are used by different authors in different articles. The group of constructions referred to museums' opening fall into three subgroups - *museum opens* – constructions, *museum opens to the public* – constructions and *celebrate*-constructions. The group of constructions for museum's closure are also divided into

three subgroups: *museum is to close* – constructions, *closure*-constructions, *location*-constructions.

REFERENCES

1. Construction Grammar
<https://www.researchgate.net/publication/285055446_Construction_Grammar/download> [online]. [cit. 28. 6. 2019]
2. HOFFMANN, T. (2016): Construction Grammars. In: DANCYGIER, B. (eds.): *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 1-45.
3. Learning constructions and the theory of grammar.
<https://www.academia.edu/23484787/Learning_constructions_and_the_theory_of_grammar> [online]. [cit. 26. 6. 2019].
4. Reference book < <http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/kafedra-germanskoji-filologiji/reference-book>> [online]. [cit. 26. 6. 2019].

Олеся Скляренко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

FRAME ANALYSIS AS PART OF COGNITIVE ANALYSIS

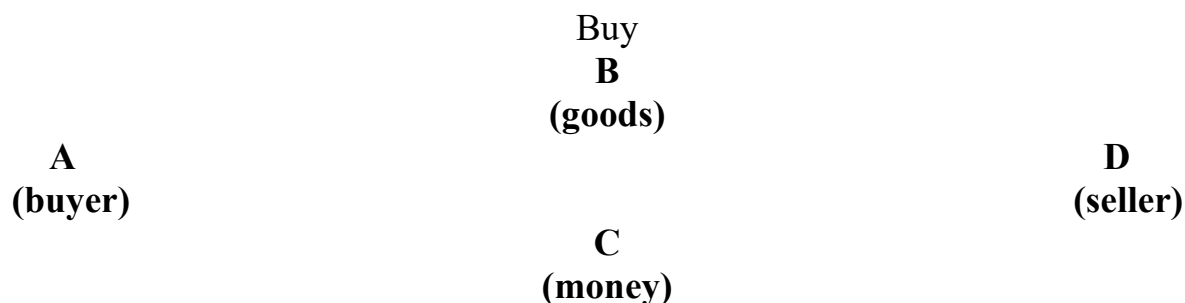
Before we start to analyze what frame analysis is we should at first identify the subject of the cognitive linguistic and what does it deal with. So cognitive linguistic is an approach to language that is based on our experience of the world and the way we perceive and conceptualize it [5, p. 10]. It endeavors to explain facts about language in terms of known properties and mechanisms of the human mind or brain.

So the aim of the presented article is to show the main features of the frame analysis as an important part of cognitive linguistics.

Frame analysis is a research method used to analyze how real-world situations are processed in our mind (how people understand situations) [5, p. 211].

Investigating the frame analysis we should point out at the term «frame». Frames are understood as our conceptual or cognitive views of particular situations. They are viewed as unified frameworks of knowledge, coherent schematization of experience [1, p. 211]; cognitive models which represent knowledge and beliefs pertaining to specific and frequently recurring situations. Charles Fillmore offers a classic example of the «commercial event» frame. To start with, he considers the aspects of the situation described by the English verb «buy». In the initial state, a person A owns money and another person or institution D owns some goods that A wants to have. Taking for granted that the two participants come to an agreement on the price of the goods, person A gives certain sum of money to D and D surrenders the goods. The final state is that A owns the goods and D owns the money. Leaving the agreement aside as some sort of prerequisite, one could then say that the action category BUY includes a reference to at least four other categories: a BUYER, a

SELLER, GOODS, and MONEY. This configuration of interacting can be summarized as:

Basically a frame is an assemble of the knowledge we have about a certain situation, e.g., buying and selling. A single frame can account for various clause patterns and it can be applied to different (though related) verbs like sell, cost, or charge.

Frames can provide valuable tools for the linguistic and conceptual analysis. Frame analysis has been successfully applied to research into semantic and grammatical (mainly syntactic) issues as well as some important problems in contrastive linguistics, translation studies, artificial intelligence, and text comprehension studies [2, p. 50].

Researchers working in the frame paradigm are interested in problems related to the meaning of the verb that belong to a frame. The frame notion has already been used for detailed semantic analyses of a number of verbs (e.g. speak, talk, say, tell) [3, p. 53].

So we see, that frame approach presents a unified view of syntactic patterns. A sentence can be analyzed as an instance of the event-frame analysis [4, p. 481].

REFERENCES

1. FILLMORTE, CH., ATKINS, B. (1992): Toward a frame-based lexicon: The semantics of risk and its neighbors. *Frames, Fields and Contrasts*, pp. 75-102.
2. SUKHOROLSKA, S., FEDORENKO, O. (2009): *Methods of Linguistic Analysis*. Lviv: Intelekt-Zakhid.
3. TALMY, L. (1988): Force dynamics in language and cognition. *Cognitive Science*, Vol. 12, pp. 49-100.
4. TALMY, L. (1991): Path to realization: A typology of event conflation. *Proceedings of Seventh Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society*, pp. 480-519.
5. UNGERER, F., SCHMIDT, H. (1996): *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Harlow: Longman.

Інна Ахмад

**(Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)**

**АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЦИКЛІЧНИХ
ТЕМПОРЛЕКСЕМ**

Загальновідомо, що кожне слово в мові існує не саме по собі, а як частина загальної лексичної системи. У межах цієї системи елементи пов'язані певними відносинами, утворюючи різного роду парадигми. Дослідженню системності лексики, опису лексичних парадигм присвячені численні роботи З.Е. Александрової, Ю.Д. Апресяна, Р.А. Будагова, Л.М. Васильєва, В.А. Звягінцева, Ю.Н. Караулова, С.Д. Кацнельсона, А.М. Кузнєцова, Л.В. Малаховського, Л.А. Новікова, М.М. Покровського, А.А. Потебні, А.І. Смирницького, Ж.П. Соколовської, А.А. Уфимцева, Д.Н. Шмельова та ін.

Поряд з цим для вивчення мовних одиниць все частіше стали залучати психолінгвістичні методики, зокрема асоціативний експеримент. В результаті таких досліджень було встановлено, що слова, пов'язані за допомогою асоціації, можуть мати і смислову близькість. Мета нашого дослідження – визначити напрямки вивчення асоціативно пов'язаних слів в лінгвістиці.

Інтерес до дослідження асоціацій проявляли ще Аристотель і Платон, проте цілеспрямовано процеси асоціювання почали вивчатися лише в XVIII столітті (Дж. Локк). У мовознавстві одними з перших звернули увагу на асоціативні зв'язки слів Дж. Діз, Ш. Баллі, Ф. де Соссюр, а серед вітчизняних мовознавців – А.А. Потебня. Так, Ш. Баллі зазначав, що «мовна система представляється нам у вигляді великої мережі постійних мнемонічних асоціацій, дуже схожих між собою у всіх мовців суб'єктів, – асоціацій, які поширюються на всі частини мови від синтаксису, стилістики, потім лексики і словотвору до звуків і основних форм вимови» [1, с. 30-31]. Ф. де Соссюр виділяв два типи відносин між одиницями мови – синтагматичні і асоціативні. Подібної точки зору дотримувався і Д.Н. Шмельов, розглядаючи лінійні (синтагматические) і асоціативні (парадигматичні) відносини лексичних одиниць [4, с. 191]. Тобто, на думку згаданих дослідників, в основі парадигматичних відносин лексем лежать ті чи інші асоціації (по суміжності, по схожості, по контрасту і т.п.). У другій половині XX століття вчені (А. Залевська, Ю.Н. Караулов, А.П. Клименко, В.П. Конечкая, І.В. Роднева, Д.Н. Терехова, Н.В. Уфимцева та ін .) остаточно прийшли до висновку про те, що асоціативно пов'язані слова можуть бути пов'язані і семантично. Більш того, наявність у слові загальних елементів значення є одним з фактором, що визначає виникнення асоціацій. (Згадаймо, що ще Ф. де Соссюр відзначав, що «асоціація може зближувати слова, пов'язані між собою тільки за змістом»).

Вчені виявляють принципи класифікації асоціативно пов'язаних одиниць мови, їх типологію, семантичні відносини між асоціантами і асоціатами і т.п.,

проте найчастіше їх цікавлять проблеми комунікативної семантики, пов'язані з процесами породження і сприйняття тексту (Дж. Серль, В.П. Абрамов, А.Е. Єрмаков, М.М. Нічик, В.В. Плешко і ін.). Асоціативно-семантичне поле також розглядають як засіб вербалізації концептуальної картини світу (Н. Болотнова, Е.Л. Гінзбург, Ю.Н. Караулов, Н.А. Ілюхіна, М.Ю. Нікітіна, Л.Н. Чурилін і ін.). У своїй монографії «метафоричний образ в семасіологічній інтерпретації» Н.А. Ілюхіна пише: «Когнітивна категорія образу в проекції на мову зумовлює особливий тип зв'язків між словами в лексико-семантичній системі, в свідомості носіїв мови, що інтегрує всі засоби номінації відповідної реальності та її образу. Асоціативно-семантичне поле, що об'єднує сукупність цих коштів, оголює контури системних зв'язків між словами, зумовлених структурою образу і визначають семантичну парадигму особливого типу» [2, с. 49]. Таким чином, автор об'єднує когнітивний і семасіологічний підходи до аналізу асоціативно пов'язаних слів, що мають семантичну близькість. В рамках семасіології розглядає асоціативно-семантичні зв'язки лексем і Т.В. Слива. Поряд з загальновизнаними вона виділяє новий тип лексичної парадигми – асоціативно-семантичну групу (АОГ), яка «є сукупністю лексем, що позначають поняття, об'єднані причинно-наслідковими зв'язками і поряд з цим мають в семантичній структурі однакові семи, які знаходяться в особливого роду відносинах» [3, с. 138]. Члени цієї парадигми є частиною асоціативного поля, але на відміну від останнього включає в себе тільки ті лексеми, в семантичній структурі яких представлені однакові семи.

Семантичні відносини між членами АОГ «побудовані за типом «ядро–периферія»: семи, які в семантичній структурі вихідного слова (кауземи) представлені на периферії, на лексичному рівні експлікуються в слова (рефлексми), для яких дане значення є ядерним, а на периферії їх семантичної структури представлена сема, ядерна в семантичній структурі кауземи» [там же, с. 40]. Наприклад, в семантичній структурі слова осінь представлена периферійна семантична ознака 'вид опадів', який може бути представлений семою 'дощ'. Лексеми, що містять дану сему як ядерної (дощ, злива, мряка), є рефлексмами слова осінь.

В межах АСГ каузема і рефлексма взаємоасоціюються один з одним, утворюючи асоціативно-семантичну пару: слово літо є кауземою слова спека, в свою чергу слово спека може виступати в ролі кауземи слова літо. Крім того, будь-яка з рефлексії може сама виступати в ролі стимулу, утворюючи асоціативно-семантичну групу другого рівня, навколо рефлексії другого рівня об'єднуються рефлексми третього рівня і т.д.

Рефлексми всіх рівнів, асоціативно і семантично пов'язані з вихідною кауземою, об'єднуються в асоціативно-семантичну структуру [3, с. 41]. Наприклад, в асоціативно-семантичну групу слова весна входить лексема тепло, яка є кауземою роздільнооформленої рефлексми танення снігу. З останньою асоціативно-семантично пов'язані лексеми проталини, крапель, паводок і ін.. Дослідження асоціативно-семантичних зв'язків членів лексико-семантичної групи «пори року» показало, що максимальна «глибина» асоціативно-семантичної структури становить три рівні.

Такий підхід до вивчення асоціативно пов'язаних слів ми вважаємо перспективним, оскільки він дозволяє розширити уявлення про лексико-семантичну парадигматику, про принципи систематизації лексики. Надалі можливо дослідження асоціативно-семантичних зв'язків членів різних тематичних, лексико-семантичних груп, слів різних частин мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. АХМАД, І. (2019): Синергетичний підхід у сучасній мовній освіті. В: ВИСОЦЬКИЙ, О.Ю. (гол.ред.): *Філософсько-світоглядні та культурологічні контексти неперервної освіти*. Дніпро, с. 264-266.
2. АХМАД, И., ЧМЕЛЬ, В.(2019): Ассоциативно-семантические связи цикличных темпорлексем. В: ПРИГОДИЧ, Е.А. (отв. ред.): *Иностранные языки: инновации, перспективы исследования и преподавания*. Белорус. гос. ун-т : с.48-53.
3. МАРТИНОВИЧ, Г. (1990): *Типы вербальных связей и отношений в ассоциативном поле*. К. Вопросы психологии.

Олег Деменчук
(Рівненський державний гуманітарний університет)

A CROSS-LINGUISTIC PERSPECTIVE ON LEXICAL SEMANTIC DERIVATION MODELLING

Semantic derivation is one of the aspects that reveals the dynamic nature of a linguistic item. As a dynamic phenomenon, semantic derivation is considered in terms of semantic shift models that are thought to represent the strategies of a linguistic item's semantic development in both diachronic and synchronic aspects.

Of paramount importance at present is the issue of combining methodologically adjacent approaches that focus on the semantic derivation modelling within a group of languages or within human language as itself. The relevance of such an approach is determined by the universal and integral nature of semantic derivation: a) regular semantic shifts are found in many (if not in all) languages of the world, irrespective of their phylogenetic and cultural differences; b) semantic shifts are the same at any linguistic level (lexical, word-building, grammatical), taking into account the fact that at those levels the common semantic mechanisms are employed; c) semantic shifts have psychological validity (that makes lexical ambiguity a central problem of psycholinguistics).

According to the original hypothesis, the modelling of a linguistic item's semantics is realised through a sampling of a set of alternative, hierarchically established semantic dimensions. On that ground, the models of lexical semantic derivation are interpreted as theoretical constructs that represent various ways of reconceptualisation of a certain situation or its fragment. Within cross-linguistic studies, the models of lexical semantic derivation are supposed to reveal the ways the information on the worldview changes (shifts) is encoded and distributed in lexical semantics of related and non-related languages.

The purpose of the analysis is to characterise the types of lexical semantic derivation models in cross-linguistic perspective. The study of lexical semantic derivation models is presumably based on a number of methodological prerequisites: a) lexical semantic derivation models are models of situations; b) a model of situation represents the content of a lexical item through a sampling of a multidimensional situation concept that encodes information on the ways a situation is construed; c) a situation is construed based on the reconceptualisation strategies a designator resorts to in his / her «elaborating» (identifying, estimating, associating, etc.) between the source and target states of affairs.

A semantic derivation modelling proceeds from the assumption that the development of a lexical item's semantic paradigm is realised simultaneously with a situation concept extension. The extension of the concept is supposed to be determined by the changes the participants undergo within the source-to-target-situations transitions (shifts): the participants of a source situation may change their role, referential, communicative, taxonomic or deictic characteristics in comparison to those in a target one. Thus, we posit that semantic derivation is not just reduced to obvious polysemy, as beside the semantic components it also takes into account different types of actantial alternations, such as deagentivation, focus of attention shift, categorical shift, etc. The prerequisites above afford ground for singling out four types of lexical semantic derivation models: componential, actantial, topological and constructional.

The componential model represents the relations, occurring between the lexical items' semantic components and their configurations. In cross-linguistic studies, such an approach agrees with the idea of the segmentation of a physical continuum «within which languages may draw either the same or a different number of boundaries and within which they may draw the boundaries at the same or different places» [5, p. 58].

Within an actantial approach, the description of lexical semantic derivation focuses on diathesis alternations that provide for the transformations in a predicate structure configuration due to the changes observed in the participants and their relations [4]. The actantial model is reduced to the transformations in the structure, type or reference of the situation participants. In the contrasted languages, such transformations may provide for: (a) increase or decrease of obligatory participants in the target situation; (b) change of a participant's type (semantic role); (c) change of a participant's referential status or deictic characteristics.

The semantic description of lexical semantic derivation within a topological approach applies to certain patterns, among those are image-schemas – «the recurring patterns of our sensory-motor experience by means of which we can make sense of that experience and reason about it, and that can also be recruited to structure abstract concepts and to carry out inferences about abstract domains of thought» [3, p. 18]. In cross-linguistic studies, the topological strategies of lexical semantic derivation reveal similarities and differences in the extension of image-schematic concepts.

A lexical item's semantics within a constructional model is reduced to the meaning of a construction. The constructions represent a certain event fragment (a dynamic scene), e.g., someone causing something to move or change state, someone

experiencing something, something moving, etc., in which argument roles are interpreted as functions derived from the event [2]. In the perspective of cross-linguistic studies, the constructional approach is supposed to establish language-specific constructions. The typology of such constructions is determined by their ranging over «regions of SYNTACTIC SPACE, the space of possible syntactic types» [1, p. 363].

The performed investigation appeals to the conceptions that uphold the idea of dynamic conceptualisation of the world of discourse (of a certain situation or its fragment). The dynamic approach towards a lexical item's semantics modelling exposes and elaborates upon the system of lexical semantic derivation models – theoretical constructs that represent the dynamic potential of a lexical item, claiming various types of semantic associations that underlie the development of a lexical item's semantic paradigm. Such an approach allows not only to systematise the strategies of semantic shifts within a certain group of (related and non-related) languages but also to ascertain the ways the information is distributed in the semantic spaces of the contrasted languages.

REFERENCES

1. CROFT, W. (2001): *Radical construction grammar: Syntactic theory in typological perspective*. Oxford: Oxford University Press.
2. GOLDBERG, A. E. (1995): *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
3. JOHNSON, M. (2005): The philosophical significance of image schemas. In: Hampe, B (ed.): *From perception to meaning: Image schemas in cognitive linguistics*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter., p. 15-34.
4. LEVIN, B. (2015). Semantics and pragmatics of argument alternations. *Annual Review of Linguistics*, # 1, p. 63-83.
5. LYONS, J. (1968): *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Тетяна Заболотна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

КОЛОРИСТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК ФРАГМЕНТ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Мова – це культура, в якій відображається не лише реальний світ, що оточує людину, а й суспільна свідомість народу, національний характер, стиль життя, традиції, звичаї, світогляд, частиною якого є колористика. Лінгвістичне осмислення мовної картини кольору базується на виявленні словесного різноманіття при пізнанні різних предметів і явищ навколишнього світу, їх символізації, властивій для певного етносу. При вивченні кольору вчені-лінгвісти звертаються до понять і термінів, запозичених з інших наук та сфер діяльності. Рецепція кольору – процес індивідуальний, і його результати у

різних людей часто не співпадають, тому індивідуальна й національна кольорова картина світу можуть мати відмінності.

Лексичний фонд кольоропозначень – один з найбільш досліджуваних у мовознавстві. Сучасні мовознавці виявляють великий інтерес до лексики кольоропозначень та проводять дослідження в руслі антропоцентричного підходу до розробки мовної картини світу. Вагомий внесок у розвиток кольорової картини світу внесли Т. В. Венкель, І. І. Гуменюк, Г. Г. Лук'янець, В. І. Мельник, Д. Джадд, Г. Вишнецьки, Д. Сноу та ін.

Колористична лексика є значним фрагментом мовної картини світу письменника, який у художній формі передає колірну рецепцію людини, уособлюючи віковий досвід її ментального та емоційного стану. Колір є результатом діяльності людини, адже він узагальнює природу речей і понять, об'єднаних певним змістом.

За підрахунками Д. Джадда і Г. Вишнецькі (*D. Jadd, G. Vichnetski*), людина здатна розрізняти 10 мільйонів кольорів [3, с. 19].

У одному з кольорових атласів зібрано понад 4000 назв кольорів [2], але у повсякденному житті люди вживають набагато менше слів для їх позначення.

Колірна мовна картина світу містить цілу низку синонімів відповідно до насиченості відтінків на позначення реальних та уявних об'єктів. Так, наприклад, лексична палітра червоного кольору – *red* передається синонімами: *scarlet, Indian red, Spanish red, Turkey red, carmine, ruby, crimson, rusty red, fire engine red, cardinal red, chili red, fire brick, madder, redwood, chocolate cosmos, dark red, maroon, cinnabar, blood red* etc.; блакитного – *blue* – *medium blue, Egyptian blue, ultramarine, delft blue, duck blue, dark blue, resolution blue, navy blue, midnight blue, sapphire, pigment blue, pantone, periwinkle, independence, teal blue, fluorescent blue* etc.; жовтого – *yellow cream, lemon, canary yellow, unmellow yellow, mellow yellow, royal yellow, clover-lime, gold, golden, cyber yellow, safety yellow, goldenrod, hunyadi yellow*; зеленого – *green* – *bottle green, dark green, light green, bright green, mantis, pigment green, army green, hooker's green, brunswick green, celadon, emerald, harlequin, hunter green, malachite, midnight green, neon green, jade, sea green, rifle green, Paris green, Spanish green, India green, Persian green*.

Така широка палітра кольорів свідчить про розгалужену систему кольороназв, проте кожен із них має специфічну семантичну структуру, зумовлену з одного боку, багатством колірної гами об'єктивної дійсності, з іншого – соціокультурною сутністю кольору, що втілюється у його експресивній, асоціативній та символічній значущості.

Колірна картина світу, зафіксована у мові засобами лексем із загальним значенням «колір» відрізняється від колірної картини світу, що існує в інших галузях науки (напр., фізика, хімія) що свідчить про специфіку художньо-естетичних пріоритетів. Це положення набуває особливої значеннєвої функції у художній комунікації.

Кольорова картина світу включає не лише лексико-тематичну групу кольоролексем, як наприклад, *white, black, red, green, yellow, blue* тощо, а й образно-стилістичні одиниці, що позначають асоціативну колірну ознаку:

(*a golden tint; a pure apple green; the deep blue of the mid-heaven; glassy eyes; pure yellow gold; brilliant dyes of orange, purple, and scarlet; the amber clouds*). Напр.: (1) *The horizon was of a fine golden tint, changing gradually into a pure apple green, and from that into the deep blue of the mid-heaven* [5, с. 10]. (2) ... *with huge ears, large green glassy eyes* [5, с. 3]. (3) *She wore the ornaments of pure yellow gold* [5, с. 6].

Ми схиляємося до думки, що назва кольору виконує, перш за все, номінативну функцію у текстах. Проте, їх номінативна функція обмежена у кількості. Так наприклад, якщо це білий колір, то він не може бути якимось іншим. До того ж функції класифікації дають можливість назвам кольорів використовуватися поза межами їх власного поля позначення: колір *red* позначає не лише червоний колір, а й рудий, помаранчевий, іржавий, що значно розширює сферу вживання. Слід взяти до уваги, що функції прикметникової модифікації пов'язані з непрямым художньо-образним вживанням.

З точки зору пізнавальної функції прикметники-кольороназви додають до змісту означуваного поняття ознаку, що обмежує його обсяг (*surface – green surface, dry surface, wet surface, white surface* тощо), тобто здійснює логічну класифікацію. Епітет посилює типову ознаку предмета (*green surface, green spectacles, green grass, green years, green dress, green floor*) і тим самим виступає як економний спосіб утворення певного художнього зображення.

Кольоропис є одним із невід'ємних елементів авторського стилю, де кольороназви можуть розглядатися як інтенсифікатори виразності й образності мови та співвідноситися з рядом тропів і стилістичних фігур, що підкреслюють ідею твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВЕНКЕЛЬ, Т. В. (2004): *Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській мові*. Автореф. дис. канд. філол. наук. Львів.
2. ВЫХОДЕЦ, А. М. (2000): *Русско-английско-русский и украинско-английско-украинский словарь цветов и оттенков*. Одесса: Резон. 20 С.
3. ДЖАДД, Д. (1978): *Цвет в науке и технике*. Пер. с англ. Москва: Просвещение.
4. HICKERSON, N. (2011): *Review of Basic Color Terms: Their Universality and Evolutio*. International Journal of American Linguistics.
5. Washington Irving. *The Sketch-Book of Geoffrey Crayon*. < <http://manybooks.net> />.[online]. [cit. 01. 7. 2019].

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИХОВАНУ НЕГАЦІЮ

Негація відноситься до числа відомих, широко досліджуваних, але до кінця непізнаних явищ. До проблеми заперечення проявляється стійкий і різнобічний інтерес з боку представників різних філософських, логічних і лінгвістичних шкіл і напрямів.

Питанням негації в лінгвістиці присвячені численні роботи, що досліджують цей феномен в багатоаспектних його проявах, зокрема, описують так зване приховане заперечення тобто заперечення, за яким не закріплено спеціалізованого, граматикалізованого засобу вираження.

Поштовхом до дослідження непрямої репрезентації заперечення послужила монографічна праця О. Есперсена «Negation in English and Other Languages», в якій окремий розділ присвячено непрямому (indirect) і неповному (incomplete) запереченню, тобто можливості висловити «негативні ідеї побічно, алегорично» [5, с. 22-38].

У даний час імпліцитне заперечення отримало статус повноправного об'єкта дослідження в лінгвістиці, доказом чого можуть слугувати численні роботи останніх десятиліть, які так чи інакше зачіпають цю безумовно важливу проблему. Серед подібних робіт, по-перше, повинні бути названі ті, в яких досліджуються різні питальні конструкції, що імплікують заперечення – питальні речення, що не містять показників заперечення, але виражають негативне повідомлення (риторичні питання, що не спонукають до інформації, а висловлюють заперечення, заперечення «за своїм логічним змістом», вирази, що містять приховане «негативне твердження» або «внутрішнє заперечення», вирази, які є засобом реалізації «імпліцитного заперечення»). Причому заперечення в риторичних запитаннях вважається не граматичним, а семантичним. Риторичні конструкції тому визначаються як запитально-заперечні речення, еквіваленти негативних відповідей або так званих «цицеронових питань», псевдопитань.

У таких конструкціях проявляється взаємодія трьох особливостей:

- структурне оформлення риторичних запитань збігається зі структурним оформленням регулярних питальних речень;
- інтонаційне оформлення риторичних запитань збігається з інтонаційним оформленням окличних речень;
- семантичною особливістю риторичних запитань є їхній функціональний збіг з оповідальними реченнями; вони покликані повідомляти інформацію, а не запитувати її [4, с. 77; 3].

Для вираження категоричного заперечення чого-небудь, супроводжуваного сильним почуттям подиву, жалю, розчарування, побоювання, сумніву, досади, невдоволення, іронії можуть використовуватися не тільки риторичні, але і інші питальні конструкції [1, с. 322; 2, с. 167].

Отже, прихована негация або імпліцитне заперечення, преш за все, подана риторичними запитаннями, у яких запитання є не граматичним, а семантичним. Існують й інші типи питальних конструкцій, покликаних передати різні види модальностей. Перспективним вважаємо дослідження прихованої негачії в англомовному художньому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. АРУТЮНОВА, Н.Д. (1970): Некоторые типы диалогических реакций и «почему»-реплики в русском языке. *Филологические науки*, Т. 3, с. 44-58.
2. БЕРДНИК, Л.Ф. (1974): Вопрос как отрицание. *Русская речь*, В. I, с. 52-55.
3. БУЧАЦКАЯ, Л.Н. (1965): *Риторические вопросы и их стилистическое использование в стиле художественной речи и в публицистическом стиле*: автореф. дис. . канд. филол. наук. Москва.
4. ШАНЬШИН, Ю.А. (1982): *Функционирование категории аффирмативности в вопросительных предложениях современного немецкого языка*: дис. канд. филол. наук. Ленинград.
5. JESPERSEN, O. (1917): *Negation in English and Other Languages*. Copenhagen.

Татьяна Корбачёва
(Учреждение высшего образования
«Минский государственный лингвистический университет»)

ПРАГМАТИКА ГРАДУИРОВАНИЯ ВРЕМЕНИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Каждая культура вырабатывает свои представления о времени, которые, прежде всего, отражаются в способах и формах его измерения. Измерению и счету всегда предшествует процесс градуирования – создания измерительной шкалы. Материальным воплощением сложившейся в языковом сообществе шкалы времени являются темпоральные циклы – лексические объединения, организованные по принципу последовательности и повторяемости. Одним из наиболее важных для организации жизни и деятельности людей является суточный цикл – последовательность временных отрезков (делений на суточной шкале), представленных в русском языке номинациями *утро – день – вечер – ночь*.

То, что суточный цикл по-разному членится в разных культурах и, соответственно, по-разному представлен в разных языках, было неоднократно продемонстрировано в сопоставительных исследованиях лингвистов. Однако, помимо межъязыковых различий в градуировании суточного периода даже в рамках одного языка существуют и взаимодействуют, накладываются друг на друга несколько систем градуирования данного временного периода: числовая, природная, деятельностьная.

Числовая временная шкала представляет собой ряд чисел, репрезентирующих счет дискретных временных отрезков (часов). На природной суточной шкале точками, отделяющими один временной фрагмент от другого, выступают природные явления. Наряду с природными показателями важным ориентиром для градуирования времени, как отмечают исследователи Анна А. Зализняк, А.Д. Шмелев, С.Г. Тер-Минасова и др., является признак «деятельность, наполняющая суточный временной фрагмент». Ориентация на ту или иную шкалу при выборе подходящей временной номинации зависит от прагматической цели коммуниканта.

В настоящей работе мы хотим показать, как в языке взаимодействуют природная шкала времени и шкала, созданная с учетом деятельности, заключенной в каждом периоде времени, какая специфическая информация может быть закодирована в языковом высказывании в зависимости от того, какую шкалу времени выбрал говорящий. Для выявления прагматических особенностей градуирования суточного периода мы проанализировали примеры контекстных употреблений наименований компонентов суточного цикла, которые были получены из Национального корпуса русского языка.

С одной стороны, пользователи русского языка оперируют природной суточной шкалой. С другой стороны, развитие науки и техники позволило людям в меньшей степени зависеть от природных ритмов, природные критерии перестали быть определяющими при организации деятельности и распорядка дня. Поэтому, деление суточного периода на основании критерия «деятельность» дает шкалу, где точки размежевания суточных временных фрагментов не обязательно совпадают с аналогичными точками на природной шкале, и часто эти различия значительны (при этом внешняя форма временных номинаций остается неизменной). Так, ночной период времени занят сном; пробуждение знаменует окончание ночи и начало утра, даже если по природным показателям темный период времени еще не завершился. Действие «пробуждение» в функции границы, разделяющей ночной и утренний периоды, эксплицитно выражено в таких примерах: (1) *Сонят все кругом. Хозяин храпака дает, в окнах темнота... Скорей бы утро! Не буду спать, чтоб скорей ночь кончилась!* (2) *Гадалка проснулась. – Доброе утро. – Сейчас два часа ночи, – сообщила Марина миролюбиво. – Доброе утро. Гадалка радостно засмеялась.*

Утренний промежуток времени занят выполнением утреннего ритуала: умывания, одевания, приема пищи и т.п. Точка окончания этого периода, в свою очередь, совпадает с окончанием выполнения утреннего ритуала. Когда человек приступает к своей основной деятельности, начинается суточный период, именуемый *день*. Например, Анна А. Зализняк и А.Д. Шмелев объясняют неуместность приветствия *доброе утро*, когда человек утром (по природному критерию) находится на работе. В таком случае вместо фразы *доброе утро* употребляется *добрый день*, подразумевая, что дневная деятельность уже давно началась.

Вечерний период также заполнен деятельностью, которую принято называть свободным временем, отдыхом. Вечерний период времени по признаку «деятельность» заканчивается вместе с завершением самой

деятельности, что наглядно демонстрирует такой пример: (3) *Все присутствующие ошеломенели. Менцынский бросился ко мне, схватил за руки и просил раба Бога опомниться. Я не отвечал ни слова. Вечер кончился, все разошлись по палаткам.* Граница временного фрагмента *вечер* относительно признака «деятельность» очень подвижна и может выходить далеко за рамки астрономически определяемых пределов, например: (4) *Вечер кончился; на рассвете гости взялись было за шляпы...*

Ярким примером того, как взаимодействие двух шкал суточного цикла – природной и деятельностной – позволяют передавать различные дополнительные смыслы, являются выражения, построенные по модели **название конституента суточного цикла + на дворе** (*день на дворе, на дворе ночь* и т.п.) В таких контекстах две шкалы суточного времени как бы представлены одновременно и сопоставляются, что позволяет квалифицировать описываемые в высказывании события / деятельность как происходящие **вовремя, рано** или **поздно**. Шкала природного времени принимается за эталон, т.к. на него не могут влиять субъективные факторы: ничто не может ускорить восход или закат солнца, этот процесс следует лишь законам природы. С природной шкалой времени сопоставляется шкала времени по критерию «деятельность». Если природное время совпадает с деятельностным, то действие интерпретируется как происходящее **вовремя**, это эксплицитно выражено в примере (5). Если деятельностное время отстает от природного, действие происходит **поздно**, см. (6). Если деятельностное время опережает природное, то действие квалифицируется как происходящее **рано**, см. (7).

(5) – *Вы что ж, домой-то собираетесь или нет? До завтра здесь будете сидеть? – Собираюсь, собираюсь. – Так уж пора, кажется, вечер на дворе. Поедьте, что ли!* Относительно критерия «деятельность» – это вечерний период, т.к. деятельность заканчивается, что выражено фразой *домой-то собираетесь*. Ссылка на природную шкалу заключена во фразе *вечер на дворе*. Текущий временной период по обоим критериям идентифицируется как *вечер*, т.е. шкалы совпадают, отсюда вытекает вывод, что действие совершается **вовремя**, это передается в высказывании словом *пора*.

(6) *Проснитесь, иностранцы! Утро на дворе. Пейте кофе, и поедим!..* Согласно природному критерию текущий период квалифицируется как *утро*, это выражено фразой *утро на дворе*. По критерию «деятельность» адресат находится во временном периоде *ночь* (он еще не проснулся), т.е. **опаздывает** с выполнением суточного распорядка. Чтобы делать все вовремя, необходимо привести в соответствие обе шкалы времени, отсюда призыв *проснитесь*.

(7) *...когда зазвонил телефон ... было только без четверти девять, но сняла трубку с ... аппарата. – Доброе утро, – сказал Ишхан. – Какое утро, – возразила Ира, – еще ночь на дворе.* Согласно признаку «деятельность» текущий момент соответствует временному периоду *день* (человек звонит по телефону), что опережает природный показатель, эксплицитированный во фразе *ночь на дворе*. Отсюда, имплицитный смысл возражения *еще ночь на дворе* можно интерпретировать так: «Вы мне **рано** звоните!».

Наше исследование подтвердило важность изучения градуирования времени с точки зрения закономерностей выбора и адекватного употребления временных номинаций и способов передачи различных смыслов. Интерес вызывает также сопоставительное изучение градуирования времени в разных языковых коллективах, что имеет немаловажное значение для достижения взаимопонимания в процессе межкультурной коммуникации. Это должно стать предметом дальнейших лингвистических исследований.

Олег Кишановський
(Київський національний лінгвістичний університет)

THE IRANIAN HISTORY TROUGH THE PERSIAN KINSHIP TERMS

In the Middle Eastern history, there have always been a number of issues, long disputed by scholars, as to the date of the first Turkic-speaking tribes appearing on the territory of the Middle East. The territory of the modern Republic of Azerbaijan (former Soviet Azerbaijan) was once known as Albania (due to the name of the Albanians – the ethnic group that inhabited the land at that time). In the middle of the 1st millennium B.C., a part of the territory under the Iranian Empire of the Achaemenids segregated. Starting from the 4th century B.C., the ancient sources mentioned it as Atropatena or Atropatacan after Atropat who governed the territory of the present-day Iranian Azerbaijan, a part of the Iranian Kurdistan and the southern part of the Soviet Azerbaijan. This region was divided into two parts only at the beginning of the XIX century. Being an ethnically shared territory from times immemorial, it was an area of an exceptionally challenging process of the Albanian and Atropatenian ethnic groups (the historic ancestors of the Azerbaijani nation) formation. So, the historic background adds to the thorny and highly disputable questions concerning the ways of development and formation of the Azerbaijani ethnic group and, therefore, its language. There are two basic conceptual scientific foundations concerning the issue.

According to the first version, on the territory of the present-day Iranian Azerbaijan, in the period from IVth century B.C. till XI–XII century A.D., an Iranian-speaking Atropatenian nation with its own language known in the Arabic literature as «Azeri» allegedly existed. Before that the land used to be inhabited by a population whose ethnic affiliation cannot be defined exactly, though, most probably, it is assumed to be a Caucasian-speaking one. Only Caucasian-speaking tribes lived on the territory of the Soviet Azerbaijan in ancient times; the Early Albanian people spoke the language known as «Aranian» which was either Caucasian or, as the Iranian scholars claim, Iranian. Later, due to the Turkic conquest of the Western Asia and Transcaucasia in XI–XII centuries, in Atropatena and Albania a modern Turkic Azerbaijani nation with its own language appeared as a result of assimilation of the Iranian-speaking population in the south and the Caucasian-speaking population in the north [5]. So, according to this theory, the Modern Azerbaijani language arose as a hybrid of Iranian, Caucasian and Turkic dialects.

The other theory claims that in the Eastern Europe, Asia Minor, the Middle and Central Asia and in the Western Siberia, Turkomen lived under various names long before the new era [1]. The Turkic tribes inhabited the lands of Albania and Atropatena from ancient times. The process of the Azerbaijani ethnicity and, thereof, its language development embraces almost 1.5 thousand years, from the beginning of the I millennium B.C. till the end of the I millennium A.D. The final stage of this process coincides with the outburst of the Turkic conquest resulting in the massive arrival of the Turkic tribes to the territory of Azerbaijan. According to the first theory, this process began within the time frame specified only. No common Iranian-speaking Atropatenian nation ever existed. Otherwise, during more than 1.5 thousand years (from VII century B.C. till XII century A.D.) Persian would have turned into a nationwide language for the Atropatenians and they would have become Persian-speaking. Instead, a Turkic-speaking nation evolved in Atropatena. Most probably, Turkic tribes have always been numerically superior as compared to Iranian-speaking tribes in this area. The present-day extension of the Azeri language – the dialect of Persian – is the modern Tالش language, whose utter linguistic proximity to the Modern Persian language has been marked by all researchers. Thus, Iranian- and Turkic-speaking tribes have contacted from ancient times on the territory of the Western Iran.

As a result of our analysis of the Modern Persian language material aimed at identifying linguistic features of the Turkic etymology, we discovered more than twenty characteristics at different levels. This is the reason why the structure of Persian starting from the second half of the I millennium B.C. shows a strong inclination to change its own language type. Consequently, this builds up a structural aspect of the Modern Persian language. On the other hand, our research has demonstrated that these intrinsic linguistic categories of Persian are traditionally not attributed to either theoretical or practical grammar of the Modern Persian language. This is our primary concern in working out a fundamentally novel course of study and later on – a practical Persian grammar course.

Still, Persian is continuously involved in the process of contacting and intensive interacting with other languages. In every epoch, a language is not a unanimous homogeneous structure, it is a dynamic structure, a system of partial functional, social, spacial subsystems (or a system of subsystems) that are connected by various affine relations [2]. The Persian language presents a bright example in this respect. There are approximately 50 great and small nations and ethnic groups inhabiting the territory of the present-day Iran. The situation of multilinguality in modern Iran manifests itself via its three really existing types (the so-called diglossy or linguistic duality):

- .Bilingualism of **bookish-written** standard speakers and its **colloquial** variant (Tehrani dialect) [4];
- .Bilingualism of **bookish-written** standard speakers and its **colloquial** variant, on one hand, and **local dialects** of Persian, see [3].
- .Bilingualism of **bookish-written** standard speakers and its **colloquial** variant, on one hand, and other ethnic languages and their dialects, on the other, see [3; 4].

We have held the field studies of the Persian lexis use in the speech of the Azerbaijani-speaking and Persian-speaking Iranians and discovered that the Persian language is still being influenced by the languages and dialects spread on the territory of the present-day Iran. Some elements are in the process of penetrating the standard language.

REFERENCES

1. ЗАКИЕВ, М.З. (2003): *Происхождение тюрков и татар*. М.: ИИКАН.
2. CLYNE, M. (2000): *Lingua Franca and Ethnolects in Europe and beyond*. *Sociolinguistica*, № 14, p. 83–89.
3. NERCISSIAN, E. (1985): *Dozabāngunegi dar Irān, Majalle-ye zabānshenāsi*, №2, p. 73–80.
4. NERCISSIAN E. (1993): *Dozabāngunegi va dofarhanggunegi*. In: *Majmu'e-ye maqālāt-e nakhostin konferāns-e zabānshenāsi-ye nazari va kārbordi. Be koshesh-e Mohammad Dabirmoghaddam*, Tehran: Dāneshqah-e Allāme Tabatabayī, p. 199–211.
5. *ZABĀN-E FĀRSI DAR ĀZARBĀIJĀN*. GerdĀvari-ye Iraj Afshār. (1381), J. 2. – Tehrān: Negārestān.

Мар'яна Марків
(Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка)

ПОРІВНЯННЯ ЯК ВИРАЖЕННЯ ІДІОСТИЛЮ КЕТРІНН ВАЛЕНТЕ У РОМАНІ «DEATHLESS»

Порівняння як один із стилістичних засобів часто використовується письменниками в художніх творах. Кожен автор намагається створити унікальну компаративну конструкцію, за допомогою якої зміг би як найкраще показати свій індивідуальний стиль. Окрім того, порівняння надає тексту експресивної забарвленості, залучає читача до сюжету твору, а також допомагає авторові якнайповніше виразити емоції, описати стан персонажів та ситуацію, в якій вони перебувають.

Проблему порівняння у літературному творі досліджували такі вчені як: М. Коцюбинська, І. Кучеренко, М. Пилинський, О. Потебня, М. Черемисіна та ін. Серед основних ознак порівняння М. Черемисіна вважає не двочленність, а особливе порівняльне значення другого компонента порівняння, яке відрізняється як від прямого, так і від переносного значення; воно не спрямоване на реальний предмет (на відміну від прямого); не відбувається підміна одного предмета іншим (на відміну від переносного). У компаративному значенні немає прямої номінації, другий компонент порівняльної конструкції викликає живе уявлення про певний предмет чи явище, загальне втілюється в одиничному. Цікавою також є думка О. Потебні, який вважав порівняння найвищою мірою поетичним, досконалим і такою ж мірою природним та правдивим.

Порівняння – це фігура мови, суть якої полягає у зображенні особи, предмета, явища чи дії, що передаються через найхарактерніші риси, які є органічно властивими для інших [4, с. 469]. Переважно порівняння включає в себе три елементи: об'єкт порівняння – ознака (основа) порівняння – суб'єкт порівняння, але кількість формальних складників компаративної конструкції може варіюватися, так, наприклад, Н. Шаповалова говорить про можливість існування утворення, що складається з чотирьох компонентів (суб'єкт-об'єкт-основа-показник), а на думку І. Кучеренка, достатньо наявності і двох компонентів у порівнянні (суб'єкт-об'єкт), основа порівняння – ознака порівнюваних предметів чи явищ [3, с. 6] – може бути формально невираженою. Варто наголосити, що усі компоненти порівняльної конструкції взаємопов'язані семантично, стилістично та комплексно утворюють нову художню образність [2, с. 166].

Вирізняють усталені (або фольклорні), загальномовні та індивідуально-авторські порівняння. На думку В. Григор'єва, базовим параметром, за яким може відбуватися процес вивчення індивідуально-авторських порівнянь, є рівень складності вираження ознаки порівняння. Виходячи з цього, компаративні структури поділяються на конструкції з чітко виявленою (простою) ознакою порівняння та з ускладненою багатоаспектною (ускладненою) ознакою порівняння [1, с. 241].

За семантикою суб'єкта порівняння та стилістичним значенням всього словесного образу, створюваного порівняльною конструкцією, можна виокремити такі групи порівнянь: 1) порівняння-характеристика риси зовнішності: суб'єктом порівняння є риса зовнішності людини; 2) порівняння-характеристика вдачі; 3) порівняння-характеристика людської поведінки, дій загалом; 5) порівняння-характеристика почуттів та емоційних станів; 6) порівняння-ментальні характеристики виражають мрії, думки, уявлення, спогади, сни тощо [2, с. 167].

Американська авторка фентезі Кетрінн Валенте використовує у своїх творах безліч стилістичних засобів, щоб допомогти читачам уявити зовнішність, зануритись у внутрішній світ персонажів, зрозуміти їх емоційний стан тощо. У романі «Deathless» серед інших стилістичних конструкцій порівняння займає особливе місце, адже письменниця в цьому творі досить часто до нього звертається.

Так, наприклад, для характеристики зовнішності, вигляду авторка застосовує незвичайні порівняння: 'Yet three skinny, molting creatures clapped a withered pear branch in their claws, peering down with eyes *like rosary beads* ...' [5]; '... her golden hair clapped back *like a hay-roll in autumn*' [5, с. 13]; 'Chairman Venik straightened his beard *like a vest*, and brushed his vest *like a beard*' [5, с. 35]; 'Widow Likho's eyes were black and huge, *as though they had drooped and melted and slid down into her cheekbones*' [5, с. 44]; 'Outside, a black car approached. Its long nose sloped and curved *like a merciless beak* ...' [5, с. 106]; 'The vintovnik laughed, the greased metal of her jaw clicking *like a gun firing on empty rounds*' [5, с. 119].

Щоб описати голос авторка порівнює його з підборами, які волочать по камінню, така компаративна конструкція дає чітке уявлення про голос персонажа: 'Her voice was deep and rough, *like black heels dragged over stone*' [5, с. 47].

За допомогою порівняння письменниця переносить читача в атмосферу пори року, яку описує: 'It was winter, and the snow on Gorokhovaya Street piled high and mounded, *like long frozen barrows*' [5, с. 17].

Цікаво, що Кетрінн Валенте поєднувала порівняння з іншими стилістичними засобами, наприклад, метафорами, персоніфікацією, завдяки деяким порівнянням навіть частини мови та відмінки у її творах оживали: 'Woodsmoke hung heavy and golden on the shorn wheat, the earth bristling *like an old, bald woman*' [5, с. 8]; '... *as though the army were a terrible stern mother*, and he a child who had not come to dinner when called' [5, с. 9]; 'And so Olga went gracefully to the estates of Lieutenant Gratch, and wrote prettily worded letters home to her sisters, in which her verbs built castles and her datives sprung up *like well-tended roses*' [5, с. 15]; '... and wrote sophisticated letters home to her sisters, in which her verbs danced in square patterns and her datives were laid out *like tables set for feasting*' [5, с. 17].

'After ten years, Marya Morevna could see the markings of the Country of Death. It left a stamp, *like a customs officer, on every part of the world it touched*' [5, с. 200] – цим порівнянням Кетрінн Валенте допомагає читачам зрозуміти почуття героїні, зануритися в сюжет історії.

Отже, проаналізувавши роман «Deathless» Кетрінн Валенте, можна зробити висновок, що порівняння як стилістичний засіб сприяють збагаченню художніх творів. Компоненти компаративної конструкції є носіями образності, яким властива не лише передача художньою мовою певної інформації, але також вплив на чуттєве сприйняття. Кетрінн Валенте реалізує свій ідіостиль за допомогою оригінальних порівнянь, які відіграють важливу роль у створенні художніх образів, вираженні бачення світу, емоцій. Авторка залучає читачів до історії, дає їм відчуття, уявити зображуване у романі, тим самим відбувається взаємодія читачів з героями.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГРИГОРЬЕВ, В.П. (1977): *Сравнение. Языковые процессы современной русской художественной литературы. Поэзия*. Москва : Наука.
2. ДЕГТЯРЬОВА, І.О. (2009): Семантико-стилістичні параметри порівнянь характеристики людини у постмодерністській прозі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. № 8 (1), с. 165-171.
3. КУЧЕРЕНКО, І.К. (1959): *Порівняльні конструкції мови в світлі граматики*. Київ: Вид-во Київського університету.
4. МАЦЬКО Л. І. (2000): Порівняння. В: Русанівський, В.М. (гол. ред.): *Українська мова. Енциклопедія*. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, с. 469-470
5. CATHERYNNE V. (2011): *Deathless*. New York: Tor Books.

LANGUAGE AS A BASIS FOR BUILDING OF A STRONG STATE (IN DMYTRO DONTSOV'S RECEPTION)

«Language has created the state» – this postulate is evidenced by the biblical story of the construction of the Tower of Babel, when the apostles went to preach in different languages. Therefore, the defining feature of each state is the language.

Actual is the consideration of the Dmytro Dontsov's legacy, for which the overriding task was to create a strong Ukrainian state, to have strong military doctrine and to educate the generation of fighters. Texts written by a great publicist are metaphorical, intellectual, insightful and argued. Therefore, the task of the article is to analyze the linguistic methods used by the author to express his thoughts.

1. Method of creating of the author's definitions. You can see that the definition of a term by Dmytro Dontsov is always emotionally rich and does not correspond to the dictionary articles. For example, the Etymological dictionary states that the *nation* is adopted from Latin and means «birth, origin, genus» [4, p. 53]. Dmytro Dontsov, along with this indisputable feature of the *nation*, focuses on the notion of *will* and supports his words with the time intervals – *the present, the past, the future*. As a result, we have the following author's definition of the lexeme *nation*: «*Nation* – as an expediently directed will – is not only the connection of people, who inhabit their land in the given time, but also the connection of all generations that populated the same space in the past and will populate there in future times» [1, p. 122].

2. Actualization of antithesis. Since the enemy must be destroyed by the force of our ideology, Dmytro Dontsov uses numerous oppositions. For example, explaining the influence of Soviet dogmas, the author submits the antithesis *poison – sugar* that imposes on the antonyms *black – white*, so we have the actual understanding of the political situation, because our «wise men» from under the red flag lost the ability to distinguish *black* from *white*, *poison* from *sugar*» [2, p. 83]. In the text of the fundamental work «Nationalism», *the national truth – the cosmopolitan truth* [3, p. 42], *despair, doubt – certainty, faith* [3, p. 150] are contrasted, which are the starting point for understanding of the truth's postulate.

3. Method of argumentation. A strong state is possible only when there is a strong governing layer, therefore D. Dontsov proves its necessity for the state-building processes by various facts. The author explains that only the leading stratum gives strength to the nation, and the purpose of all the invaders was to disorganize this leading class, then the people will forget about the fatherland, honor and will be transformed into a «headless and wadded mass of «woodcutters» and «water carriers» [1, p. 57].

4. The emphasis of the text with attribute modifiers. Since the fate of Ukraine is extremely important for D. Dontsov, the lexemes *national* and *Ukrainian* are pivotal for the works of the thinker. In the work «Nationalism» he introduces the concept *Ukrainian national ideology* [3, p. 45], which will later become the basis for

the struggle for independence. In addition, the attribute *national* is combined with lexemes *will, thought, elite, idea, purpose, mission, policy, truth, program, case* [1; 2; 3], etc. The same applies to the attribute *Ukrainian*: *Ukrainian idea, Ukrainian revival, and Ukrainian ideal* [1; 2; 3].

5. Method of the updating of the pronoun *one's (own)*. Dmytro Dontsov emphasizes the Ukrainian-centric thinking vector by the ideologemes *our own truth, our own land, our own law*. This is a peculiar nuclear zone of a number of works: «Each nation has *its* own law, *its* own truth, and must obey them only» [3, p. 221].

6. Creating of your own idioms. Significant role in the creation of text plays aphorisms, which convinces in the author's axiom of a strong state: *The Law of Nature is the Right of Law* [3, p. 158]; *What kind of person is such an ideal* [2, p. 237]; *Traditions are an armor that bury the team from hostile attacks* [2, p. 70]; *By a weak person, nobody will look for support* [2, p. 216]; *In politics, just as in religion, success is on the side of the believer, not the one who doubts* [3, p. 173]; *Happiness is to be strong* [1, p. 136].

7. Numerous evaluative characteristics. In order to convince the environment with the force of his arguments, the author appeals with his thoughts even to trees and animals, therefore, lexemes *apples, pigs* saturate the text with clear images. Emotionally expressive is the statement of D. Dontsov: «You cannot change the nature, you can only help her ... do not learn *apple tree* to bear *apples* ..., only shelter it from the *pig*» [1, p. 51].

8. Method of citation. The intellectualism of the text is supported by appeals to iconic politicians. For example, Theodore Roosevelt said: «A man who loves foreign countries as well as his own, is harmful to society» [3, p. 193]. This emphasis has a state-building content and is ideologically motivated for every nation.

D. Dontsov is a super-powerful intellectual wing of Ukrainian political thought. His tasks concerning the construction of a strong state are supported by numerous linguistic markers, which include: the formulation of own definitions; actualization of antitheses, arguments; clarifying the text with attributes, pronouns, idioms, evaluative characteristics and citations.

REFERENCES

1. ДОНЦОВ, Д. (2011): *Дух нашої давнини*. Львів–Київ: Накладом Юрія Криворучка.
2. ДОНЦОВ, Д. (2010): *Хрестом і мечем*. Тернопіль: Рада.
3. ДОНЦОВ, Д. (2006): *Націоналізм*. Вінниця: ДП «ДКФ».
4. *Етимологічний словник української мови: у 7 т.* (2003). О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Т. 4. Київ: Наук. думка.

БІБЛІЙНІ ТА ФОЛЬКЛОРНІ СИМВОЛІЧНІ ЗНАЧЕННЯ ЗООМОРФІЗМІВ ГОЛУБ І ГОЛУБКА

У мовній картині світу українців образи *голуба* і *голубки* займають особливе місце серед інших символів народу, адже цих птахів ще донедавна вважали «святими» в багатьох місцевостях України [4, с. 142]. Дослідження на матеріалі Біблії (переклад І. Огієнка) та українського фольклору (збірки М. Номиса та І. Франка) дозволило виявити чимало біблійних та фольклорних символічних значень цих лексем.

В українському фольклорі зооморфізми *голуб* і *голубка* найчастіше використовують у значенні «ласкавого наймення або звертання до чоловіка чи жінки» із виявом любові та ніжності [4, с. 143]: *Ой батечку, голубчику!* [5, с. 623]; *Кури, кури, люлечку, мій сизий голубочку!* [5, с. 552]; *Тоді, мій голубе, як хліба не стало!* [5, с. 436]; *Жінка голубочка пече млинці з полубочка* [5, с. 541]; *Що халупка, то голубка* [3, III, с. 252]; *Бач, як тепер, то и лубья, а колись то и голубья* [5, с. 404]. У Біблії із значенням пестливого називання вживано лише лексему *голубка*: *Голубко моя, у розцілинах скельних, у бескіднім сховку, дай побачити мені твоє личко* [1, Пісн. 2: 14]; *Відчини мені, сестро моя, о моя ти подруженько, голубко моя, моя чиста* [1, Пісн. 5: 2]; *Та єдина вона ця голубка моя, моя чиста!* [1, Пісн. 6: 9]. Рідше лексема *голубка* використана для лагідного називання очей жінки або чоловіка, тобто увага звернена не до людини загалом, а лише до певної частини тіла: *Твої оченятка, немов ті голубки, глядять з-за серпанку твого!* [1, Пісн. 4: 1]; *Його очі немов голубки над джерелами водними, у молоці повимивані, що над повним струмком посідали!* [1, Пісн. 5: 12].

У біблійній традиції образ *голуба* (у давніх текстах також – *голубки* [1, с. 1188]) символізує Святого Духа, як лагідний, незлобивий, миролюбний птах [2, с. 26]: *І ось небо розкрилось, і побачив Іван Духа Божого, що спускався, як голуб* [1, Мт. 3: 16]; *І Дух Святий злинув на Нього в тілесному вигляді, як голуб* [1, Лк. 3: 22]. В іншому випадку *голуб*, як символ доброти, чистоти, незлобивості [4, с. 143], уособлює невинних послідовників Ісуса Христа: *Оце посилаю Я вас, як овець між вовки. Будьте ж мудрі, як змії, і невинні, як голубки* [1, Мт. 10: 16]; вірних і покірних християн: *Вони прийдуть в тремтінні, як птах із Єгипту, і як голуб із краю Ашиура, і Я посаджу їх по їхніх домах* [1, Ос. 11: 11]; *Хто вони, що летять, як та хмара, і немов голуби до своїх голубників?* [1, Іс. 60: 8].

Зооморфізми *голуб*, *голубка* функціонують також в інших біблійних значеннях, зокрема, позначаючи нерозумних людей: *А Єфрем став, як голуб, нерозумний, немудрий: закликають в Єгипет, а йдуть в Асирію* [1, Ос. 7: 11]; безпорадних, що марно кличуть Господа та очікують його помочі: *Усі ми ревемо, як ведмеді, і мов голуби ті постійно воркочемо, чекаємо права й немає, спасіння й від нас віддалилось воно...* [1, Іс. 59: 11]; *Пищу я, мов ластівка чи*

журавель, воркочу, мов той **голуб**; заниділи очі мої, визираючи до високости [1, Іс. 38: 14]; а також людей, що змушені призвичаїтись до нових життєвих обставин: *І врятовані з них повтікають, і будуть на горах, немов голуби із долин, всі будуть стогнати, кожен за гріх свій* [1, Єз. 7: 16]; *Покиньте міста, й пробувайте на скелі, мешканці Моава, і будьте, немов та голубка, що над краєм безодні гніздиться!* [1, Єр. 48: 28]. У біблійному контексті воркотання голубки прирівнюють до голосного безутішного плачу: *І постановлено: буде оголена, відведеться в полон, а рабині її голоситимуть, мов ті голубки, що воркують на персах своїх* [1, Наум 2: 8], а її здатність літати – до способу вирішення проблем за допомогою втечі від переслідувань: *Коли б я мав крила, немов та голубка, то я полетів би й спочив!* [1, Пс. 54: 7].

В українській етнічній свідомості голуб і голубка, або пара голубів виступають символом подружжя, і водночас, головним символом «щирого, ніжнього, вічного кохання» [4, с. 142], тому у фольклорних текстах можна натрапити на такі прислів'я: *Жиють із собов, як голубів пара* [3, II с. 121]; *Люб'ят ся як голубів пара* [3, I, с. 410]; *Голубець гукає, як пари шукає* [3, I, с. 410; 5, с. 393]. Рідше в українському фольклорі зооморфізм голуб використовують на позначення старого, сивого чоловіка: *Сивий як голуб* [3, III, с. 88]; *Коли-м не гідна молодця, то не хочу голубця* [3, II, с. 408; Н, с. 395]; а також волелюбного козака: *Козак, як голуб: знявся, та й полинув* [5, с. 75]; *Козак, як голуб: куди ні прилітить, там и пристане* [5, с. 75].

Проаналізувавши біблійні та фольклорні символічні значення зооморфізмів голуб і голубка, ми виявили, що чимало значень, не зафіксованих словниками, доповнюють національно-культурну картину світу та займають особливе місце серед символічного надбання українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту* (2002). Київ: Українське Біблійне Товариство.
2. ВЕЛИМИРОВИЧ Н. СВ. (2014). *Символите и сигналите*. Пловдив: Православна класика.
3. *Галицько-руські народні приповідки: у 3 т. (1901–1910)*. В: Етнографічний збірник. Львів: Наукове товариство імені Шевченка.
4. ЖАЙВОРОНОК В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. Київ: Довіра.
5. *Українські приказки, прислів'я і таке інше* (1993). Київ: Либідь.

Надія Пашкова
(Київський національний лінгвістичний університет)

ЛАТИНІЗМИ ПАЛАЦ І ПАЛАТИ - КУЛЬТУРНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Лексема *палац* у значенні «великий розкішний дім» є інтернаціоналізмом, поширеним в усіх європейських мовах, якісну конотацію якого розкриває

крилатий вислів П.-Ж. Камбона часів французької революції «*Мир хатам, війна палацам*». Антагоністичне протиставлення персоніфікованих архітектурних найменувань *хата* – *палац* у заклику до боротьби бідних з багатіями постає паралелізмом до абсолютних антонімів *мир* – *війна* на основі опозиції за семою «якість».

На думку українських етимологів, слово *палац*, змінивши місце наголосу при адаптуванні, потрапило в українську мову через польське посередництво з італійської; де *palazzo* «палац» походить від лат. *palatium* – первісно «резиденція Августа на Палатинському пагорбі в Римі» [1, IV, с. 261]. Отже, назва постала способом метонімічної відтопонімної номінації будівлі з подальшою генералізацією та узагальненням значення, перенесенням з одиничного на ряд подібних предметів.

Іменник *палати* у формі *pl. t.* у «Словнику української мови» з ремаркою *заст.* визначається як «великий, багатий будинок з численними кімнатами; палац» і супроводжується цитатою з поеми «Княжна» Т. Г. Шевченка, де палати також за традицією протиставляються хатам: «*Цвітуть сади, біліють хати, А на горі стоять палати, Неначе диво*». Те ж саме протиставлення багатих і убогих споруд повторюється у Шевченка і в поемі «Сон»: «*Церкви, та палати, та пани пузаті і ні однісінької хати*» [3, VI, с. 20].

Для іменника у формі однини *палата* у «Словнику української мови» наводиться застаріле значення «велика, багато оздоблена кімната» та «велике приміщення, призначене для спеціальних цілей (видовищ, зібрань, збереження творів мистецтва і т. ін.)»; «окрема кімната для хворих у лікувальному закладі»; «назва вищої законодавчої установи»; «у країнах з парламентарною формою правління – назва парламенту в цілому або кожної з його частин: *Палата громад; Народна палата; Палата лордів*»; «назва деяких державних установ: *Торговельна палата; Палата мір і ваги; Книжкова палата, Судова палата*» [3, VI, с. 20], також пор. болг. *Съдебна палата*.

Домінантою у значенні цього слова є «велика розкішна споруда, велике приміщення», на чому ґрунтуються такі пареміологічні протиставлення, як *ліпше своя хата, ніж чужа палата* [2, с. 204].

У фразеології лексема уживається також і з метричною семантикою на позначення великої міри інтелектуального простору, пор.: *розуму палата* «дуже розумний» та її жартівливе продовження *розуму палата, та ключ від неї загублений* [3, VI, с. 20].

За версією «Етимологічного словника української мови» лексема є спільнослов'янською (пор.: укр. *палата*, р., бр., болг., м. *палата*, др. *полата*, *палата*, п. *palata*, ч. *zast. palata*, схв. *палата*, стсл. *палата*) і тлумачиться як запозичення зі сгр. мови, де *παλάτιον* «палац» походить від лат. *palatium*, можливість безпосереднього запозичення якого в слов'янські мови з латини автори словника вважають сумнівною [1, IV, с. 260], хоча з цього приводу можна дискутувати, зважаючи на численні латиномовні описи українських споруд.

Відтак, незаперечним лишається факт, що сучасні українські лексеми *палата* і *палац* походять зі спільного латинського джерела, але потрапили на

наш мовний простір різними шляхами, що і спричинило відмінність їхньої зовнішньої форми та семантики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Етимологічний словник української мови* (2006): у 7 т. / за ред. О. С. Мельничука та ін. Київ : Наукова думка, 1982–2012.
2. *Золота вежа. Українські народні казки, легенди, притчі, перекази, загадки та приповідки* (1983) / упор. С. Г. Пушик. Ужгород : Карпати,.
3. *Словник української мови* (1971–1980): в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка.

Інна Поліщук
(*Вінницький державний педагогічний університет*
імені Михайла Коцюбинського)

СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ У РОМАНІ ТОНІ МОРРІСОН «УЛЮБЛЕНА»

Своїм творчим внеском Тоні Моррісон збагатила культуру Америки, вписавши афро-американську літературну парадигму в американський літературознавчий канон, висвітливши важливе значення афро-американської історії у процесі формування світоглядної концепції Сполучених Штатів. Завдяки своїй прозі, в основі якої лежить зображення національного африканського фольклору, Т. Моррісон змінює існуючі американські літературні цінності, зображуючи згубний вплив міжрасових протиріч, опозиції «білих» та «інших», спроби домінування «білих» та придушення національної самосвідомості «інших» національностей. Ці нагальні теми, що піднімаються у романістиці Т. Моррісон, принесли міжнародне визнання письменниці.

Проза Тоні Моррісон характеризується використанням поетики різних видів мистецтв. Окрім музики, письменниця також часто апелює до живопису, оперує його знаковою системою, перекодовує знаки візуального мистецтва мовою художнього тексту і, навпаки, творить текстуальні візуальні картини, тим самим розширює контекст його розуміння, інтерпретації та рецепції.

Важливою рисою роману «Улюблена» є специфічне використання кольорів. Кольори займають важливе місце у всіх видах мистецтва, кожен відтінок кожен колір має своє особливе значення. Авторка застосовує їх так, щоб викликати в читача певні уявлення, асоціації, відчуття. Блакитний уособлює спокій та воду; жовтий символізує радість та сонячне світло; зелений є втіленням життя та надії; червоний є вічним символом пристрасті та кохання. Але у романі «Улюблена» кольори часто набувають іншого значення. Найважливішими кольорами у романі виступають чорний та білий. Рабство змушує сприймати життя лише у чорно-білих тонах. Життя раба настільки важке, гнітюче та принизливе, що вони не здатні помічати усі барви світу.

«Deep down in her wide black eyes back behind the expressionlessness...» [5, с. 139].

«Darkness or not, she moves rapidly around, reaching, touching cobwebs, cheese, slanting shelves, the pallet interfering with each step» [5, c. 144].

«It is hard to breathe and even if there were light she wouldn't be able to see anything because she is crying» [5, c. 145].

«She would have known it anywhere. The post and scrap lumber fence was gray now, not white» [5, c. 289].

«Since the whites in them had disappeared and since they were as black as her skin, she looked blind» [5, c. 177].

Отримавши свободу, вони помічають красу навколишнього світу, різнобарвну палітру природи. Коли Бебі Сагз була звільнена з рабства, вона намагалась пропагувати радість та щастя серед населення. Коли спільнота не сприйняла такого позитивного настрою жінки, вона впала у депресію. Вона продовжувала насолоджуватись свободою але по іншому, розділяючи свою радість лише з самою собою. Саме тоді вона почала оточувати себе яскравими кольорами.

«Kneeling in the keeping room where she usually went to talk-think it was clear why Baby Suggs was so starved for color. There wasn't any except for two orange squares in a quilt that made the absence shout» [5, c. 46].

«Sethe looked at her hands, her bottlegreen sleeves, and thought how little color there was in the house and how strange that she had not missed it the way Baby did» [5, c. 46].

Т. Моррісон використовує у романі всі кольори веселки: червоний, зелений, білий, блакитний та рожевий, як символи. Вона описує кольори, не вживаючи слів які б на пряму вказували на колір. Опис, як Хале розмащував «creamy butter» по своєму обличчі, сповнений відтінками жовтого. Перед очима постає темний сірий, коли читаємо про «iron bit» Поля Ді, який він отримав як покарання. Яскраво оранжевий колір заповнює всю картину коли полум'я охоплює шкіру Сіксо.

Особливу увагу авторка приділяє червоному кольору. Т. Моррісон по іншому трактує його значення. Замість кохання, червоний репрезентує смерть, біль та страждання. Щоб підтвердити своє бачення червоного письменниця використовує цей колір описуючи дитячу кров, червоний гребінь півня, язик Сіксо, червоне серце Поля Ді, бузок, кривавого червоного птаха.

«Sixo... Indigo with a flame of red tongue ...» [5, c. 20].

«Yeah he was hateful all right. Bloody too, and evil. Crooked feet flapping. Comb as big as my hand and some kind of red» [5, c. 68].

«He would keep the rest where it belonged: in that tobacco tin buried in his chest where a red heart used to be» [5, c. 68].

Це лише деякі приклади використання червоного кольору у романі. Одним з найяскравіших прикладів є момент коли Стемп Пейд знайшов червону стрічку прикріплену до черепа: «He tugged and what came loose in his hand was a red ribbon knotted around a curl of wet woolly hair, clinging still to its bit of scalp. He kept the ribbon; the skinsmell nagged him, and his weakened morrow made him dwell on Baby Suggs' wish to consider what in the world was harmless. He hoped she stuck to blue, yellow, maybe green, and never fixed on red» [5, c. 172].

Образ червоної стрічки сповнений жахом і безпосередньо змальовує перед нами картину смерті маленької дівчинки, якій належала стрічка. У цій книзі червоний – це втілення крові пролитої сотнями рабів, болючі спогади, та ран які ніколи не загояться.

На думку Поля Ді червоний, це колір диявола. Кожного разу цей колір нагадує йому минуле. «Paul D came into the house from the porch and the appearance of his entranced is described as a pool of red and undulating light that locked him where he stood» [5, с. 10]. «Red can» втілює біль та випробування минулого життя, яке Поль Ді відчуває тільки переступивши поріг дому.

Говорячи про інші кольори, потрібно згадати про рожевий. Рожевий, в певній мірі, можна назвати відтінком червоного. Цей колір був використаний, щоб описати надгробок на могилі дитини. «Pink as a fingernail it was, and sprinkled with glittering chips» [5, с. 5]. Існує думка, що надгробок був саме рожевого кольору, оскільки рожевий асоціюється з маленькими дівчатками.

Білий колір у книзі уособлює чистоту, невинність та спокій. Білі сходи які завжди ведуть на верх є символом дороги в рай: «Trying to get up the stairs. Baby Suggs had them painted white so you could see your way to the top in the dark where lamplight didn't reach» [5, с. 241]. Блакитний в деякій мірі пов'язаний з білим. Вони обидва іноді можуть позначати безпеку: «The crickets were screaming on Thursday and the sky, stripped of blue, was white hot at eleven in the morning» [5, с. 56]. Образ жовтого кольору дарує спокій та тишу

«A few yellow flowers on the table, some myrtle tied around the handle of the flatiron holding the door open for a breeze calmed her...» [5, с. 27]. Зелений символізує відродження. Сет віднайшла мир та спокій у новому будинку. Вона вільна, ще з однією дитиною на руках починає життя заново.

«Followed by the two girls, down a bright green corridor of oak and chestnut, Sethe began to sweat a sweat just like the other one when she woke, mud-caked, on the banks of the Ohio» [5, с. 105].

Т. Моррісон вдалося створити справжню художню репрезентацію роману завдяки мовній експресивності. Письменниця за допомогою безобразних слів змогла змалювати точні, пластичні, виразні, зримі і відчутні образи. Наприклад:

«Summer had been hooted offstage and Autumn with its bottles of blood and gold had everybody's attention» [5, с. 135].

«The grass was long though, full of white buds and those tall red blossoms people call Diane and something with the leastest little bit of blue» [5, с. 192].

Отже, поетика кольору є ще однією формою вираження категорії інтермедіальності у романі. Тоні Моррісон за допомогою зображального виду мистецтва репрезентує невидиме візуальне. Синтетичний образ літературного твору як симбіоз слова та кольору – це не тільки словесний образ, збагачений новими структурними компонентами.

У процесі взаємодії естетичних полів відбувається інтенсивне «наращування нових граней», збудження інертних компонентів і, головне, народження нових якостей. На горизонтальний рівень (сюжетна канва, лейтмотив, образна система) накладаються вертикальні амплітуди, художнє

слово постає водночас у декількох вимірах: семантикоемоційному та колористичному, тобто у силових полях поетичної та живописної образності.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАХТИН, М.М. (1975): Проблема содержания, материала и формы в словесном художественном творчестве. *Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет*. М.: Худож. лит. С.6-71.
2. BUTLER-EVANS E. (1989): *Race, Gender, and Desire: Narrative Strategies in the Fiction of Toni Cade Bambara, Toni Morrison, and Alice Walker*. Philadelphia: Temple University Press.
3. ВИСЛОУХ, С. (2008): Література й візуальний образ. Простір структурної спільності мистецтв. *Теорія літератури в Польщі: антологія текстів*. К.: ВД «Києво-Могилянська академія». 309-321.
4. MORRISON, T. (1984): Memory, Creation and Writing. *Thought*. V. 59. № 235. P.385–390.
5. MORRISON, T. (1987): *Beloved*. 1st ed. New York: Random House.

Вікторія Тесля
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА В МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ

Провідну роль у взаємодії між людьми, розвитку окремої особистості та цілого суспільства відіграє комунікація. Будь-яка діяльність людини, залежно від її потреб і світобачення, знаходить емоційний позитивно або негативно забарвлений відгук.

Основними мовними засобами вираження ставлення до об'єкта, явища чи події навколишньої дійсності виступають емоційно-експресивні лексичні одиниці. Під час комунікації людина не лише виражає своє ставлення до об'єктів, явищ, подій навколишньої дійсності, але й викликає певні емоції та почуття у співрозмовника або читача. Вживання емоційно забарвленої лексики, наприклад, у публіцистичному стилі не завжди вважається доречним, однак, вона має більш влучний вплив на реципієнта [1, с. 76]. Інформація, вербалізована емоційно-експресивною лексикою залишається в пам'яті довше.

Молодь вживає емотивно забарвлені лексичні одиниці через лаконічність форми та повноту змісту, наприклад: *OMG* – Oh my God!, Oh mein Gott!; *LOL* – laugh out loudy, lots of laughs в СМС-повідомленнях, коментарях у соцмережах тощо. Крім того, використання зазначених ЛО з метою вираження внутрішнього стану, бажань / протестів німецькими підлітками зумовлене намаганням вказати на свою групову орієнтацію, належність до певної соціокультурної групи. Зазначимо, що на молодіжне мовлення впливають мода, реклама, засоби масової інформації, інтернет та комікси [2, с. 57]. Тому молодіжний лексикон швидко поповнюється новими лексичними одиницями.

Молодіжну емоційно-експресивну лексику можна розподілити на ту, що виражає позитивні емоційні стани: захоплення (*Mega-Erfolg!*, *wow!*, *mega gut!*, *cool!*, *super cool!*, *super niedlich!*); радість (*juhu!*, *Yay!*), а також негативні емоційні стани: огиду (*fies!*, *iiih!*, *eklig!*); роздратування (*Kokolores*, *blöd*) та інші.

У процесі пізнання предметів, явищ навколишньої дійсності людина керується такими мисленнєвими процесами, як аналіз, абстрагування, синтез, порівняння та узагальнення, тісно пов'язаними з емоціями. Поділ сприйнятого на суттєве і несуттєве сприяє утворенню емотивного значення.

Вживання емоційно-експресивної лексики надає мовленню виразності, сприяючи в такий спосіб більш точному досягненню мети комунікації.

Емотивно забарвлена лексика у молодіжному мовленні вимагає вміння коректного сприйняття та вживання, що є необхідною умовою успішного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. БЕЗУГЛА, Л. Р. (2013) *Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі*: [монографія]. Харків : ФОП Лисенко І. Б.
2. МАТАСОВА, О. В. (2006) *Звукоподражательные междометия немецкого языка: фоносемантический и семантико-диахронический аспекты*: дисс. ... кандидата філол. наук. Саратов.
3. Bravo Jugendmagazin. <<https://www.bravo.de/>> . [online]

Наталія Швець
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ІХТІОНІМИ ЯК ВИХІДНА МОДЕЛЬ ДЛЯ УТВОРЕННЯ АПЕЛЯТИВІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ НАТУРФАКТІВ ТА ІНШИХ ТВАРИН

Виявлення універсальних та етноспецифічних рис утворення найменувань на сучасному етапі розвитку лінгвістики базується на дослідженні первинного [3; 4] та вторинного знакопозначення [1; 2].

Перенесення назв риб (іхтіонімів) на предмети інших лексичних сфер відбувається за рахунок вторинної номінації, суть якої, на думку В. Телії, полягає у використанні вже існуючих у мові номінативних засобів у новій для них функції найменування [5, с. 129].

Іхтіоніми як вихідна модель утворюють нові значення шляхом асоціації та аналогії, результатом чого є виникнення як загальних, так і власних назв. При цьому мовці користуються не лише назвами-гіперонімами, а й назвами окремих представників іхтіофауни.

Мета пропонованої розвідки – охарактеризувати особливості утворення загальних назв (апелятивів) на основі іхтіонімів англійської, французької та української мов.

Матеріал дослідження складають лексичні одиниці, утворені на основі назв риб, які були відібрані з лексикографічних джерел англійської, французької та української мов.

Назви риб є джерелом для називання інших **тварин** у всіх зіставлюваних мовах. У лексикографічних джерелах знаходимо 13 таких найменувань (11 англійських, 1 французьке та 1 українське).

Найбільш продуктивним перенесення назв риб на назви інших тварин є в англійській мові. Такі номінації виникають як на основі використання назви риби, якою харчується тварина, так і в результаті поведінки тварини, що певним чином стосується риби. В англійській мові риби стають джерелом утворення назв:

– птахів: *fish duck* “крохаль, рід водоплавних птахів родини качкових”, *fish eagle* “орел, що харчується рибою”, *fish hawk* “скопа, хижий птах”, *fish owl* “рибний пугач”, *mackerel bird* “крутиголовка, невеликий птах з рухливою шиєю” (поява птаха з вирію співпадає з часом вилову скумбрії), *mackerel gull* “мартин звичайний, невеликий птах родини мартинових”, *mackerel cock* “буревісник малий” (названий так тому, що передує появі скумбрії на східному узбережжі Ірландії), *herring gull* “мартин сріблястий”;

– ссавців: *herring whale* “смугач фінвал, вид ссавців з родини смугачеві”, *fish-burner* “собака для упряжки”;

– комах: *fish flies* “комахи коридаліди”.

У французькій та українській мові виявлено випадки використання іхтіонімів при найменуванні комах, що нагадують рибу за зовнішнім виглядом: фр. *poisson d'argent* “лусківниця звичайна”, укр. *рибка* “лусківниця звичайна”.

В англійській та українській мовах іхтіоніми виявляють активність у зв'язках зі сферою **натурфактів**, тобто явищ та об'єктів навколишньої дійсності, створених природою. Було зафіксовано 11 назв натурфактів, мотивованих іхтіонімами (10 англійських та 1 українську).

В англійській мові назви риб стають основою для називання:

– рослин: *fish grass* “кабомба” (буквально – рибна трава, назва виникла в результаті використання рослини для декорації акваріумів з рибками), *fishmouth* “хелоне гладка”, *fishtail palm* “пальма кариота” (від *fishtail* – хвіст риби, асоціація схожості форми листа рослини з формою хвоста риби), *fishwood* “суничне дерево” (порошок з листа дерева використовують для оглушки риби), *salmonberry* “сорт малини” (від *salmon* – лосось, за подібністю забарвлення плодів рослини та лосося), *trout lily* “еритроній” (від *trout* – форель, за схожістю плямистого забарвлення рослини та форелі);

– природних явищ: *fishtail wind* “сильний вітер змінного напрямку”, *sprat-weather* “погода у листопаді та грудні, сприятлива для вилову кільки”, *mackerel breeze* “сильний вітер” (названий так тому, що в таку погоду гарно ловити скумбрію), *mackerel sky* “небо вкрите рядами маленьких хмар, як візерунок на спині у скумбрії”.

В українській мові використання іхтіонімів при найменуванні натурфактів є менш продуктивним, ніж в англійській. Мотиваційна ознака

схожості за формою стала основою утворення української назви рослини *рибка* “ячмінь дворядний”.

Було виявлено, що позначення натурфактів через іхтіоніми є лакунарним у французькій мові у порівнянні з англійською та українською.

ЛІТЕРАТУРА

1. АЛАДЬКО, Д.О. (2012): Використання назв посуду на позначення частин тіла людини в англійській та українській мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. Вип. 29. С. 25-26.

2. АНТИПОВА, А.В. (2013): *Повторна номінація у сучасному французькому художньому тексті: структура, семантика, прагматика*. (Автореф. дис. канд. філол. наук). Київ.

3. КОЛЕСНИК, О.С. (2013): Функціонально-семантичні особливості номінації концептів-стихій. *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип. 46(2). С. 167-176.

4. ПРОСАЛОВА, Я.В. (2012): *Найменування житлових і сільськогосподарських будівель у різноструктурних мовах*. (Автореф. дис. канд. філол. наук). Донецьк.

5. ТЕЛИЯ, В.Н. (1981): *Типы языковых значений. Связное значение в языке*. М.: Наука.

Шуневич Богдан
(Національний університет «Львівська політехніка»)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СПОСОБІВ ПОПОВНЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМ НОВИМИ ЛЕКСИЧНИМИ ОДИНИЦЯМИ

Разом із розвитком різних галузей науки і техніки, військової та інших галузей постійно розвиваються їхні терміносистеми.

Мета доповіді – коротко описати шляхи поповнення новими термінами і термінологічними сполученнями досліджуваних нами англомовних терміносистем з дистанційного навчання (ДН), гуманітарного і військового розмінування (ГВР), робототехніки (РТ) і виявити спільні та відмінні особливості їх поповнення.

Дистанційне навчання, як нова технологія в освіті та інші згадані вище терміносистеми також активно розвиваються: виникають нові терміни, розширюються значення вже існуючих термінів.

Терміносистеми дистанційного навчання, гуманітарного і військового розмінування, поки що, недостатньо досліджені, немає словників та іншої спеціальної довідкової літератури. Тому матеріалом дослідження цих терміносистем є терміни, виявлені під час роботи з українськими та іншомовними журнальними статтями, матеріалами конференцій, дисертаціями, монографіями, посібниками, які описані, наприклад, в статтях [2, с. 355-359; 4,

с. 427-440], тезах доповіді [1, с. 111-112] та ін. Англomовна термінологія з робототехніки стала матеріалом нашого дисертаційного дослідження [3], підготовлено до друку словник, а також опубліковані словники з цієї тематики за кордоном, наприклад, «Fachwortschatzsammlung Industrierobotertechnik: Deutsch-Englisch-Französisch-Slowakisch-Russisch» [5].

У лінгвістичній літературі виділяють чотири способи утворення нових слів, в тому числі термінів: семантичний, морфологічний, синтаксичний і запозичення. Під час термінотворення у трьох досліджуваних терміносистемах виявлені всі згадані вище способи: використання загальноновживаних слів у термінологічному значенні, наприклад, *learning* (навчання) – *e-learning* (e-навчання, електронне навчання) (ДН); конверсія, наприклад, *move, v* (переміщатися) – *move, n* (переміщення) (РТ); метафоричне перенесення значення слова, наприклад, *blue-collar* (синій комірць) – *blue-collar robot* (робот, який виконує функції обслуговуючого персоналу) (РТ); утворення термінів шляхом словоскладання, наприклад, *audioconference* – *audio конференція* (ДН), *workstation* – *комп'ютер, комп'ютерний термінал* (РТ, ДН, ГВР); синтаксичний спосіб утворення термінів, наприклад, *explosive ordnance* – *вибухонебезпечний предмет, вибухонебезпечний боєприпас* (ГВР); аббревіація, наприклад, *LMS (learning management system)* – *СКН (система керування навчанням, система менеджменту навчання)*; *modem (modulator-demodulator)* – *модем (модулятор-демодулятор)* (ДН); запозичення термінів з інших галузей науки і техніки, наприклад, в терміносистемі (РТ): *memory* – *пам'ять* або з інших мов, наприклад, *robot* – *робот* від чеського слова *robota*, *manipulator* – *маніпулятор* від французького слова *manipulateur*.

Як відомо, дистанційне навчання виникло на Заході багато десятиліть тому на стику кількох наук. Тому в терміносистемі є багато термінів зі здавалось би далеких між собою галузей знань: педагогіки, методики викладання різних предметів, інформаційних систем та інших. Наприклад: *webagogics (Web + pedagogics)*, *webinar (Web + seminar)*, відповідно, зі значенням *педагогіка, яка стосується електронного навчання і семінар, який проводиться через Інтернет*, *active learning environment* – *активне навчальне середовище*, *student-centered learning* – *навчання спрямоване на студента*, *feedback* – *зворотній зв'язок*, *memory* – *пам'ять*, *asynchronous transmission mode* – *асинхронний режим передачі (даних)*, *fiber-optic cable* – *оптоволоконний кабель*, *gigabyte* – *гігабіт*, *ergonomics* – *ергономіка*.

Кожна із досліджених терміносистем має свої особливості формування нових спеціальних термінів, наприклад, у терміносистемі з дистанційного навчання виявлені **нестандартні (нетрадиційні) аббревіатури і скорочення**: *2D (double density, DD)* – *подвійна щільність*, *f-2-f* від англійських слів *face-to-face* – *індивідуальний, традиційний*, наприклад, у термінах: *face-to-face learning* – *індивідуальне навчання, традиційне навчання*. Нетрадиційність цієї аббревіатури полягає у тому, що оскільки цифра 2 і прийменник *to* транскрибуються однаково як [tu:], тому в цій аббревіатурі прийменник замінений на цифру, яка коротша в написанні і легше запам'ятовується. Традиційна аббревіатура від цих слів повинна би будуватися таким чином: *f-to-f*.

Ще однією особливістю терміносистеми ДН є використання **фразових аббревіатур**, тобто таких, які утворені з перших літер простих фраз або й речень: *IMHO (in my humble opinion)* – на мою скромну думку; *CYO (see you online)* – бувай, до зустрічі в Інтернеті. Згаданий вище термін з робототехніки – *blue-collar robot* (робот, який виконує функції обслуговуючого персоналу) або *white-collar robot* (робот, який виконує функції керівного персоналу) відносяться до **термінів-визначень**, які спочатку не мали еквівалентів в інших мовах, а потім науковці і практики знаходять короткі еквіваленти або аббревіатури, тому що незручно постійно використовувати еквіваленти у формі багатокомпонентних термінів. Такі терміни зустрічаються також в інших нових терміносистемах, наприклад, *лазер – laser (light amplification by stimulated emission of radiation – квантовомеханічне підсилення або генерація світла)*.

Терміни з гуманітарного і військового розмінування вже давно використовуються у військовій терміносистемі і лише останнім часом виділені в окрему терміносистему через інтенсивні бойові дії у багатьох країнах світу, а також на сході України. Тому ця терміносистема поповнюється в основному термінами, які позначають нові матеріали і розробки озброєння, вибухових речовин та пристроїв. У зв'язку з міжнародною діяльністю під час розмінування появилось багато **невербальних термінів** у формі знаків і символів, які повинні зрозуміти, наприклад, українські та закордонні спеціалісти з розмінування.

Доповідь буде супроводжуватися демонстрацією прикладів термінів стосовно шляхів поповнення ними трьох згаданих вище терміносистем.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз терміносистем дав можливість виявити, що їх поповнення здійснюється у різних відсоткових співвідношеннях традиційними шляхами, наприклад, використанням загальноновживаних слів у термінологічному значенні, в тому числі конверсією, метафоричним перенесенням значення слова, морфологічним і синтаксичним способами, запозиченням термінів із інших галузей науки і техніки, характерних для кожної окремо терміносистеми. Крім цього терміносистеми мають свої особливі шляхи поповнення новими лексичними одиницями.

ЛІТЕРАТУРА

1. ШУНЕВИЧ, Б. (1984): Англо-русский словарь по робототехнике. Пути его пополнения новой терминологией. *Робототехнические системы в текстильной и легкой промышленности*: Тезисы докладов Всесоюзной научно-технической конференции. Ленинград, с. 111-112.
2. ШУНЕВИЧ, Б. (2018): Особливості формування англійської термінології з розмінування. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*: науковий журнал /редкол. В. Кушнерик та ін. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», вип. 1(15), с. 355-359.
3. ШУНЕВИЧ, Б. (1991): *Структурні і функціональні характеристики англійської термінології з робототехніки*: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, Львівський державний університет імені Івана Франка.

4. ШУНЕВИЧ, Б. (2005): Шляхи поповнення терміносистеми з дистанційного навчання. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. К.: КНЕУ, вип. VI, с. 427-440.

5. *Fachwortschatzsammlung Industrierobotertechnik: Deutsch-Englisch-Französisch-Slowakisch-Russisch* (1985). Zwickau: Ingenieurhochschule.

**СЕКЦІЯ №5. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБМОВ
(СЛЕНГ, АРГО І ПОД.). АРЕАЛЬНА ЛІНГВІСТИКА ТА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ**

Тетяна Левченко
**(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)**

**ФУНКЦІОНУВАННЯ АРГОЛЕКСЕМ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ
КОМУНІКАЦІЇ**

У сучасній лінгвістиці не існує єдиного погляду на визначення, походження, функції, типологічні особливості та класифікацію субстандартної лексики. Важливим для нашого дослідження є питання про статус *арго* як однієї із складових частин субстандарту. В лінгвістиці на сьогоднішній день існує декілька визначених точок зору, проте класичною вважається точка зору, що *арго* – умовна, штучна чи професійна мова. Такого підходу дотримуються І.А. Бодуен де Куртене, В.А. Аврорин, А.М. Шахнарович, С.І. Ожегов, Н.Ю. Шведова та інші.

В.М. Жирмунський вважав *арго* злочинською мовою із засекречувальною функцією, яка є засобом самозахисту; мовою спеціального призначення. У своїй праці «Національна мова та соціальні діалекти» дослідник вказує, що записи *арго* слов'янських народів датуються XVIII – XIX ст. (Жирмунський 1936, 118-119). Л. О. Ставицька вважає, що «виникнення *арго* пов'язане з тим періодом історії мови – доби феодалізму, – коли існували закриті, замкнені корпорації ремісників, мандрівних торгівців, жебраків тощо, які з метою самозахисту і відособленості від решти суспільства і збереження своїх професійних таємниць створювали спеціальні мовні коди» (Ставицька 2005, 24).

В Україні традиції досліджувати «таємної мови» були започатковані у XIX ст., коли дослідник К. Студинський опублікував наукову розвідку «Дедовска (жебрацка) мова» (1886 р.). Пізніше мовознавцями, етнографами були укладені списки, зафіксовані у словниках арготизми, зокрема В. Гнатюк «Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки про лірників повіту Бучацького», П. Тиханова, який записав від старців з різних районів Чернігівщини і уклав словник старецької мови із шести розділів та ін.

Переважає більшість мовознавців вважали, що *арго* потрібне декласованим групам для приховування своїх цілей, намірів, для того, щоб вдаліше здійснювати злочини. «Часто основною функцією злочинського жаргону (*арго*), – вважають конспіративну. Так, цей тип соціальних діалектів може виконувати її. Але це не єдина його функція» (Грачов 2005, 30). Про наявність конспіративної функції *арго* існують протилежні думки. Низка дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних (В. Жирмунський, В. Стратен, В. Тонков), вважали *арго* повністю штучною і таємною мовою. Інші (Д. Ліхачов, Л. Ставицька) заперечували подібні твердження, вважаючи арготичну лексику своєрідною реакцією декласованих елементів на

навколишню дійсність. Переважна більшість дослідників вважають, що таємний характер найбільш концентровано виявляється в аргі і слабшає в жаргоні і слензі.

Що стосується тенденцій запозичення арготизмів у літературний стандарт, то тут можна стверджувати про певну закономірність, яку визначив М.О. Грачов: лексеми, які перейшли у загальноживану лексику, характеризувалися яскравим емоційно-експресивним забарвленням, мали в аргі великі синонімічні ряди і позначали найбільш відомі закономірній частині населення поняття кримінального світу (Грачов 2005, 24). У художніх чи публіцистичних текстах аргі використовують зумисно як стилістичний засіб, намагаючись охарактеризувати героя чи епоху, створити певний колорит тексту чи привернути увагу читачів до описуваних подій.

У дієсловах, які дають емоційну характеристику діям людей, переважають арготизми з негативною емоційною оцінкою. Саме до таких належить арготизм *зав'язати* (покінчити назавжди із злочинним життям), який зустрічаємо в українській пресі: *«В британському Брістолі протягом 20 років вели спостереження майже за 1 тис «піддослідних» чоловіків і з великою часткою достовірності встановили, що ті, хто частіше займається сексом, особливо після 55 років, має шанс не отримати інфаркт на відміну від чоловіка, який «зав'язав з цією справою»* («Обозреватель», 28.08.16); *«Армані міг зробити кар'єру лікаря, однак, після двох років навчання у престижному медичному університеті молодий парубок із П'яченци зав'язав з цією справою»* («УНІАН», 04.11.15); *«Актор, який після розлучення «зав'язав з алкоголем, щотижня ходить на терапію»* («УНІАН», 11.01.18).

Арголексеми *відкосити/закосити* – ухилятися від чогось (роботи, служби в армії) характеризуються активізацією процесу переходу слів із обмеженої сфери вживання у розмовну та мову засобів масової комунікації, наприклад: *«Для охочих «відкосити» від армії нині працює ціла індустрія «фахівців» — юристи, медики й працівники військкоматів радо допоможуть «переконаним пацифістам» уникнути призову»* («Дзеркало тижня», 21.06.17); *«Українські юристи придумали схему, як «відкосити» від мобілізації»* («Ділова столиця», 14.01.15); *«Російським призовникам запропонують закосити від армії за мільйон?»* («УНІАН», 07.06.16).

У мові аргі лексема *замести* мала два значення: 1) забрати речі; 2) арештувати, затримати когось. У засобах сучасної комунікації слово уживається із значенням «знищити, приховати щось», наприклад: *«Згодом турецька влада повідомила, що за кілька днів після вбивства Хашоггі Саудівська Аравія направила в Туреччину групу з 11 фахівців, серед яких були хімік та токсиколог, які повинні були «замести сліди» злочину»* («Високий замок», 17.11.18); *«І ми дуже переживали, що Стаса вбили й намагаються замести сліди. Так у Донецьку бувало дуже часто»* («Тиждень», 20.07.17); *«Чи вся задумка і полягає в тому, щоб швидко замести сліди провокації ударами розумних ракет, і міжнародним інспекторам вже нічого було б шукати в якості доказів?»* («Україна молода», 11.04.18); *«Коли потрібно було замести сліди після активних бойових дій — хто де воював, хто кого вбивав і хто кого*

грабував, – усіх їх по одному потихеньку «переклацали» («Україна молода», 19.07.17).

Арготизм *запудрити* вживається у складі словосполучення *запудрити мозок*, що означає обдурити. У засобах масової комунікації вживається у первинному значенні, наприклад: «Тому запускають «качки», щоб створити черговий привід і очорнити Надю в своїх ЗМІ, **запудрити** мізки електорату, щоб народ не дай Боже, не зрозумів, що «цар» їх дуриє!» («Високий замок», 22.07.15); «Не треба **пудрити**, що це все законно. Вже є відкрита кримінальна справа. Є інформація про змову керівника готелю та тодішнього керівника держгеокадастру», – підкреслив Волгін» («Галицький кореспондент», 30.08.17).

Таким чином, у сучасних текстах засобів масової комунікації спостерігаємо активне вживання арготичної лексики і входження її у різні сфери мовної комунікації. У текстах ЗМІ можна розглядати арготизми як експліцитний вияв мовної агресії. Аналізовані арготизми втратили основну ознаку – корпоративність, адже вони не закріплені за мовленнєвою практикою певних соціальних, професійних і вікових груп.

У гонитві за ефектом журналісти часто використовують арготичні лексеми. Лінгвісти пояснюють це багатьма причинами: криміналізацією суспільної свідомості, посиленням позицій кримінального світу, зняття табу з арго, лібералізацією суспільних стосунків, відсутністю ефективних лексичних еквівалентів у нормованій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГРАЧЕВ, М.А. (2005): *От Ваньки Каина до мафии. Прошрое и настоящее уголовного жаргона*. СПб: Авалон.
2. ЖИРМУНСКИЙ, В. М. (1936): *Национальный язык и социальные диалекты*. Ленинград : Художественная литература.
3. СТАВИЦЬКА, Л. О. (2005): *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови*. Київ : Критика.

*Андрій Мельник
(Університет Марії Кюрі-Склодовської)*

ФУТБОЛЬНИЙ ЖАРГОН В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Ні для кого не є секретом, що сучасне суспільство велику увагу приділяє здорову спосіб життя. Молодь все частіше починає відвідувати різноманітні спортивні секції. Футбол завжди був одним із найпопулярніших видів спорту, а в сучасному світі, коли футбольних висот може досягти людина незалежно від її суспільного статусу, футбольні секції стають ще більш привабливі для дітей та молоді. В зв'язку з цим збільшується кількість осіб, які використовують футбольну термінологію. Не підлягає сумніву той факт, що мова, яку використовують люди, тим чи іншим чином пов'язані із футболом, не завжди є

літературною. Існує тенденція до використання жаргону під час спілкування, що є цілком зрозумілим та природним.

Метою дослідження є порівняльний аналіз футбольної жаргонної лексики української та польської мови. Аналізу були піддані жаргонізми, які використовують гравці української та польської футбольних команд: ФК «Хвиля» (Степанівка) та KS «Nasutów». Об'єктом дослідження є український та польський футбольний жаргон, а предметом – особливості вживання.

Під жаргоном будемо розуміти «особливості мовлення певної соціальної, вікової або професійної групи людей, пов'язаних тривалим перебуванням разом або певною спільністю інтересів» [1, с. 37]. Відповідно жаргонізми – це слова або висловлення, які вживаються представниками певної соціальної, вікової чи професійної групи людей.

Жаргонізми, які вживають гравці обох футбольних команд, можна поділити на кілька груп.

Перша група це жаргонізми на позначення ролі в команді (*drewniak* – *дерев'яний* – гравець слабкий технічно; *dziadek* – *дід* – старший, більш досвідчений гравець; *aktor* – *армист* – гравець, який симулює травми; *szklanka* – *скляний* – гравець, який постійно травмується; *mucholap* – *криворукий* – зневажливе звертання до воротаря; *rewal* – суперник; *fusy, pety* – запасні гравці; *koń* – винятково сильний фізично гравець; *trupcy* – слабкі гравці команди суперника; *wiatrak* – нападник; *nes* – швидкий гравець; *na banicy* – на лаві запасних; *osnova* – основний склад; *дубль* – другий склад команди та ін.);

Друга група – жаргонізми на позначення елементів форми (*karton* – *дубовий* – перекачаний м'яч; *deski* – щитки; *lapki* – рукавиці воротаря; *samograjki* – нове футбольне взуття; *труси* – футбольні шорти; *маніжка* – накидка на футболку, яка допомагає розрізнити членів команди під час тренування та ін.);

Третя група – жаргонізми на позначення футбольного інвентаря (*żółtko* – *гірчичник* – жовта картка; *брама* – ворота та ін.).

Четверта група – жаргонізми на позначення дій (*autobus* – *автобус* – оборона всією командою, коли гравці всієї команди знаходяться близько своїх воріт; *zagranie z pierwszej* – *в один дотик* – віддати м'яч не приймаючи його; *laga* – *винос* – сильне вибивання м'яча будь-куди; *leżakować* – *відлежуватись* – довго не вставати після фолу; *zdyć rajęczynę* – *попасти в дев'ятку* – вдарити м'ячем у верхній кут воріт; *ściapa* – *стіночка* – розіграш м'яча з іншим гравцем своєї команди; *plecy* – *спина, ззаду* – попередження про гравця, який атакує зі спини; *ptyś* – *на голову* – удар по м'ячі виконаний головою; *mieć bajerkę* – *сильно мотатися* – вправно обігравати гравця; *iść na orbitę* – коли травмований гравець замість спільного тренування з командою бігає по периметру поля та ін.).

Проаналізований матеріал свідчить про те, що найбільш чисельні групи утворюють жаргонізми на позначення дій, які виконують гравці та жаргонізми на позначення ролей в команді. Найменш чисельною є група на позначення футбольного інвентаря. Загалом, як і в українській, так і в польській мові,

жаргонізми творяться побідним чином, а основною мотивацією гравців до використання такої лексики є, з однієї сторони дія закону економії мовних засобів, а з іншої – бажання виокремити себе, як окремої групи серед цілої спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГЛАЗОВА, О. П. (2013): Жаргон і сленг: як ставитись до них словеснику? *Методичні діалоги* № 9, с. 37-42.

Ганна Мельник
(Університет Марії Кюрі-Склодовської)

МАТЕМАТИЧНИЙ ЖАРГОН В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Математичний жаргон менш зрозумілий для пересічної людини, оскільки є досить специфічним. В той час коли ми з легкістю можемо зрозуміти більшість жаргонізмів природничих і гуманітарних наук, жаргонізми точних наук, зазвичай, зрозумілі лише тим, хто їх використовує в своєму мовленні.

Метою дослідження є аналіз вибраних математичних жаргонів в українській та польській мовах, визначення способів творення жаргонізмів та виявлення їхнього значення.

На початку слід зазначити, що коли мова йде про жаргон точних наук загалом, а математичний зокрема, то в науковій літературі частіше зустрічається визначення професіоналізм чи професійний жаргон. «На відміну від терміна, який є офіційним, прийнятим у відповідній сфері, професіоналізм є напівофіційним словом, що не є строгим, науковим позначенням поняття, тобто терміни і професіоналізми відрізняються протиставленням норми й узусу. Професійні жаргонізми відрізняються від термінів стилістичною маркованістю» [1, с. 62]. В свою чергу під жаргоном розуміють «некодифікований різновид національної мови, що протиставляється усім іншим різновидам і характеризується здатністю проникати в них, асистемністю, несамотійністю існування» [2, с.457].

У цьому дослідженні жаргонізмами вважатимемо функціонально-забарвлену лексику з сфери математики, яка вживається з метою спрощення спілкування та взаєморозуміння.

Аналізу були піддані жаргонізми, які використовуються в академічному середовищі під час навчального процесу та особистого спілкування. Аналізовану лексику можна поділити на кілька груп.

1. Жаргонізми, які використовуються на позначення навчальних математичних предметів. Наприклад, *матан* – математичний аналіз; *функан* – функціональний аналіз; *дифпрівняння* – диференціальні рівняння; *matma* (досл. матма) – *matematyka*; *analiza* (досл. аналіз) – *analiza matematyczna*.

Ця група жаргонізмів в більшості випадків твориться способом основоскладання. Головною причиною використання такого типу жаргонізмів є дія закону економії мовних засобів.

2. Жаргонізми, які вживаються на позначення очевидності тверджень. Наприклад, *zielone szelki* (досл. зелені підтяжки) – усі зайві припущення, які не додають нічого істотного до теореми; *widok z helikoptera* (досл. вид із вертольота) – представлення загальних припущень певної теорії інтуїтивним способом, без наведення формальних висновків; *jajko Kolumba* (досл. яйце Колумба) – простий та несподіваний спосіб розв'язку якогось завдання; *ośli most* (досл. осличий міст) – теорема, яка є ключовою для подальшого зрозуміння матеріалу; *тривіальний розв'язок* – простий розв'язок; *піфагорові штани* – жартівлива назва доведення теореми Піфагора).

Цю групу жаргонізмів утворюють крилаті вислови, афоризми, загадки та інше. Жаргонізм *zielone szelki* походить від загадки: «Чому турецький султан носить підтяжки?», відповідь дуже проста: „Щоб з нього штани не злітали”.

3. Жаргонізми, які вживаються на позначення математичних термінів, дій, ознак. Наприклад, *NWD* (досл. НВД) – *największy wspólny dzielnik* (найбільший спільний дільник); *BKB* (досл. БКБ) – *druga cecha przystawiania trójkątów*: Bok-Kąt-Bok (друга ознака рівності трикутників); *НДС* – найбільший спільний дільник; *HCK* – найменше спільне кратне; *знайти лімес* – знайти границю послідовності.

Найбільш типовим способом творення цієї групи жаргонізмів є аббревіація. Якщо говорити про жаргонізм *знайти лімес*, то він походить від безпосереднього прочитання значка границі послідовності $\lim$ (читається як лімес).

Варто також окремо виділити групу математичних жаргонізмів, які ввійшли до повсякденного життя і активно використовуються в мовленні. Якщо ми про щось знаємо точно, то говоримо: *to pewne jak dwa a dwa jest cztery* (досл. це точно як два на два чотири). В українській мові є таке ж висловлювання, однак, часто вживаються поперемінно слова на позначення дії додавання і множення (*таке просте як два плюс два чотири, таке просте як два на два чотири*). Дитина може *rozłożyć na czynniki pierwsze* (досл. розкласти на прості множники) іграшку, аби побачити, що є в середині. І в польській, і українській мовах функціонує вислів *квадратура круга* (*kwadratura koła*) – щось, чого неможливо зробити, марні починання. *Rachunki pi razy drzwi* (досл. пі помножити на двері) – дуже приблизні підрахунки.

Підсумовуючи, варто додати, що аналізований матеріал можемо вважати репрезентативним, хоча не потрібно забувати, що жаргонізми можуть відрізнятись в залежності від середовища в якому вони вживаються. Так, жаргонізми, які використовують в своєму мовленні викладачі університету можуть відрізнятись від жаргонізмів, які використовує дослідницька група. Ще іншими будуть жаргонізми, якими послуговуються студенти. Однак, способи творення жаргонізмів загалом будуть однакові.

ЛІТЕРАТУРА

1. СТРУГАНЕЦЬ, Ю. Б. (2016): *Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття*. Івано-Франківськ.

2. ТОЛСТОВА, О. Л. (2014): Структура та семантика іспанського футбольного жаргону. *Мовні і концептуальні картини світу*, № 50(2), с. 456-463.

*Тетяна Торованин
(Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника)*

СТВОРЕННЯ КОЛОРИТУ СЕРЕДОВИЩА ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ЖАРГОНУ

Лібералізація суспільної думки у сучасний період розширила тематичний діапазон огляду, що відповідно відобразилось і на значному розширенні мовного дискурсу. Це, насамперед, виявилось у поповненні мови новими поняттями і лексемами, значною частиною яких є жаргонні слова у ролі соціального маркера [1, с. 349].

Метою роботи є з'ясування ролі одиниць тюремного жаргону у створенні колориту середовища на матеріалі трилера С. Лізера «Hard Landing» [5].

Жаргон як різновид мовного субстандарту завжди привертає увагу мовознавців семантичною гнучкістю, емоційно-експресивним забарвленням, лаконічністю, здатністю постійно змінювати діапазон мовної норми.

Жаргоном, який виконує, насамперед, функцію обслуговування злочинної діяльності, виступає його кримінальний різновид, який покликаний забезпечити внутрішнє життя кримінального співтовариства, пов'язане з протиправною діяльністю, спільним проведенням вільного часу, розвагами тощо. Ті, хто обрав злочинний спосіб життя, потребують комунікації із такими як вони [2, с. 166].

Сучасна англomовна література, відображаючи тенденції мови, рясніє жаргонною лексикою. У художньому тексті жаргонізми несуть певне стилістичне навантаження, залежно від якого виходить на перший план та чи інша функція, стаючи художньо значущою: мовна характеристика героїв, соціально-ієрархічне розмежування людей і їхні стосунки, відображення культури суспільства і епохи в даний момент розвитку, характеристика побуту, звичаїв, відтворення місцевого колориту [3, с. 174].

Але, зважаючи на те, що одним із завдань літератури, як і раніше є відображення певної епохи, тому письменник крізь призму свого сприйняття і малює образ героя нашого часу, що спостерігаємо й у творі С. Лезера «Hard landing», зокрема на прикладі розмови ватажка банди Веріті зі своїми спільниками:

'Come on, get them loaded and let's get out of here!' yelled Verity.

'Cops!' yelled Owen. 'There's cops everywhere!'

'They've got PJ. There's armed cops all over the place.'

'Shut the fuck up and let me think,' said Verity. [5]

С. Лізер є одним з найпопулярніших сучасних англомовних авторів, з-під пера якого вийшло понад 10 бестселерів. У своїх романах С. Лізер розповідає захоплюючі історії про людську жадібність і жорстокість. Не виключенням є і трилер «Hard landing», дія якого відбувається в основному у в'язниці суворого режиму, «пеклі за колючим дротом», де панує сувора ієрархія кримінальних «авторитетів» і правлять закони злочинного світу, тому, звичайно, неможливо вижити поодиночі. Але агент під прикриттям поліцейський Ден Шеферд на прізвисько *Павук* має намір зробити неможливе, а саме розплутати справу про серію жорстоких вбивств в середовищі наркодилерів. А для цього він повинен стати своїм серед ув'язнених. Так починається гра, але навіть *Павук* не знає, наскільки вона небезпечна, адже влада людини, за якою він полює, простягається далеко за стіни в'язниці:

'You seem like a nice guy, Bob, so a word to the wise, yeah? Don't even think about going up against Digger. He's a mad bastard. He'll be Cat A for his whole sentence, pretty much, so he's got nothing to lose. When he's done his time he'll be deported. He doesn't have British citizenship so it's back to sunny Jamaica when he's an old man.' [5]

Частотність вживання тюремного жаргону в романі досить висока, що сприяє повному зануренню в атмосферу кримінальних подій. Наприклад, навіть у короткому уривку з діалогу персонажів спостерігається значна кількість жаргонізмів, що спостерігаємо у розмові Карпенетера з Шефердом у спортивному залі в'язниці, коли останній зрозумів, що зачепив наркоторговця за живе і той, взявшись за кермо, додав ходу:

'Thirty grand. Forty, maybe.'

Shepherd stopped pedalling. 'Forty thousand quid?'

'That's why I was asking if you had ready money. You can't piss around, Bob. And buying off a cop has to be a hell of a lot cheaper than buying off a judge.' [5].

Загалом, за допомогою лайки і жаргонізмів (*piss around, put out feelers, reckon, grand, quid, cop*) створюється повне враження правдоподібності діалогу, тому що мова персонажів яскраво емоційно й експресивно забарвлена.

Висока інформативність жаргонізмів поряд з стислістю сприяє їх включенню в діалоги персонажів, що відбуваються в момент скоєння злочину. Так, герой Макдоналд під час скоєння крадіжки пояснює співникам, якими можуть бути наслідки:

'You use him like that and it's kidnapping,' said Macdonald. 'Shoot him and it's cold-blooded murder.'

'If the cops let us go, no one'll get hurt,' said Verity [5].

Жаргонізм *cold-blooded*, що позначає «cruel» наочно демонструє, наскільки точно ця лексема відображає позначене поняття. Цей приклад також свідчить про вживання згаданої лексеми з метою мовної економії, тобто щоб уникнути довгого опису.

Колорит місць ув'язнення також яскраво передає елемент тюремного жаргону *Cat A*, який позначає «the categorisation of most secure prisons, thus the category for highly dangerous prisoners or those considered most likely to escape»

[4, p. 122]. Ото ж в'язниця суворого режиму, де всі злочинці професіонали, не є безпечним місцем:

'This is a Category A prison,' said Shepherd, still not following his cellmate's logic.

'It's Cat A, but we're on the remand wing, and remand time is always easier than hard time,' said Lee. [5].

Таким чином, окремі жаргонізми, вжиті в художньому мовленні, є своєрідними штрихами, які завершують опис картини світу ув'язнених. Все це разом з іншими стилістичними прийомами дозволяє в деталях уявити читачеві обстановку і атмосферу, що панує в місцях позбавлення волі.

Отже, зображення життя злочинців, буднів поліції видаються неможливими без діалогів персонажів, в яких автор використовує жаргонізми. Правдоподібність мови твору С. Лезера досягається застосуванням жаргонних засобів, що лежить за межами літературного стандарту, вражаючи свою природністю і жвавістю та вказуючи на належність персонажів до кримінального середовища. Таким чином, тюремний жаргон постає своєрідним соціальним маркером, який характеризує героїв «Hard landing» за допомогою особливостей їхнього мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. МАРТОС, С.А. (2009): Жаргонна лексика у публіцистичному дискурсі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, № 9, с. 348-351.
2. ЧАПЛИК, М.М. (2013): Злочинний жаргон як феномен кримінальної субкультури. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, № 1045, Вип. 30, с. 164-168.
3. ШАРАНДИНА, Н.Н. (2007): О некоторых функциях арг. *Культура речи и образование: сборник материалов регионального научно-методического семинара*, с. 171-177.
4. DALZELL, T./VICTOR, T. (2007): *The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*. Routledge.
5. LEATHER, S. Hard Landing. <http://readbookfree.com/Stephen_Leather/Hard_Landing.html>. [online]. [cit. 15. 8. 2019].

Юлія Шовкопляс
(Запорізький національний університет)

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ІСПАНСЬКИМ КОМПОНЕНТОМ У НЕЛІТЕРАТУРНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ США

Останнім часом норми літературного стандарту й нестандартної фразеології починають активно взаємодіяти, що призводить до широкого використання фразеологізмів у засобах масової інформації, у художній

літературі й у повсякденній розмовній мові. Лексеми та фразеологізми загального сленгу з'являються спочатку як новоутворення в лексиці нелітературної розмовної мови. І якщо вони висловлюють життєво необхідні й часто вживані поняття, то нові лексеми розташовуються на периферії мовної системи; якщо ж вони позначають важливу для певного суспільства реалію, тоді вони можуть проникати в центр мовної системи, не дивлячись на те, що вони раніше були рідко вживаними.

Фразеологія сленгу – невід'ємна частина фразеологічної системи мови. Найбільший стилістичний пласт фразеології становить розмовна фразеологія, яка використовується переважно в усній формі спілкування в нелітературній розмовній мові. С. А. Мартос зазначає, що для сленгу характерне активне використання фразеологізмів, головним чином, емоційно-забарвлених, стилістично знижених [1]. Особливістю розмовних фразеологізмів, як правило, є їхня образність, що надає їм особливої експресії. Вживання фразеологізмів у сленгу є своєрідною протидією мовним штампам. Утворення сленгових одиниць фразеологічного типу носить стихійний характер, оскільки відбувається безпосередньо в живому мовленні і часто передається в усній формі, зрідка потрапляючи до словників, які й не встигають фіксувати всі новостворені фразеологічні сленгові одиниці. Ця ж ситуація є характерною й для американського сленгу (далі АмС).

Беручи до уваги активну взаємодію АмС з іспанською мовою, необхідно зазначити, що в АмС поруч з використанням вже існуючих й широко відомих фразеологізмів можна спостерігати й створення синонімічних фразеологізмів з іспанською лексемою. Так, наприклад, на позначенні процесу випорожнення шлунку зафіксовані сленгові фразеологічні зрощення (ідіоми) *toss one's cookies* – *toss one's **tacos*** (ісп. іменник *taco*), на позначенні убогого чи неприємного місця – *a tacky place* – ***taco** stand*; на позначенні дії «піти геть з набридлого місця» – *blow this popsicle stand* – *blow this **taco** stand, get out of this **taco** stand*. Вживання цих фразеологічних зрощень у мовленні проілюструємо наступним прикладом: *This is boring. Let's **get out of this taco stand** and find something else to do. I was making out with her while you were **tossing your tacos** in the bathroom.*

Останнім часом поширеними стали фразеологічні неологізми з іспанськими словами *taco, ranch, breeze, enchilada, rodeo*, наприклад: *to fan/shoot/bat the breeze* «розмовляти невимушено», *the whole enchilada* «усе без виключення», *meanwhile, back at the ranch* – гумористичний вираз про ситуацію, яка відбувається десь у тому місці, де мовець працює чи проживає,: *We re just **fanning the breeze**, so you don't interrupt. Stop **fanning the breeze** and get to work. **Meanwhile, back at the ranch**, we're having so much landscaping work done that the whole area feels like aconstruction zone! If you sign up today, you can get **the whole enchilada** for just \$2,000.*

АмС північних і східних регіонів США не продукує значну кількість фразеологічних одиниць на тлі АмС на відміну від Заходу й, особливо, Півдня США, де функціонує чимала кількість фразеологізмів з іспанським компонентом. Наприклад, з часів Дикого Заходу прийшло словосполучення *dude ranch*, яке набуло широкого вжитку в АмС у значенні гостьового ранчо чи

пансіонату з навчання верхової їзди: *How would you like to spend next month on a real Western **dude ranch**?*

Цікавим прикладом є словосполучення *raisin ranch*, яке в АмС вживається в дерогативному значенні «будинок для престарілих». Слово *ranch* має первинне значення в АМА «одноповерховий будинок», а з іменником *raisin* (досл. *ізіум*) зазнає метафоричного переосмислення, в основі якого лежить асоціація зі зморшками людини похилого віку: *I would just feel so guilty dropping my mother off in some **raisin ranch** where we'll only spend time with her a few times a year.*

Останнім часом популярним в економічному дискурсі стає вислів *the whole enchilada*, що вживається в АмС на позначання впливової особи чи дуже цінної речі: *The detectives were trying to identify **the big enchilada** who controlled the entire criminal network. When the lottery results were announced, he was stunned to learn that the big enchilada was all his.* Схожим за своїм значенням є також словосполучення *numero uno*, що функціонує в АмС як прикметник «найкращий» *The company's chief operating officer was the **numero-uno** fundraiser for the event.*

Поширеним останнім часом є вислів *it takes two to tango*, що вживається на позначення ситуації, коли необхідною є участь двох осіб для вирішення проблемної ситуації. Як відомо, танго – це латиноамериканський танець, який вимагає участі двох партнерів, що рухаються відносно один одного, або в тандемі, або самотійно. Таким чином слово *tango* набуло метафоричного переосмислення й стало позначати будь-яку ситуацію, у якій участь обох партнерів є обов'язковою як, наприклад, шлюб з одним партнером перестав бути шлюбом. Цікавим є той факт, що цей вислів став популярним саме завдяки одноіменній пісні «*It Takes Two to Tango*», написаної американським композитором Елом Хофманом у 1952 році:

*Each side is blaming the other but it **takes two to tango**.*

I've tried everything to stop our marriage falling apart.

*But it **takes two to tango** and so far our relationship has been one-sided.*

Поширеним останнім часом є воєнний вислів *tango down*, що означає повну капітуляцію ворога, став активно вживатися у відеоіграх-стратегіях, де знищення терориста дуже часто супроводжуються реплікою *Tango down* «Ціль досягнута»: *I have a **hostile** in my **sights**. **Tango down**.*

Таким чином, демократизація англійської мови США призводить до зростаючої взаємодії літературного стандарту й нестандартної фразеології, їхньому тісному переплетенню, активно вживання американської нестандартної фразеології в засобах масової комунікації, у художній літературі, не говорячи вже про щоденне розмовне мовлення. Актуальність проблеми пояснюється також поповненням словникового складу мови за рахунок фразеологічних одиниць з ОАС, що є цілковито закономірним процесом. Свіжі фразеологічні одиниці найкраще віддзеркалюють мінливі обставини, нові культурно історичні умови й реалії лінгвокультурної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. МАРТОС, С. А. (2003): Молодіжний сленг: міф чи реальність? *Культура слова*, Вип. 62. с. 39–44.

**СЕКЦІЯ №6. РІВНІ МОВИ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ (ФОНОЛОГІЯ
(ФОНОСЕМАНТИКА), МОРФОЛОГІЯ, ЛЕКСИКА, СИНТАКСИС)**

*Марина Брик
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

**ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНИХ ПАРАДИГМ
В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Л. МОРРОУ «WAITING FOR THE
TULIPS TO BLOOM: ADRIFT IN ISTANBUL»)**

Досягнення сучасної лінгвістики свідчать про те, що увага багатьох дослідників концентрується на вивченні та відтворенні картини світу та її окремих фрагментів. Відповідно до Ю.М. Караулова: «Одним із завдань когнітивної лінгвістики є встановлення елементарних одиниць мовної свідомості. Ці одиниці мають різні форми втілення в мові залежно від режиму роботи свідомості» [2, с. 13]. Образи, створені письменниками на сторінках їх творів, є одним зі способів вербалізації даних одиниць.

Термін «образ» можна визначити як «встановлення в художньому тексті непрямого, асоціативного зв'язку між нетотожними предметами, явищами чи ситуаціями з метою забезпечення естетичного ефекту, необхідного для вираження певного художнього змісту» [4, с. 9].

Художній образ є проявом індивідуального світогляду автора, але досить часто дослідниками висловлювалась думка про те, що кожна нова епоха по-новому інтерпретує уже відомі образи. За Н.В. Павлович, «...кожен образ існує не сам по собі, а в ряді інших – ззовні, можливо, відмінних, але в глибинному сенсі тотожних образів – і разом з ним реалізує певний закон, модель, правило або ... парадигму» [3, с. 7]. Дослідниця також надає трактування терміну «парадигма образу», визначаючи його як «інваріант ряду подібних йому образів, який складається з двох стійких смислів, пов'язаних відношенням ототожнення. Ці смисли: те, що ототожнюється, чи порівнюється – лівий член парадигми і те, з чим відбувається порівняння – правий член парадигми» [3, с. 7].

В даному дослідженні ми розглянемо ознаки на яких ґрунтуються аналогії між правими та лівими елементами парадигми Людина→Природа, а також граматичні засоби їх втілення в романі «Waiting for the Tulips to Bloom: Adrift in Istanbul» австралійської письменниці Л. Морроу. «Найбільш яскраво специфічні особливості концептів проявляються в індивідуально-авторських метафорах, які залучаються для їх створення. ... за допомогою метафори буденні та звичні об'єкти здатні набувати незвичних для них властивостей та якостей» [1, с. 15].

Метафоричні сполучення, головним семантичним компонентом яких виступають слова на позначення самої людини, її зовнішності, жестів, міміки,

мовлення та емоцій, представлені у романі прикладами, де функції корелятивів виконують об'єкти живої та неживої природи.

З-поміж об'єктів живої природи для ототожнення з людиною автор залучає: тварин (*I am like a dog with a bone* [5, с. 34]; *Their [men's] backs stiffen slightly and their heads come up, a bit like dogs scenting their pray* [5, с. 35]; ... *a tall grizzly-faced man sits at an industrial sewing machine...* [5, с. 113]; ... *Hamid shepherds the four of us into an office...* [5, с. 139]; ... *he barks out orders to the young man...* [5, с. 139]); комаху (*He looks like a very large and very angry bee and behaves like one too* [5, с. 165]); рибу (*Feeling a lot like a salmon fighting to go upstream, I finally burst inelegantly through the door of the shop* [5, с. 8]).

Переважає більшість даних метафоричних образів представлена порівняльними конструкціями з прийменником *like*. В описі зовнішнього вигляду зустрічаємо прикметник *grizzly-faced*. Для імпліцитного порівняння мовлення персонажа зі звуками тварини автор застосовує двочленну предикативну синтагму *he barks out*. Людська поведінка ототожнюється з поведінкою тварин за допомогою двочленної предикативної синтагми *shepherds the four of us* та фразеологізму *like a dog with a bone*.

В тексті знаходимо приклади метафоричних сполучень, в яких корелятами виступають лексеми, що позначають об'єкти неживої природи, а саме: водні об'єкти *flow of words* [5, с. 92], *swamped by women* [5, с. 189]; сонце *sunny smile* [5, с. 51]; хмари *cloudy eyes* [5, с. 59]; камінь *stony looks* [5, с. 190]. Граматично наведені образи представлені атрибутивними синтагмами, предикативною синтагмою (*swamped by women*), а також генетивною конструкцією (*flow of words*).

Таким чином, аналіз метафоричних образів, що входять до парадигми Людина→Природа показав, що увага автора концентрується на зовнішніх проявах людської особистості, описи ж елементів її духовної сфери у тексті відсутні. Для ототожнення понять концептуальних полів Людина та Природа Л. Морроу використовує порівняльні конструкції, предикативні та атрибутивні синтагми, фразеологізми та генетивні конструкції.

ЛІТЕРАТУРА

1. БРЫК, М.М. (2018): Использование природных объектов и явлений при создании образа человека (на материале современной русскоязычной и англоязычной прозы). *Германские, тюркские и славянские языки в поликультурном мире*. Бишкек: КРСУ, с. 14-22.

2. КАРАУЛОВ, Ю.Н. (2005): Об эквивалентности когнитивных единиц в двух режимах работы языкового сознания. *Стилистика и теория языковой коммуникации*. Москва, с. 13-16.

3. ПАВЛОВИЧ, Н.В. (1995): *Язык образов. Парадигмы образов в русском поэтическом языке*. Москва.

4. ШАХБАЗ, С.А. (2010): *Образ и его языковое воплощение (на материале английской и американской поэзии)*: автореф. дис. канд. филол. наук. М.: МГУ.

5. MORROW, L. (2018): *Waiting for the Tulips to Bloom: Adrift in Istanbul*. Lexington: KY.

Інна Забужанська
(Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського)

МОДЕЛЬ РИТМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗВУЧЕНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Загальна спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень спонукає науковців не лише констатувати мовні факти, а й намагатися виявити механізми формування певних мовних феноменів. Оскільки людські уявлення про світ мають модельний характер, а історично сформовані наукові поняття, пов'язані з об'єктивною реальністю, є лише вербальними моделями різних рівнів і ступенів складності [2, с. 35], доцільним є представлення моделі ритмічної організації озвучених американських постмодерністських поетичних текстів (далі – ПТ), яка є способом візуалізації процесу реалізації досліджуваного явища та слугує інструментом виявлення його складників.

Тому **метою** проведеного теоретичного пошуку є обґрунтування моделі ритмічної організації озвучених американських постмодерністських поетичних текстів. Це передбачає виокремлення основних чинників, які впливають на формування й модифікацію поетичного ритму озвучених американських постмодерністських поетичних текстів.

Формування ритму озвучених ПТ безпосередньо пов'язано з анатомічними та фізіологічними особливостями мовленнєвого апарату людини, саме тому правомірним є виокремлення фізіологічного чинника. Водночас поетичний ритм перебуває в тісному взаємозв'язку з інтелектуальним чинником. Це виявляється в тому, що як елемент звучання мовлення ритм має фізіологічні основи, але як елемент форми мовлення, що виконує комунікативну функцію, ритм співвідноситься зі змістом, тобто коректується, керується й організовується інтелектуально [4, с. 70].

Звідси стає очевидним, що дослідження ритмічної організації мовлення можливе в межах когнітології. Підґрунтям цього є наявність тісного онтологічного зв'язку мовленнєвого ритму з нейропроцесами. Більше того, фонетична система мови є невід'ємним складником розумової діяльності людини, що тісно пов'язана з такими когнітивними процесами, як мислення, пам'ять, сприйняття тощо.

Однак людська когніція постійно перебуває в тісному зв'язку з емоціями, які переживає мовець у момент усної реалізації висловлення. Емоційні стани впливають на формування й модифікацію поетичного ритму, що дає підстави виокремити емотивний чинник.

Неабияку роль при цьому відіграє образність ПТ – система мовних засобів втілення певного абстрактного поняття в конкретних предметах, явищах чи процесах дійсності [2, с. 81]. Оскільки ритм озвученого ПТ є явищем

акустичним, тобто таким, що формується просодичними засобами (чергуванням та сумірністю тональних характеристик, інтенсивності та тривалості), то ритмічна організація також бере участь у формуванні образності озвученого поетичного тексту.

Постмодерністське мислення з притаманними йому еклектизмом, браком послідовності, фрагментарністю опису впливає на зміни в традиції створення ПТ. Очевидно, що зазначені вище чинники накладають виразний відбиток на зміст і мовну форму американських постмодерністських ПТ, а відтак і на їхню ритмічну організацію [2]. Це дає підстави виокремити такий чинник, як художній постмодернізм.

Озвучування як вияв авторської індивідуальної ритмічності є значним чинником, позаяк саме завдяки йому виявляється індивідуальність, яка виражається в особистісному, суб'єктивному варіанті реалізації поетичного твору [2, с. 35]. Дослідження матеріалу в авторському озвучуванні дає змогу проникнути в когнітивний світ мовця, що пояснюється потенційною можливістю розкриття індивідуального авторського коду в тексті, який озвучує сам автор, ніж лише за графічної його репрезентації [3, с. 133].

Таким чином, подана модель (рис. 1.1) відображає суб'єктивно-об'єктивну природу поетичного ритму та показує механізм взаємодії значної кількості чинників, які впливають на формування та модифікацію ритмічної організації озвученого ПТ. Серед цих чинників: фізіологічний, когнітивний, емотивний, образність, постмодернізм, а також озвучування, що виявляє авторську індивідуальність у формуванні ритму озвучених американських постмодерністських ПТ.

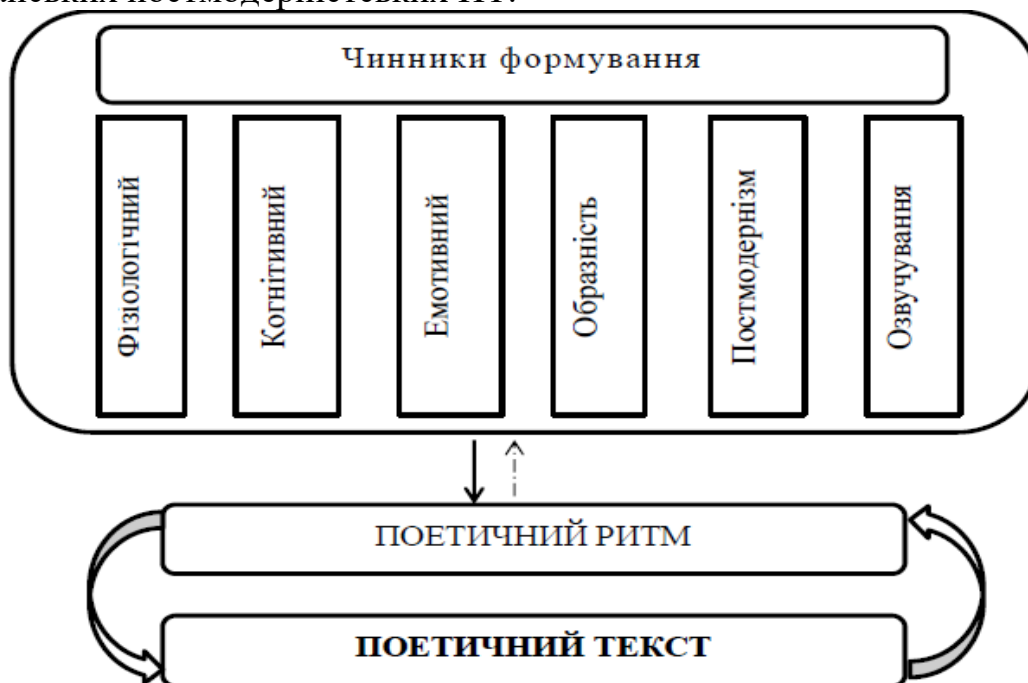

Рис. 1. Модель ритмічної організації озвучених американських постмодерністських поетичних текстів

Зазначені вище чинники перебувають у тісному взаємозв'язку між собою, тому зміна одного з них неодмінно призводить до зміни поетичного ритму, який пов'язаний з ПТ, оскільки є його домінантою, що об'єднує періодично повторювані елементи тексту в єдине естетичне ціле.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГАЛЬПЕРИН И. Р. (2006): *Текст как объект лингвистического исследования*. Москва: КомКнига.
2. ЗАБУЖАНСЬКА І. Д. (2016): *Ритмічна організація американських постмодерністських поетичних текстів (експериментально-фонетичне дослідження)*: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04. Київ.
3. ТОКАРЕВА А. И. (2008): Об эстетической функции поэтического ритма. *Вестник Адыгейского государственного университета*, 1 (29), с. 98-105.
4. COOK N. (2002): *Tone of Voice and Mind. The Connections between Intonation, Emotion, Cognition and Consciousness*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Company.

Ніна Іваницька
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

СИНТАГМАТИКА УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ У РЕЧЕННЯХ ПРЕДИКАТИВНОЇ МОДЕЛІ

Предикативна модель традиційно об'єднує непоширені речення з присудками, вираженими особовою формою дієслова, і поширені речення, в синтаксичну структуру яких не входять обов'язкові компоненти, залежні від присудка [4, с. 6]. Предикативна модель речень дієслівної будови постає нічим іншим, як абстрактним зразком речення з присудком, вираженим автосемантичним дієсловом [1]. Реченнєві структури, побудовані за такою моделлю, можуть функціонувати в мові як самостійні структури зі всіма властивими реченню ознаками [3, с. 245]. У них вираження дієслівної процесуальності має замкнений, завершальний характер дії, стану, відношення. Предикативна ознака в таких реченнях сконцентрована в одному синтаксичному компоненті, присудку, роль якого виконує автосемантичне дієслово, напр.: укр. *Зійшло сонце; Настав вечір; Засідання закінчилось; Руки потерпили; Похід спинився* (Л. Костенко); *Неподалеку грайливо дзюрчав гірський потік* (Є. Гуцало); *Пан Іван хвилювався дуже* (В. Підмогильний); *У лісі соловей тьохкає* (Остап Вишня); англ. *Her eyes twitched and burned* (R. Moss); *Catherin blushed* (E. Hemingway); *The cuckoo shouts all day...* (R. Blackmore); *The pain vanished* (M. Twain).

Контрастивний аналіз засвідчив перевагу дієслівних номінацій автосемантичними дієсловами в українській мові в зіставленні з англійською (у межах виділених для аналізу дієслівних ЛСВ корпус українських

автосемантичних дієслів становив 28% від загальної кількості одиниць, тоді як в англійській мові – 19%). Виявлена диспропорція зумовлена передусім типологічними особливостями зіставляваних мов, зокрема розвиненою афіксацією та постфіксацією українських дієслів та аналітичними тенденціями в лексмотворенні англійської мови.

Водночас спостережено, що в обох мовах предикативну модель речень дієслівного типу утворюють автосемантичні дієслова, що найчастіше репрезентують мікрокатегорії: а) „дія – рух” (укр. *бігати, їздити, плавати* та ін.; англ. *to boat, to fly, to walk, etc.*); б) „дія – мовлення” (укр. *базікати, балакати, говорити, гомоніти* та ін.; англ. *to chatter, to talk, to speak, to whisper, etc.*); в) „дія – звучання” (укр. *бряжчати, гриміти, дзвеніти, сичати, шелестіти* та ін.; англ. *to saw, to chirp, to cluck, to clung, to ring, to sound, etc.*); г) „стан – фізіологічний стан” (укр. *дихати, терпнути* та ін.; англ. *to breathe, to see, to snore, to sneeze, etc.*); ґ) „стан – буття (існування)” (укр. *вмирати, воскресати, животіти, існувати, вмирати*; англ. *to appear, to die, to live, to vanish*); д) „стан – оптична ознака” (укр. *виднітися, іскритися, лисніти, сяяти, червоніти, чорніти*; англ. *to flick, to glint, to sparkle, etc.*).

Помічено, що окремі групи українських автосемантичних дієслів у присудковій позиції характеризує конкретика процесуальних номінацій на фоні англійських автосемантичних дієслів із генералізованою семантикою, пор., напр., укр. *горіти, палати, підгорати, пекти, паши́ти* та англ. *to burn* (укр. *Вугілля горить* і англ. *Coal burns*; укр. *Полум'я палає* і англ. *Fire burns*; укр. *Молоко підгоріло* і англ. *The milk has burnt*; укр. *Перець пече* і англ. *Pepper burns*; укр. *Обличчя паши́ть* і англ. *The face is burning*).

Отже, значна кількісна перевага українських предикативних моделей (у проаналізованих текстових матеріалах їх виявилось на 17,8% більше) порушує корелятивні синтагматичні відношення української та англійської дієслівних систем, відбиваючи, передусім, власне мовні, аніж позамовні, закони дієслівної природи, відтвореної сукупністю лексичних та особливо граматичних ознак, тісна взаємодія яких детермінує стійку тенденцію української мови до однослівного (синтетичного) найменування нерозчленованих процесуальних денотатів, на протигагу природним та типологічно зорієнтованим аналітичним номінаціям англійської мови. Виразними також постають процеси генералізації англійських дієслів на фоні конкретики дієсловоназв процесуальних денотатів засобами української мови.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 ВИХОВАНЕЦЬ, І.Р. (1992): *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. К.: Наук. думка.
- 2 ІВАНИЦЬКА, Н.Б. (2013): Двобічний зіставний аналіз української та англійської дієслівних систем: методика проведення. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. – *Філологія. Мовознавство*, вип. 204, т. 216, с. 40-44.
- 3 ІВАНИЦЬКА, Н.Б. (2011): *Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика*. Вінниця: СПД Главацька, 2011.

4 ІВАНИЦЬКА Н.Л. (1986): *Двоскладне речення в українській мові*. К.: Вища шк., 1986.

5 AARTS, B. & MEYER, C. (2006): *The verb in contemporary English: theory and description*. Cambridge University Press. 2006.

Ярослав Лавренчук
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

НОРМА ВИМОВЛЯННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КАНАДІ

Під час становлення англійської вимовної норми в Канаді відповідні норми в Америці та Великій Британії вже сформувалися. Крім того, наявність французької мови як другої офіційної, якою в основному спілкуються у провінції Квебек, створило досить відмінну від Америки та Британії і складну соціально-лінгвістичну ситуацію в країні [5]. За оцінками вітчизняних і зарубіжних фонетистів, канадійська англійська містить елементи і південноанглійської і загальноамериканської, проте у своєму звучанні вона більше тяжіє до другої, ніж до першої. Це свідчить про двоїстий характер мовлення її носіїв [3, с. 101]. А це, в свою чергу, ставить під сумнів статус власної національної норми вимови в Канаді. З одного боку, це зумовлено відсутністю регіональних стандартів англійської мови на території цієї країни, а з іншого – особистим вибором кожного носія англійської мови цієї країни, що залежить від віку, статі, освіченості, професії, місця проживання, політичних поглядів і особистих уподобань мовців, а також поширеністю та престижністю одного з двох функціонуючих вимовних норм [5, с. 340–341].

Термін «канадійська англійська» був уперше використаний в 1857 році Реверендом А.К. Гаїкі, який висловив своє негативне ставлення до нового варіанту звучання англійської мови, що відрізнявся від «правильної англійської мови» іммігрантів з Британії, і назвав його «зіпсованим діалектом» [3, с. 11]. Сучасна канадійська англійська є результатом п'яти хвиль імміграції із загальною тривалістю понад двісті років. З лінгвістичної точки зору, першу хвилю поселенців в Канаді, які постійно розмовляли англійською мови вважають найважливішою. Це були американські колоністи, що залишалися вірними Британській Короні [2]. Вони прибули з Серед-Атлантичних регіонів США. Це такі штати, як Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Пенсильванія, а іноді Делавер, Меріленд і Вашингтон (округ Колумбію), що свідчить про східне і північноамериканське походження канадійської англійської [4]. Історичний розвиток англійської мови в Канаді недостатньо вивчений, проте з XIX століття вона почала набувати власних рис. Другою хвилею поселенців були іммігранти з Британії та Ірландії після англо-американської війни 1812-1815 років, які були занепокоєні впливом і домінуванням Америки на жителів Канади [4]. Усі подальші хвилі імміграції досягли свого апогею в 1910 і 1960 роках, що перетворило Канаду на багатокультурну країну, яка готова приймати й адаптуватись до будь-яких лінгвістичних змін [3]. Мовлення канадійців набуло

назву *Standard Canadian English* (стандартної канадійської англійської), що за оцінкою У. Лабова є гомогенним і має більше точок дотику з загальноамериканським, ніж південноанглійським варіантом вимовляння. Стандартною канадійською розмовляють на заході й материковому центрі Канади, а також в інших регіонах країни представниками середнього класу міського населення, представники якого народилися і вирости в англomовній сім'ї. Канадійську англійську, якою розмовляють на півночі країни називають аборигенською, на сході – ньюфаундлендською і атлантичною, а в Квебеці – квебекською. Особливості канадійської англійської мови відображені в таких словниках, як: *Gage Canadian Dictionary*, *The Compact Dictionary of Canadian English*, *The Houghton Mifflin Canadian Dictionary of the English Language*, *The Penguin Canadian Dictionary*, *The Canadian Oxford Dictionary* тощо [1].

Система вокалізму та консонантизму канадійського національного варіанта англійської мови є майже ідентичною до загальноамериканської і близькою до південноанглійської.

Сучасна канадійська англійська є частиною північноамериканської англійської мови. Її кваліфікують як стандарт і розглядають разом із загальноамериканською вимовною нормою як єдиний північноамериканський вимовний акцент (*North American English Pronunciation*). Однак для підтвердження або спростування цього факту необхідно провести відповідне експериментально-фонетичне дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. AVIS, W. S. (1967): *A Dictionary of Canadianisms on Historical Principles*. Toronto, ON : Gage Ltd. s.v. Canadian English.
2. BOBERG, Ch. (2010): *The English Language in Canada. Status. History and Comparative Analyses*. Cambridge : Cambridge University Press.
3. BRINTON, L. J., FEE, M. (2005): *Canadian English. The Cambridge history of the English language.. Vol. VI : English in North America*.
4. CHAMBERS, J. K. (1998): *English in Canada*. Cambridge : Cambridge University Press.
5. CRYSTAL, D. (2008): *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Sixth ed. Oxford : Blackwell Publishers.

Катерина Мельник
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

ПРИСЛІВНИКИ СПОСОБУ ДІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Прислівники в англійській мові є досить продуктивною і часто вживаною частиною мови. У своєму дослідженні Р. Джекендофф назвав прислівники «найпідступнішою частиною мови» [5: 47] і тим самим звернув увагу лінгвістів на особливості функціонування прислівників в англійській мові.

Предметом дослідження є прислівники способу дії в англійській мові, а його **об'єктом** – особливості вживання прислівників в мовленні.

Метою роботи є опис основних випадків вживання прислівників способу дії та виявлення їх семантичного та синтаксичного значень.

Багато лінгвістичних досліджень присвячено вивченню питання вживання прислівників в англійській мові. Варто відзначити праці В.В. Виноградова, Б.А. Ільш, В.Л. Каушанської зі співавторами [2], Н.М. Раєвської, П.І. Шлейвіса, З.А. Заврумова, М.Р. Міндіашвілі, Г.О. Мкртичової [4] та інших.

Інтерес до проблеми вживання прислівників в зарубіжній і українській лінгвістиці стрімко зріс з опублікуванням роботи Р. Джекендоффа [5]. З'явилися дослідження, завдяки яким вчені довели, що прислівники - це цікава і багатогранна частина мови і що, незважаючи на вторинність описуваних ними ознак, вони значущі для загального розуміння речення. Така увага лінгвістів до проблеми вживання та інтерпретування прислівників сприяла розробці низки класифікацій цих одиниць. Також було визначено семантичні та синтаксичні особливості їх вживання, що сприяло правильній інтерпретації прислівників [3: 43].

Отже, прислівник – це частина мови, яка вказує на ознаку дії або на обставини її протікання. Прислівник визначає дієслово, прикметник або інший прислівник і показує, як, де, коли і яким чином дія відбувається.

Прислівники англійської мови за своїм значенням поділяються на прислівники способу дії, прислівники місця, часу, прислівники ступеню та міри, частотності, впевненості, а також інші види прислівників, що у реченні виконують різноманітні функції.

Прислівники способу дії в англійській мові (Adverbs of Manner) відповідають на питання *How?* (Як?). Вони характеризують дієслово та вказують на характер і особливості протікання дії чи стану.

Найпоширенішими з усіх прислівників способу діє є такі:

Carefully – *обережно*, closely – *близько*, easily – *легко*, fast – *швидко*, exactly – *точно*, gladly – *залюбки*, hard – *важко*, loudly – *гучно*, quickly – *швидко*, sadly – *сумно*, so – *настільки*, straight – *правильно, прямо*, well – *добре*.

Усі англійські прислівники способу дії, окрім п'яťох, що перераховані вище, утворюються шляхом додавання суфікса **-ly** до прикметника. Наприклад: *beautiful - beautifully*

blind - blindly

safe - safely

Прислівники способу дії використовуються головним чином з дієсловами дії:

- *She spoke quietly.* – *Вона говорила тихо.*
- *The baby cried suddenly.* – *Дитина несподівано закричала.*

З дієсловами стану (Stative або Non-continuous Verbs) використовуються не прислівники способу дії, а прикметники [1: 22]. До таких дієслів відносяться: всі форми дієслова *to be* (*am, is, are, was, were, will be, have been*), *seem* (здаватися), *sound* (звучати, казати створювати враження), *look* (виглядати), *taste* (мати смак, бути на смак), *smell* (пахнути), *feel* (відчувати себе) та інші.

- *I am fine. (NOT) – Зі мною все добре. (Я в порядку)*
 - *He seemed very . (NOT seriously) – Він здавався дуже серйозним.*
 - *She looked happy. (NOT) – Вона виглядала щасливою.*
 - *The pudding tastes delicious. (NOT) – Пудинг дуже смачний.*
- З деякими дієсловами стану ми можемо вжити прислівник:
- *I understand you perfectly. – Я прекрасно вас розумію.*
 - *We hear you badly. – Ми погано вас чуємо.*
 - *We know these rules very well. – Ми дуже добре знаємо ці правила.*

Зазвичай, прислівники способу дії знаходяться після головного дієслова або додатку:

*She swims **well**. – Вона добре плаває.*

*She ate the chocolate cake **greedily**. – Вона з жадібністю їла шоколад.*

*They speak **loudly**. – Вони гучно розмовляють.*

Варто зазначити, що задля підкреслення певної інформації, можливе вживання прислівника способу дії на початку речення або ж перед дієсловом:

***Slowly** she picked up the knife. – Вона повільно підняла ніж.*

*He **gently** woke the sleeping woman. – Він м'яко розбудив сплячу жінку.*

*He **happily** smiled when he read the letter. – Він щасливо посміхнувся, коли прочитав лист. (Підкреслено емоцію: він був щасливий, коли посміхався)*

*She **sadly** sighed and carried on working. – Вона сумно зітхнула і продовжила роботу. (Підкреслено емоцію: вона була сумна, перед тим, як продовжити роботу).*

Проте прислівники **well**, **badly**, **hard** та **fast** майже в усіх випадках розташовуються після дієслова у реченні.

Отже, прислівники – це цікава і багатогранна частина мови, яка незважаючи на вторинність описуваних нею ознак є значущою для загального розуміння та інтерпретації речення. Прислівники допомагають висловити те чи інше інтенціональне відношення або оцінку до співрозмовника.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВЕЙХМАН Г.А. (2009): *Новое в английской грамматике: учебное пособие для лингвистических университетов, институтов и факультетов иностранного языка*. М.: Астрель.

2. КАУШАНСКАЯ, В.Л. (1973): *Грамматика английского языка (на английском языке)*. Л.: Просвещение.

3. МЕЛЬНИК К.О. (2018): Граматичні тенденції сучасної англійської мови. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу* : Збірник наукових праць. Житомир. С. 42-45.

4. МКРТЫЧЕВА, Г.О. (2011): *Слова категории состояния: аналитизм категоризации и грамматикализации (на материале русского и английского языков)*: автореф. дис. канд. филол. наук. Ростов-на-Дону.

5. JACKENDOFF, R.S. (1972): *Semantic Interpretation in Generative Grammar*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: The MIT Press.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОНЕТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ДВОСКЛАДОВИХ ПРИКМЕТНИКОВИХ КОМПОЗИТИВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Кожне мовлене слово має звукову, фонетичну оболонку, співвідносну із сигніфікатом та денотатом. Ці елементи можуть варіюватися. Йдеться про процеси синонімії, омонімії, термінології та метафоризації [3, с. 14–37].

Кількість та якість звуків певного слова визначає мовна традиція. Наприклад, у сучасній німецькій літературній мові всі «слова й частини слів, які починаються із монофтонга або дифтонга, вимовляються із твердим приступом ('). Редуковані голосні, до яких належать дві фонemi (ненаголошений *e* і вокалізований *r*), трапляються лише в ненаголошених складах» [1, с. 31, 32].

Механізмом вододілу слова є склад. Визначення складу корелює з провідною теорією. У нашому випадку – це енергетична теорія мовлення [4], згідно з якою, склад є мінімальною артикуляторною одиницею, тотожною порції фізіологічної енергії. Ця енергія змінюється асиметрично, репрезентуючи одиничне скорочення м'язів та протиставлення «приголосний – голосний». Типовим первісним складом вважають поєднання приголосного й голосного CV. Приголосний чи його комбінації – результат розвитку мислення – утворює висхідну частину складу або «робочу фазу» при скороченні м'язів, голосний – спадну або «фазу відносного спокою». Для приголосних характерна власна енергетичність (E_0), ієрархія якої має такий вигляд: плавні R_r (r, l) – 0,84, носові R_n (m, n, ŋ) – 0,79, зімкнені глухі T (p, t, k) – 0,69, зімкнені дзвінки D (b, d, g) – 0,57, щілинні дзвінки Z (v, z) – 0,28, щілинні глухі S (s, f, x, ʃ) – 0,20, напівголосні R_w (w, j) – 0. На початку складу і слова реалізуються сполуки приголосних із висхідною енергетичністю на кшталт ST-, SR-, TR-, DR-, STR-, STR R_w -. Ступінь напруження голосних еквівалентний позиції у складі або слові: відкриті голосні більш напруженні, ніж закриті. Найбільш відкритим є звук /a/, найменш відкритим /i/, до якого дотичні звуки /u/ і /ü/. Медіальний щабель посідають голосні /e/, /o/, /ö/. Тобто E_0 (a) > E_0 (e, o, ö) > E_0 (i, o, ü). Виокремлюють два основні типи складів: відкритий CV, CCV, CCCV, V і закритий VC, VCC. Відкриті склади є хронологічно первинними, закінчуються голосною, закриті – вторинними, закінчуються приголосною [там само, с. 28, 45–70]. Існують і потенційно відкриті склади, які закінчуються на приголосну або приголосні, але при зміні слова можуть стати відкритими [6, с. 152], наприклад: другий компонент прикметника *blaurot* має закритий склад, який у словосполученні *blaurote Fahre* стає відкритим. Для нашого дослідження прийнятними є всі типи складів: відкриті, закриті, потенційно відкриті.

Поділ емпіричного матеріалу на склади здійснюємо на основі складових частин, наприклад, *kunst-reich*, *schwarz-braun* та зіставляємо із поділом реєстрового слова на склади [5, с. 8–9, 274, 427].

Двоскладові прикметникові композити розуміємо як складні мовні одиниці, другий компонент яких тотожний прикметникові, наприклад, *faustgroß*, *seefest*. Перший компонент може бути еквівалентним будь-якій частині мови, але найчастіше трапляються іменник *kopfscheu* і прикметник *graublau*, рідше числівник *neunfach*, дуже рідко дієслово *scheintot*. Отже, основними критеріями виокремлення прикметникових композитів є морфологічний та словотвірний чинники. Морфологічний чинник релевантний словниковій позначці типу «Adj» Adjektiv (E. Daum, W. Schenk), «adj» – Adjektiv – прикметник» (V. Müller), «a» Adjektiv – прикметник (Е. Л. Вальда, С. М. Крисенко), словотвірний пов'язаний із кількістю слів (два) або основ (дві) у структурі прикметника, наприклад, *altklug* = *alt* + *klug*, *tollkühn* = *toll* + *kühn*. Виявлено два різновиди зв'язку компонентів: прямий і непрямий. Прямий зв'язок не містить сполучних елементів (*grüngelb*, *schulfrei*, *zweitgrößt*), непрямий передбачає наявність останніх (*kriegsstark*, *mannshoch*, *volksnah*) [2, с. 94]. Домінують прикметникові композити без сполучних елементів (264 випадки або 98,51% із 268 можливих).

Спостереження показують, що аналізовані прикметники можна класифікувати умовно на три основні різновиди: максимально напружені ($E_{\max}$), помірно (E_{ds}) та мінімально ($E_{\min}$). Підґрунтям цієї класифікації слугує математичний процес додавання власної енергетичності приголосних у фонетичній структурі певного двоскладового прикметникового композита сучасної німецької мови (див. показники вище).

Обрахуємо сумарну енергетичність приголосних у деяких елементах (вибирання із експериментальної картотеки довільне).

Наприклад, *bildschön* (CVCC-CVC) має таку сумарну енергетичність: b (0,57) + l (0,84) + d (за законом кінця слова дорівнює 0,69, а не 0,57) + *sch* (0,2) + n (0,79) = 3,09; *eirund* (VC-VCC): r (0,84) + n (0,79) + d (0,69) = 2,32; *einfach* (VC-CVC): n (0,79) + f (0,2) + *ch* (0,2) = 1,19; *prachtvoll* (CCVCC-CVC): p (0,69) + r (0,84) + *ch* (0,2) + t (0,69) + v (0,28) + l (0,84) = 3,54, тобто при артикуляції прикметника *bildschön* мовець повинен актуалізувати 3,09 власної енергетичності приголосних, *eirund* – 2,32, *einfach* – 1,19, *prachtvoll* – 3,54. Отже, елемент *prachtvoll* із фонетичною структурою CCVCC-CVC визнаємо енергетично «сильнішим» або напруженішим, ніж три попередні, прикметник *einfach* із фонетичною структурою VC-CVC належить до мінімально напружених слів, прикметник *eirund* із фонетичною структурою VC-VCC має помірну напруженість.

Таким чином, фонетична структура двоскладових прикметникових композитів є хвилеподібним рухом фізіологічної енергії висхідно-спадного характеру, більшою мірою закритого типу, де перший склад є інтенсивнішим, ніж другий, оскільки несе на собі головний наголос, крім того, неприкриті склади вимовляють із твердим приступом. Типовими фонетичними структурами є CVC-, -CVC, CVCC-, -CVCC, нетиповими – CCVV-, VCCC-, -CVV, -CVCCC, -VVCCC. Поєднання приголосних відбувається за висхідною ознакою: від нижчої власної енергетичності до вищої.

ЛІТЕРАТУРА

1. ПОТАПОВА, Р. К./ЛИНДНЕР, Г. (1991): *Особенности немецкого произношения*. Москва: Высшая школа.
2. РОМАНОВА, Н. В. (2017): Лексема *Glück* як елемент структурно-семантичної організації сучасних німецькомовних дериватів та композитів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. Вип. 27. Херсон: ХДУ.
3. СТЕПАНОВ, Ю. С. (1975): *Основы общего языкознания*. Москва: Просвещение.
4. ТАРАНЕЦ, В. Г. (2014): *Энергетическая теория речи*. Одесса: Печатный дом.
5. DER GROßE DUDEN (1990): *Wörterbuch und Leitfaden der deutschen Rechtschreibung*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
6. STERIOPOLO, E. I. (2004): *Theoretische Grundlagen der deutschen Phonetik*. Winnyts'a: Nowa knyha.

Либуше Уриеова
(Западночешский университет)

К ПРОБЛЕМАТИКЕ СЛОЖНОСОСТАВНЫХ НАИМЕНОВАНИЙ АППОЗИТИВНОГО ТИПА В РУССКО-ЧЕШСКОМ ПЛАНЕ

Предметом изучения являются номинативные единицы, образованные по модели «существительное-существительное». Выбор темы определяется её актуальностью и востребованностью приближения данной проблематики чешским и русским студентам на курсах перевода. Сложносоставные слова – это одна из самых продуктивных моделей словообразования в современном русском языке. Наименования данного типа чаще всего используются в терминологической лексике. Их двухкомпонентный состав позволяет более точно и ёмко выразить определенную мысль, причём отличительным свойством разнословных сложений является их краткость.

Интерес к изучению данного типа образований нашёл свое отражение в многочисленных исследованиях российских и чешских авторов. Относительно их статуса высказаны разные суждения, они не имеют унифицированного терминологического обозначения и квалифицируются по-разному. Одни исследователи относят их к сложным словам, другие — к словосочетаниям, третьи – к промежуточным категориям, четвертые выделяют их в особую группу сложных слов – составные слова. В связи с этим неудивительно, что для обозначения таких образований даже предлагаются и используются разные термины, как в русском, так и в чешском языке: сложносоставные слова, сочетания сопряженного типа, сочетания с однословными приложениями, аппозитивные сочетания, биномины, *spojení apozičního typu*, *přístavková spojení*, *složení*, *víceslovná sdružená pojmenování apozičního typu*, *apoziční pojmenování*, *apoziční spřežky*, *kolokační termíny* и др.

Не ставя перед собой задачи дать исчерпывающий анализ данных номинаций, мы попытаемся: 1) рассмотреть сущность и структуру исследуемых наименований, их квалификацию со стороны русских и чешских лингвистов; 2) проанализировать грамматические особенности данного типа наименований; 3) выделить возможности их использования в чешском языке; 4) соотнести их характеристику с проблематикой перевода.

Информация, которая использовалась в данной статье, была получена на основе анализа и обобщения результатов работ, посвящённых вышеназванной проблематике. Особенно имеются в виду работы Д.Э Розенталя, Е.А. Земской, Т. И. Кочетковой, М.А.Дроги, из отечественных лингвистов работы С. Жажи, Д. Жвачека, Б. Рудинцовой, Й. Газды. Примеры лексических единиц извлечены из электронных версий периодических изданий, из лексикографических работ, изданных в последние десятилетия а также из Русско-чешского экономического словаря авторов Вавречка; Рудинцова; Грдличка, 1999 г. издания.

Отмечается рост аналитизма в современном русском языке и обосновываются его причины. На основании сопоставления исследуемого типа наименований с их соответствиями в чешском языке дана характеристика их структуры, семантики и грамматических особенностей. Хочется отметить, что, по нашему мнению, в чешской русистике уделялось сопоставительной характеристике русско-чешских соответствий пока недостаточное внимание. Данное обстоятельство влечёт за собой многочисленные проблемы и затруднения, с которыми сталкиваемся при переводе с одного языка на другой.

Предлагаемый материал может послужить основой для подготовки студентов-русистов в чешских ВУЗах и может быть использован в учебном процессе при преподавании и обучении по курсу перевода.

ЛИТЕРАТУРА

1. ДРОГА, М.А. (2010): Составные наименования в русском языке (ономасиологический и функциональный аспекты). Автореф. дис.канд. филол. наук. – Белгород, 23с. <<http://cheloveknauka.com/v/332425/a#?page=22>>. [online]. [cit. 10.06. 2019].

2.ЕФИМОВА, М.В. (2010): Семантико -структурные особенности терминологически ориентированных лексических единиц. Теория языка и межкультурная коммуникация. < <http://tl-ic.kursksu.ru/pdf/007-08.pdf>>. [online]. [cit. 19.06. 2019].

3.КОЧЕТКОВА, Т. И. (2006): Проблема словосложения в современной русистике. Вестник ОГПУ. No 1. ISSN 1814-6457.

4.RUDINCOVÁ, B. (2001): Typy pojmenování v současné ruštině (zejména v podnikatelské oblasti). FF OU. Ostrava. 210 s. ISBN 80-7042-586-5.

5.ŽAŽA,S. (1999): Ruština a čeština v porovnávacím pohledu. Brno: FF MU. 122 s. ISBN 80-210-2058-X.

ВИДОВІ КОРЕЛЯЦІЇ ДІЄСЛІВ

Учення про аспектологію, як галузь мовознавства, почало формуватися значно пізніше, ніж морфологія і синтаксис, але воно має вже досить сталу систему базових понять. Сучасний стан розвитку морфології тісно пов'язаний з ідеєю про необхідність аналізу внутрішньої структури власне-дієслівних категорій, зокрема категорії виду як основної загально дієслівної категорії.

За відношенням до категорії виду дієслова поділяються на одновидові, парновидові та двовидові.

У сучасній аспектології вважається, що префіксальні видові пари утворюють таких двоє співвідносних дієслів, які за повної ідентичності своїх лексичних значень розрізняються граматичним значенням виду, а саме: безпрефіксне дієслово виражає тривалість і нецілісність дії, процесу або стану, а префіксальне – їх цілісність. Лексична тотожність безпрефіксного і префіксального дієслова свідчить про повноту десемантизації префікса, тобто про втрату ним своїх словотвірних значень. У структурі граничних дієслів кожен префікс досить специфічний за ступенем його граматичної формалізації. Здебільшого він встановлюється інтуїтивно, що спричинилося до непослідовності, а нерідко – й до помилок у наданні певним префіксам статусу видового, або граматичного префікса.

У системі вербальних дієслів сучасної української мови, за нашими спостереженнями, граничний, внутрішньо обмежений характер мають дії, які виражають дієслова двох великих за обсягом лексико-семантичних груп: дієслова односпрямованого руху та дієслова конкретної фізичної дії. Саме вони потенційно можуть формувати видові кореляції. Решта дієслів, серед них лексико-семантичні групи із значенням різноспрямованого руху, звучання, звукового вияву, мовлення та мислення, означають неграничні, внутрішньо необмежені, тривалі дії, рідше – процеси й стани. Вони взагалі знаходяться поза видовою співвіднесеністю.

Дієслівні префікси *в-/у-, ви-, від-, при-, про-, роз-* зовсім рідко виконують роль граматичних перфективаторів. Менш послідовно, ніж у вербальних дієслів конкретної фізичної дії, виявляється граничність дій у вербальних дієслів із значенням інтелектуальної діяльності, тому що в семантичній структурі більшості таких дієслів поєднуються ЛСВ, дії яких мають як граничний, так і неграничний характер: *Школярка рахує (лічить) до десяти – Школярка порахувала (полічила) до десяти*. Лише деякі вербальні дієслова із значенням інтелектуальної діяльності на рівні одного-двох своїх граничних ЛСВ співвідносяться з перфективом; утвореним за допомогою префікса *на-*, пор. видові пари *креслити – накреслити* («виготовити малюнок, схему тощо»), *плутати – наплутати* («наробити помилок у чому-небудь»), напр.: *Інженер креслить діаграму – Інженер накреслив діаграму*.

Деякі префікси, поєднуючись з вербальними дієсловами із значенням інтелектуальної діяльності, у процесі своєї десемантизації так само гранично набувають статусу виразників доконаного виду (пор.: *Дівчина вчить алфавіт і Дівчина вивчила алфавіт*). Вербальні дієслова стану, що визначають положення кого-, чого-небудь у просторі, *лежати, сидіти, стояти, висіти* через внутрішню необмеженість виражених ними станів взагалі не можуть корелювати за видовою ознакою.

Основним граматичним перфективатором є префікс *по-*. Найближче до нього стоїть префікс *з-* / *зі-*, *с-*. Кілька префіксів, зокрема *за-*, *на-*, *в-/у-*, *ви-*, у структурі багатьох вербальних дієслів як виразників відповідних ЛСВ гранично наблизилися до префікса *по-* як суто граматичного засобу перфективації дієслів. Десемантизація префіксів *від-*, *при-*, *про-* та *роз-* у структурі вербальних дієслів конкретної фізичної дії та інтелектуальної діяльності людини – явище нетипове, спорадичне.

Граматична перфективація вербальних дієслів – це поєднуваність з префіксами, які в їх структурі на рівні деяких або всіх ЛСВ повністю нейтралізували свої словотвірні значення, перетворившись на виразників граматичного значення доконаного виду. Домінантне становище у процесах граматичної перфективації посідають вербальні дієслова конкретної фізичної дії, периферійне – вербальні дієслова із значенням інтелектуальної діяльності.

Андрій Ядров
(Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського)

ЧИННИКИ ВАРІАТИВНОСТІ ФОНЕМ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Мова розвивається постійно, але за жодних умов не створюється нова мовна даність, яка б чимось відрізнялась від того, що їй передувало та того, що наслідуює її. При цьому цікаво простежити, що серед мов немає ні матерів, ні синів чи доньок, проте мова, яка вже виникла, продовжує розвиватися.

При такому розумінні проблеми Фердинанд де Сосюр зауважив, що не можна знайти такої мови, яка характеризувалася б станом спокою і нерухомості, а імпульси, що призводять мову до руху, неможливо придушити або приборкати. У мові не існує постійної й стійкої рівноваги [1, с. 23-24].

При цьому ми хочемо звернути особливу увагу на те, що всі рівні мовної системи, а саме: лексичні, граматичні й звукові перетворення, охоплюють розвиток мови. Звідси можна також дійти висновку, що сам час є чинником, який впливає на прогресування мови.

Проблема розуміння та дослідження питання про конкретні причини мовних змін цікаво багатьох лінгвістів століттями, але навіть сьогодні ці питання не розкрито повністю або існують певні суперечності в лінгвістиці.

Таким чином зміни та розвиток мови залежить від потреб суспільства, яке використовує, добирає та створює певні варіанти у ході постійного варіювання.

В.М. Солнцев, як відомо вважав, що варіативність являє собою загальну властивість, закладену в самому «складі» мовної системи як спосіб «існування й функціонування всіх без винятку одиниць мови» [2, с. 31-32].

Зазначимо також, що варіативність – це характеристика будь-якої мінливості, модифікації, що є одним з внутрішніх факторів розвитку самої мови та за думкою Ярцева В.Н., це сприяє на безперервність в історичному розвитку мову, подоланню розриву між планом синхронії і планом діакронії [4, с. 2-10].

Продовжуючи, відзначимо що, варіативність – це досить складне поняття у фонетичній системі мови. Дослідники розрізняють такі аспекти: органічний, системний, стилістичний, а також діалектний [3, с. 123].

Варіативність у фонетичній системі мови фігурує та розвивається завдяки внутрішнім та зовнішнім факторам. У цьому плані важливо зазначити, що внутрішні фактори – це чинники, які існують саме в самій системі мови (структура, функціонування елементів мови, які викликані позиційно-комбінаторними умовами, а саме чинниками, які не залежать від волі та свідомості самих мовців). А також слід зазначити, що існують й зовнішні фактори варіативності. Ці фактори зазвичай пов'язані з соціальними умовами мовців, індивідуальних особливостей носіїв мови, крім того географічний принцип також є важливим фактором у варіативності. Хочеться додати до цього, що зовнішні фактори, тобто позамовні чинники прискорюють внутрішні зміни в мові.

Отже, виходячи з викладеного, ми можемо зробити висновок, що розвиток мови залежить, як від внутрішнім факторів (власне мовних), й зовнішніх (соціальних факторів). Цей розвиток відбувається в загальному на мову, а також може впливати на її певні окремі елементи.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОНДАРЕНКО Е.С. Територіальна варіативність голосних і приголосних сучасної німецької (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Бондаренко Ельвіра Сидорівна. – К., 2015. – 23-24 с.
2. СОЛНЦЕВ В.М. Вариативность как общее свойство языковой системы. *Вопросы языкознания*, №2, с. 31-32.
3. ТОРСУЕВ Г.П. Константность и вариативность в фонетической системе. *Наука*, с.123.
4. ЯРЦЕВА В.Н. Проблемы языкового варьирования: исторический аспект // Языки мира. Проблемы языковой вариативности. *Наука*, с. 2-10.

Vlad E. Genin
(University of Phoenix, Silicon Valley, California, USA)

**THE ROLE OF TRANSLATION IN INTERCULTURAL GLOBAL
BUSINESS COMMUNICATIONS IN SILICON VALLEY**

Globalization, as the shift toward integrated and interdependent world economy, brought to life international exchange and/or sharing of knowledge, ideas, labor force, products and services across borders, which are leading to the integration of economic, social, and cultural systems across geographical boundaries. The American Silicon Valley – is the largest center for innovative ideas in the world, technologies and companies – is a bright example of the trend of moving away from distinct national economic entities toward one global market.

37% engineers and businessmen of Silicon Valley, 53% of founders of computer companies and 75% of founders of STEM industries are foreign-born. They brought the necessity of numerous intercultural business communications with their countries' engineers, managers, statesmen and politicians. Both American and foreign-born participants of intercultural communications processes are in contact with one another through face-to-face meetings, instantaneous written communications, mass media, and intensively integrated social, economic and political networks. Thus, these days, it is hard to find a company, which does not perform multilingual cross-cultural communications within their meetings, negotiations, contractual documentation, management, monitoring, and all elements of the modern interdependent global cooperation. In these conditions it is hard to underestimate the role of translation in those processes. It is extremely high, taking into consideration the volume of potential business losses due to misinterpretation and misleading, as the result of translation mistakes.

What qualities are expected from a modern translation professional, as one of the major players of intercultural business communications? It is obvious that he/she must be absolutely in-depth fluent in both languages of the given translation process. This is considered as the mandatory basic package. In the meantime, to avoid the risks of major translation mistakes destroying negotiations results, cooperation and management process, leading to catastrophic business mistakes, the translation professional must also possess high level of critical knowledge in the following seven aspects:

1. Cultural.
2. Political.
3. Economic.
4. Financial.
5. Legal.
6. Social.
7. Geographic.

The aspect of cultural acumen is one of the most important in intercultural translation. Culture specific features are pertinent to all forms of communication and may be traced on the following levels:

- (1) Concepts, ideas, images, associations, which are different in various cultures, e.g., the concepts of comfort, personal space, family, hospitality.
- (2) Communication rules and rules of politeness: greetings and taking leave, apologizing, thanks, congratulations; taking turns in conversations, demonstrating attention while listening etc.
- (3) Rules and strategies of persuasion in negotiations, directness / ambiguity in making offers, accepting or declining offers, handling problems and negative news, indirect refusals etc.
- (4) Rules of business turnover: signing or stamping documents, letterhead designs, processing and obtaining approvals, coordinating decisions with authorities, notarizing and legalizing documents in a particular business environment.

Thus, the scope of cultural differences, from the perspective of business communications, appears to be much broader than usually considered. It may seem that many of the above features and respective functions go far beyond the traditional education of a translator who is a linguist and expects to succeed professionally based almost exclusively on linguistic knowledge and skills. However, the practice of intercultural business communications shows that, for instance, the translator's failure to understand that in oriental cultures direct refusal is a taboo, and a promise to consider it later may actually mean a refusal, has resulted more than once in losing time and competitive advantage, and, as a result, a failure in international business.

This and our similar numerous examples lead to the conclusion that a translator's education will never meet the demands of global business practice without extensive knowledge, obtained either in class, or constant special trainings, or during observations and internships, of cultural specifics of business communications in the globalized world. Our three-decade experience in the Silicon Valley intercultural business communications during international meetings, negotiations, summits, conferences, outsourcing projects, hiring and working with foreign employees, operations within multinational and global companies fully confirms that.

Тетяна Андрієнко
(Київський міжнародний університет)

CROSSING CULTURAL BORDERS IN TRANSLATION

With the development of intercultural contacts, both translation theorists and practitioners understand the limitations of viewing translation as a mere language / speech activity. Traditionally being the focus of translation theory, the concepts of translation transformations, equivalence etc. prove inadequate for analyzing the essence of changes that the original concept undergoes in translation. In interlingual translation these changes result from differences between the speaker's and

recipient's cultures (rather than languages) and are determined by the strategy chosen by the translator. Hence the importance of reconsidering the role of translator as a cross-cultural mediator responsible for the smooth communicative interaction between the representatives of different cultures (and speakers of different languages).

All the multitude of cultures may be described as Geert Hofstede et al. suggest, by six «cultural dimensions», including:

- collectivism / individualism as a cultural norm,
- the distance of power which is considered normal in both cultures,
- femininity vs. masculinity as a way of prioritizing life values,
- the tolerance of uncertainty in the society,
- the degree of emotiveness and type of emotional attitudes,
- the time perspective etc. [2]

It is also important to consider specific communication styles, typical of the contacting cultures: 'high-context' or 'low-context' cultures [1], where implicitness of communication and importance of rituals and traditions ('high-context') associate with ethnocentrism, while explicitness and directness in communication ('low-context' culture) associates with openness to other cultures and cosmopolitanism. These differences determine a number of pragmatic parameters which will have to be strategically changed for the smooth and effective communication and achieving the desirable extralinguistic effects.

Thus, the role of translator goes far beyond passing or 'transcoding' messages (the field increasingly stolen by machine translation and artificial intelligence), or being a mere language mediator. The translator's / interpreter's cultural competence should encompass behavioral, as well as cognitive/communicative aspects.

The examples (without limitation) of behavioral cultural competences may include:

- time planning and agenda arrangement;
- identifying the social roles of the representatives of the other culture;
- explaining the meaning of gestures/body language, facial expressions and dress code;
- explicating meaningful pauses, silences, taboos etc.

On the other hand, cognitive/communicative aspects of cross-cultural communication require the translator's competence in:

- cognitive lacunae (non-equivalent concepts);
- differences in associations, attitudes, etc., evoked by similar denotata;
- communicative differences in explicitness/implicitness of messages;
- directness/indirectness of speech acts;
- the rules and nature of turn-taking in the dialogue;
- degree of emotiveness and social regulation of manifestation of emotions;
- tolerance of slang, substandard language in different cultures etc.

Intercultural Communication has now become a vast field of growing importance that involves interdisciplinary insights of linguists, sociologists, business

strategists – both scholars and practitioners. Its role has been increasing every year in accordance with rapid growth of globalization, including global academic mobility, global business communication, as well as the development of information technologies, artificial intelligence and big data.

Although the scholars of intercultural communication refer to mediators and interpreters in communication, their role is very vaguely described e.g.: «Effective intercultural negotiations demand an insight into the range of cultural values to be expected among partners from other countries, in comparison with the negotiator's own culturally determined values. They *also demand language and communication skills* to guarantee that the messages sent to the other party or parties will be understood in the way they were meant by the sender. They finally demand organization skills for planning and arranging meetings and facilities, *involving mediators and interpreters*, and handling external communications» [Hofstede et al., p. 400, italics added]. For some reason, the role of translation and translators/interpreters is never the focus of attention of communication scholars, though most of the quoted 'cultural blunders' involve the mistakes of translation.

On the other side, translation textbooks, manuals, international and national standards make little if any mentioning of the role of translation in intercultural communication (where it is mostly performed), of the skills and competences the translators need to ensure effective intercultural communications.

Bridging this gap is to become the next target of translation theory, practice and teaching methodology. Viewing translation as cross-cultural interaction we believe that the communicative role of translator is higher than that of the speaker and the hearer, because the translator organizes and manages the Speaker – Hearer communication as a virtual act, modeling the parameters of this communicative act (channel, code, social distance etc.). The 'guiding star' which determines the transformation of certain parameters of communication (including the 'message' – text) is the translation strategy.

Translator's strategic thinking and strategic competence is of utmost importance for the success of communication with the representatives of a different culture (as is always the case in interlingual translation). Along with considering the cognitive and semantic adaptations to be made for the proper perception of the message, the translator should feel responsible for an array of cultural adaptations, proactively excluding possible misbehaviors or gaffs.

Thus, the measurements of the quality of translation in terms of commensurability of texts, completeness of the content, equivalence of meanings, fluency and style, discount the major function of translation to promote effective intercultural communication. Defining the quality of translation in terms of its ability to satisfy similar cognitive and communicative needs of the audience in another culture, we believe that the effectiveness of translation is to be measured by the success in attaining the communicative goals in intercultural communication.

REFERENCES

1. HALL, Edward T. (1976): *Beyond Culture*. New York: Garden City.

2. HOFSTEDE et al. (2005): *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: McGrawHill.

Людмила Бахмат
(Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
Наталія Тонконоз
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ADVERTISING IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

In general, the advertising text is used to convince the addressee. It is motivated, pre-planned with expressive speech activity, carefully thought out in terms of linguistic means, speech strategies and tactics, used for emotional impact on the addressee. Hermerén studied persuasion comparing its effect with the process and meanwhile distinguishing four components: understanding, perception, change in attitude and memorization. Combination, perception and expressiveness of language means are closely intervened.

Recently, more and more scholars are getting interested in advertising texts, considering their complex of communicative phenomenon, which is realized in the corresponding media space by the most effective means, which include the sociocultural context, as well as special types of texts [1, p. 23].

V. Samarina defines the advertising text as concise, but informatively rich, with a special emphasis on the attractiveness of the advertised object and focus on the addressee. It often has implicit meanings, products of cognitive, pragmatic, and stylistic advertising tools [2, p. 5].

I. Ivanova notes that in communicative linguistics, linguistic pragmatics, psycholinguistics, «the advertising text is verbal and fixed in the sign form of speech imprint of and thought activity». It is treated as a thematic, structural and communicative whole with stylistic characteristics [1, p. 37].

Analyzing the structure of the ad text, 4 parts are divided: 1) the title; 2) the slogan; 3) the main advertising text; 4) code (or echo phrase) [1, p. 77]. We consider the slogan to be the most important component in advertisements. D. Dobrovolska states that «the advertising slogan is a special kind of microtext and an element of communicative interaction between the speaker and the recipient» [4, c. 6]; which combines verbal, visual and audio components. Many Ukrainian linguists are studying the issue: S. Blavatsky, V. Zirka, N. Kovalenko, N. Myasnyankin, and others. In addition, foreign linguists (J. Licha, B. Müller, K. Tanaki, K. Shido, etc.) define the slogan as a key statement and the main idea of an advertising campaign. The slogan is the most effective form of advertising, an easy to remember short phrase that conveys the main idea of an advertising campaign. Linguists are trying to identify and apply different aspects according to the terminology of figurativeness in the English language. The most profound researches are by N. Arutyunova, L. Verba,

T. Kapuza, E. Kovalenko, L. Kozub, N. Kopeikina, V. Kravchenko, N. Lysa, A. Radu and others.

Stylistic tools deserve special attention. Emotionally colored words are designed to stimulate the recipient, calling to the subconscious, increasing the emotional potential of advertisements.

Considering the graphic level, we note the importance of capitalization.

Gluten Free, Grain Free and Low-Carb Delicious (SKINNY DONUTS).

In contrast to full capitalization, some firms use full decapitalization.

Often the font (italics or bold) is used to draw attention to the key word or phrase of the slogan: e. g.: Something special in the air (American Airlines).

In a linguistic aspect, figurativeness can be explained by the fact that the creation mechanisms are similar, and thus it is possible to establish formation patterns and use of figurative means. Tropes and stylistic figures help to achieve the result. Slogans, due to certain communicative intentions of the speaker, can in a certain way influence the recipient through a pragmatic instruction.

Analyzing emotionally colored vocabulary of advertisements, we conclude that the absolute majority is metaphors. O. Selivanova notes «metaphor is the most productive creative means of enriching the language, a manifestation of linguistic economy, the semiotic regularity that demonstrates itself in using symbols of one conceptual sphere to designate another, likened to it in some respect» [3, p. 97]. So, metaphor is a language figure that uses an object name of one class to describe an object of the other class.

A metaphor is defined as a secondary device nomination based on the similarity or affinity of different objects: e. g.: The make-up of make-up artists.

L. Svazene distinguishes several types of metaphors: verbal and figurative. Analyzing financial aspects, the first ones include: lock-in period, fire-heat, anger-love and others. Analyzing advertisements of drinks, food, automobiles, tourism, clothes and other categories, H. Katrandiyev, I. Velinov and K. Radova identified metaphors as the most commonly used – about 50%. Crucial constructions occupy the second place, ranging from 5% in telecommunication and technological advertising to 37% – in advertising of banks and insurance companies.

Connecting People (Nokia).

Hyperboles are next widely used, because «...hyperbole (Greek hyperbole – exaggeration) – a stylistic figure of explicit and intentional exaggeration to enhance expressiveness and emphasize the thought». At the heart of hyperbole, there is mainly science fiction [5], e. g.: A thousand pardons. Haven't seen you for ages.

Together with other accompanying means (musical, sound, visual), they contribute to influencing imagination, which subsequently leads to concrete actions. Oxymoron is used to create a linguistic effect and better visualization, e. g.: pretty bad.

Stylistic repetition is an indispensable feature of advertising slogans.

Alliterations are often used in brand names to attract attention, memorize and highlight, e.g.: Dunkin Donuts, Café Coffee Day.

Antithesis is represented by contrast, it figuratively and vividly demonstrates the contrast between ideas. Often the same grammatical structures are used to emphasize differences. However, antithesis can «hide» in various parts of advertising.

The milk chocolate melts in your mouth, not in your hand (M & Ms).

Arguments are fundamental in advertising. They are epithets that make texts animated and colored. Interestingly, phraseological translations, sentences and proverbs are widely used. Paremia (proverbs) is a huge treasure that constantly feeds the figurative means of literary language and gives it bright features of a national character, creating a unique color, e. g.: Live not to eat, but eat to live.

References to cultural traditions, customs, rituals, ceremonies, moral norms and values are regulative mechanisms of advertising encourage people to feel ethnic group elements.

Modern advertising is oriented not on logic only, but on awakened emotions. Emotional vocabulary requires considering a range of problems associated with the type of communication, conventionally called advertising communications, in part, the problem of defining functions of the advertising language. The main purpose of advertising communication is an advertisement offer [4].

Excitement and emotionality of slogans are shown with exclamations, units of the lexical level, taken separately or in combination with words or units of other levels, carries the accumulated experience of previous generations and cultural-historical values, and therefore its use in advertising slogans is appropriate.

Linguists refer to excerpts for persistent compounds and phrases that express emotions denoting expressions of will. Exclamations are divided into two groups: exclamations expressing positive and negative emotions. Doing the linguistic analysis of advertising texts, such extra-linguistic parameters as the specifics of the advertised product, the characteristics of the target audience, the purpose of advertising, functions and categories, distribution channels, etc. need to be perceived as the special characteristics of advertising text.

The article is rich in examples of authentic English slogans highlighting the use of figurative language means. In current curricula, special attention is paid to creating an interactive learning environment with the help of authentic English.

Advertising texts with their imaginative means have an emotional character, which is provided by various expressive means of language and stylistic techniques. Stylistic tools help to form imaginative thinking, provide variability of associative pairs, and is an instrument for manipulating consciousness. Thus, advertisements are a complex phenomenon, which requires further research.

REFERENCES

1. KOVALENKO, Ye. Advertising discourse: linguistic aspects of learning. <<http://litmisto.org.ua/?p=8479>>. [online]. [cit. 3. 3. 2019].
2. PROKHOROV, Yurii. 2006. Reality. Text. Discourse. Moscow : Nauka. 221 p.
3. SELIVANOVA, Olena. 2010. Modern linguistics: definition encyclopedia. Poltava : Dovkilya-K. 844 p.

4. SlogansMotto. <http://www.slogansmotto.com/farewell_slogans>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].
5. Think Slogans. <<https://www.thinkslogans.com/slogans>>. [online]. [cit. 13. 2. 2019].

Надія Безвесільна
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

L'ART DE LA TRADUCTION COMME FACTEUR DE DÉVELOPPEMENT DE LA LITTÉRATURE UKRAINIENNE

Les premières productions de l'idée traductionnelle ukrainienne ont pris naissance à la fin du XIX-e – début du XX-e siècles.

L'époque de la fin du XIX-e – du début de XX-e siècles est un très important fragment de l'histoire de l'idée traductionnelle ukrainienne à l'histoire de la science et la culture nationale. Ainsi il est bien considérable d'étudier les traditions nationales de développement de la traduction et de l'idée traductionnelle.

La traduction ukrainienne de cette époque-là était orientée vers les gens cultivés, qui connaissaient en général quelques langues, et en ce cas la traduction portait non seulement la fonction d'information mais aussi elle portait la création de la nation. Les objets principaux de publications imprimées constituaient la traduction biblique ou bien la traduction de la littérature pour les enfants.

A ce temps-là un grand intérêt se concentrait sur la pureté et la justesse de la langue ukrainienne, qui dans les deux empires avait une très grande influence d'autres langues (dans l'essentiel du polonais et du russe). Les traductions réalisaient la fonction de «l'épuration» de la langue ukrainienne, qui jouait un rôle important à l'association nationale.

Les langues et les cultures de différents pays évoluent de diverses façons. Par voie de conséquent la traduction montre la continuité historique et la différence entre deux langues et les cultures qui viennent dans la relation. En outre non seulement toutes les étapes de la création de la traduction, mais aussi la distribution et la conception laissent inévitablement une marque dans l'histoire, ce qui est la différence du sort de la traduction du destin du texte étranger.

La langue ukrainienne appartient aux langues limitées à l'épanouissement, ce qui augmente en réalité la valeur de la traduction [1, c. 25].

Etant donné que la langue ukrainienne et la littérature n'ont pas eu de circonstances de bon fonctionnement durant presque toute l'histoire de l'Ukraine. Ainsi, dès l'époque prevenant de la vieillesse la littérature traduite jouait un rôle très important dans notre vie culturelle comme le moyen d'éducation et comme le moyen de la démonstration de la nation et de l'enrichissement de la langue.

La plupart des écrivains ukrainiens étaient civilisateurs de leur peuple et des combattants pour son meilleur destin.

Grâce à la brillante destinée de la traduction littéraire ukrainienne, la littérature traductionnelle est incluse à maintes reprises et en force dans la culture nationale.

La traduction littéraire ukrainienne devient une sorte de compensation particulière de la littérature ukrainienne originale qui était ruinée tragiquement lors de son développement historique. La littérature traductionnelle devient un trésor des ressources lexicaux, imagées, poétiques, qui sont utilisées largement par les écrivains ukrainiens d'aujourd'hui.

Un des problèmes de l'histoire de la traduction est le problème de la structuration des événements du passé. La distribution des événements d'après les périodes est la plus répandue.

Le caractère historique de la traduction est principalement observé dans la séquence de différentes méthodes au sein d'une même culture. Il existe trois genres de la traduction: la traduction prosaïque, le pastichage, la traduction identique à l'original.

Il est généralement admis que c'était Edmond Cary qui le premier a attiré attention à la question du rôle de la traduction dans l'histoire de la littérature. C'est celui qui a dit que la traduction précède la création de la littérature indépendante. Tout récemment les théoriciens de la traduction et de la littérature ont compris la valeur de l'étude des oeuvres traduites dans le cadre de l'histoire de la littérature [3]. M. Zérov, poète, traducteur, littéraire ukrainien, considérait aussi la traduction comme une composante à part entière de la littérature nationale [2, с. 289].

Les thèmes et les sujets changeaient progressivement dans la littérature ukrainienne, où se produisait des oeuvres du niveau mondial.

Le haut niveau de l'art de la traduction c'est l'héritage du travail du plusieurs générations, c'est aussi le sommet du développement de l'activité traductionnelle dans la littérature ukrainienne.

LITTERATURE

1. СТРИХА, М. (2002): Історія й сьогодення українського поетичного перекладу (XII-XX ст.). В: Стріха, М.: *Записки перекладацької майстерні*. Том 2. Львів: Простір-М.

2. ШМІГЕР, Т.В. (2005): Перекладознавчий доробок Миколи Зерова. В: ШМІГЕР, Т.В. *Вісник Львів. Ун-ту*, Серія: іноземні мови. Вип. 12. - С. 289-296.

3. CARY, E. (1956): La traduction dans le monde moderne. Genève: Librairie de l'Université. < la-traduction-dans-le-monde-moderne.pdf > [online]. [cit.02.7.2019].

Бойчук Валентина
(Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Кожного року через бурхливий розвиток техніки та поширення науково-технічної інформації з'являються тисячі нових реалій та понять, а в нашому вокабулярії з'являються слова з новими значеннями. Наука не стоїть на місці,

тому і рівень перекладу науково-технічних текстів повинен відповідати вимогам часу.

Переклад текстів науково-технічного стилю неодноразово ставав предметом уваги науковців, які намагались дати різні визначення цього процесу. Значний внесок у розробку проблеми перекладу науково-технічної літератури внесли А.Я. Коваленко, В.Н. Комісаров, В.В. Коптілов, А.В. Федоров. Науковці В. І. Карабан, І.І. Рєвзін, І.А. Гладких, О.О. Харітонова багато уваги приділяли дослідженню стратегій перекладу, проводили дослідження на основі фактичного мовного матеріалу різних галузей науки і техніки.

Переклад технічного тексту наближений до перекладу тексту наукового, але він має і свою специфіку. Щоб досягнути якісного перекладу технічних текстів, потрібно пам'ятати про певні вимоги та критерії. Технічний текст, як і науковий, має бути однозначно зрозумілим, мати чіткий і короткий характер викладу, точний переклад технічної термінології, ясну логічну послідовність інформації, однозначність і конкретність. Правильне розуміння й відповідне відтворення в перекладі термінів, наявних у тексті оригіналу, є першим правилом перекладу науково-технічної літератури.

Науково-технічний переклад є одним з найскладніших видів перекладу, так як для адекватного інтерпретування матеріалу на іншу мову потрібні не тільки лінгвістичні, а й технічні знання. Технічний переклад – це переклад текстів технічної тематики, зокрема, документів різної спеціалізації, довідникової літератури, словників, сертифікатів відповідності продукції, інструкцій по експлуатації, інженерних планів, науково-технічних статей, ділових контрактів і інших комерційних технічних пропозицій. Існує кілька видів перекладу науково-технічних текстів:

1. Повний (письмовий) переклад.
2. Реферативний.
3. Анотаційний.

Реферативний переклад – це повний письмовий переклад заздалегідь відібраних частин тексту, що утворюють разом реферат оригіналу. Як правило, реферативний переклад значно коротший оригінального тексту і містить основні ключові моменти. Анотаційний переклад – це вид технічного перекладу, який полягає в складанні анотацій оригіналу на іншій мові [2, с. 258]. Анотація виконує інформаційну, ознайомчу функцію, дає стислу характеристику змісту та перелік основних питань тексту. Повний письмовий переклад являється основною формою технічного перекладу. Як правило, цей вид використовується при перекладі інструкцій, схем, декларацій.

Переклад науково-технічної літератури займає окрему площину у галузі перекладу, кардинально відрізняється від інших перекладів текстів певними лексичними, морфологічними, граматичними та стилістичними особливостями.

Типовою ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями. Терміни виражають поняття властиві лише конкретній галузі науки і техніки. Однак багато термінів мають такі недоліки як багатозначність, синонімію (для одного

поняття існують два і більше термінів), обтяженість термінології іншомовними термінами. Серед лексичних труднощів перекладу технічних текстів слід також виділити наявність слів близьких за звучанням, але різних за значенням, вживання нових термінів (термінів-неологізмів), певної групи інтернаціональних слів, спеціальної технічної фразеології, наявність у тексті скорочень та аббревіатури.

Якщо лексичні відмінності в тексті є очевидними, то у граматичному плані вони менш виразні, однак дуже різноманітні. До граматичних особливостей науково-технічних текстів можна віднести велику кількість різного роду поширених складних речень, які включають велику кількість другорядних членів, вживання багатокomпонентних атрибутивних словосполучень, пасивних конструкцій, зворотів; наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів). Науково-технічні тексти, написані різними мовами, мають значні граматичні відмінності, які зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами і традиціями письмового наукового мовлення. Розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і спричиняють значні граматичні труднощі перекладу.

Для того щоб зробити правильний вибір значення слова, слід виходити зі змісту тексту, що перекладається, розуміючи граматичну структуру речення. Важливо навчитися розпізнавати та правильно перекладати конструкції, які не мають структурної аналогії у рідній мові (конструкції пасивного стану, інфінітивні конструкції, умовні речення, еквіваленти модальних дієслів та інші). Перекладачі повинні не тільки розпізнавати ці конструкції у тексті, а й замінювати їх іншими синонімічними, більш доступними для перекладу конструкціями. Головну увагу при перекладі слід спрямовувати на недопущення однієї істотної помилки: перекладати надто дослівно, тим самим порушуючи структуру, стиль тієї мови, на яку перекладають.

Для якісного перекладу технічних текстів слід також формувати навички для подолання різноманітних стилістичних труднощів перекладу із урахуванням норм української мови та жанрових норм культури мови оригіналу.

Під час перекладу варто спрямовувати увагу на точність перекладу, враховуючи кінцеву мету – як найточніше відтворення оригіналу засобами української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. КАРАБАН, В. І. (2002): *Переклад англійської наукової і технічної літератури*. Вінниця: Нова книга.
2. КОВАЛЕНКО, А. Я. (2001): *Науково-технічний переклад*. Тернопіль: Видавництво Карп'юка.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВЕЛІСТКИ О. ГЕНРІ

Мова стилю О. Генрі є досить простою без складних слів, проте з певними символами, які є яскравим наповненням мови його творів. Комплексне використання мовних засобів забезпечує створення додаткової смислової, емоційної, естетичної інформації.

Пародійне або каламбурне цитування – один з постійних стилістичних прийомів письменника. Він цитує Спенсера, Теннісона, Шекспіра та ін., вносячи в їх слова новий зміст, винаходячи каламбури, своєрідно спотворюючи текст.

Лексичний склад оповідань О. Генрі включає в себе загальнолітературні, розмовні, просторічні висловлювання, діалектизми, сленг, повідомляють читачеві про соціальне становище героїв.

Ці вирази наділені хитромудрою дотепністю, але при цьому надають розповіді достовірності події (*to be about to die* – померати, *a crack on a head* – давати ляпаса, *to blow in one's money* – продувати гроші, *to snap one's fingers* – показати дулю).

Використання книжних слів в контрасті з розмовною лексикою не порушує цілісний зміст оповідань, а створює комічний ефект і виконує відповідну стилістичну функцію – функцію впливу (*And I think your partner, Mr. Tucker, goes on Bill, is also a man of sufficient ingratiating and connected system of mental delinquency to assist you in securing the appointment* [4, с. 110]. – Мені здається, що і твій компаньйон, містер Таккер, теж людина мізкувата і може посприяти тобі).

Для стилю О. Генрі характерне поєднання нейтральних слів з піднесеними або розмовно-грубими, що завжди створює бажаний ефект: *On the sidewalk Soapy began to yell drunken gibberish at the top of his harsh voice. He danced, howled, raved, and otherwise disturbed the welkin* [4, с. 111].

Так описує О. Генрі нову спробу бродяги Сопі привернути до себе увагу поліцейського.

Увиразнюють мову художнього твору синоніми, які О. Генрі вводить для уникнення монотонності, повторів, таким чином письменник досягає додаткової виразності. Різноманітність відтінків, притаманних синонімам, визначає особливу увагу до вибору необхідного слова синонімічного характеру, особливо під час письмового спілкування. Необхідно вибирати найбільш образні, ємні й доречні в певному контексті слова, які точно й виразно передають висловлювану думку, шукати й знаходити «єдино можливі слова» для вираження цього змісту.

З синонімічного ряду *sky* – *welkin* – *heaven* письменник вибирає поетичний архаїзм *welkin*, який в поєднанні зі словами розмовної лексики *to*

yell, to hawl і словосполученням *drunken gibberish* надає висловам іронічну інтонацію.

У сучасній практиці аналіз творів окреслений проблемами осмислення сюжету, вчинків та почуттів героїв. Спостереження за композицією, жанровими ознаками, мовними засобами, авторським ставленням до змальованих подій відкладаються в пам'яті у вигляді конкретних уявлень. М. Рибнікова детально вказала на складники аналізу твору: «Хід подій, герой, його характеристика, зіставлення героїв у творі, ідея і тема – ось ті сторони твору, які можуть бути розглянуті системою запитань».

Таким чином, можна сказати, що висока частотність синонімічних мовностилістичних засобів у мові новел О.Генрі, які надають можливість розкрити всю глибину й діалектичну єдність контрастивних думок, є проявом могутньої майстерності автора.

Антоніми (від анти...+ грецьк. *опута* – імя) – слова з протилежним значенням, які належать до одного лексико-граматичного класу; здатні у художньому творі передати контрастність певних понять, картин:

Тяжко захворіла юна художниця Джонсі, у якої теж була мрія: вона сподівалась намалювати коли-небудь неаполітанську затоку. Але на її шляху до здійснення мрії стала страшна хвороба – пневмонія [2, с. 51–52].

М. Шанський зазначає, антоніми – це «різні звучанням слова, що виражають протилежні, але співвідносні поняття» [1, с. 63]. Дослідник перший чітко сформулював положення про доконечну наявність у протиставних слів логіко-семантичної співвіднесеності понять.

Пароніми (від *пар*...+ грецьк. *опута* – імя, назва) – близькі за звучанням, але різні за значенням слова – слугують у літературі для словесної гри, каламбурів або для створення музичності, милозвучності фрази: «*It was on a bare mountain frequented only by infrequent frequenters*» («Дайте поть ваш пульс» – *Let Me Feel Your Pulse*) [4, с. 164].

У новелах О. Генрі зустрічається значна кількість фразеологізмів. Як мовна одиниця фразеологічні одиниці складається з певних компонентів і має визначену структуру та стає значення. Внаслідок структурної трансформації фразеологічні одиниці змінюється і стала семантика призводить до виникнення певного стилістичного ефекту. Фразеологічні одиниці розглядається як засіб актуалізації, в основі якого лежить порушення передбачуваності розгортання їх структури, зокрема:

Curiosity can do more things than kill a cat; and if emotions, well recognized as feminine, are inimical to feline life, than jealousy would soon leave the whole world catless [4, с. 174].

Тут відоме прислів'я *curiosity killed the cat* (цікавість до добра не доведе [1, с. 251]; дослівно: «*цікавість вбила коша*») розширено внаслідок додавання нових лексичних одиниць *can do more things than* (може зробити більше, ніж), що посилюють стерту метафоричність і емоційність.

Подано ще один приклад: *and when he came upon another policeman lounging grandly in front of a transplendent theatre he caught at the immediate straw*

of "disorderly conduct". On the sidewalk Soapy began to yell drunken gibberish at the top of his harsh voice [4, с 67].

У цьому фрагменті скомпресований варіант прислів'я *drowning man will catch at the straw* (і за соломинку вхопитися, хто топиться [1, с. 293]) доповнений елементами, які конкретизують значення одного з його компонентів *straw*. Фразеологізм *to catch at a straw* (вхопитися за соломину) несе в собі елемент позитивного значення, а вираз *disorderly conduct* має різко негативну конотацію (правопорушення, що карається законом).

Іноді у фразеологізмах зустрічається зміна компонентного складу та інверсія їх компонентів:

...sometimes I'm tempted to pay this Philistine his ten dollars and get rid of him. "Don't think of it, Vandy", he replied." We are short, and Art is long [3, с. 111]. Модифікація прислів'я *life is short, and Art is long* (вік живи, вік учись [1, с. 37]; дослівно: (життя коротке, мистецтво вічне) здійснюється тут шляхом заміщення компонента *life* при повному збереженні структури ФО. Вираз *we are short* у одному із своїх значень (ми недовговічні) є синонімічним з *life is short* (життя коротке).

Таким чином, в іронічному макроконтексті відбулося повне перетворення значення частини ФО. Під дією контексту повністю або частково може переосмислюватися як ФО в цілому, так і окремий її компонент.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАРАНЦЕВ, К.Т. (2015): *Англо-український фразеологічний словник*. Київ: Т-во «Знання», КОО.
2. ГЕНРІ, О. (2003): *Останній листок*. Київ: Молодь.
3. HENRY, O. *Short Stories*. <http://www.literaturecollection.com/a/o_henry>. [online]. [cit. 15. 6. 2019].
4. HENRY, O. *Selected Stories*. <[https://www.forgottenbooks.com/it/.../Selected StoriesFromOHenry_10126103.pdf](https://www.forgottenbooks.com/it/.../Selected%20StoriesFromOHenry_10126103.pdf)>. [online]. [cit. 17. 6. 2019].

Василь Бялик

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ

Словесний комплекс, який представляє собою певну менш більш усталену лексичну сполуку, так звану фразеологічну одиницю, часто використовується у мові як засіб експресивізації тексту.

Такі фразеологічні одиниці можуть виконувати функції різних частин мови або виступати в ролі самостійних речень, набуваючи в тому числі форми паремій (прислів'їв чи приказок). Услід за О.О. Селівановою вважаємо, що паремії та фразеологізми об'єднують ознаки відтворюваності, усталеності, культурної маркованості, а також високий рівень кумулятивності та трансляторності [2,с.645]. Тому надалі їх розмежовувати не будемо.

У досліджуваному творі [1] та його перекладі [3] фразеологічні одиниці виступають у ролі засобів експресивізації оповіді, характеристики персонажів, увиразнення їх мови, вираження ставлення до явищ та подій. У них значення цілого домінує над значенням складників або, іншими словами, значення складників словосполучення не зовсім точно, а деколи і взагалі не збігається із актуальним значенням цілого фразеологічного комплексу. Із метою виявлення експресивності таких мовних одиниць немає потреби у їх детальній класифікації, яку можна знайти у будь-якому підручнику з фразеології. Традиційно, як відомо, фразеологічні одиниці поділяються окрім інших критеріїв (частиномовних, структурних) ще й за семантичним чи структурно-семантичним критерієм на фразеологічні сполуки, фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення [див.,напр. 2, с. 644]. Більшість фразеологізмів використовується у живому мовленні і характеризуються значним ступенем експресивності чи емоційності.

В першу чергу це стосується так званих фразеологічних зрощень та ідіом. Ідіоматика мови є потужним засобом експресії та виявом характеристики національно-культурного коду мови:

— ***Бреши здоров!** Як то можна по грошині взнати щось про тих людей, що їх вже нема?*[1].

Вираз **Бреши здоров!** є маркером розмовної живої мови та показником мовно-культурного коду. Словосполучення є характерним для української мови та української культури, а тому у перекладі перекладачка вдається до еквіваленту, наявного у приймаючій англословній культурі, який би якомога адекватніше передав його зміст:

«You're pulling my leg! How can anyone use money to find out things about people who are no longer here?» [3,с. 238].

Якщо в українському словосполученні компонент «*бреши*» вказує на актуальне його значення, то в англійському перекладі маємо справу із немотивованим словосполученням. Його компоненти «*pulling*», «*leg*» жодним чином не орієнтовані на експліцитне вираження акту неправдивого твердження і представляють особливу трудність при перекладі, оскільки вимагає ознайомлення перекладачем з елементами приймаючої культури. Вірно прийняте рішення перекладачкою дає змогу англословному читачеві адекватно сприйняти зміст висловленої думки.

Вигуки, клятви, запевнення, виражені ідіоматичними виразами, становлять канву розмовної живої мови. Експресивність таких засобів досягає емоційного максимуму і автор не має права не скористатися цим:

— *А не брешеш?*

— ***Їй-пра!** Високі палиці ставлять... такі стовпи великенні... а на них — шатро*

напинають. Сьогодні ввечері — перша вистава...[1].

Ідіоматичний вираз **Їй-пра!** є одним з варіантів вираження запевнення (порівняйте: **Їй-Богу!**) і є невід'ємною частиною української етнокультури. В перекладі, як зазначалося раніше, використовується відповідник із приймаючої культури:

«*You're not lying, are you?*»

«**Cross my heart!** *They're pounding in tall stakes – great big poles like this – and they're stretching a tent over them. The first show is this evening*» [3, с. 239].

Вагомий пласт емотивної лексики складають фразеологізми, які містять елементи паремій, тобто приказок чи прислів'їв. Вони, по суті, є емоційно-образними ресурсами мови і тому важливі в оповіді. Наведемо як приклад такий уривок із твору в українській мові:

Грошей попросити?

— *Еге ж...*

— *Не дасть. Він торішнього снігу не дасть* [1].

В англійському перекладі така образність зберігається:

«*Ask him for money?*»

«*Yeah...*»

«*He won't give me any. He won't part with anything – not even last year's snow*» [3, с. 240].

Однак англійський варіант цього висловлення все ж різниться ступенем експресивності, в якій спостерігаємо елемент нарощування ознаки (не просто «не дасть торішнього снігу», «а не розстанеться з торішнім снігом» – «*won't part with anything*» і далі підкреслюється «*not even last year's snow*»).

Деколи усталеність та цілісність фразеологічної одиниці в тексті оригіналу не збігається із національно-культурною матрицею тексту перекладу:

У матері не вициганиш. Так і не побачимо фокусів. А так хотілося...[1].

В українській культурі поширеним є явище, що цигани обманом можуть щось отримати від когось. Тому слово «вициганити» має як емоційну, так і метафорично осмислену, культурномарковану образність, що надає експресії як самому слову, так і висловленню, в якому воно вживається. В англійському перекладі за відсутності такої образності в приймаючій культурі перекладацьке рішення є таким:

«*There's no way mother can be tricked into parting with the money. That means we won't see the magic. And my heart was really set on seeing it*» [3, с. 241].

Як бачимо, у цьому випадку перекладачка вдається до декомпресії, що є цілком виправданим у випадку компенсації культурних лакун. Подібні випадки спостерігаємо із іншими фразеологічними одиницями у тексті перекладу та тексті оригіналу. Порівняйте:

— *А щоб ти здох йому! Погибелі на тебе нема, дармоїда! В печінках мені сидиш, паскудна тварюко! Де тебе не посій, там і вродиш...*[1].

Український текст глибоко національний за формою з широким використанням паремійного фонду мови («сидіти в печінках» у значенні «надоїдати дуже», «де тебе не посій, там і вродиш» у значенні «ти повсюди, де тебе і не чекають»). Експресивність таких емогем не викликає сумніву. Що ж відбувається в англійському перекладі?

«*May you drop dead! You just won't croak, you parasite! I can't stand you, you loathsome creature! You're always underfoot*» [3, с. 243].

Перекладачка використовує розмовну лексику «*croak*», «*drop dead*» у виразах, яка спрямована на збереження експресивності виразів, але паремійна ідіоматична складова втрачається. Очевидно, що «*I can't stand you*» не може зрівнятися з експресивністю виразу «*в печінках сидиш*» чи «*You're always underfoot*» – з «*де тебе не посій, там і вродиш*».

Фразеологічні засоби на позначення експресивності у досліджуваному творі характеризуються сполученнями, зрощеннями, єдностями, національно-маркованими фразеологічними одиницями паремійного типу, образністю, які є потужним джерелом експресивності як висловлення, так і тексту загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. БЕРДНИК, О. *Ілюзіоніст*. <<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=6560>> [online]. [cit.23.4.2019].
2. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2006) *Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія*. Полтава : Довкілля-К.
3. BERDNYK Oles' (2012) *The Illusionist* . Toronto: Language Lanterns Publication Inc., p.237-342.

Ганна Вавілова, Ірина Василенко
(Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана)

МІЖМОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ

Сучасний світ змінюється неймовірно швидко. Зміни охоплюють всі сфери життя людини: науку, освіту, культуру, економіку, міжособистісне спілкування. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу сприяє більш активному спілкуванню різних народів, що неминуче призводить до певного взаємного впливу мов цих народів. Історія міжмовної інтерференції має глибоке історичне коріння. В лінгвістичну літературу термін «інтерференція» прийшов внаслідок дослідження цього явища вченими Празького лінгвістичного гуртка, але сама ідея взаємного впливу мов належала російсько-польському лінгвісту І.О. Бодуену де Куртене. Він підкреслював, що в результаті взаємного впливу відбувається не тільки запозичення окремих мовних одиниць, але й зближення мов в цілому. Проте, тільки після публікації в 1953 році монографії У. Вайнрайха «Мовні контакти» цей термін набув дійсно широкого визнання. Особливого поширення інтерференція набула в багатонаціональних державах, оскільки необхідною умовою для її проявлення є двомовність (білінгвізм) або багатомовність (мультилінгвізм). Саме в умовах білінгвізму можна спостерігати яскраві прояви лінгвістичної інтерференції, коли відбувається лексичне запозичення мов, що контактують між собою.

В ідеалі носії декількох мовних систем повинні перебувати в рамках тієї чи іншої системи, однак практика свідчить про те, що одна мовна система неминуче проникає в межі іншої. Отже, процес інтерференції призводить до

відхилення від норм тієї чи іншої мови. Так, за твердженням І. О. Бодуена де Куртене вплив змішування мов проявляється в двох напрямках: з одного боку, воно вносить в дану мову з чужої мови властиві їй елементи, з іншого боку, воно є причиною ослаблення ступеня й сили відмінностей, властивих окремим частинам даної мови. [3] Лінгвістичний підхід до вирішення проблеми міжмовної інтерференції в умовах білінгвізму полягає в тому, щоб вчасно виявляти найбільш вірогідні прояви інтерференції безпосередньо контактуючих мов та допомагати двомовним носіям уникати відхилень від норм кожної з мов.

Безумовно, надавати явищу інтерференції тільки негативних рис було б неправильно, оскільки лексичний склад контактуючих мов може суттєво збагачуватись внаслідок взаємного впливу. Так, через механізм запозичення, коли лексична одиниця однієї мови переходить в іншу, не втрачаючи свого значення, українська мова отримала багато нових слів англійського походження (імідж, смокінг, маркетинг, тендер, мітинг, форвард, футбол тощо), які прийшли із різних сфер життя. Проте, хибне використання іншомовних слів внаслідок, припустимо, фонетичної або термінологічної інтерференції, коли їхнє звучання схоже з певними словами рідної мови (Dutch - голландський, а не датський; decoration - прикраса, оздоблення, а не декорація; intelligent - розумний, кмітливий, а не інтелігентний; accurate - точний, а не акуратний, охайний; fabric - тканина, а не фабрика; servant - слуга, а не сервант), часто є причиною помилок у письмовому перекладі та усному спілкуванні. Поступово процес інтерференції поширюється й на лексику (окрім запозичень) та семантику іншої мови (на рівні значення слова: brown bread, brown hair). Якщо в певній мовній ситуації ми спостерігаємо хибний вибір лексичної одиниці з-поміж ряду стилістичних синонімів, мова йде про стилістичну інтерференцію. Так, нейтральне слово speak може недоречно замінюватись на розмовне talk. Досить важко уникати лінгвокраїнознавчої інтерференції, коли носії різних мов спираються на певні штампи, закріплені на рівні свідомості: the ground floor - перший поверх, the first floor - другий поверх (у британському варіанті англійської мови). Окрім вищезазначених проявів інтерференції, які спричинені системою тої чи іншої мови, існує соціокультурна інтерференція, коли відбувається обмін світоглядними явищами між учасниками комунікаційного процесу. Типовий приклад: намагання дати детальну відповідь на англійську фразу - привітання How are you? замість стандартної фрази I'm fine, thanks.

Отже, серед найбільш значущих причин інтерференції можна виокремити структурні розбіжності між рідною та іноземною мовами, неправильне сприйняття граматичних конструкцій іншої мови, надання помилкових значень іноземній лексиці. Зазначимо, що ці розбіжності здебільшого стосуються зовнішньої за походженням інтерференції, коли контактують різні мови. Лінгвісти зазначають, що зовнішня інтерференція виступає як найбільш потужний фактор негативного впливу рідної мови на іноземну, що призводить до найбільш стійких помилок. Подібний механізм діє й при вивченні двох іноземних мов, оскільки раніше вивчена мова також негативно впливає на пізніше вивчену (другу іноземну мову). Загалом, негативний вплив зовнішньої

інтерференції більш відчутний на початковому етапі вивчення іноземної мови, тоді як внутрішня інтерференція впливає також на можливість мовних помилок на просунутому етапі вивчення іноземної мови. Також причиною багатьох помилок при перекладі письмовому або усному може бути пряма (відбувається перенесення норм рідної мови в іноземну) або непряма (помилкове використання певних іншомовних явищ, відсутніх в рідній мові) інтерференція. Це далеко неповний перелік видів міжмовної інтерференції, яка часто стає перешкодою на шляху правильного відтворення та сприйняття іноземної мови, особливо на початковому етапі її вивчення. Очевидно, що зневага до наслідків міжмовної інтерференції спричиняє численні фонетичні, семантичні, лексичні, стилістичні порушення при усному спілкуванні, а також має негативні орфографічні, граматичні, морфологічні, синтаксичні наслідки при виконанні різних видів письмового перекладу. Проте, існують певні шляхи мінімізації негативного впливу інтерференції, а саме: порівняльний аналіз та пояснення найбільш складних лексичних одиниць, виявлення міжмовних еквівалентів; підбір вправ за принципом зіставлення або контрасту; використання наочного матеріалу та застосування усного випередження; вправи на переклад; застосування механізму самоконтролю для аналізу власних помилок тощо.

Так, в умовах сьогодення, коли надзвичайно поширилась практика приєднання до світової культури через вивчення іноземних мов, актуальність дослідження наслідків міжмовної інтерференції та подолання її негативного впливу стають беззаперечними.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВАЙНРАЙХ, У. (2000): Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования. Благовещенск.
2. ВЕРЕЩАГИН, Е.М. (2014): Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма). М.: Изд-во Моск. ун-та.
3. БОДУЭН ДЕ КУРТЕНЭ, И.А. (1875): Опыт фонетики резьянских говоров. Варшава : Э. Венде и К° ; Петербург : Д.Е. Кожанчиков.
4. РОЗЕНЦВЕЙГ, В.Ю. (1972): Языковые контакты. Л.: Наука.

Олександр Ємець
(Хмельницький національний університет)

ПОЕТИЧНА ПРОЗА: ВИКЛИКИ І ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ

Художній переклад традиційно поділяється на переклад прози, переклад поетичних текстів і переклад драматичних творів. Проміжним типом між перекладом прози і перекладом поетичних творів можна вважати переклад поетичної прози. Основні лінгвістичні ознаки поетичності прози були сформульовані німецьким вченим Вольфом Шмідом на матеріалі оповідань О. Пушкіна [3, с.7-8]. Прийоми створення поетичності у прозових текстах американських і британських письменників досліджено у нашій монографії [4]. Слід відзначити, що поетичність прози спостерігається як у класичних творах –

казках і віршах у прозі О. Вайлда, оповіданнях К. Шопен і Д. Томаса, так і у сучасних коротких і дуже коротких оповіданнях flash fiction і micro fiction сучасних американських письменників. Проте у вітчизняних перекладознавців немає детальних і системних досліджень перекладу поетичної прози. Як справедливо зазначає Т. Некряч, «кожний прозовий твір кидає перекладачеві свої унікальні виклики: тут і жанр, і ідіостиль автора, і соціокультурні фактори, і підтексти чужої мови» [1, с. 24]. Особливою мірою ці виклики стосуються поетичної прози з її образністю, ритмом, багатозначністю та емоційністю.

Мета нашої роботи полягає у визначенні принципів і прийомів перекладу мовних одиниць поетичної прози.

Поняття поетичності тексту є досить розпливчастим. В. Шмід визначив поетичність як таку рису прозового тексту, що передбачає: 1) внесення в текст елементів міфологічного тексту та розгортання метафор; 2) парадигматизацію тексту, тобто внесення елементів подібності і протиставлення; 3) використання міжтекстових алюзій [3, с. 7]. Наше дослідження оповідань Кейт Шопен і Ділана Томаса дозволило сформулювати більш конкретні ознаки поетичності: 1) стилістична конвергенція як прояв надмірності стилістичних прийомів; 2) паралелізм; 3) звукові повтори; 4) парадокс [4, с. 8-11].

Стилістична конвергенція, тобто сполучення, концентрація різних стилістичних засобів (лексичних, звукових, синтаксичних) може вважатись найбільш експліцитним проявом поетичності прози. Адекватність і точність перекладу залежать від того, який тип стилістичних засобів є домінуючим у конвергенції. Казки О. Вайлда є блискучим зразком поетичної прози.

У більшості казок стилістичні конвергенції (далі СК) функціонують у сильній позиції, на початку творів – «The Star-Child», «The Nightingale and the Rose», «The Fisherman and His Soul». У центральній частині СК у творі «The Nightingale and the Rose» функціонують три оригінальні порівняння із біоморфною основою (подібність рис людини і природи) та метафора, а також алітерації та інверсії: «*Here at last is a true lover*», *said the Nightingale. «Night after night have I sung of him, though I know him not; night after night have I told his story to the stars, and now I see him. His hair is dark as the hyacinth-blossom, and his lips are red as the rose of his desire; but passion has made his face like pale ivory, and sorrow has set her seal upon his brow»*. Перекладачка Д. Радієнко дуже вдало відтворила образну основу СК, певною мірою передала звукові повтори, хоча і з меншою частотністю: «*Кучері в нього темні, мов гіацинт, а вуста червоні, наче пелюстки троянди, про яку він мріє, але пристрасть зробила його обличчя блідим, мов слонова кістка, і журба поклала свій знак на його чоло*» [2, с. 78-79]. Проте талановита перекладачка не звернула увагу на численні прояви інверсії – як у наведеному СК, так і в інших творах. Для англійської мови інверсія є досить експліцитним проявом емоції, а у казках Вайлда це приклад книжкової, витонченої мови. В українському перекладі інверсія буде створювати саме поетичний ефект: «*Щоночі співав я про нього, але в лице не бачив, щоночі розповідав я про нього зіркам*» (переклад наш).

Аналогічну функцію виконує інверсія у віршах у прозі О. Вайлда, зокрема у короткому творі «The Disciple»: «*Us did he ever pass by, but you he*

sought for, and would lie on your banks and look down at you, and in the mirror of your waters, he would mirror his own beauty». Такий тип інверсії (додаток перед підметом) є досить характерним для англійських поетичних текстів 18-19 століть. Інверсія у наведеному фрагменті взаємодіє з іншими синтаксичними стилістичними засобами, а саме з переліком, паралелізмом, хіазмом, а також з метафорами. Під час наших занять з перекладу художніх текстів студенти-магістри часто не помічали інверсію і не відтворювали її у цільовому тексті. Причиною може бути те, що інверсія як елемент СК здається менш важливою у порівнянні з лексичними і семасіологічними засобами, яким і досвідчені перекладачі (Д. Радієнко), і початківці приділяють менше уваги. У перекладі наведеного фрагменту інверсію можна відтворити не лише у двох реченнях, але й в усіх чотирьох: *«Біля нас проходив він, але саме тебе шукав він, і на твоїх берегах лежав він і на тебе дивився, і у дзеркалі твоїх вод бачив він відображення своєї краси»*. (Переклад наш).

У нашій роботі ми виділяємо також методологічний аспект перекладу. Оскільки поетичність прози – це комплексне явище, слід визначити принципи роботи над перекладом. Потрібно врахувати всі стилістичні засоби поетичності. При цьому послідовність перекладу поетичної прози може бути аналогічною до перекладу віршованих творів. Попереднім етапом повинно бути вертикальне читання тексту, тобто визначення лексико-стилістичних труднощів, алюзій, граматичних та фонетичних особливостей. Перший етап може включати дослівний переклад всіх речень (особливо якщо мова йде про короткі оповідання). Другий етап – це фонетичний переклад, тобто редагування цільового тексту з відтворенням фонетичних повторів, що вимагає і певних лексичних заміन. Третій етап – відтворення образних засобів, які є важливими компонентами СК і поетичної прози у цілому. Останній етап включає редагування перекладу з метою передачі у цільовому тексті естетичного і прагматичного ефекту оригінала, а в поетичній прозі – ще й емоційної складової.

Ми використали цей алгоритм у перекладі ряду оповідань сучасних американських письменників жанру flash fiction. Оповідання Л. Уїлсон «Bullhead» є зразком емоційної поетичної прози. Останній абзац містить невелику за обсягом СК: *Every story is true and a lie. The true part of it is: love and the memory of love can't be drowned. The lie part is that it is a good thing*. Наведена СК включає метафори, оксиморон, антитезу та синтаксичні паралельні конструкції. Для перекладача викликом є передача оксиморона *Every story is true and a lie*, оскільки його компоненти *true*, *lie* належать до різних частин мови. Тому ми виконали граматичну заміну і переклали обидва слова прикметниками для симетрії: *Кожна історія є правдивою і неправдивою водночас*. Лексеми «брехня» або «брехливий» як антоніми слова «true» є недоречними у контексті твору, оскільки мова йде про пам'ять немолодої жінки про її юнацьке кохання. Паралелізм і антитезу у двох останніх реченнях ми відтворили з вилученням слова «part»: *Правдивість цієї історії в тому, що кохання, як і пам'ять про кохання, не можна затопити. А неправда в тому, що*

це добре [2, с. 112]. У перекладі відтворена алітерація, проте із заміною звука [l] на [n] – «правдивість», «правдивою», «пам'ять».

Перспективи подальших досліджень полягають у характеристиці принципів перекладу засобів поетичності у рекламних та публіцистичних текстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. НЕКРЯЧ Т. Є. / ЧАЛА Ю. П. (2008): *Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів*. Вінниця: НОВА КНИГА.
2. УІЛСОН Л. (2016): *Пам'ять* (п-д з англ.. О. Ємеця). Всесвіт, № 3-4, с. 112.
3. ШМИД В. (1998): *Проза как поэзия*. СПб: Инакресс.
4. YEMETS A. (2012): *Investigating Poeticalness of Prose*. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing.

Сергій Засєкін

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

ПСИХОЛІНГВАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ

Традиційно дискурсивні маркери класифікувались у граматиці як елементи, що заповнюють проміжок у мовленнєвому ланцюгу (gap fillers) і не містять у собі релевантного значення. Граматичний підхід зосереджений здебільшого на описі їхньої статичної ролі, на таксономічному аспекті, а не на функціональному аналізі цих елементів.

С. Левінсон у праці «Pragmatics» розглядає дискурсивні маркери як лінгвістичний клас елементів, «які вказують на відношення між висловленням та попереднім дискурсом... і мають принаймні компонент значення, що суперечить умовам істинності пропозиції» [3, с. 87-88]. Проте автор не надає назви зазначеному класу мовних елементів, хоча й коментує, що ці одиниці заслуговують на ґрунтовне вивчення.

1987 року Д. Шиффрін у фундаментальній праці «Discourse Markers» уперше застосовує до вивчення цих мовних одиниць функціональний підхід і констатує, що дискурсивні маркери не лише диференціюють підрядні й сурядні частини тексту, а й сприяють співрозмовникам у висловленні міжособистісних стосунків стосовно один одного, опосередковуючи введення комунікантами нових мовленнєвих кроків у бесіду. Дослідниця пропонує включити до парадигми паралінгвістичні ознаки та невербальні маркери як потенційні маркери дискурсу [5].

Відтоді результатом численних дискусій лінгвістів щодо підстав включення вигуків, часток до складу дискурсивних маркерів постала вимога чіткого розмежування перших та останніх. Вивилося безпідставним уключати до складу дискурсивних маркерів невербальні жести, частки, а також вигуки типу *oh*, *ah* тощо, зважаючи на відсутність в останніх потенціалу позначення

відношень між сегментами дискурсу. Вигуки не сигналізують про відношення між репліками співрозмовників, а є маркерами гезитаційних пауз, або маркерами емоцій.

Отже, критерієм визначення поняття «дискурсивний маркер» постала його синтаксична неінтегрованість у речення (диз'юнкція) [2] та «кон'юнкція» (conjunct), – індикація зв'язку між висловленнями в дискурсі. Отже, дискурсивні маркери утворюють окрему групу мовних одиниць, яким характерні такі ознаки: а) відсутність впливу на пропозиційний зміст висловлень, що їх інкорпорує; б) передавання процедурного значення, оскільки вони є маркерами когерентного відношення між незалежними дискурсивними сегментами (реченнями). Оскільки дискурсивним маркерам характерна відсутність концептуального (семантичного) значення, йдеться про «процесуальність» [4] значення цих одиниць, які слабо контролює свідомість мовця під час породження мовлення. Виходячи з цього, дискурсивні маркери є оперативними лінгвальними одиницями, стратегічними засобами маніпулювання концептуальною репрезентацією висловлень із метою досягнення структурної зв'язності (когезії) і, що більш релевантно, смислової спаяності (когерентності) дискурсивних сегментів.

Продуктивними джерелами функціональної переорієнтації й переходу повнозначних лінгвальних одиниць до розряду дискурсивних маркерів є категорії сполучників, прислівників, дієслів, словосполучень, дієприкметникових зворотів та суб'єктно-предикатних конструкцій.

Провідним критерієм диференціації дискурсивних маркерів (кон'юнктивів) та вставних слів / виразів (диз'юнктивів) є різниця у їхньому функціональному призначенні. Перші передають процедурне значення, не є окремим повідомленням і не впливають на пропозиційний зміст висловлень. Модальні частки та парентетичні внесення, хоча й також не передають концептуального значення [4], мають статус окремого повідомлення, додаткового щодо пропозиції, і не сигналізують відношення когерентності між сегментами бесіди. Радіус їхньої прагматичної дії обмежений на рівні висловлення. Тому вони – маркери стратегій модифікації іллокутивної сили мовленнєвого акту (у бік зниження чи підвищення його категоричності). Натомість, дискурсивні маркери належать до складу сигналізаторів дискурсивних стратегій когерентності.

Зв'язки між висловленнями в дискурсі здійснюються на рівневій основі. Сконструйована модель когерентних відношень включає семантичний, прагматичний та топікальний рівні [1]. Дефініція функцій дискурсивних маркерів можлива в межах цих трьох рівнів. Із перспективи когнітивної моделі розподілу інформації в дискурсі, досліджувані мовні одиниці – маркери ментальної траєкторії, яка пролягає між суміжними (локальний семантичний, прагматичний рівні) або дистантними (глобальний топікальний рівень) висловленнями. Концептуальний профіль дискурсивних маркерів – позначення локального або глобального відношення когерентності між сегментами дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЗАСЕКИН, С. (2001): *Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного дискурсу: когнітивний та прагматичний аспекти*. Дис. канд. філол. наук. Луцьк.
2. CAFFI, C. (1999): On mitigation. *Journal of Pragmatics*. Vol. 31(8), p. 881-909.
3. LEVINSON, S. (1983): *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. NICOLLE, S. (1998): A relevance theory perspective on grammaticalization. *Cognitive Linguistics*. Vol. 9(1), p. 1-35.
5. SCHIFFRIN, D. (1987): *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.

В'ячеслав Карабан
(Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

НОТАТКИ ПРО СУЧАСНИЙ СТАН МЕТОДОЛОГІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Перекладознавство вже більше 70 років визнане окремою наукою, а стосовно методології вітчизняного перекладознавства все ще виникає питання – чому перекладознавча методологія не згадується як галузь перекладознавства? (див., зокрема, [1]). Слід зазначити, що серед вітчизняних перекладознавців ще й досі існує неадекватне уявлення про сутність перекладознавчої методології або нестандартизоване вживання самого терміна. Так, наприклад, зазначається, що «методологічні проблеми перекладознавства – це одна з базових теоретичних дисциплін наряду з підготовки «Філологія» (Переклад)», мета якої сформулювати у студентів адекватну перекладацьку компетенцію» [2, с. 4]. Тут під методологією скоріше мається на увазі не методологія перекладознавства, а техніка (методи) перекладу, тобто, не сукупність принципів, методів та процедур аналізу перекладу чи ж їх дослідження, що становлять об'єкт методології перекладознавства.

Визнання методології окремою галуззю перекладознавства зумовлене кількома об'єктивними чинниками. Головним аргументом на користь цього є те, що, оскільки перекладознавство характеризується наявністю власних методів дослідження, серед яких є перекладознавчі методи дослідження, як, наприклад, порівняльно-перекладознавчий аналіз, та методи, запозичені з інших наук, зокрема, мовознавства (наприклад, контекстуальний, словотвірний та семантичний аналізи), психолінгвістики (різного роду психолінгвістичні експерименти), соціології (анкетування, інтерв'ю тощо), математики (кількісний та статистичний аналізи) тощо, то повинна існувати і та галузь перекладознавства, яка оцінює, розвиває та виробляє методи аналізу та правильність їх застосування, а саме, методологія перекладознавства. Методологія є свого роду метатеорією, яка призначена оцінювати розвиток

теорії перекладу, без якої теорія може бути хибною, а то й заходити у глухий кут. Саме завдяки методології теорія перекладу спрямовується у наукове річище і позбавляється від ненаукових або квазінаукових рішень та знань.

Слід зазначити, що у галузі методології вітчизняного перекладознавства є певні позитивні моменти. Так, у вишах, що готують перекладачів та перекладознавців, вже запроваджують практичний курс методології перекладознавства (зокрема, в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та факультеті лінгвістики Національного університету «КПІ»), однак для підготовки перекладознавців-дослідників потрібно вводити у навчальний план ще й теоретичний курс методології перекладознавства. Спостерігаються певні позитивні зміни у тематиці конференцій, де згадуються методологічні проблеми перекладознавства. У дисертаціях вже дотримуються вимог МОН України до характеристики методології представлених у них досліджень.

Проте, у вітчизняній методології перекладознавства зроблено ще зовсім недостатньо. Бракує теоретичних та навчальних матеріалів і відсутні дисертації з методології перекладознавства. Недостатньо використовуються комп'ютерно-корпусні методи дослідження, які дозволяють значно пришвидшити пошук та обробку об'єктів і матеріалу перекладознавчого дослідження. Зокрема, відсутні великі корпуси паралельних текстів з українською мовою та не залучаються програмні засоби для аналізу усного перекладу.

Розвиток методології перекладознавства дозволить правильно оцінити численні сучасні нові підходи та методи дослідження перекладу, що запозичуються не тільки із суміжних, а й віддалених від вітчизняного перекладознавства наук. Так, синергетичний підхід до дослідження перекладу хибує на розмитість основних понять, що використовуються (біфуркація, атрactor, нерівноважність, самоорганізація тощо), які мають недоречно велику пояснювальну силу стосовно перекладу як людської діяльності. Зовсім незрозуміло, чому переклад розглядається як нерівноважна система, що самоорганізовується, якщо сам переклад здійснюється перекладачем-“організатором” перекладу. Значним недоліком вітчизняного когнітивного підходу до дослідження перекладу є невикористання експериментальної методики (когнітивних, психолінгвістичних та психологічних експериментів для перевірки реальності когнітивних моделей).

Методологічною хибою у дослідженні прийомів перекладу та перекладацької компетенції слід вважати нерозрізнення мовно-системного та узусного планів мови. Це особливо помітно у дослідженні перекладацьких трансформацій, де власне мовно-системні трансформації не відокремлюються від узусних трансформацій. На теперішньому етапі встановлення універсальїй перекладу методологічною хибою є передчасне визнання встановлених закономірностей перекладу (фреквенталїй) справжніми універсальїями, оскільки фактично вони поки що стосуються не всіх мовних пар та жанрів перекладу. Разом із тим, видається доволі перспективним відродження лінгвістичного підходу із появою корпусної методології та більшою увагою до мовленнєвого

аспекту перекладу із наголосом на значну роль узусу автора вихідного тексту та перекладача цільового тексту.

Методологія перекладознавства вивчає не тільки методи та аналізує і оцінює теорії перекладу, що застосовуються у вирішенні перекладознавчих проблем, а й принципи та підходи перекладознавчого дослідження. Принципи такого дослідження належать разом із методами та процедурами, притаманними йому, до рівня конкретно-наукової методології, тобто, їх можна назвати конкретно-науковими принципами перекладознавства.

Будь-яке дослідження перекладу повинно базуватися на основних дослідницьких принципах, доречних у цій галузі науки, і виявлення та дослідження методологічних принципів перекладознавчого дослідження видається нам дуже важливим. Слід зазначити, що саме цей аспект методології перекладознавства залишається зовсім малодослідженим не тільки в українському, а й у світовому перекладознавстві. Для виявлення таких конкретнонаукових принципів дослідження слід встановити, у чому відмінність об'єкта дослідження у перекладознавстві від об'єктів дослідження в інших (див. також [3]), перш за все філологічних науках, при цьому слід мати на увазі, що переклад є системою подвійної мовної комунікації, що складається з комунікації автора оригіналу з його реципієнтами (одним з яких є перекладач) та комунікації перекладача з реципієнтами перекладу. Можна запропонувати для початку обговорення таких принципів наступні: 1) процес перекладу є первинним, а продукт перекладу є вторинним, залежним від процесу перекладу – саме на основі цього принципу правильно вирішується проблема одиниці перекладу як мовленнєвого акту; 2) принцип чіткого розрізнення причин та наслідків у дослідженнях перекладу; 3) принцип варіативності перекладу: переклад дозволяє певну варіативність вираження смислу оригіналу різними засобами цільової мови – але при цьому слід встановлювати межі такої варіативності.

Отже, методологія перекладознавчих досліджень безперечно є окремою, хоча й дуже особливою, галуззю перекладознавства, яка ще недостатньо розвинена у вітчизняному перекладознавстві. Як важлива галузь перекладознавчих досліджень вона потребує більшої уваги дослідників перекладу та прискореного розвитку для забезпечення якості та точності перекладознавчих досліджень. Для належного розвитку методології перекладознавства потрібний комплекс організаційних заходів, що охоплюють перш за все підготовку відповідних дисертацій та теоретичних публікацій, навчальних вишівських курсів та проведення наукових конференцій. До цього повинні долучитися всі провідні перекладознавчі центри країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЖУЛАВСЬКА, О.О. (2015): *Методологічні проблеми перекладознавства: конспект лекцій*. Суми: Вид-во Сумського держ. ун-ту.
2. ДЕНИСОВА, С.П. (2014): Стан та перспективи перекладознавчих досліджень. *Вісник КНЛУ. Серія: Філологія*. № 1 (Т. 17), с. 54-60.

3. TOROP, P. (2007): Methodological Remarks on the Study of Translation and Translating. *Semiotica*. No 163, pp. 347-364.

Ганна Кришталюк
(Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка)

ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЯК КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КОНСТРУЮВАННЯ ПОДІЙ

З позицій втіленого розуміння заперечення визначаємо як когнітивно-дискурсивне утворення, яке виявляється в зміні концептуалізації дійсності за допомогою образ-схем. Ці елементарні ментальні структури сенсомоторного походження слугують засобом розуміння та конструювання дійсності [2, с. 69]. Втілена природа фізичних, ментальних, соціальних і культурних змін і їх дискурсивна реалізація представлена образ-схемою ЗМІНА, яка належить до групи динамічних образ-схем і представляє відношення відмінності між референтами.

Зважаючи на те, що зміна є основною ознакою подій [1, с. 324], заперечення виступає важливим когнітивно-дискурсивним інструментом конструювання подій. Матеріалом дослідження обрано газетний дискурс, який є простором для конструювання зміненої реальності. Зміна, подія, заперечення та газетний дискурс є взаємозалежними одиницями, від взаємодії яких залежить концептуалізація сконструйованої медіа-події. Зміну розглядаємо як базовий конструкт, який приводить в дію процес концептуалізації, подія є об'єктом концептуалізації, заперечення – основним інструментом концептуалізації, а газетний дискурс – простором для конструювання об'єкта концептуалізації.

У газетному дискурсі заперечення бере участь у конструюванні фрагментів подій, пов'язаних з відношеннями сприйняття та діяльності. Звернення уваги на зазначені сенсомоторні аспекти пояснюється тим, що такі типи відношень між учасниками подій є ключовими в значенні заперечних одиниць.

Запереченнями з перцептивним значенням *no*, *missing* конструюють фрагменти подій про слідчі й судові справи, вибори, катастрофи. За допомогою цих заперечних одиниць концептуалізуються епізоди про відсутність доказів, результатів виборів, зникнення осіб тощо, наприклад, *Body found in the search for missing Rosie Johnson* (The Telegraph, 28.06.2019). У наведеному заголовку з електронної газети The Telegraph заперечна одиниця *missing* використовується для конструювання ретроспективного фрагмента події про зникнення особи (*Rosie Johnson*). Ретроспективне осмислення події забезпечується вживанням заперечення *missing* в атрибутивній конструкції. Актуальна концептуалізація головної події про зникнення об'єкта здійснюється за допомогою заперечення *missing* у складі предикативної конструкції, наприклад, *Document proclaiming death of Soviet Union missing* (The Telegraph, 07.02.2013). У наведеному

заголовку заперечення *missing* актуалізує знаходження об'єкта (*Document*) за межами поля зору адресата.

Заперечення з силовим значенням конструюють події соціополітичного змісту й акцентують увагу на рішеннях і заявах окремих осіб або організацій в аспектах перешкоди, протидії та примушення, наприклад, *Boys should have the right to say no to feminism* (The Telegraph, 7.12.2015). У наведеному заголовку заперечна одиниця *to say no* вказує на відношення перешкоди як базові для конструювання представленої події.

Перспективним є дослідження заперечення як дієвого інструмента конструювання подій в різних видах медіа-дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДЕМЬЯНКОВ, В.З. (1983): «Событие в семантике, прагматике и в координатах интерпретации текста. *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*, т. 42, № 4, с. 320-329.
2. JOHNSON, M. (1987): *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago ; London : The University of Chicago Press.
3. The Telegraph. <<https://www.telegraph.co.uk/>>. [online]. [cit. 29.6.2019].

Аліна Мацьоха
(Хмельницький національний університет)

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ЕКФРАЗИСУ У РОМАНІ ДЕНА БРАУНА «ДЖЕРЕЛО»

Термін «екфразис» походить з давньо-грецького і означає «спосіб вираження, склад, стиль») [2] – опис твору образотворчого мистецтва чи архітектури в літературному тексті. Це мистецький прийом, в основі якого лежить принцип інтерсеміотичного перекладу і який поєднує в собі риси інтертекстуальності (цитування; наслідування стилю, форм) та інтермедіальності (взаємодія споріднених видів мистецтв) [6]. Екфразис є носієм інформації, яка має свій контекст та концепцію і тому в залежності від мети автора може виступати як риторичною фігурою тексту, так і формотворчим елементом. **Актуальність дослідження** полягає в необхідності типологічного аналізу поняття екфразису як основної функціональної складової інтертекстуальності в літературі, а також систематизації специфіки його функціонування в контексті сучасного мистецтва. Важливість дослідження також обумовлюється відсутністю характеристики архітектурного екфразису в новому романі Д. Брауна «Джерело». **Мета наукового дослідження** – визначення основних лінгвістичних аспектів функціонування архітектурного екфразису в сучасних творах літератури.

Дослідження такого феномену як екфразис викликало інтерес серед сучасних науковців, яким наука завдячує створенню нових методологій аналізу текстів сучасної літератури та мистецтва. Зокрема вивченням цих питань

займались такі вчені, як: В. Т. Мітчелл, Л. Е. Загер, А. Корн, Г. Лунд, А.А. Хансен-Льове, В. Вольф. Серед вітчизняних дослідників цих феноменів варто відзначити Т. В. Бовсунівську, Н. Я. Град, Я. В. Юхимук, Г. Варнацьку.

У своїй статті Я. В. Юхимук виділяє основні критерії для проведення демаркаційної лінії між звичайним описом референта та екфразисом: експресивність (виражальність), наративність (зміст події в контексті розповіді і зв'язок з інтерпретацією), репрезентативність (відтворюваність) та імагологічність (образність) [4].

Характеризуючи екфразис як функціональну складову інтермедіальності та інтертекстуальності, Я. В. Юхимук окреслює основні його функції: концептуальна; образотворча; світоглядна; стильова; інспіраційна [4].

У дискурсі екфразис як вид опису через перетворення візуальних образів вербальними засобами і навпаки поступово розкриває «двоїстість» художнього коду та існування в ньому підтексту [3, с. 77]. Д. Хеффернен, якому належить формула подвійної репрезентації «тексту в тексті», зазначає, що екфразис дозволяє виявити багаторівневі співвідношення між простором і часом у різних мистецтвах: «Екфразис має складну природу: він інформує про твір мистецтва, про предмет, зображений у цьому творі, про художника і його творчу манеру та навіть про його життя. Водночас екфразис репрезентує й особистість літератора та його світоглядні імперативи, є маркером його естетичних смаків, релігійних, суспільно-політичних поглядів. Але у всіх випадках звернення письменника до пластичних мистецтв актуалізує референційні функції художнього слова» [6, с. 87].

Зокрема, розглянемо використання екфразису в романі Дена Брауна «Джерело». Ден Браун відомий широкому загалу як автор циклу детективів про професора Роберта Ленгдона, до яких входять романи «Янголи і демони», «Код да Вінчі», «Втрачений Символ», «Інферно» та «Джерело». Його твори належать до жанру конспірологічного детективу. Беручи до уваги класифікацію екфразису за О. В. Яценко, ми поділимо їх за способом подання в тексті на цілісні та дискретні, за об'ємом (повні, згорнуті та нульові), авторською приналежністю (монологічні і діалогічні) та за наявністю чи відсутністю реального образотворчого об'єкта - на міметичні та неміметичні. Екфразиси також розглянуто за критерієм приналежності до певного виду мистецтва: архітектури, живопису, скульптури тощо [5].

Для детективу Д. Брауна характерні детальні екфразиси мистецьких артефактів, в тому числі як образотворчого (живопис та скульптура), так і необразотворчого (архітектура, ландшафтний дизайн) мистецтва. Під час аналізу роману ми виявили численну кількість архітектурних екфразисів. Зображення архітектурно-просторового задуму тієї чи іншої споруди, образність якої досягається широким використанням стилістичних засобів (епітет, алегорія, порівняння, метафора, гіпербола, символ та ін.), відіграє тут ключову роль:

1. *На віддалі, вбудований просто в скелю, наче висів у просторі масивний кам'яний монастир – немовби його дивовижним чином приєднали до прямовисного виступу [1, с. 11].*

У вищенаведеному фрагменті спостерігаємо використання гіперболічних порівнянь. Взагалі, порівняння відіграють важливу роль в романах Д. Брауна.

2. *У міру наближення Ленгдон бачив: фасад із кожним кроком наче змінює форму, показує нове лице під кожним кутом. Коли на будівлю дивитись так, то ефект неймовірний: вона немов справді пливе по воді, гойдаючись на поверхні широкої «лагуни нескінченності» понад зовнішньою стіною [1,с.26].*

Письменник розкриває концепцію архітектурного задуму використовуючи метафоричні порівняння, наче оживляючи споруду та штучно видозмінює навколишній ландшафт задля створення більш експресивного сприйняття архітектурної образності.

3. *І ось, ідучи крізь туман, Ленгдон поспішив до входу – зловісного чорного отвору, який розкривала перед ним споруда-рептилія. Наближаючись до порога, професор стривожено відчував: він заходить у пащу дракона [1,с.27].*

В цьому уривку, Д. Браун, метафорично надає споруді статусу живої істоти, яка є повноцінним учасником подій, задаючи цим самим фон літературного твору.

Д. Браун робить екфразис елементом постмодерністської «гри з читачем» – через мистецькі описи він змушує читача розширювати свою свідомість, буквально вдивлятися в текст й знаходити в ньому прихований підтекст. З точки зору обсягу в творах Д. Брауна переважає повний екфразис, адже характеристика артефактів зазвичай подається в деталізованому, розгорнутому вигляді. У романі також можна зустріти діалогічний екфразис, який розкриває мистецький об'єкт в процесі спілкування героїв.

Перспективи подальшого дослідження полягають в поглибленні аналізу ролі стилістичних засобів у творенні візуальної та образної характеристик екфрастичних описів.

ЛІТЕРАТУРА

1. БРАУН, Д. (2018): *Джерело*. Харків.: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 528 с.
2. ДВОРЕЦЬКИЙ, І. В. (1958): *Давньогрецько-російський словник* [в 2-х тт.]. Москва: ГІС.
3. ПАХОМОВА, Є. Г. (2017): *Музичний екфразис як прояв інтермедіальності художнього простору (на прикладі творчості Лесі Дичко)/* Є. Г. Пахомова. Київ.: Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство, вип. 55, 170 с.
4. ЮХИМУК, Я. В. (2015): *Екфразис як функціональна складова інтермедіальності та інтертекстуальності* / Я. В. Юхимук. Київ.: Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія», Серія: Філологія. Літературознавство, т. 259, вип. 247, 270 с.
5. ЯЦЕНКО, Е. В. (2006): *Образы визуальных искусств в творчестве Джона Фаулза (на материале романа «Волхв»): автореф. дис. на соискание*

науч. степени канд. филол. наук: спец 10.01.03 «Литература народов стран зарубіжжя». Москва.

6. HEFFERNAN, J. A. (2004): *W. Museum of Words: The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbury* / J. A. W. Heffernan. Chicago: UP, 257 p.

Анатолій Мойсієнко
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ЗАГОЛОВНЕ СЛОВО В СИСТЕМІ КОРЕФЕРЕНТНИХ ОДИНИЦЬ У СОНЕТНИХ ТЕКСТАХ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Сонетний вірш у творчості Максима Рильського став своєрідною візиткою неокласичної творчості поета. До сонетних форм він вдається протягом усього життя — від першого надрукованого в журналі «Літературно-науковий вісник» (1912) «Сільського сонета» до сонетів у останніх прижиттєвих збірках «В затінку жайворонка» (1961), «Зимові записи» (1964) періоду так званого третього цвітіння. Сонетний вірш у розумінні поета — це «Струнка гармонія, що з думки вироста», це «Сувора простота, Що слова зайвого в свої рядки не прийме» (Рильський, 1984, 148).

Як відомо, класичний сонет у своїй структурі не дозволяє навіть повтору того самого слова. Хоч у Рильського, як і в будь-якого справжнього незаангажованого митця, такі повтори підпорядковані поетиці звукового, образно-сміслового ладу вірша. Порівняймо хоч би повтор у середині однієї строфи в сонеті «У теплі дні збирання винограду»: ...*Вона верталась із ясного саду, Ясна, як сад, і радісна, як сміх*

Ощадливість у слові зовсім не ігнорує певних смислових повторів, утворених на основі кореферентних одиниць, що слугують засобом динамічного розгортання ідеї, різних асоціативно-образних зміщень, психологізації текстового наративу тощо.

У науковій літературі термін кореферентність (від лат. со- — префікс, що означає сумісність, *referens* — повідомляє) закріпився за поняттям тотожності чи ідентичності найменувань того самого об'єкта. У текстовій структурі, за словами О. Селіванової, «кореферентність забезпечує семантичну зв'язність, служить засобом створення художнього образу, репрезентує емотивне й оцінне ставлення до референта, увиразнює й експресивізує мовлення» (Селіванова, 2006, 268). Саме такі функції в сонетних текстах М. Рильського виконують численні кореферентні пари, ряди.

Досить часто кореферентним елементом у сонетному вірші поета виступає вже заголовне слово, яке в різних творах отримує відповідне композиційно-образне навантаження. Так, у сонеті «Франко» вже в першій строфі до заголовного слова маємо цілий шерег кореферентних номінацій: *Син Яця-коваля, Іван рудоволосий, Рибалка і мудрець, поет і каменярь*, які в подальшому тексті суттєво доповнюються численними інтертекстуальними асоціатами, на зразок *Він слухав голоси з низин і з-понад хмар* чи *І проміж нас живе ясна і чиста слава Малого Мирона*, що є

промовистими алюзіями відповідно до назв поетичної збірки «З вершин і низин», оповідання «Малий Мирон».

У вірші «Есмеральда» заголовне слово уособлює юну і прекрасну героїню трагічної долі зі всесвітньовідомого роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері», але в перших двох строфах поет мовби відображає загальну соціальну картину, на тлі якої вершиться доля героїні (*Реве юрба, мов різнобарвний рій: Пани, старці, войовники, актори*), і саме на тлі її більш рельєфно, мовби кадровано, в кожному з наступних терцетів постають кореферентні метонімічні образи *дівочого стану* і *гордих очей* (*Дівочий стан приваблює і надить Перед собором, де ряди химер... Але вгорі, в стрілчатій амбразурі Палають очі горді та похмурі*), що є домінантними для розуміння постаті героїні і на чому, зрештою, вибудовується цілісний образ, означений у заголовку.

Заголовне слово в сонеті «До портрета Саксаганського» стає відправним пунктом реципієнтові для прочитання метонімічного образу *Кабиці незрівнянного* (*Дивлюсь, Кабице незрівнянний, На молодечий твій портрет*) — персонажа п'єси «Чорноморці» Я. Кухаренка та М. Старицького, в ролі якого така пізнавана постать корифея української сцени Панаса Саксаганського.

У ряді поезій звертання до ліричної героїні відбувається безпосередньо через займенникові форми з супровідним онімним компонентом, з неодмінною образно-характеристичною паралеллю, яка вводить у ширший, часто інтертекстуальний, контекст, що спостерігаємо, наприклад, у сонеті «Моїй Леонорі»: *Ти з'явилась тихо, щоб мене збудити, Блиснуть і розвіятися тінню... Ні, тебе нема на світі, білорука (Леонора — ти — білорука)*, де останній кореферент алюзує цілий ланцюг асоціацій, пов'язаних з міфологічним іменем Ізольди Злотоконої (Білорукої).

Як показують спостереження над творчістю Максима Рильського, своєрідними кореферентними поняттями для поета є гармонія ясної краси сонета і самої природи, що в порівняльно-зіставному плані прочитується в таких рядках «Срібного сонета»: *Цей вечір, замкнений в холодному спокої, Ясний, докінчений нагадує сонет, Сонет краси гаїв і тиші зимової*.

Для культивування цієї ясної і строгої краси у своїй творчості митець не випадково обирає форму сонета, в системі структурно-образної організації якого надзвичайно важливу роль відіграють засоби кореферентності як важливі чинники створення кумулятивної напруги в тексті, з другого боку, розширення асоціативно-образного потенціалу слова, поетичної ідеї в читацькому сприйнятті.

ЛІТЕРАТУРА

1. РИЛЬСЬКИЙ, М. (1984): *Зібрання творів у двадцяти томах*. Т. 4. К.: Наукова думка.
2. СЕЛІВАНОВА О. (2006): *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.

РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ ВЕДУЧОГО У ДИСКУРСІ ТОК-ШОУ

Ток-шоу об'єднує прийоми журналістики і сценічні прийоми та відрізняється надзвичайною тематичною і функціональною шириною жанрового різновиду. Дослідники вважають, що воно поєднує ознаки інтерв'ю, дискусії, гри і концентрується навколо особистості ведучого [3], який є посередником між аудиторією та гостем.

Ведучим може бути експерт, зірка, публічна особа тощо. Це найвідповідальніша роль на ток-шоу. Ведучий завжди повинен тримати руку на пульсі програми, відчувати і підтримувати її ритм. Роль ведучого – це роль координатора, який постійно здійснює взаємозв'язок між героями та глядачами [2]. Оскільки ток-шоу потребує певних зусиль у підготовці, то завданням ведучого є й попередня робота з усіма структурними компонентами ток-шоу.

М. Бурмака визначила такі основні вимоги до професійної діяльності ведучого: інтелектуальні й творчі здібності: фантазія, імпровізація, винахідливість, спритність, сприйнятливність, вразливість, емоційність, фахове чуття, уважність (властивість розподіляти увагу), цікавість, включеність, почуття гумору, схильність до художньої провокації, володіння словом, образність мислення, динамічна уява, вміння бачити ціле, властивість узагальнювати, виділяти головне, добра оперативна та довготривала пам'ять, критичність, пильність. Ще одна із граней майстерності ведучого – це правильне і доречне психологічне самопозиціонування по відношенню до гостей студії у межах свого телевізійного проекту [1, с. 9]. Таким чином, як бачимо, особистість ведучого, його фахові якості та вміння разом із усвідомленням поставлених перед ним завдань часто бувають визначальними для успіху програми.

На відміну від інших учасників ток-шоу ведучий має низку повноважень/завдань [4]:

- розпочинає та завершує обговорення;
- спрямовує хід розмови та контролює дотримання теми обговорення;
- надає учасникам слово та коригує їхню відповідь, таким чином встановлює важливі акценти з точки зору змісту;
- контролює часові, тематичні, цільові рамки та порядок проведення дискусії;
- забезпечує дотримання чесної конкуренції думок представників різних поглядів на предмет обговорення;
- втручається у розмову, якщо гість відхиляється від теми або вдається у деталі [4].

Як правило, ведучий – це відома медійна особа, індивідуальний стиль якої має великий вплив на імідж самої програми. Від нього залежить

драматургія шоу, психологічна атмосфера, її нагнітання і розрядка, контроль над емоціями аудиторії. Він задає рамки, в яких відбувається дискусія: чи це буде щира розмова, чи провокативне шоу, чи інтелектуальна бесіда [2].

М. Доманська пропонує три маски ведучого: шоумен, інтелектуал чи співчутливець. Для прикладу, шоумени – це ведучі наступних проєктів: «Світське життя» на «1+1» (Катерина Осадча), «Ревізор» на «Новому каналі» (Ольга Фреймут, Микола Тищенко), «Караоке на майдані» – «СТБ» (Ігор Кондратюк), Штефан Рааб «TV total». Тут ведучі мають першопланові ролі, на яких концентрується та будується уся програма. Вони повністю керують процесом комунікації.

Щодо інтелектуалів, то це Тіна Канделаки («Найрозумніший» – телеканал «Інтер»), Савік Шустер («Шустер live» – ТРК «Перший національний»), Гюнтер Яух («Günther Jauch»- ТРК «Das Erste»). Роль інтелектуала – бути не просто журналістом, а показати, що ти свій, ти все знаєш і розумієш. Ведучий тут поєднує якості своєї ролі та ролі експерта.

А до співчутливців відносять Ольгу Герасим'юк («Без Табу» – «1+1»), Андрій Данілевич («Стосується кожного» – телеканал «Інтер»), Надію Матвеєву («Все буде добре» – «СТБ»). Їх ток-шоу демонструють співчуття і закликають до нього телеглядачів. Ведучі тут обов'язково дуже уважно вислуховують героїв, щоб потім допомогти. Вони перетворюють програму в засіб «особистої комунікації» і намагаються зменшити дистанцію між собою і гостями програми. Успіх ток-шоу в таких випадках залежить від органічності сюжету та образу ведучого [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. БУРМАКА М. В. (2003): Технологія створення контактної телевізійної програми в контексті українського телебачення: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 17 с.
2. ДОМАНСЬКА М. Новаторські та традиційні риси у форматі ток-шоу як комунікаційного жанру. <<http://inf.ua.edu.ua/dopovid/domanska.pdf>>. [online]. [дата звернення 17.10.2018].
3. МОГИЛЕВСКАЯ Е. В. Ток-шоу как жанр ТВ: происхождение, разновидности, приемы манипулирования. <<http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=1114&level1=main&level2=articles>>. [online]. [дата звернення 20.6.2019].
4. ABDULAZIZ A. Politik im Fernsehen. Politische Talkshow (Talkrunden). <<http://diglib.uni-magdeburg.de/Dissertationen/2008/aymabdulaziz.pdf>>. [online]. [дата звернення 17.10.2018].

VISUALIZATION AS A DECISION-MAKING MECHANISM IN TRANSLATION

My attention was drawn to the problem of *visualization* for the first time a few years ago when I was completing my doctoral thesis on creativity in translation. In the framework of that research, several experiments were conducted and among them one in which the students accompanied their translations of a fragment from a fantasy fiction text with verbalizations of their thoughts and other relevant considerations known as *Think-Aloud Protocols* (further on – TAPs). Deciphering their protocols, I gave heed to some obvious similarities in solving one particular problem connected with a lexical element which, on the one hand, was clearly absent in the subjects' mental lexicons, but on the other hand, caused quite ambiguous interpretations due to its form and context. In order to advance their decision-making process, all the subjects resorted to the same cognitive mechanism of *visualization*, but, at the same time, the difference in the ways they employed it clearly indicated a multi-faceted nature of this phenomenon.

Experimental methods based on concurrent verbalization of mental processes are known as *introspective*. Their main advantage is that they provide an opportunity to obtain some information about the specifics of all the stages of translation process, e.g., perceiving information, its interpreting, formation of its image (mental representation), selection / creation of the means of reproducing the image formed in the translator's mind, etc.

What is visualization and how does it affect translation process? Alongside numerous definitions of visualization for specific purposes, I distinguish the main three that can be adapted for the needs of Translation Studies. According to them, visualization is: (1) representation of an object, situation, or set of information as a chart or other image; (2) chart or other image that is created as a visual representation of an object, situation, or set of information; (3) formation of a mental image of something. While the first of these definitions is of a procedural character, the second, on the contrary, points at the result of this process and thus, visualization (similar to translation itself) can be treated as a dichotomic phenomenon. The third definition generated by Cognitive Psychology is a derivative of the first one, but is of a particular interest for this research as it is aimed at exposing visualization as a cognitive mechanism of decision-making in translation process.

The dual *aim* of this research is, first, to design a cognitive model of visualization as a tool for decision-making in translation process proceeding from a number of existing models of a more generalizing nature. I am interested in conducting some in-depth investigation as to the essence of visualization mechanism as presented in translation. For this purpose, I shall take two different but interwoven pathways – the first originating in Translation Studies in its traditional descriptive dimension, and the second stemming from the provisions of Cognitive Psychology and thus being of a particular interest for my experiment-oriented research.

I design a model of visualization in translation as a set of statements describing its origin, course and consequences:

1. Visualization mechanism in translation is launched as a response to the necessity to resolve a problem of the translator's inability to ascribe a cohesive meaning to an object or situation in the source text. At this stage, it would be appropriate to suppose that every item in a human mental lexicon is associated with a particular image. Padilla et al. call a problem to be resolved a 'conceptual question' that will "guide the construction of the mental representation through *interrogation*, which is the process of seeking out information that is necessary to answer the conceptual question.

2. Visualization information can be retrieved (interrogated) from both an individual's prior knowledge and/or perception. Let me consider these two situations differently. In the former case, the problem may be caused by the translator's unfamiliarity with a certain lexical unit in which case retrieving (interrogating) this item's meaning from any available source (like a dictionary) may result in its successful juxtaposition with a corresponding image already associated with this meaning in the translator's mind (his or her prior knowledge). In the latter case, the problem may be caused by the translator's failure to successfully build an image based on the meaning received from an outer source. In this case, perception should be added as a source of missing visualization information. Taking into account that the translator has no direct access to the object or situation in question, perception is usually limited to their substitutes in the form of verbal descriptions, pictures, photographs, video presentations etc.

3. After a mental image has been successfully built and correlated with a particular linguistic unit or situation in the source text, the translator's task is to find an equivalent whose meaning and image would be the best possible (most natural) substitution in the eyes of the target language audience.

The analysis of the subjects' verbalized considerations obtained in the course of an introspective experiment confirmed the assumption as to how external visualization of an object or situation leads to the formation of its internal (mental) image as a basis of successful (equivalent) translation. At the same time, one can also see how the lack of visualization can result in the formation of an erroneous internal (mental) image that is inconsistent with the original and, consequently, brings in an equally erroneous translation variant. Some of the participants' words can be taken as correlating with the stages of visualization mechanism as described in my model, though, obviously, the research in this direction should be continued on a much broader scale in order to yield more or less consistent and valid results.

Methodologically, my experiment, like probably any other experiment in the field of Translation Studies, proves a really pressing need for interdisciplinary efforts in exposing the essence of translation as a process that would involve not only philologists but also psychologists, physiologists, culturologists and so on. Experimental research in general doesn't only have considerable explanatory potential capable of neutralizing excessive speculativeness of Translation Studies but is also a great educational tool that might help students cultivate a more conscious

approach to translation in general and its different aspects, including visualization, in particular.

Наталія Сердюк
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРАМАТИЧНИХ ДЕВІАЦІЙ У СЛЕНЗІ З ЕМОТИВНОЮ СЕМАНТИКОЮ (НА ПРИКЛАДІ ОРИГІНАЛІВ І ПЕРЕКЛАДІВ ТВОРІВ Ч. ДІККЕНСА)

У сучасній лінгвістиці розгляд актуальних питань передбачений єдиною загальною метою, а саме досконале володіння нормами літературної іноземної мови, зокрема англійської, але не лише знання канонів і правил мови стає підґрунтям для високого рівня культури мовлення, а й також знання та розуміння відхилень від них. Широка сфера існування таких відхилень, на нашу думку, підсилює інтерес учених до вивчення не лише основних понять категорій норми та девіації, а й їх функцій, особливостей та специфіки перекладу, якій на сьогодні приділено не достатньо уваги.

Вибір матеріалу дослідження (романи Ч. Діккенса «*Oliver Twist*», «*Great expectations*» та їх українські переклади Р.І. Доценка (1996) і колективом авторів: М. Пінчевський, Г.Пінчевська-Чекаль, О.Терех (1987)) був спричинений тим, що переважна частина мовлення героїв цих творів є сленгом з емотивною семантикою, яка забарвлена негативними емоціями.

На основі аналізу використання сленгу в обраних творах та його перекладу українською, нами визначено, що: 1) Ч. Діккенсом вжито майже всі види мовних девіацій (найчастіше – граматичну, лексичну, семантичну, фонологічну, графологічну; рідше – діалектичну та девіацію регістру; жодного разу – девіацію історичного періоду); 2) переважно автор вдавався до відхилень від норм мови, зокрема граматичних, коли мовлення героїв було емоційно забарвленим, частіше сумом і злістю; 3) автори перекладів на українську мову часто використовували перекладацькі трансформації граматичних девіацій (що є відступом від правил речення, граматики мови) саме під час відтворення емотивних конструкцій.

Спершу нами були визначені основні 6 граматичних девіацій у мовленні героїв обраних для дослідження творів, саме у тих їх частинах, де ними оволодівали емоції, а саме: 1) граматично неправильні заперечні конструкції (більше ніж одне заперечення); 2) використання підсилювальних слів; 3) частини мови, що є недоречними за нормами; 4) неправильні вигуки в окличних реченнях; 5) невірне вживання дієслова *to be*; 6) поява зайвих артиклів.

Проведений аналіз перекладів творів Ч. Діккенса дозволив дійти висновків, що їх автори часто вдаються до 4 основних трансформацій таких граматичних відхилень у їх унормований варіант, а саме:

- 1) граматично неправильні заперечні конструкції з великою кількістю заперечень трансформуються у одне просте заперечне речення з

повтором або у декілька заперечних речень з одним запереченням кожне – анулювання двох сем заперечення та позитивація:

"**No, no none** of that. It 's **not** in my department, that **ain't**." [4, C.231] – **Ні, ні** – красенько дякую. Тільки це **не** моє діло [2].

"**No, nor nobody never** did; but now she's dead, we've got to bury her; and that's the direction; and the sooner it's done, the better." [4, C.44]. – **І не тільки ви! Ніхто! Зроду!** [2].

2) використання підсилювальних дієслів, прикметників тощо – через експлікацію замінюються на більш-менш повне пояснення або визначення:

So, if you **do** make up your mind to speak without leave; say your prayers first [4, C.103]. – **Тож, перше ніж подати голос без дозволу, помолися за упокій своєї душі** [2].

3) частини мови, що є недоречними за нормами – транспозицією замінюються на інші більш доречні. Наприклад, недоречне дієслово *lie* (яке має бути іменником *liar*) замінено на іменник *брехун*:

"You 're a **lie**, Brittles," said Mr. Giles [4, C.139]. – **А ви брехун!** — сказав містер Джайлз [2].

4) неправильні вигуки в окличних реченнях замінилися на відповідні:

The cook and housemaid simultaneously ejaculated "**Lor !**" and drew their chairs closer together [4, C.141]. – **Куховарка з покоївкою разом вигукнули: «Бож-же!» – й присунулися ближче одна до одної** [2].

Останні 2 підвиди граматичних девіацій повністю нівельовані, оскільки за нормами взагалі не перекладаються українською:

– невірне вживання дієслова *to be* (*ain't* замість *aren't* та *isn't*; *is* – для множини в теперішньому часі; *was* – у підрядному реченні нереальної умови):

Ain't you afraid of it, sir? **Ain't** you a-trembling while I speak, sir? [4, C.32].

And over where her heart's brook – you broke it! – there's drops of blood [3, C. 618].

..., if you **was** disposed of; so I needn't take this devil-and-all of trouble to explain matters to you, if it **warn't** for your own good [4, C.101].

– поява зайвих артиклів: **Ain't** you **a**-trembling while I speak, sir? [4, C.32].

Here's the new boy **a** murdering of me ! [4, C.29].

Отже, автори українських варіантів обраних для дослідження романів Ч. Діккенса часто вдаються до 4 основних перекладацьких трансформацій таких граматичних відхилень на позначення сленгу з емотивною семантикою, а саме: анулювання двох сем заперечення, позитивація, експлікація, транспозиція.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДІККЕНС Ч. (1996): Великі сподівання: Роман: для серед. та ст. шк. віку/ Пер. з англ. Р.І. Доценка. К.: Веселка.
2. ДІККЕНС Ч. Пригоди Олівера Твіста / Пер. з англ. М. Пінчевський, Г.Пінчевська-Чекаль, О.Терех. <<http://www.ae->

lib.org.ua/texts/dickens__the_adventures_of_oliver_twist__ua.htm> [online]. [cit. 01. 07. 2019].

3. Charles Dickens. Great Expectations <http://www.planetpdf.com/planetpdf/pdfs/free_ebooks/great_expectations_t.pdf > [online]. [cit. 01. 07. 2019].

4. Charles Dickens. Oliver Twist <http://www.study.ru/books/charles_dickens/ > [online]. [cit. 01. 07. 2019].

*Людмила Славова
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка),
Наталія Борисенко
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ОДОМАШНЕННЯ ТА ОЧУЖЕННЯ ЯК ОСНОВНІ ПРИЙОМИ ДУБЛЮВАННЯ У КІНОПЕРЕКЛАДІ

Кінодискурс є семіотично ускладненим динамічним процесом взаємодії автора і кінореципієнта, який відбувається у міжкультурному та міжмовному просторі за допомогою засобів кіномови. Серед основних характеристик кінодискурсу виокремлюють: вербально-візуальну цілісність елементів, інтертекстуальність та множинність відправника [2]; аудіовізуальність, креолізованість, модальність, ретроспекцію та прагматичну орієнтованість [1]. Переклад кінодискурсу є одним із перспективних напрямів українського перекладознавства, що пояснюється стрімким зростанням кількості іноземних кінофільмів перекладених українською мовою.

Популярні в Україні дублювання та закадровий переклад є видами аудіовізуального перекладу – міжмовної передачі змісту теле та кінофільмів. Під час створення кінопродукту перекладач здебільшого продукує новий текст, який за довжиною має бути приблизно однаковим із текстом оригіналу. До того ж при дублюванні необхідно досягти синхронізації рухів губ із звуковою доріжкою, що робить процес значно складнішим.

Дубляж – це вид аудіовізуального перекладу, який включає в себе повну заміну мови оригіналу на іншу задля розуміння кіно продукту глядачами, для яких мова оригіналу є нерідною [3, с. 338–341]. Однак у кожному фільмі закладена культурно-маркована інформація, що створює національний колорит та робить його фактом певної культури та історичної епохи. Це ставить перед перекладачем досить складні завдання, узагальнені Т. Сейворі у його парадоксах перекладу: останній має сприйматись одночасно і як переклад, звідси вимога максимально зберегти національно-специфічну інформацію, і як оригінал, тобто текст створений мовою перекладу, а отже максимально наближений до культури цільової мови [4, с. 49]. Відповідно у першому випадку відтворення інформації відбувається за допомогою стратегії очуження, що дозволяє зберегти присмак чужої культури і створити у глядача враження про невідомий для нього світ. У другому випадку перевага надається одомашненню, яка робить чужородні поняття зрозумілішими для глядача

дубльованого фільму і дозволяє йому сприймати те, що відбувається на екрані, як таке, що може мати місце в його рідному оточенні.

На користь стратегії очуження говорить той факт, що переклад з точки зору комунікативного підходу сприймається як процес в якому перекладач постійно стикається з відмінностями мов та культур, які не можливо та не потрібно усувати [5, с. 305]. Таке розуміння перекладу сприяє використанню транскодування та калькування для відтворення тих власних назв та реалій, видалення яких з кінодискурсу призведе до викривлення змісту кінофільму.

Прибічники стратегії одомашнення наполягають на необхідності усунення тієї культурної інформації, яка гальмує сприйняття тексту, та шукають за можливості українські відповідники англійських реалій або замінюють їх схожими феноменами українського життя у тих випадках, коли це не деформує зміст кінофільму. Дублювання є повною адаптацією фільму, де реципієнти не чують реплік мовою оригіналу, що полегшує процес виключення тієї культурно маркованої інформації, яка є невідомою українському глядачеві. Звідси можливість максимально наблизити текст дубляжу до культури цільової мови, що робить його яскравим прикладом одомашнення.

Отже, основними прийомами дубляжу як виду аудіовізуального перекладу є очуження та одомашнення, від співвідношення яких залежить враження, яке справляє дубльований фільм на українського глядача.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЗАРЕЦКАЯ, А.Н. (2010): *Особенности реализации подтекста в кинодискурсе*: автореф. дис. к.филол.н. Челябинск.
2. НАЗМУТДИНОВА, С.С. (2008): *Гармония как переводческая категория (на материале русского, английского, французького кинодискурса*: автореф. дис. к. филол. н.Тюмень.
3. ПОЛЯКОВА, О. В. (2013). Дублювання як вид кіноперекладу. В: Семенюк О. (від. ред.): *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Вип. 116, с. 338–341.
4. SAVORY, T. H. (1957). *The Art of Translation*. London: J. Cape.
5. VENUTTI, L. (1995). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London and New York: Routledge.

Катерина Скиба
(Хмельницький національний університет)

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація з давніх часів на різних рівнях забезпечується перекладачами. Багатогранність, своєрідність та унікальність культур мають значний вплив на перебіг спілкування. З огляду на зазначене перекладач повинен володіти арсеналом стратегій ведення комунікації залежно від змінних

ситуацій, етичних контекстів та культурних особливостей усіх сторін, що беруть участь у ній.

Ефективність міжкультурної комунікації залежить від правильних стратегій поведінки. Так, насамперед, перекладач звертає увагу на важливість відповідних людських цінностей, розвиває уміння усвідомлювати свою роль під час комунікації з іншими людьми, ухвалювати рішення, що не суперечать етиці та моральним принципам суспільства, критично оцінювати й аналізувати поведінку та інших учасників процесу комунікації у певних ситуаціях.

На успішність здійснення міжмовної комунікації впливає неухильне дотримання етичних норм. Американський дослідник особливостей перекладацької діяльності Р. Кіддер, ввів поняття «етичний фітнес» [1, р. 57]. Проаналізувавши праці Р. Кіддера, приходимо до висновку, що етичний фітнес – це здатність перекладача реагувати на ситуації в процесі виконання професійної діяльності з урахуванням принципів суспільної моралі, розрізняти правильне і неправильне, вміти швидко і максимально правильно вирішувати проблеми й обирати відповідні стратегії поведінки. Модель етичного фітнесу перекладача відображено на рисунку нижче.

Модель етичного фітнесу перекладача

Джерело: (Stewart & Witter-Merithew, 2015)[2].

На рисунку відображено два основних блоки моделі етичного фітнесу перекладача, у яких виділяється три основні складники, необхідні для ухвалення етичних рішень: усвідомлення цінностей; критичне мислення та аналітичні навички; постійна рефлексія і навчання. Базовим елементом моделі є усвідомлення перекладачем суспільних моральних цінностей і переконань, що розуміють як процес, коли перекладачі починають розмежовувати особистісні і суспільні моральні цінності та переконання, аналізують вплив системи цінностей на різні життєві та професійні ситуації. Саме це усвідомлення цінностей і переконань допомагає перекладачам у майбутньому обирати етичні рішення в професійних ситуаціях. Критичне мислення, аналітичні навички та здатність до саморефлексії і навчання є необхідними властивостями перекладача, для забезпечення виконання операційного блоку прийняття етичних рішень.

Для формування та розвитку згаданих властивостей перекладача пропонується низка методів. Одним з ефективних методів набуття етичного фітнесу виокремлюють вивчення етичних питань у суспільстві, що сприяє формуванню у перекладачів власної ціннісної оцінки подій, розуміння правомірності та протиправності діянь тощо. Плідним джерелом для розгляду та вирішення етичних питань є газети та документальні фільми. Підручники, статті та інформація про життя визначних особистостей (Сократ, Мартін Лютер Кінг, Ганді та інші) також є джерелом для натхнення. Активне використання набутих знань у процесі вивчення етичних проблем у суспільстві та правил поведінки перекладача відбувається під час виконання його професійної діяльності.

Для успішного здійснення перекладацької діяльності, ведення міжкультурної комунікації та фасилітації міжнародного обміну перекладач повинен мати характерні особистісні риси. У цьому контексті корисним є ознайомлення з сімома основними звичками успішних людей (англ. The 7 Habits Of Highly Effective People). Ці звички описані у однойменній книзі С. Кові, де він виокремлює саме ті, які допомагають людині організувати себе, побудувати успішну кар'єру, раціонально використовувати свій час. За С. Кові, людині слід [3]:

- 1) бути проактивною;
- 2) починати роботу над проектом із думкою про мету;
- 3) насамперед виконувати найважливіше;
- 4) мислити за принципом «виграш / виграш»;
- 5) спочатку зрозуміти самій, а потім шукати розуміння;
- 6) створювати синергію;
- 7) «гострити пилку», що означає постійний саморозвиток і самовдосконалення.

Вагомим чинником, що впливає на якість перекладацької діяльності, є здатність здійснювати самоаналіз і самоцінювання прийнятих рішень та виконаних дій у ході міжкультурної комунікації, постійно проводити саморефлексію своїх етичних рішень у процесі перекладу та самонавчатися.

Багатокультурне середовище нині стає все більш чутливим до культурних, етичних та етнічних особливостей різних народів, вимагає толерантності та неупередженості, тому великий акцент робиться на етичному складнику міжкультурної комунікації, трансмітерами якої є перекладачі.

ЛІТЕРАТУРА

1. KIDDER, R. (1995). How Good People Make Tough Choices. New York: William Morrow and Company, Inc.
2. KELLIE L. Stewart, B.A. and Anna Witter-Merithew, B.P.S. (2015) Teaching Ethical Standards and Practice within Pre-Service and In-Service Interpreter Education Programs
3. COVEY, S. (1989). The Seven Habits of Highly Effective People. New York: Simon & Schuster Publishers

Ніна Христич
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ПЕРЕКЛАД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ПОЕЗІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Актуальність статті «Переклад сучасної української жіночої поезії англійською мовою» зумовлена загальною тенденцією сучасних перекладацьких пошуків, що сприяють входженню української поезії у світову літературу. Окрім суто теоретичного інтересу, наше дослідження зумовлене також практичними потребами сьогодення, що пов'язані з вивченням жіночого письменства та засобів вербального відображення в англомовному світі.

Переклад набуває великого значення для української літератури, відкриваючи нові обрії світового визнання. «Переклад з однієї мови на іншу є не тільки способом збагачення духовного досвіду читачів, а й способом збагачення мови, на яку той чи інший твір перекладається» [2, с. 54].

Мета статті полягає у виявленні особливостей художнього відтворення сучасної української жіночої поезії перекладачем Михайлом Найданом.

Молода незалежна українська література презентувала світові чималу плеяду поетес нового часу, серед яких Наталка Білоцерківець, Оксана Забужко, Таня Малярчук, Марія Матіос, Ганна Осадко, Галина Пагутяк, Марія Ревакович, Ірен Роздобудько, Мар'яна Савка, Ольга Сєдакова, Людмила Таран та інші. Натхненником появи і перекладачем поезій вищеперерахованих авторів-жінок став професор славістики Українських студій Пенсильванського університету Михайло Найдан.

Характерною рисою жіночої поезії є значне сенсорне навантаження, що досягається використанням художніх прийомів та образно-виразних мовних засобів. Важливими засобами створення художніх образів є епітет та метафора, при поєднанні яких відбувається «метафоризація епітета», що дозволяє автору і перекладачеві через художнє акцентування певних ознак передавати те чи

інше поняття в естетично ціннісне, супроводжуючи цей процес посиленням емоційної рецепції.

Поезія Людмили Таран рясніє метафорами та епітетами. У нижчеподаному фрагменті авторка вживає 6 метафор і 7 епітетів.

Ми їхали по небу між снігів [метафора]
Меланхолійні віви [епітет] *підіймали* [метафора]
Свої невинні очі [епітет] *і брели*
Отарою до другого пришестья. [метафора]
Тут зовсім інший час: його немає.
І чорним перепаленим піском [епітет]
Згори здаються пристрасті земні, [епітет]
Мізерним зерням [епітет] – *звершення людські...*
Чого ж я хочу знову повернутись
Туди, де глина сокровенна зерням [епітет] – *спить* [метафора]
Де все ще Божий полумінь зерням [епітет] – *горить* [метафора]
За мить підносячи із праху [метафора] [1, с. 80].

При перекладі англійською Михайло Найдан зберіг художньо-образну цінність тексту 6 метафор і 7 епітетів.

We rode along the sky amid the snows [метафора]
Melancholy sheep [епітет] *raised* [метафора]
Their innocent eyes [епітет] *and wandered*
In a herd toward the second coming. [метафора]
It's an entirely different time here: it's not.
And from above, earthly passions [епітет] *seem*
Like charred black sand [епітет]
Human accomplishments [епітет] *are meager seeds.*
... Why do I want to return again
To where sacred clay sleeps [епітет], *burns* [метафора]
Where the flame of God [епітет] *still burns* [метафора]
Rising out of ashes in an instant? [метафора] [4, с. 90].

Проаналізований фрагмент свідчить про емоційність жіночого мовлення. Емоція пронизує мовний самовияв жінки-поетеси і поширюється на її поезію через лексичний вибір та стилістичні прийоми, які вдало відтворив Михайло Найдан.

Українська поетеса Марія Титаренко у вірші «Не руш трави» вдається до стилістичного прийому – повтору. Повтор, як мовний засіб, використовується автором і перекладачем з метою переконання читача / слухача.

І забуваю я, що вмію дихати,
І що ходити вмію, забуваю...
Забудь мене! [1, с. 102].

I forget how to breathe,
And I forget how to walk ...
Forget about me! [4, с. 102].

Михайло Найдан стилістично точно відтворив повтор при перекладі англійською.

У поезії Ганни Осадко «Осінні алюзії» ми виявили досить цікаве лінгвістичне явище як okazіonalіzm – «чорторий». Okazіonalіzmi це – мовленнєві конкретно-ситуативні одиниці, які утворюються за загальноновживаними і за новими словотвірними моделями з метою надання стилістичної експресії змісту. Складнощі перекладу okazіonalіzmів полягають у тому, що вони не відображені в словниках та існують, зазвичай, лише в свідомості їх автора. Лише в окремих випадках okazіonalіzmi забезпечують адекватне сприйняття, і, як наслідок, адекватний переклад.

... відьмацьке наслання: і берег, і місячний мул,
Що шворку слідів загубивши, торкнувся губами
Цього **чорторию**, як чорного вимені мами,
Цього божевілля – спокійного, наче намул,
... a sorcerer's spell cast: a shore, and a month-old mule,
Just having lost the rope of tracks, with his lips he touched
This **devil's vortex** like his mother's black udder,
This madness – peaceful, as if it were silt [4, с. 100].

Окрім вказаного okazіonalіzmu вірш рясніє епітетами: *відьмацьке наслання* / a sorcerer's spell cast; метафорами: *шворку слідів загубивши, торкнувся губами* / just having lost the rope of tracks, with his lips he touched; порівняннями: *цього чорторию, як чорного вимені* / this devil's vortex like his mother's black udder; *цього божевілля – спокійного, наче намул* / this madness – peaceful, as if it were silt.

Слід зазначити, що Михайло Найдан схвально ставиться до жіночого письменства і заявляє, що «сімдесят відсотків нових українських письменників – жінки ...» [3]. Перекладач уміло застосував засоби образності, які адекватно відобразили його прагматичні інтенції і донесли їх до іноземного читача. Для перекладача це завдання поєднується з іншим – він повинен відчувати мову не лише на лексико-граматичному рівні, а й точно відтворити художній потенціал поезії.

Провівши компаративний аналіз англomовних перекладів українських поетичних творів з позицій співставленості оригіналу та перекладу, ми доходимо висновку, що у досліджуваних перекладах на лексико-стилістичному рівні ми не виявили значного розходження з оригіналом. Таким чином, перекладач майстерно зберіг художній рівень оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Двадцять п'ять років української поезії (1985-2010): нові голоси свободи, яку ще слід створити: <http://www.experts.in.ua/inform/news/detail.php?ID=7614> [online]. [cit. 10.03.2019].
2. МИСИК, В. О. (1990). Захід і Схід : Переклади [Авт. передм. О. І. Никанорова]. Київ : Дніпро, 543 с.
3. НАЙДАН, М. «Сімдесят відсотків нових українських письменників – жінки ... » <http://litakcent.com/2011/01/20>. [online]. [cit. 12. 06. 2019].
4. Twenty-five years of Ukrainian poetry (1985-2010): new voices with the freedom to create. http://bukvoid.com.ua/library/international_poetry_review/twenty-

Наталія Юр'єва
(Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»)

LA VARIÉTÉ DES STRATÉGIES DE TRADUCTION DES TEXTES DE PRESSE

Les textes publicistes sont orientés surtout sur la perception et l'interprétation par l'auditoire et ont pour mission de communiquer des faits et de persuader le receveur de leur authenticité. Pour décider de ses choix de traduction, le traducteur doit prendre en considération le genre discursif du texte de départ, son auteur, le lieu et le moment de production du texte, le destinataire de la traduction et la fonction que celle-ci va remplir dans la culture d'arrivée. Cela implique la sélection des éléments linguistiques, pouvant rendre deux espèces d'information extralinguistique par excellence : dénotative, liée à la présentation de tels ou tels faits, et expressive (ou connotative) résultant de l'attitude de l'auteur envers l'objet de son message.

Le style publiciste embrasse plusieurs genres discursifs de la presse, où le rapport entre ces deux espèces d'information extralinguistique peut varier notablement. Cet acte de médiation linguistique et culturelle revêt une complexité considérable dans la traduction des textes de presse, où, à ces facteurs, il faut ajouter les différentes traditions journalistiques et les particularités des genres de la presse écrite dans chaque culture.

L'écriture journalistique englobe de différents genres discursifs de la presse écrite répondant à certains paramètres qu'il faut prendre en considération:

- la brève (ou la nouvelle) vise à informer le plus précisément et le plus rapidement possible, de façon simple et concise, sur un fait nouveau, sur un événement d'actualité, et où on doit éviter les adverbes et les adjectifs;

- le compte-rendu, l'exposé détaillé d'une suite de faits enchaînés l'un à l'autre dans l'ordre chronologique ou logique pour transmettre au public ce que l'on sait de l'événement de la façon la plus claire;

- le reportage, la forme informative optimale. C'est un récit complété par la description des faits rapportés. Cette description ajoute à l'exposé des détails tout ce qui les caractérise: couleurs, sons, émotions, témoignages, scènes de vie, origines, causes, motifs, raisons. C'est d'observer les faits de plus près, à la loupe, décrypter leur réelle nature sous leurs apparences formelles, déchiffrer leur vrai sens;

- l'enquête, la forme informative analytique. Ce travail d'analyse implique une bonne connaissance du sujet à traiter, une documentation appropriée, des sources fiables, des témoignages précis, un temps de réflexion;

- l'interview, un procédé analytique qui sollicite l'avis d'un spécialiste du sujet;

- le billet d'humeur, chronique, dessin, façons de partager ses réflexions personnelles avec ses lecteurs, toutes sont des formes de commentaire. Un billet

d'humeur peut-être décalé, ironique, critique ou bienfaisant, seul l'auteur est libre d'en décider;

- le portrait journalistique, visant à décrire une personnalité, sa psychologie, son parcours personnel et professionnel ainsi qu'à son physique;

- communiqués de presse, où le respect des critères de qualité exigés par les plus grandes sources de diffusion d'actualités est primordial. On doit ici retranscrire des informations importantes et il faut être sûr que tout le monde comprenne bien les informations.

Souvent, les articles journalistiques sont idéologiquement marqués car ils se font écho de questions sociales, politiques et économiques. Les séquences argumentatives y sont dominantes. Parmi les stratégies discursives déployées, il faut souligner un large éventail de connecteurs discursifs, de mécanismes emphatiques de nature diverse, l'introduction d'exemples ou le recours à des citations d'autorité pour étayer ou réfuter des arguments [4].

Pour un article visant souvent une zone géographique particulière, ou un public particulier, le traducteur doit avoir une bonne culture générale et suivre l'actualité de manière intensive. Il va également être amené à rester fidèle au style du texte, chose extrêmement difficile, notamment en cas de jeux de mot ou de tournures idiomatiques. En outre, l'une des difficultés majeures est la traduction du titre. Comment rester fidèle, tout en trouvant un titre accrocheur? Car on parle ici de l'élément qui va amener le lecteur à lire ou non l'article.

Les différents procédés techniques de la traduction ont été regroupés dans sept catégories définies par J. P. Vinay and J. Darbelnet :

- Emprunt: réutilisation dans le texte cible d'un terme ou d'une expression provenant du texte source. Cependant, le mot « emprunté » doit être un mot connu et adopté dans la langue cible. Cette technique est à l'origine de nombreux néologismes.

- Calque: traduction automatique d'un mot ou d'une expression étrangère. Cela correspond à un emprunt que l'on traduit littéralement.

- Traduction littérale: traduction mot à mot d'une partie du texte source. Cette technique ne peut être utilisée que si le rendu a du sens dans la langue cible.

- Transposition: passage d'une catégorie grammaticale à l'autre durant le procédé de traduction mais sans changer le sens de l'expression.

- Modulation: changement de point de vue, d'approche par rapport au texte source.

- Équivalence: utilisation d'un terme ou d'une expression considérée comme équivalente dans la langue cible pour décrire une même réalité.

- Adaptation: utilisation d'un équivalent culturel qui renvoi au même concept que dans la langue cible [3].

Divers tropes (métaphores, métonymies, comparaisons imagées, hyperboles, épithètes, personnifications) contribuent à rendre les nuances émotionnelles les plus subtiles du langage publiciste, et méritent une attention particulière du traducteur.

Par définition, la métaphore est un transfert de sens par substitution analogique.

Les stratégies de traduction des métaphores sont: traduction littérale; comparaison pure; traduction d'une interprétation non métaphorique; remplacement

par une autre métaphore; omission; omission partielle; ajout métaphorique; même métaphore avec explications et déviation [1, p.12].

Contrairement à la traduction des métonymies, la traduction des métaphores pose un certain nombre de problèmes. Le premier problème consiste à savoir si l'énoncé à traduire est pris au sens littéral ou figuré. Sans contexte suffisant, il sera bien difficile pour le traducteur de décider si l'énoncé doit être décodé littéralement ou métaphoriquement. Le traducteur doit donc tout d'abord s'imprégner du texte et du contexte culturel dans lequel il a été produit.

Comprendre n'importe quel texte, c'est comprendre la langue du texte, et inférer le sens à l'aide de connaissances extralinguistiques. La traduction dépendra en partie de la nature de l'image que la métaphore contient: il est plus facile de traduire une métaphore dont l'image est universelle qu'une métaphore dont l'image est liée à une culture, ou un individu. Une métaphore en langue de départ (LD) peut également avoir un équivalent en langue d'arrivée (LA) par calque, équivalence directe.

Ce qui pose le plus de problèmes, c'est quand le degré de figement n'est pas le même. Il y a les cas où la métaphore en LD ne peut pas être traduite par une métaphore en LA car la langue n'a pas à sa disposition de métaphore véhiculant ce sens précis. Lorsque la métaphore en LD ne peut être traduite par une métaphore en LA, le traducteur devra choisir entre 4 solutions:

1. Explicitation de la métaphore en donnant le tiers comparé, ou la comparaison entière, c'est-à-dire en rendant explicite le sème sur lequel est basée l'analogie.
2. Équivalent non-métaphorique figé mais cela suppose toujours une perte.
3. Équivalent non-métaphorique non-figé, paraphrastique, qui consiste à rendre le sens. Cela suppose également une perte.
4. Traduction littérale: cette solution est celle laissée au traducteur si aucune autre n'est possible, ce qui conserve la « couleur locale » de la métaphore [2, c. 273].

RÉFÉRENCES

1. ÅKEMARK E. (2011) Le problème de la traduction des métaphores. Linnaeus University/School of Language and Literature, p.12.
2. LJEPVIC D. (2018) La problématique de la traduction des figures de style dans les expressions figées. Káñina, Rev. Artes y Letras, Univ. de Costa Rica XLII (3), p. 273.
3. CFTTR <<https://www.sites.univ-rennes2.fr/lea/cftr/veille/2016/03/18/7techniques-de-traduction-qui-vous-faciliteront-la-tache/>>.[online].
4. ANDUJAR Moreno G. (2006) La traduction français-espagnol des titres journalistiques du Monde Diplomatique : un exemple de tension entre adéquation et acceptabilité. [online].

**СЕКЦІЯ №8. НОВІ ПИТАННЯ ЛІНГВОАКСІОЛОГІЇ,
СОЦІОЛІНГВІСТИКИ, ПСИХОЛІНГВІСТИКИ
ТА КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

Dr. Jeffrey H. Levine
(School for Training, Fremont, CA, USA)

**COMMUNICATION AND RELATIONSHIPS:
A KEY TO TELECOMMUTING SUCCESS**

Commuting can be quite a chore, one spends an increasing amount of time in cars on clogged freeways spewing greenhouse gases and other pollutants into the environment or in increasingly overcrowded public transportation. In addition, the global economy provides for an international pool of labor that is available to any company, telecommuting, referring to tasks of work done in places outside the workplace, removes the location of the business and the worker as a barrier as a team member can work from anywhere in the world. Companies can thus save money in relocation costs by having their team members work from their home countries; with 21st Century technology, team members need not be in the same part of the world (Pyöriä, 2011). There are, however, barriers to the telecommuting arrangement that could make it unworkable (Levine, 2019). Schawbel (2018) conducted a study where it was found that despite the benefits that telecommuting provides, remote workers feel isolated, lonely and out of communication with their company and fellow team members. They lament the lack of relationships and they see themselves not working at the company long term. These problems are causing companies to reverse their telecommuting initiatives and utilizing their budgets on real-estate for their employees to work, despite the advantages of telecommuting (Schawbel, 2018). There are however actions that organizations can take to make remote work arrangements work. One of these actions is e-Mentoring relationships. E-mentoring is when a senior employee takes a junior one under his or her wings to «show them the ropes» of the job or to provide career advice.

In a qualitative, exploratory case study, Levine (2019) interviewed telecommuter or former telecommuters. He found that the following was needed for telecommuting arrangements to be effective:

1) The telecommuter must want to telecommute and be someone with an internal locus of control and high self-efficacy. Some people just love telecommuting while others simply cannot stand to do so. The telecommuter must also be someone who can follow boundaries; someone who when their spouse asks him/her to run an errand during work hours can say that they are working.

2) Technology must be in in good working order. Low speed, public internet connections that are available at coffee shops do not work. Too much time is spent getting the technology to work. High speed, private internet connections with VPN should be used for optimum results.

3) E-mentoring should be conducted using video conferencing so that there can be a visual connection between the mentor and the mentee. This allows for the

building of relationships which allow the telecommuters to feel like they are not isolated but a part of the group.

4) On-site meetings: The team should be periodically brought on site for team building activities. This also helps deal with the isolation from being off site. It allows team members that physical connection that is missing with remote work arrangements; this should not just be for work, but for fun team building activities.

The findings showed, from the perceptions of the participants, that there were those who could thrive in telecommuting relationships and those who had neither the desire nor the disposition to telecommute (Levine, 2019). The most effective way to promote self-efficacy among telecommuters was maintaining strong relationships between the e-mentor, telecommuter, management, and the families of telecommuters (Levine, 2019). This could be achieved by reliable video conferencing and occasional face-to-face with mentors and managers. The study findings can benefit those who do work remotely and their families, by giving them data regarding how to be more effective in their jobs while maintaining a more stable work-life balance. Findings would also benefit organizations that wish to maintain a remote workforce by informing them how to make a telecommuting arrangement work using e-mentoring.

Businesses could benefit by recognizing the competitive and cost advantages of maintaining a remote workforce. Employees also benefit with decreased commute times and a better work like balance. For telecommuting to work, there must be good communications. Candidates for telecommuting positions must be people who can manage distractions. Organizations should do what is possible to ensure that relationship building is occurring in a virtual workplace which would include using technological tools such as video conferencing as well as periodic face to face meetings. With these tools in place, telecommuting can be advantageous to the employee, business, and society. It should be noted that Levine (2019) only interviewed subjects in the United States. It may benefit to conduct a study with international participants.

REFERENCES

1. LEVINE, J. H. (2019). *Understanding E-mentoring, and self-efficacy with telecommuters*. Retrieved from <https://search-proquest-com.proxy-library.ashford.edu/docview/2236393376?accountid=32521>
2. PYÖRIÄ, P. (2011). Managing telework: Risks, fears and rules. *Management Research Review*, 34(4), 386-399. doi:10.1108/01409171111117843
3. SCHAWBEL, D. (2018, November). Survey: Remote workers are more disengaged and more likely to quit. *Harvard Business Review Digital Articles*, 1-4. [Retrieved from EBSCOhost]

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЗАСОБАМИ ДІЛОВОЇ ГРИ

Сучасна професійна комунікація вимагає від майбутніх фахівців повсякчасної готовності до активного обміну інформацією не лише засобами рідної мови, але й іноземної, зокрема необхідні уміння висловлювати власну позицію іноземною мовою й відстоювати її, вирішувати спірні питання шляхом узгодження думок. Відтак навчання студентів ведення дискусії іноземною мовою є важливим етапом їх професійного становлення.

Погоджуємось із визначенням І. Зайцевою, що дискусія є формою активного обміну думками, обговорення студентами проблем та знаходження їх вирішення. Серед особливостей дискусії дослідниця виокремлює вмотивованість, зверненість, ситуативність, наявність проблемної ситуації, емоційну забарвленість, спонтанність, тематичність, двосторонній характер мовлення[5,с.208]. Водночас навчання студентів ведення дискусії іноземною мовою передбачає формування в них навичок послідовного аргументування, логічного міркування, критичного мислення й культури власного висловлювання на тлі психолінгвістичних труднощів, котрі закономірно виникатимуть через відсутність достатньої практики та недостатній рівень володіння іноземною мовою.

З метою ефективного планування навчання дискусії та перебігу дискусивного спілкування студентів іноземною мовою слід враховувати наступні психолінгвістичні характеристики:

1. Спрямованість реплік. Оскільки дискусивна мовленнєва активність учасників діалогу є двосторонньою і може здійснюватися лише в умовах безпосереднього тісного психологічного контакту тих, хто спілкується, що передбачає врахування мовної та немовної поведінки партнера.

2. Еліптичність. Контактність співрозмовників в межах єдиної ситуації, широке використання невербальних елементів сприяють виникненню згоди, дозволяють мовцєві скорочувати мовні засоби, вдаватися до висловлення натяком.

3. Спонтанність («непідготовленість»). Спонтанність передбачає досить високий рівень автоматизованості та мобілізаційної готовності мовних засобів, які партнери використовують у процесі мовлення. Це обумовлює використання різноманітних кліше і розмовних формул, а також нечітку «вільну» оформленість фраз. Окрім цього, спонтанний характер мови проявляється в паузах нерішучості (хезитації), перебиванні, перебудові фраз, зміні структури діалогічної єдності.

4. Емоційність та експресивність. За ступенем емоційного забарвлення дискусивне діалогічне спілкування може бути нейтральним, помірно емоційним, підвищено емоційним. В умовах вищої освіти можна говорити лише про навчання нейтральної мови з елементами помірною емоційності.

5. Ситуативність. Це означає, що кожна фраза, оскільки вона ситуативна, створює певне «поле тяжіння», що дозволяє співрозмовнику реагувати мимоволі, а не в рамках певного діапазону. Дискусивне мовлення так само, як і діалогічне мовлення, є переважно ситуативним, його зміст досить часто може бути зрозумілим лише з урахуванням тієї ситуації, в якій відбувається.

Зазначені особливості слід враховувати у навчанні студентів, оскільки через певні психологічні бар'єри деякі з них відчують дискомфорт спілкування під час занять. Організація навчання студентів дискусійного мовлення, вибір методів і прийомів відповідно до навчального плану багато в чому залежить від знання психологічних особливостей особистості студента, в тому числі й вікових. Доцільно всіляко заохочувати властиве молоді прагнення до обґрунтованості і аргументованості засвоєних знань, його скептицизм по відношенню до готових висновків і бездоказовим твердженням. Це допомагає розвивати самостійність і критичність мислення і навички самоорганізації навчальної діяльності [3, с.15].

Низька самооцінка, високий рівень тривожності, несприятливий психологічний клімат у групі негативно позначаються на спільній мовленнєвій діяльності студентів, а відтак і на ведення дискусії іноземною мовою. Саме тому психологічно комфортними у зазначеній діяльності можуть бути методи активізації пізнавальної діяльності студентів, до яких відносяться ділові ігри. У ділових іграх моделюється дискусія, в котрій студентам надається можливість проявити здобуті знання іноземної мови, а також уміння й навички вести толерантний диспут. Ділові ігри розвивають винахідливість, комунікабельність, системне мислення, особистісні якості, необхідні для ефективного виконання професійних обов'язків, допомагають опрацювати реальну інформацію та зорієнтуватися в умовах її постійної зміни, полегшують адаптацію молодих фахівців у майбутньому. Проте слід зауважити, що оскільки особистісно-орієнтовані взаємини між викладачем та студентами визначаються нині основою гуманізації навчально-виховного процесу, то особливо це стосується ігрових методів, де авторитарні форми викладання є неприпустимими [2].

«Досягнення ігрових цілей служить засобом реалізації цілей розвитку особистості фахівця, цілей навчання і виховання», тобто імплементується принцип двоплановості, що є найбільш характерною ознакою гри як діяльності та відрізняє її від будь-якої іншої [5, с. 9].

Суть цього принципу А.А. Вербицький [4] бачить в тому, що «серйозна» діяльність з розвитку особистості реалізується в «несерйозній» ігровій формі, що дозволяє учневі інтелектуально і емоційно «розслабитися», проявити творчу ініціативу. Граючий повинен і одночасно пам'ятати, що він бере участь в умовній (несправжній) ситуації, і не пам'ятати цього. Змістом ігрових цілей можуть служити для учасника успішне отримання максимально можливого

числа балів або виграшу, уникнення штрафів, прийняття адекватних рішень і т.п.

Досягнення умовних (ігрових) цілей за допомогою умовних (ігрових) дій має стати для кожного учасника лише засобом досягнення реальних особистісних цілей - цілей навчання і виховання, які є в цьому випадку ядром системи мотивації, що спонукає до участі, підтримки й завершення гри.

Розгляд сутності гри як самостійного виду людської активності, аналіз теорії і практики її використання в навчальному процесі в якості методу навчання дозволив зробити висновок, згідно з яким ділові ігри можуть не тільки формувати і розвивати у студентів іншомовну мовну компетенцію, а й стимулювати у них творчу, пізнавальну активність, підвищити мотивацію вивчення іноземної мови. Однак проведення дискусії іноземною мовою, як наголошують психологи, можливе лише в тому випадку, якщо робота над формуванням відповідних умінь побудована за певною системою, що включає різні вправи і тренінги, що дозволяють подолати психолінгвістичні труднощі формування умінь діалогічного мовлення, спрямовані на подолання замкнутості, пасивності, скутості, сором'язливості; рухової розкнутості; розвиток навичок спільної діяльності, почуття спільноти; розвиток мови жестів, міміки і пантоміміки [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. АНДРОНКИНА Н.М. (2003): Подготовка и проведение уроков с элементами дискуссии. *Обучение иностранным языкам: материалы для специалиста образовательного учреждения*. СПб: КАРО, с. 81-97.
2. БУДАС Ю.О. (2010): Подготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри: дис. канд. пед. наук: 13.00.04, Вінниця, 237 с.
3. БУЧАЦЬКА С.М. (2009): Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами: дис. канд. психол. наук: 19.00.07, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, 219 с.
4. ВЕРБИЦКИЙ, А.А. / БОРИСОВА, Н.В. (1990) *Методические рекомендации по проведению деловых игр*. М.: ВНМЦПТО, 46 с.
5. ЗАЙЦЕВА І.В. (2012) Психолінгвістичні особливості навчання майбутніх філологів англomовної дискусії на основі проблемних ситуацій <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppo_2012_12_39.pdf>. [online]. [cit/15/08/2019].

ТИПИ ЕФЕКТУ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗАСТОСУВАННЯ КОРПУСНОГО ПІДХОДУ

Наразі в лінгвістиці продовжуються пошуки все нових шляхів підвищення достовірності та надійності результатів, що одержують, для опрацювання фактичного матеріалу. У цьому зв'язку нових перспектив отримує корпусна лінгвістика, а разом з нею – і корпусний підхід.

І.В. Мейзерська у своїй статті «Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування» визначає *корпус* як складну цілісну систему, «що має свою логічну структурну організацію та диференційні ознаки, для якої текстові принципи аналізу недійсні. Корпус, як правило, укладається на основі великої репрезентативної групи текстів, оброблених таким чином, що мовний матеріал розміщується за принципом конкордансу» [1, с. 56]. У процесі укладання корпусу текст маркується, розбивається на фрагменти, що ілюструють контекст і групуються у вибірку всіх можливих контекстів, засвідчених у репрезентативній групі текстів. На відміну від звичайних текстів, для яких характерна лінійна, горизонтальна організація, жанрова та стильова специфіка, авторська індивідуальність, структурна і смислова цілісність, наявність певної комунікативної мети, для корпусу не характерна загальна комунікативна мета (комунікативна мета простежується лише на рівні окремо взятого речення), контексти, «представлені в конкордансі, засвідчують функціонування мовної одиниці в різних стилях, сферах уживання, даючи широку картину реальної мовної практики» [1, с. 57]. Таким чином, застосування корпусного підходу відкриває перспективи для дослідження будь-яких мовних одиниць у різних мовленнєвих жанрах (тобто тих, що представлено у конкретному корпусі), а отже, й визначення їх (досліджуваних мовних одиниць) специфіки вживання в різних типах дискурсу. З огляду на те, що предметом нашого спеціального вивчення виступає каузальна домінанта *ефект* у споріднених мовах, вважаємо за доцільне проілюструвати дієвість застосування корпусного підходу для встановлення типів ефекту в україномовному психологічному дискурсі. Джерельною базою виступив *Корпус української мови* [4], створений в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, а також *Психологічний словник* [2] і *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник* [3] як власне репрезентанти психологічного дискурсу.

Портал Мова, на якому розміщено *Корпус української мови* наразі не має текстів з психології у чистому вигляді, натомість він пропонує вибрати *публіцистику* або *наукові тексти* без поділу за галузями. Для *публіцистики*, наприклад, ілюстрації з двох сторінок за результатами пошуку [4] включають такі типи ефекту (у круглих дужках зазначено частотність мовної одиниці на

двох аналізованих сторінках): а) за лівобічною сполучуваністю: за різновидом впливу – *синергетичний* (2) **ефект**, *парниковий* (2); за вказівкою на означеність / приналежність: *цей* (3), *той, який, такий, такий же, той самий, інший, так званий, їхній, його, свій, однаковий, характерний*; за вказівкою на узагальненість: *сумарний, кумулятивний* (2), *загальний*; за позитивною оцінкою: *позитивний* (9), *найкращий* (2), *чарівний, мобілізуючий, оздоровчий, терапевтичний*; за ступенем сприйняття: *реальний* (2), *відчутний, певний*; за вказівкою на певну сферу людської діяльності / галузь: *економічний* (3), *антикорупційний* (2), *фінансовий*; за тривалістю: *короткостроковий* (2), *довготривалий, відкладений*; за розміром: *величезний* (3), *максимальний* (2), *повний, більший, частковий*; за негативною оцінкою: *негативний* (2), *руйнівний* (2); б) за правобічною сполучуваністю: за ступенем сприйняття – **ефект** вже помітний (глибина 2: *вже*), *відчутний* (глибина 2: *досить*), *незначний* (глибина 2: *був*); всупереч очікуванню: *протилежний* (глибина 3: *може бути*; глибина 2: *виявився*), *зворотний* (глибина 3: *може бути*); за різновидом дії: *ефект пружини, бомби, вибуху (інформаційної бомби), консолідації, доміно, поїзда, глобального потепління, «тремтячої камери», бойового «Граду», надтекучості, шлюбу, освоєння, синергії та взаємного посилення, плацебо, календарних днів* (4); за ступенем задіяності: *присутності* (3), *аутсайдера, соцмереж*; за вказівкою на джерело: *від самоорганізації, від відкриття ринку*, з вказівкою на спрямованість: *для економіки, для бюджету*; за типом оцінки: *негативного впливу, нульовий* [4].

Психологічний словник [2], у зіставленні з результатами пошуку в корпусі усього з двох сторінок, дає дуже обмежену кількість ілюстрацій, що, з одного боку, дає змогу дослідити типи ефекту у вузько спеціалізованій сфері, а, з іншого, зовсім не дозволяє отримати об'єктивні дані, навіть щодо частотності певного типу. Це зумовлено тим, що лише дві одиниці зустрілися по два рази. Наприклад: а) за лівобічною сполучуваністю: за ступенем означеності – *певний ефект* (2); за ступенем впливу: *вважаючий, Сліпер-ефект*; за ступенем сприйняття: *витлумачений*; за ступенем необхідності: *потрібний*; за приналежністю до певної спеціальної сфери / галузі: *психологічний, соціальний*; б) за правобічною сполучуваністю: за різновидом дії – **ефект** впливу (2), *накопичення, відчуження, бумеранга, ореола, упередженості, навіювання*.

Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник [3] ілюструє наявність таких типів ефекту: а) за лівобічною сполучуваністю: за ступенем означеності – *деякі ефекти*; за вказівкою на певну сферу людської діяльності / галузь: *творчий* (3), *навчально-виховний, педагогічний, аутопсихотерапевтичний*; за типом оцінки: *позитивний* (2); за розміром: *максимальний, високий*; за різновидом дії на людину: *психофізіологічні та психофізичні ефекти*; за різновидом локації: *вершинний*; за ступенем сприйняття: *помітний, отриманий*; за різновидом дії: *ПДД-ефект, Кирліан-ефект*; б) за правобічною сполучуваністю: за вказівкою на результативність: **ефект** *звикання, адаптованості, сімейної успішності у праці, переходу обдарованості дітей у талант дорослих, материнського*

посилення чутливості; за вказівкою на джерело: інтуїції, уяви, певної системи дій; за різновидом дії: Кирліана.

Таким чином, нами було встановлено дев'ятнадцять (19) типів ефекту в україномовному психологічному дискурсі, а саме: за приналежністю до певної спеціальної сфери / галузі; за вказівкою на певну сферу людської діяльності / галузь; за вказівкою на узагальненість; за вказівкою на спрямованість; за вказівкою на результативність; за різновидом впливу; за ступенем впливу; за вказівкою на означеність / приналежність; за ступенем означеності; за різновидом дії (у т.ч. й на людину); за ступенем задіяності; за тривалістю; за ступенем сприйняття; за вказівкою на джерело; за розміром; за різновидом локації; за ступенем необхідності; за типом оцінки (позитивна / негативна); всупереч очікуванню.

Однак, отримані дані не можна вважати вичерпними, зважаючи на обмеженість аналізованого фактичного матеріалу, що відкриває перспективи для розширеного аналізу ілюстративної бази україномовного психологічного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. МЕЙЗЕРСЬКА, І.В. (2014): Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія, Вип. 28, с. 53-58.
2. СИНЯВСЬКИЙ, В.В. / СЕРГЄЄНKOBA, О.П. (авт.-укл.) (2007): *Психологічний словник*. Міністерство освіти і науки України.
3. РИБАЛКА, В.В. (2016): *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені І. Франка.
4. Mova.info: лінгвістичний портал.
<<http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>>. [online]. [cit. 27. 8. 2019].

Анатолій Загнітко
(Донецький національний університет імені Василя Стуса)

АРГУМЕНТУВАННЯ – МАНІПУЛЯЦІЯ: АСПЕКТИ КОРЕЛЯТИВНОСТІ ↔ НЕКОРЕЛЯТИВНОСТІ

Мовний вплив розуміють і як процес актуального впливу на комуніканта вербальними й невербальними засобами для досягнення поставленої мети, і як інтегральну науку, що об'єднує традиційну лінгвістику, психолінгвістику, комунікативну лінгвістику, риторику, психологію, теорію масової комунікації, конфліктологію, рекламу, менеджмент, соціологію, теорію і практику управління соціальними системами. Для мовного впливу актуальним є встановлення способів і прийомів привернення уваги. Диференціювання в науці про мовний вплив окремих її структурних складників: 1) риторики (науки про ефективну публічну мову); 2) міжособистісного спілкування (науки про

ефективне міжособистісне пряме усне спілкування); 3) реклами (науки про доцільний вплив на реципієнта для просування товару чи послуги на ринку) дає змогу скваліфікувати окремі з актуалізованих методів і прийомів, зорієнтованих на підпорядкування уваги реципієнта, завоювання його довіри та ін.

У мовному впливі як процесі особливу вагу має аргументація як процес обґрунтування певного твердження (чи гіпотези) для переконання реципієнта в доцільності, істинності та ін. заявленого. Якщо для природничих наук в аргументації актуальним є наведення даних експерименту, спостереження, то для гуманітарної сфери істотним постає визначення тих чи тих аргументів як значущих (↔ знакових). Аргументування завжди міститься після тези, якій надавано статус теми: *Засновник «1+1»: Для Зеленського буде проблемою домовитися з Коломойським* (<https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/17/7218359/>) – теза-заголовок, що аргументована тезами: 1) *«Зеленський людина самотійна»*; 2) *«<..> Коломойський – його постійний бізнес-партнер, якому напевно він щось винен»*, – сказав Роднянський; 3) *«Коломойський – складний партнер, який багато чого хоче добитися»*; 4) *«На нього чекають страшні дні, місяці і роки. <..> нелюбов до нього ще навіть не починалася»*. Кожний аргумент-теза розвиває і поглиблює тему, деталізує її: початкова антитеза (1), розвиток взаємопідтримки (2), характеристика одного з елементів теми (3), висновковий аргумент (4). Аналізований текст ілюструє використання аргументаційної комунікативної стратегії, на реалізацію якої орієнтовано: а) комунікативну тактику обґрунтування оцінок із наголошенням їхньої об'єктивності, хоча в основі своїй вони суб'єктивні: (Роднянський:) *Зеленський і вся його команда розуміють і небезпеку, і складність абсолютної залежності від Коломойського* (Там само); водночас наявне прагнення відсторонитися й надати незалежну експертну оцінку: *Це розуміє будь-яка людина в Україні, включаючи партнерів Коломойського*; б) комунікативну тактику вказування і/чи наголошення перспективи з акцентуванням очікуваного чи сподіваного (і/чи несподіваного) результату: (Роднянський:) *<..> з Коломойським домовитися, повірте, – серйозна проблема. Він Коломойському винен. Ну як? Слухайте: канал, гроші, охорона <..>; <..> я переконаний, що вони, звичайно, будуть грати в класичну українську політичну гру піддавки, в джиу-джитсу – піддавшись, опинитися нагорі*; в) комунікативну тактику контрастивного аналізу: (Роднянський:) *<..> поява Зеленського сприймалася як відповідь Коломойського своєму одвічному опоненту і другу Пінчуку. Тому що висунення [музиканта Святослава] Вакарчука [яке не відбулося] пов'язано було з Пінчуком* (Там само).

Для комунікативної стратегії аргументації властивим постає використання аргументів, коли особливо цінним є рівень головних і рівень допоміжних кожного з них. У таких випадках необхідно встановити парадигму аргументів, де ієрархічно вершинний згодом розгортається, деталізується через допоміжні й через ті чи ті факти. Якщо автор ставить питання в заголовку *«Нотр-Дам – випадок, провокація чи знак?»* (Якимчук О. // Слово Просвіти. 2018. 25.04.-08.05.2019), то відповідно постають аргументи випадку, аргументи провокації й аргументи знака: *У перекладі з французької це словосполучення*

(Нотр-Дам) дослівно означає **наша пані** – аргумент випадку; *Шоком ця вість була й для мільйонів українців* – аргумент уподібнення-провокації; *Був переконаний <..>, що об'єкт <..> свято оберігатимуть* – аргумент висновку.

Для аргументації надзвичайно важливо враховувати наявність вербального «мотлоху», який В. Зінссер [4, с. 24–29] кваліфікує і 1) як складну фразу, якою замінювано коротке слово з ідентичним змістом (**«Станом на сьогодні, жодні агрохімікати з України, й з Чернівецької області зокрема, не вивезли»**, – міністр екології розповів про корупцію на ринку утилізації небезпечних хімікатів (<https://bukinfo.com.ua/show/news?lid=90574>)) → *зараз*); і 2) як громіздкий евфемізм (*У межах поширення російськомовного населення країна-агресор бачить звичайні кордони* (Україна молода.2019.14.04) – гасло, що виправдовує претензії на будь-які території); і 3) як перекручену політкоректність (*В обговоренні питань індивідуальна увага приділена дуже особливим обставинам міждержавного діалогу України та Франції* (Україна молода.2017.12.02) → *В обговоренні увага приділена особливим обставинам міждержавного діалогу України та Франції*); і 4) як корпоративний жаргон (**Негативний баланс грошових надходжень спричинив відсутність нарахувань за відсотками вкладникам** (Молодь України.2016.12.05) → **Збанкрутілість** спричинила відсутність нарахувань за відсотками вкладникам); і 5) як словесний камуфляж (*Національний антитерористичний комітет РФ оголосив про проведення спецоперації по «знищенню терористів у центрі Чеченської столиці»* (В Чечні почалося повстання // Режим доступу: <http://mnk.org.ua/archive/v-chechni-pochalisja-povstannja/>) → *Національний оборонний комітет РФ оголосив про проведення спецоперації по «знищенню захисників Вітчизни у центрі Чеченської столиці»*); і 6) як надлишковість (**Також варто зазначити**, що нещодавно Німецька служба академічних обмінів DAAO підтвердила, що Мирослава стала стипендіаткою програми Leonhard Euler 2019/2010 і отримає кошти на завершення магістерської роботи на рідній кафедрі та у німецьких партнерів (Репортер / Режим доступу: <http://report.if.ua/lyudy/studentka-pnu-vzlyala-uchast-u-mizhnarodnomu-naukovomu-doslidzhenni/>) → *Нещодавно Німецька служба академічних обмінів DAAO підтвердила, що Мирослава стала стипендіаткою програми Leonhard Euler 2019/2010 і отримає кошти на завершення магістерської роботи на рідній кафедрі та у німецьких партнерів*. Словесний «мотлох» функційно навантажений у маніпуляції.

На відміну від аргументації для маніпуляції актуальним є використання сформованих у свідомості стереотипів, оскільки справжнє завдання маніпуляції (→ маніпулятора) полягає не у формуванні, а в сприянні, активізації уже сформованого у свідомості комуніканта. За твердженням У. Ліпмана, в сучасному світі досить глибокими є розходження в розумінні фактів, до яких певний кодекс цінності докладено, адже «що менше підготовленою й освіченою є людина, то швидше й простіше вона робить припущення, що наявний взаємозв'язок між двома речами, якщо ті привернули її увагу одночасно. Науковець констатує, що стереотипи є стандартизованими формами освіченості (просвітництва), що здебільшого розглядаються як викривлені, якщо нові не

вписувані в схему (цит. за: [3, с. 15–22]). Реакцією на суперечність може поставати не перегляд, а повтор, супроводжуваний відсосередженням від джерела небажаних образів. Стереотипи належать до масової культури, постаючи її складником. Формування ж стереотипів підпорядковане мовносоціумним практикам із відбиттям: а) вікового (*Молоде покоління вибирає пенсі*), професійного (*Усі адвокати – брехуни*), релігійного (*Іслам – релігія терору*) та інших середовищ; територіальної (*Життя в містечках повільне, але безпечне*), речової (*Японські машини – прості в електриці; французькі парфуми – найелітарніші*) мотивацій. Стереотипи інколи є визначальними в маніпуляції.

Розуміючи комунікативну стратегію як генеральну інтенцію, сукупність мовленнєвих дій, орієнтованих на вирішення комунікативного завдання мовця в межах певного процесу спілкування, потрібно враховувати, що кожна стратегія спрямована на зміну певних аспектів психіки партнера, релевантних щодо поставленої мети: його знань, припущень, оцінок, бажань. У цьому разі комунікативна тактика – це одна з вирішуваних завдань у такій стратегії. Конституентами мовних тактик постають комунікативні ходи (кроки), що в сукупності визначають вирішення актуалізованого завдання.

У комунікативній стратегії аргументації наявні часткові стратегії й тактики раціонального й емоційного різновидів. Диференціювання останніх має опертям теорію Аристотеля, за якою адресант оперує двома різновидами аргументів – логічними, орієнтованими на розум, та емоційними, апелюваними до емоцій [1]. Класифікація видів (прийомів) аргументації в теорії мовного впливу має опертям заявлене розмежування, що й мотивує диференціювання в різних дискурсах раціональну та емоційну аргументацію, де перша ґрунтована на якостях, кваліфікаціях, а друга – на формуванні привабливого образу, настрою, почуттів, пор.: (DW:) *Утім, п'ять років непідконтрольна частина Донбасу живе поза загальноукраїнським інформаційним і культурним контекстом. Наскільки легко буде повернути цих людей в загальноукраїнський простір?* (Ігор Козловський) *По-перше, треба встановити певне перехідне правосуддя, аби були покарані винні у злочинах. По-друге, треба зробити так, щоб люди не боялися звинувачень у колаборації, коли вони є так званими вимушеними колаборантами. Є дуже багато таких людей, які повинні були виживати і співпрацювати із владою (на непідконтрольних територіях – Ред.). Це переважна більшість населення. Але цей перехід не буде легким* (Ігор Козловський // DW: Made for Minds / Режим доступу: <https://www.dw.com/en/made-for-minds-dws-new-slogan/a-18403925> (25.06.2019)), де у відповіді адресата наявні: 1) формалізована лінійність аргументованості (*по-перше, по-друге*); 2) послідовні причиново-наслідкові відношення (*аби, коли*); 3) узагальнювальна теза (*Є дуже багато таких людей*) із її розширювальною актуалізацією (*Це переважна більшість населення*) та кваліфікацією (*які повинні були виживати і співпрацювати із владою*). Остання є семантичним повтором змісту підрядної предикативної детермінантної частини зумовленості (причинової семантики: *коли вони є так званими вимушеними колаборантами*, що спільно із присубстантивно-атрибутивною

предикативною частиною (які повинні були виживати і співпрацювати із владою) утворюють спільний аргумент. Наявність у головній предикативній частині (*Є дуже багато таких людей*) Т-слова мотивована його виділювальною семантикою, оскільки Т-слово *таких* ($\leftrightarrow$ *багато таких*) виділяє певну групу, коло осіб, які заслуговують на відповідну увагу.

Особливості аргументування прямо співвіднесені з відповідними різновидами дискурсивних практик. Так, наприклад, у науковому дискурсі з його різноманітними піддискурсами, де використовувано впізнавані жанри, клішовані формули, регулярні структури та ін., аргументування співвіднесене з двома його диференційованими формами – усною та письмовою та двома рівнями – офіційним та неофіційним. Офіційні усні (доповіді на конференціях, дискусії, диспути), письмові (автореферати, дисертації, наукові публікації, звіти з наукових тем і програм та ін.) комунікативні акти впізнавані, послідовно структуровані. Водночас потрібно розмежовувати дискурсивні практики, оперті на емпіричний матеріал, і дискурсивні практики, ґрунтовані на викладі теорії з висновковими теоретичними узагальненнями. Неофіційні акти корелюють з листуванням, приватними розмовами (телефонними й ін.), електронні форми (електронна пошта, онлайн і под.). Для неофіційних актів істотним є співвіднесення аргументів, що охоплюють емоції, та розумових тезових викладів. Офіційні ж лінійно розгортають виклад матеріалу так, що кожна наступна частина аргументує попередню (розширює, уточнює та ін.): *У межах категорії спонукальності прагматична функція мови виявляється якнайповніше, адже спонування передусім відбиває волюнтативні відносини між мовцем і слухачем. Категорія спонукальності містить два основні складники: волевиявлення і спонування, які, своє чергою, вважаються фактором впливу адресата на слухача. Ситуація спілкування містить вказівку на такий її елемент, як умови волевиявлення* (К. Бондаренко), де перше речення побудовано на логіко-причиновій аргументації. Здебільшого заявлені акти пов'язані зі сферою емпіричного пізнання, а друге речення, співвіднесене з першим через уточнення особливостей волюнтативних відносин між мовцем і слухачем із наголошенням: такі відносини мають два складники (*волевиявлення і спонування*), а третє – розгортає лінійний аргументування: категорія спонукальності безпосередньо співвіднесена із ситуацією спілкування. Для аналізованих дискурсивних практик характерним є «покликання на особу», коли замість доведення використовують авторитет відомого науковця: *Одним із різновидів релігійного дискурсу є проповідь, що належить, на думку дослідників (К.В. Бобирева, М.П. Ділай, О.О. Прохватилова), до вторинних жанрів релігійного дискурсу* [2, с. 7].

С. Кара-Мурза, актуалізуючи питання «Яка мета того, хто прагне маніпулювати нашою свідомістю, коли посиляє нам повідомлення у формі текстів чи вчинків?», наголошує, що в цьому разі метою є подання таких знаків, умонтування яких у контекст зумовлює зміну останнього у сприйнятті. «Він підказує нам такі зв'язки свого тексту чи вчинку з реальністю, нав'язує таке тлумачення, аби наша уява про дійсність були викривленими в бажаному для маніпулятора напрямі. Отже, це справить відповідний вплив і на нашу

поведінку, водночас ми будемо переконані, що чинимо за нашими власними бажаннями» [5, с. 28]. Особливу функцію в таких випадках відіграють повторювані й легко інтерпретовані адресатом моделі на зразок *А в часи нашої юності було краще; Ми краще знаємо, ніж старші; Не політики вибирають, а ми*. Слово, висловлення мають брати за живе. Якщо врахувати, що лише половина людей намагаються визначити логіку міркувань автора, простежити причинно-наслідкові зв'язки його міркувань, віднайти глибинні смисли останніх, побачити, де ж наявні розбіжності, то легко діагностувати застосування відповідної маніпулятивної стратегії. Із констатованої половини спільноти на цьому шляху не покидає інтерпретаційних пошуків орієнтовно 50 % (тобто 25 % із загальної кількості спільноти). Тоді цілком очевидно, що більшість у будь-якій спільноті становлять люди (50 %), які відразу сприймають на віру мовлене, й ті, хто, не досягаючи мети в інтерпретації чи з якихось інших причин, розширює загальну кількість тих, хто сприймає повідомлюване як власне (+ 25 %%), що сумарно становить 75 %. Констатоване спостереження є особливо актуальним в опрацюванні комунікативних стратегій паніпуляції, поєднанні вербальних і невербальних засобів їх реалізації.

Комунікативна стратегія аргументації домінує в наукових, офіційно-ділових та інших дискурсивних практиках, комунікативні ж стратегії маніпуляції з тими чи тими експлікаціями та імплікаціями домінують у політичному, художньому та інших дискурсах. Аналізовані комунікативні стратегії інколи поєднувані для реалізації актуалізованих комунікативної мети та завдань, зокрема в чіткому спрямуванні на вплив, стратегійність та ін. Використання в наукових дискурсивних практиках театральності, епатажності та ін. свідчить про реалізацію прихованих маніпуляцій, підтвердженням чого може поставати увесь текст загалом або окремий мовленнєвий акт зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. АРИСТОТЕЛЬ. (2000): *Поэтика. Риторика*. Санкт-Петербург: Азбука.
2. БОНДАРЕНКО, К.А. (2019): *Просодичні особливості спонукальних висловлювань в англomовному інституційному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження)*. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова.
3. ЗАГНІТКО, А. (2017): *Теорія лінгвоперсонології*. Вінниця: Нілан-ЛТД.
4. ЗІНСЕР, В. (2019): *Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів*. Київ: Наш формат.
5. КАРА-МУРЗА, С. (2005): *Манипуляция сознанием*. Москва: Издательство Эксмо.
6. КОЗЛОВСЬКИЙ, І. (2019): Жодної донбаської ідентичності не існує. *Deutsche Welle: Made for Minds* <<https://www.dw.com/en/made-for-minds-dws-new-slogan/a-18403925>>. [online]. [cit. 25.6.2019].

ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЇ ІМПЛІКАТИВНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Протягом тривалого часу у наукових працях викристалізовувалися і закріплювалися певні підходи і прийоми, методики, методи і методології тлумачення художнього тексту, які давали найбільш ефективні і переконливі результати.

Основоположником *герменевтики* як науки розуміння (зачинателем вважають Ернесті) є німецький релігійний мислитель Фрідріх Шлейєрмахер. Після нього герменевтику перестають розглядати як частину теології, граматики, риторики, логіки чи філософії. Герменевтика перетворюється в комплексну методологію інтерпретації текстів, філологічну науку, що активно використовувала (і використовує) здобутки філософії, історії, психології, естетики тощо.

Ф.Шлейєрмахер виділяє два методи інтерпретації: об'єктивно-історичний і суб'єктивно-дивінаторний (інтуїтивний, пророчий). Переважно імплікати виділяються за допомогою другого методу інтерпретації. Загалом, інтерпретація у німецького вченого має психологічний характер і рухається по «*герменевтичному колу*» (від цілого до частини і навпаки). «Жоден твір, – пише Ф.Шлейєрмахер, – не може бути повністю зрозумілим інакше, як у взаємозв'язку з усім обсягом уявлень, з яких він походить, і через знання всіх життєвих стосунків як письменників, так і тих, для кого вони писали. Будь-який твір належить до сукупного життя, частиною котрого він є, так само, як окреме речення до всієї промови чи твору» [3, 51].

Потенціал герменевтики дав у ХІХ ст. поштовх для розвитку цілого ряду **літературознавчих напрямів та шкіл**, а отже і методів. Серед основних слід відзначити міфологічну, біографічну, культурно-історичну, еволюційну, порівняльну (компаративістичну), психологічну, філологічну та духовно-історичну школи. Останні три виникли на межі ХХ ст.

Основоположником *біографічного методу* та школи, що виникла на основі цього методу, був французький вчений Ш.Сент-Бев. На його думку фактори біографії та особистості письменника відіграють важливу роль в імплікативному пошуку. Основним критичним жанром став імпресіоністичний портрет автора. Продовжувачами біографічного методу вважають І. Тена та Г. Брандеса. В українській науці представником біографічного методу став професор Львівського університету О. Огоновський, що написав «Історію літератури руської». У цій роботі вчений розглядав художній твір як прояв елементів біографії автора, а також подавав бібліографію творів письменника.

Психологічний напрям у літературознавстві склався в середині ХІХ ст. передусім у працях Е. Еннекена, В. Вундта, Е. Ельстера та ін. Мистецтво трактувалося як сублімація (перехід) авторської психології в художні образи,

котрі є моделлю душі, психіки творця. Еннекен наголошував, що не існує жодного естетичного мотиву у творі, який би не зумовлювався психікою автора, котра є і соціально зумовленою. Аналіз твору має містити естетичний, психологічний та соціологічний аспекти. Ці аспекти відіграють суттєву роль в аналізі імплікатів. Важливим внеском представників психологічного методу було акцентування на тому, що сила художнього твору визначається не просто його важливим змістом (проблематикою), а гнучкістю, багатством художньої форми, яка здатна викликати в реципієнта поліфонію змісту, розмаїття вражень і переживань.

Особливо великий вплив на подальший розвиток вітчизняного і світового літературознавства мала **теорія Олександра Потебні**, котру І. Фізер охарактеризував як «психолінгвістичну». Уже в 1862 році в роботі «Думка і мова» Потебня дав системний виклад психологічних ідей стосовно художньої творчості. Він розглядав мову як пізнавальну діяльність, тобто він вважав, що мова є не «засобом вираження готової думки, а її створення». Слово, отже, виступає не лише засобом спілкування, а й засобом створення думки. Відомим є вчення харківського вченого про структуру слова. Ідеться про те, що слово складається із зовнішньої форми (членороздільного звуку), внутрішньої форми (образ того явища, яке виявляється у звучанні) та значення (змісту). Власне, на внутрішній формі базується художня творчість та імплікативність художнього тексту [1, 48].

Наприкінці XIX ст. сформувалась **духовно-історична (культурно-філософська) школа**. Її теоретичною базою стала «філософія життя» (споріднена з українською «філософією серця») та романтична естетика. Основоположником цієї школи став німецький філософ і герменевт В. Дільтей. Ідеї останнього вибудовувались на усвідомлення єдності часу та нації, власне, історичного духу, що виникає завдяки могутності генія, на поєднанні категорій «історичного» й «психологічного» в переживанні митця, об'єктивованому через поетичну форму в цілісну поетичну реальність.

Основоположником **онтологічної (філософської) герменевтики** (органічного продовження традицій класичної герменевтики) став німецький філософ М. Гайдеггер, учень Е.Гуссерля. Його теоретична система розвивала попередні герменевтичні традиції, залучаючи також потенції онтології, феноменології та екзистенціалізму. Гайдеггер вважав, що сутністю людського буття є мова, а сутністю мови – поезія. Фундаментальний для герменевтики принцип пошуку смислу особливого значення набуває в літературознавстві. Використовуючи структуру герменевтичного кола, Гайдеггер вважає передумовою інтерпретації наявність системи передрозуміння (**тезаурусу**), тобто наявність попереднього уявлення про досліджуваний феномен.

Структуралізм переважно розглядають як підрозділ **семіотики**. Засновниками семіотики стали швейцарський лінгвіст Ф. де Соссюр, котрий вживав термін семіологія, та американський філософ і математик Ч. Пірс. Слід відзначити, що початки семіотики знаходимо ще в античній та середньовічній герменевтиках (зокрема, у Блаженного Августина та Джона Поінсота).

Поштовхом до появи семіотики в кінці XIX ст. стали роботи В. Гумбольдта та О. Потебні.

Загалом *семіотику* (семіологію) розглядають як науку про функціонування інформаційних знакових систем, за допомогою яких здійснюється спілкування в людському середовищі, а також спілкування тварин. Літературознавча семіотика передбачає передусім дослідження художніх творів як цілісних явищ у сукупності змістових та формальних характеристик стосовно реальної чи уявної дійсності, використовуючи при цьому поняття *знака*, *коду*, *семіозису*, *актанта*, *дискурсу*, *ідеології*, *наративності*, *трансформації* тощо. Інтерпретація у семіотиці постає передусім як процес декодування, розшифрування знаків.

Терміном **«нова критика»** найчастіше позначають новий стиль інтерпретації, що склався в Англії та США в 30-х – на початку 40-х років XX ст. в роботах Т. Еліота, Ф. Лівіса, Л. Емпсона, А. Річардсона, і протистояв тодішній академічній критиці, котра базувалась в основному на позитивістських ідеях XIX ст. „Новокритики”, використовуючи потенціал феноменології, розглядали літературний твір як самостійний «поетичний феномен» й аналізували його без опори на суспільні, історичні й біографічні фактори. Семантичне трактування твору базувалось на методі «докладного читання» (*close reading*) – ретельного виявлення конкретного змісту поетичного тексту, з’ясування його багатозначності та імплікативності. До найвидатніших представників «нової критики» відносять Д. Томпсона, У. Найта, Дж.К.Ренсома, А. Тейта, К. Брукса, К. Берка та ін. [2,44].

Школа **рецептивної естетики** стала широко популярна в німецькому та американському літературознавстві 70-х років. В межах школи вивчається проблема сприйняття художніх творів, їх вплив на публіку, рівень сприймаючої свідомості, здатності читача з тексту творити власний твір і використовується «ново критичний» метод «докладного (повільного) прочитання». Такий тип прочитання художнього твору є необхідною передумовою виявлення імплікатив у ньому. Теорія рецептивної естетики була обґрунтована і розвинута німецькими науковцями з Константського університету Г.-Р.Яуссом та В.Ізером.

ЛІТЕРАТУРА

1. МОЛЧАНОВА, (Садовая) Г.Г. (1981): К проблеме неоднозначности текста. *Семантика и типология разносистемных языков*. Вып. 653. Ташкент: Изд-во ТашГУ. с. 42-47.
2. BLAKAR, R.M. (1989): Language as a means of social power. Theoretical-empirical explorations of language and language as embedded in social matrix. In: *Pragmalinguistics: Theory and practice*. The Hague etc.
3. OHMAN R. (1982): Speech, Literature and the Space Between. In: *Esseys in Modern Stylistics*. – L.; N.Y.

АКСІОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ЕКОНОМІКИ МОВИ

Питання формування ціннісних дороговказів в сучасному освітньому просторі засобами мови (як рідної так і іноземної) є дієвим не тільки з точки зору розширення засобів міжнародного спілкування та пізнання світу, але і збагачення компетенцій майбутніх фахівців, які володіють академічною мовною культурою. Мова за допомогою лексики та семантики здатна змалювати усю різноманітну картину культури того чи іншого народу. По визначенню відомого соціолога Н. Смелзера «усі елементи культури... можуть бути використані в мові» [1, с. 203]. Мова, взаємодіючи з культурою і мисленням, формує носія мови як особистість, що належить до певної соціокультурної спільноти, надає і розвиває систему цінностей, мораль, поведінку, ставлення до людей. Актуальним засобом реалізації мовних цінностей і є, на нашу думку, аксіологічна лінгвістика.

Поняття цінностей та їх смислове значення в історії цивілізаційного розвитку людства, від його виникнення до сучасності, завжди займала вагоме місце в дослідженнях суспільної думки. Проте, лише на початку ХХ ст. французький філософ П. Лапі вводить термін «аксіологія» (від грец. *Axios* - цінний), позначивши їм новий і самостійний розділ філософії. Аксіологія почала активно використовуватися у всіх галузях соціогуманітарного знання: соціології, політології, правознавстві, антропології, культурології, логіці, етиці, естетиці та, звичайно, в економіці, з якої і запозичений філософією сам термін цінність (*Value, Wert*).

Запити до різних аспектів мови, в тому числі і аксіологічні, особливо зросли в період лінгвістичного повороту. Лінгвістичний поворот – явище в філософії ХХ століття, пов'язане з переосмисленням поняття і ролі мови в житті суспільства та людини. За своєю суттю він став закликом до усього суспільного та особливо освітнього середовища про необхідність усвідомлення ролі мови в суспільному житті. Мова – не тільки «знаряддя думки» і посередник між людиною і реальністю, а сама самостійна реальність, яка створює людину та її світ. Лінгвістичний поворот вплинув не тільки на філософію. Він своїм проникненням до проблем лінгвістики значно розширив поле її міжпредметних досліджень. Про це засвідчує розвиток таких наукових напрямків як: соціолінгвістика, психолінгвістика, лінгвоаксіологія, лінгвосинергетика, корпусна лінгвістика та ін. В науковий простір цих досліджень входить і економічна лінгвістика.

Економічна лінгвістика, як напрямок наукових досліджень, особливо зацікавила вчених в галузі лінгвістики та економіки у 60-х роках ХХ ст. На початку ХХІ ст. її теоретична складова доповнилась цікавими положеннями і ідеями, які вивчали зв'язки між економічними змінними та змінними мови. Наукові розвідки взаємозалежності мовних та економічних проблем сучасності

окреслюють культурні, лінгвістичні та економічні питання розвитку суспільств. Термін "економіка мови" («economics of language») вперше з'явився в науковій літературі у 1965 році, коли американський економіст Яків Маршак опублікував статтю під назвою «Economics of language» [2].

Економіка принципово відрізняється від точних і природничих наук тим, що вона має справу не з окремою людиною, а з членами суспільства, схильними до впливу традицій, національного менталітету, політичних інститутів. А тому аксіологічний контекст вивчення мови економіки дозволяє враховувати наступні співвідношення: людина – економіка, суспільство – економіка, політика – економіка, етика – економіка та ін. У своїй книзі «Мова і економіка» німецький соціолінгвіст Флоріас Коулман обговорює різні аспекти у якій мова та економіка взаємодіють, а саме: як економічні зміни впливають на виникнення, розвиток або занепад мов; як лінгвістичні умови сприяють або перешкоджають економічному процесу; як багатомовність і соціальний достаток взаємопов'язані та ін [4]. Автор описує переваги наявності спільної мови яка сприяє торгівлі та вільному обміну товарами. Мова виступає як економічний актив. Підкреслюючи економічну цінність мови, в сучасних дослідженнях ринкової взаємодії мови та економіки, мова розглядається як своєрідний товар та акцентується увага на те, що мова може бути вираженням символічної влади, а надання економічної цінності певній мові на лінгвістичному ринку означає наділення її привілеями та владою, пов'язаними з цією мовою[3].

Отже, проблема аксіологічного контексту сучасної економічної мови при вивченні рідної та іноземних мов, повинна стати одним з першочергових завдань філологів і економістів в галузі економічної лінгвістики. Звернення до економіки та її мови, з урахуванням в цій мові аксіологічних аспектів, є засобом підвищення поглибленого розуміння економічних текстів, а також осмислення економічних цінностей як надійних основ для інтеграції в сучасний загальносвітовий соціально-економічний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. СМЕЛЗЕР, N (1994): *Социология*. М. Феникс.
2. MARSCHAK J. (1965): Economics of language. *Behavioral Science*. No 10. P. 135–140.
3. MAIR, C. / KANWANGAMALU, N (2003): English and the policy of language planning in a multilingual society. South Africa, in : *The Politics of English as a World Language: New Horizons in Postcolonial Cultural Studies*, p. 242 (language policy and planning).
4. COULMAS, F. (1992): *Language and economy*. Oxford: Blackwell.

КОРПУСИ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Досягнення у корпусній лінгвістиці сьогодення відкривають нові можливості для широкого спектру досліджень теоретичного і прикладного характеру [1]. Головними перевагами використання корпусів у лінгвістичних розвідках є швидке опрацювання великих за обсягом об'ємів інформації та отримання автоматично визначених статистичних даних. Окрім того, використання електронних корпусів мінімізує вплив суб'єктивного чинника і допомагає звернути увагу на досі непомічені мовні явища. Отже корпус є корисним та зручним інструментом в практичній діяльності дослідників, а вивчення й побудова мовних корпусів стають надзвичайно *актуальним* завданням сучасної корпусної лінгвістики.

Головною умовою застосування корпусу є його відповідність дослідницьким завданням, наявність у ньому розмітки певного типу. Зазначене вище свідчить про існування корпусів різних типів, поділ на котрі залежить від критеріїв, за якими вони побудовані. Наразі в лінгвістиці виділяють загальномовні та спеціалізовані корпуси; корпуси повних текстів чи фрагментів; дослідницькі – ілюстративні та дослідницькі – інтерпретаційні корпуси; корпуси письмового, усного мовлення та мішані; одномовні та багатомовні корпуси; синхронічні та діахронічні; статичні та динамічні; збалансовані та моніторингові; паралельні та порівняльні; малі, середні та великі тощо. Для перекладу, наприклад, найбільш важливими типами корпусів виступають паралельні разом з багатомовними суміжними і порівняльними, що пояснюється їх практичним призначенням. Проте у межах цієї розвідки окреслимо специфіку роботи національного корпусу (корпусу, укладеного до британського варіанту англійської мови) BNC (British National Corpus) [2] з огляду на ті дані, що можна практично отримати при його використанні.

Натиснувши на посилання <https://www.english-corpora.org/bnc/>, користувач отримує допуск до вікна з чотирма основними функціями: SEARCH (пошук), FREQUENCY (частотність), CONTEXT (контекст – оточення мовної одиниці з різним ступенем глибини) та ACCOUNT (результати власної роботи в корпусі).

Пошук можна здійснювати за п'ятьма опціями: *List* (перелік), *Chart* (таблиця), *Collocates* (колокати), *Compare* (подивитись у зіставленні) та *KWIC* (*Keyword in Context* – ключове слово в контексті). Усі вони пов'язані з виведенням на екран даних за окремими критеріями, але завжди із зазначенням частотності, що дає уяву про більшу або меншу тенденцію до вживання.

Опція *List* дає можливість здійснювати пошук за окремими словами (наприклад, *consider*); знайти усі форми потрібного слова (*consider*, *considers*, *considered*, *considering*); отримати перелік слів, частиною яких є введена у пошук одиниця (*considerable*, *ill-considered*, *over-consideration*, т.п.); знайти, яке

слово може стояти між двома іншими, вказаними Вами (*more*than = more often than, more money than* тощо), або які іменники можуть вживатися із зазначеним у рядку пошуку прикметником (наприклад, *roughNOUN = rough trade, rough guide, rough ground*, т.п.). Також можна здійснити пошук за синонімами (наприклад, для *gorgeous* це *beautiful, lovely, attractive* і т.д.), або отримати списки для слів, що є збірними за певною тематикою, як-от: *clothes: hat, tie, dress* тощо.

Якщо опція *List* показує частотність кожної форми слова у фразі, то опція *Chart* подає загальну частотність для кожного жанру / субжанру корпусу. При цьому результати можна отримати у таблиці з горизонтальним або вертикальним розгортанням.

Опція *Collocates* уможливорює пошук слів, що складають лівобічну (*side*) та/або правобічну (*is*) сполучуваність потрібної одиниці (для *effect*, наприклад), що сприяє більш повному розумінню значення такої лексеми та її функціонування, при чому, натискаючи на цю потрібну одиницю, можна отримати повний контекст (*The only instant adverse side effect is a desperate thirst, ...*) [2].

За допомогою опції *Compare* виводяться дані щодо зіставлення колокатів для двох слів (наприклад, *consider* vs. *think*), або прикметників з іменниками (*woman* vs. *man*) з вказуванням їх частотності.

Опція *KWIC* виводить контексти різної глибини зліва й справа для потрібної одиниці; можна також сортувати отримані результати пошуку за одним словом зліва. Дані виводяться у вигляді таблиці, але для простого уявлення наведемо кілька фрагментів рядків з таблиці у лінійному форматі через «/» для лексеми *feel*: *that she was beginning (had long begun!) to **feel** a little (a whole lot!) worried about him. / shown that, that if people are well trained, they **feel** a lot more loyalty towards the company cos they feel that / round Bristol like a dog on a lead. I could **feel** a lump in my throat like solid sick. It 'll choke / and he had gone out of his way to make her **feel** a part of the team when she first arrived at UNACO. / out of their proper medium, the audience or reader should **feel** a sense of impropriety or disorder, as if some basic law* [2].

Звісно, що такі опції працюють не для всіх корпусів – все залежить від параметрів їх побудови та призначення, але базування на емпіричному підході завжди гарантує достовірність результатів, отриманих при аналізі даних з корпусів.

Таким чином, лінгвістичні корпуси знаходять все ширше й ширше практичне застосування в сучасному житті. Цільова аудиторія корпусів – надзвичайно велика. Завдяки даним, які можна з них одержати, ними користуються не лише лінгвісти-дослідники, а й викладачі різних мов, літературознавці, перекладачі, редактори, студенти та потрохи залучаються вже й учні середніх шкіл, адже корпуси є нескінченним джерелом ілюстрування вживання мовних одиниць в автентичних контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. МЕЙЗЕРСЬКА, І. В. (2014): Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, Вип. 28, с. 53-58.
2. British National Corpus (BNC). <<https://www.english-corpora.org/bnc/>>. [online]. [cit. 27. 8. 2019].

Марія Онищук
(*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*)

ЗАСТОСУВАННЯ ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ ТЕКСТІВ В ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Паралельні корпуси становлять цінне джерело інформації як для перекладачів, так і тренерів й викладачів, забезпечуючи нові відкриття особливостей зіставляваних мов, адже порівняльний метод акцентує на властивостях, які неможливо виявити в монологічних текстах. Проте не лише паралельні тексти демонструють відмінності між першоджерелом та його перекладною версією, виявляючи мовноспецифічні, типологічні та культурні відмінності.

Для практичності використання паралельного корпусу слід проводити маркування, тобто створювати між ними зв'язок, що уможливить створення конкордансерів в текстах. Користувач вводить ключове слово в одній мові, тоді як двомовний конкордансер здійснює вибірку всіх речень, у яких трапляється слово в одній мові разом з відповідними реченнями на іншій (Bowker, 2002). Набір з двох дібраних ключових слів в контексті зазвичай розташований поруч. Білінгвальні конкордансери можна простежити в двомовних корпусах текстів першоджерела та їхніх перекладних варіантів різними мовами.

Паралельні тексти видаються найкращим методом отримання власне двомовного словникового запасу та виокремлення нової термінології (Nazar, 2011), що, безперечно, становить значний інтерес для термінознавців й галузевих перекладачів. Паралельні текстові корпуси забезпечують вищу ймовірність еквівалентності особливих виразів, в такий спосіб допомагаючи досягнути точності в термінології та фразеології.

Перекладачі й викладачі застосовують паралельні тексти з метою дослідження ймовірних перекладів чи способів, в які друготвори впливають на першотвори. Для них паралельні тексти слугують основою для виявлення механізмів вираження інформації на іншій мові, сигналізуючи про її втрату, адаптацію чи нестачу під час перекладу. (McEneaney & Xiao, 2007). Іншими словами, завдяки можливості паралельного розміщення першотвору та друготвору паралельний корпус сприяє процесу зіставлення оригінальних версій та їхніх перекладів. Складаючись з одного тексту-першоджерела й низки перекладних варіантів, він пропонує перекладачеві систематизовану

перекладацьку стратегію, оскільки уможлиблює зіставлення різних лінгвістичних структур й перекладацької термінології у цільовій мові.

Стосовно практичного аспекту перекладознавчих досліджень паралельні тексти постають корисними та ефективними знаряддям – їх можна використовувати для підвищення рівня мовних, культурних та фонових знань загалом (Hunston, 2002). Як зазначає Bowker (1998), корпусно-орієнтованим перекладам характерна вища якість розуміння тематичності ніж тим, які здійснюються лише шляхом застосування граматичних довідників, словників та інших звичних джерел.

Корисною практикою виявляється застосування паралельних корпусів для вивчення іноземної мови при розгляді контекстуальних перекладних варіантів різних текстових фрагментів, а також для термінознавців, які займаються виокремленням термінів або спростовують галузеве використання мови.

Крім властивості цінного джерела для перекладачів, паралельні тексти репрезентують важливу компоненту в розвитку систем машинного перекладу та знарядь автоматизованого перекладу, зокрема, двомовні конкорданси та перекладацькі бази.

Варто наголосити важливість паралельних корпусів текстів для перекладознавства, проте не розглядаючи його як єдине джерело інформації. Становлячи міцне підґрунтя для перекладачів, інструкторів й викладачів, їхнє зстосування уможлиблює процес спостереження, що фактично відбувається в перекладі, водночас стимулюючи його. Окрім виявлення відмінностей між мовами, паралельні тексти також описують відмінності між культурами та ментальностями людей, які послуговуються цими мовами.

ЛІТЕРАТУРА

1. BOWKER, L. (2002): *Computer-Aided Translation Technology: A Practical Introduction. Didactics of Translation Series*. Ottawa: University of Ottawa Press.
2. BOWKER, L. (1998). *Using specialized monolingual native-language corpora as a translation resource: a pilot study*. *Meta*, 43 (4). <<http://nelson.cen.umontreal.ca/revue/meta/1998/v43/n4/002134ar.pdf>> [online] [cit. 27.08.2019].
3. HUNSTON, S. (2002): *Corpora in applied linguistics*. Cambridge: Cambridge UP.
4. MCENERY, G., XIAO, R. Z. (2007). *Parallel and comparable corpora: What are they up to?* <<http://eprints.lancs.ac.uk/59/>> [online]. [cit. 28.08.2019].
5. NAZAR, R. (2011). *Parallel corpus alignment at the document, sentence and vocabulary levels*. *Procesamiento del lenguaje natural*, 47. <<http://journal.sepln.org/index.php/pln/article/viewFile/982/735>> [online]. [cit. 27.8.2019].

НОВІТНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Лексичний корпус мови є показником її історичного розвитку. На сучасному етапі, позначеному активізацією міжнародних контактів, поглиблюються процеси мовної взаємодії. Сучасна українська мова не може бути винятком у цьому плані, тож у ній спостерігаємо постійне зростання обсягу запозичуваної лексики, що йде насамперед з англійської мови як майже універсального «донора». Ідеться про явище, спричинене політичною, економічною і культурною експансією англomовних країн, насамперед США. Один із наслідків – мовна експансія, чинником якої є науково-технічний і соціально-економічний прогрес. Саме такими процесами обумовлено новітні лексичні надходження, зафіксовані частково в лексикографічних виданнях і мовознавчих студіях. Найпоказовішою сферою є оргтехнічна, а наочними прикладами слугують «безеквівалентні» на момент запозичення лексеми: *браузер, веб-сайт, дисплей, драйвер, інтерфейс, логін, монітор, онлайн, провайдер, процесор, сайт, спам, чат* [1, с. 142–143]. Характерне явище – розширення семантики термінів, що з'явилися в минулому столітті (*сервер, сканер, флаєр*). З-поміж інших найменувань виокремимо ті, що стосуються засобів зв'язку та масової інформації: *блог, блогер, гаджет, імейл, меседж, ньюзмейкер, роумінг, селфі, ток-шоу*. В економічному контексті важливе місце посідають широковживані вже назви на зразок *аудит, бартер, ваучер, дедлайн, дефолт, дилер, дистрибутор, інвестор, інжиніринг, консалтинг, лізинг, логістика, маркетинг, менеджер, моніторинг, промoуш(е)н, тендер, франчайзинг, холдинг*. Іншою сферою є суспільно-політична: пор. *глобаліст, екзит-пол, імідж, іміджмейкер, інсайдер, істеблішмент, мейнстрім, піар, рейтинг, спікер, спічрайтер, спонсор, флешмоб*. Тісно пов'язаною з названими є сфера послуг: пор. *грум, івент, клінінг, ліфтинг, памперс, паркінг, пірсинг, спреї, фітнес, хоспіс, хостел*. Культурна сфера охоплює насамперед масову культуру: *гіпстер, екшен, рокер, топ-модель, треш, фешн, шоу-бізнес*. Те саме слід сказати й про мистецтво і літературу: пор. *бестселер, блокбастер, гобіт, зомбі, кавер, кастинг, копірайтер, перфоманс, райдер, реаліті, ремейк, реп, репер, рокер, саундтрек, сиквел, сингл, ситком, стендап, стендапер, трилер, фентезі, фронтмен, хіт, шоу, шоумен*. Традиційною галуззю в плані запозичень є спортивна: *армрестлінг, віндсерфінг, кікбоксинг, пейнтбол, плеймейкер, плей-оф, скейтборд, фрістайл*. Ціла низка назв з'явилася завдяки появі закладів «швидкої їжі»: *гамбургер, кейтеринг, муфін, попкорн, снєк, тост, фаст(-)фуд, чізбургер, чізкейк*. Поза класифікацією залишаються атрибути донедавна «чужого» життя: *байкер, бебі-бум, боді-арт, боді-гارد, віайні, кіднепінг, офшор, свінгер, транссексуал*. Зазначимо й нові значення відомих слів: *колектор, скаут, спікер, чартер*. Окремо слід сказати про лексеми кельтського походження, що надходять через англійську мову: гельські

гламур або *кілт*, ірландське *слоган*. Нерідко запозичені з англійської мови слова мають латинське (*опція* або *опціон*), грецьке (*плата* як технічний термін) або французьке (*респект*) походження. Запозичення з інших германських мов є нині відносно нечисленними: (нім.) *автобан*, *гастарбайтер*, *полтергейст*, *шлягер*.

Однак поширюються й нові слова, що походять із інших мов. У XVIII–XX ст. абсолютну більшість неологізмів романського походження складали запозичення з французької мови, належні до найрізніших розрядів. Нині відносно нечисленні галліцизми обмежуються кількома тематичними категоріями, а саме такими, як політична: *детант*; соціальна: *бідонвіль*; економічна (комерційна): *бутик*; сфера послуг і мода: *візаж*, *візажист*, *консьєрж(ка)*, *кутюр'є*, *макіяж*, *от-кутюр*, *прет-а-порте*; мистецька: *шансон'є*; гастрономічна: *буябес*, *волован*, *кір*, *крутон*, *раклет*, *шантійї*, *шосон*. Характерним є розширення семантики й нові номінації у значеннєвому спектрі «давніх» запозичень: *багет*, *гарант*, *дефіле*, *домен*, *каміон*, *купе*, *лабутени*, *мажор*, *медальйон*, *меню*, *планшет*, *реклама*, *трансфер*, *транш*, *тур*, *фігурант*, *фішка*, *шеф*. Є підстави говорити про новітню хвилю запозичень із італійської мови. З історії відомо, що більша частина запозичень з цієї мови традиційно стосувалася двох сфер – фінансової і мистецької. Що ж до сучасного періоду, то лише окремі італізми можна віднести до цих категорій: це, наприклад, *банкомат* або *графіті* (в новому значенні). Водночас основним джерелом лексичних надходжень нині є гастрономічна сфера, що пояснюється поширенням італійської культури харчування. Йдеться про такі характерні назви, як *американо*, *болоньєзе*, *броколі*, *брускета*, *грапа*, *трісіні*, *канелоні*, *капоната*, *карбонара*, *карпачо*, *кростата*, *лазанья*, *лимончело*, *мак'ято*, *маскарпоне*, *мокачино*, *мортадела*, *моцарела*, *паніні*, *панчета*, *паста*, *піца*, *піцерія*, *песто*, *прошутто*, *рикота*, *равіолі*, *ризото*, *тальятеле*, *фокача*, *цукіні*, *чабата*. До інших референційних сфер можна віднести слова на зразок *бариста*, *папараці*, *студіо*, а також спортивні терміни *латерале*, *ліберо*, *скудето*. Якщо раніше з іспанської мови було запозичено певну кількість екзотизмів та історизмів, то нині засвідчені нами запозичення, за окремими винятками на зразок *гала*, *мачо*, *мачизм*, *наркобарон*, *сальса*, *чакра*, а також спортивної лексики на кшталт *мундіаль*, *прімера*, *трикампеон*, *ультрас*, *Оле!*, так само стосуються переважно кулінарії: *альмеха*, *буррітос*, *гаспачо*, *гуакамолє*, *дорада*, *емпанадас*, *енчіладас*, *кабралес*, *конґрі*, *севіче*, *такос*, *тапас*, *тортилья*, *фахітас*, *хамон*, *чилі*, *чича*, *чімічангас*, *чорисо*, *чурро(с)*. Поодинокі запозичення з португальської мови можна віднести до розряду етносимволів Португалії (*фадо*) і, більшою мірою, Бразилії: *капоейра*, *кашаса*, *ламбада*, *фавели*, *фазенда*, *фейжоада*.

Варто виокремити новітні латинізми: *віртуальний*, *електорат*, *курсор*, *маргінал*, *міленіум політикум*. Слід зафіксувати й нові значення цілої низки давно засвоєних слів із класичних європейських мов, як латинських (*анімація*, *бонус*, *вірус*, *інсталятор*, *інсталяція*, *локація*, *негатив*, *партія*, *паспорт*, *позитив*, *презентація*, *резервація*, *респондент*, *ресторація*, *рецепція*, *формат*, *форум*), так і грецьких (*клон*, *пілон*, *планктон*, *схема*).

Повертаючись до актуальності проблеми, згадаймо статтю під промовистою назвою «Які чужоземні запозичення потрібні українській мові?», в якій професор А. Медведів (США) резонно ставить запитання: «Але як ці слова сприймаються українською мовою, тобто, чи збагачують вони її, чи навпаки засмічують...» [4, с. 13]. Щоправда, далі він висуває неоднозначну тезу про те, що нині найбільше запозичень в українську потрапляє з двох мов – англійської та російської, аргументуючи її, окрім «стандартних» англомовних, російськими за походженням «новотворами» на зразок *бабки, бля, блін, кльовий, понт, тусовка* і т. д. Необхідно зауважити, що всі наведені приклади не можна вважати власне запозиченнями, оскільки такі «вокабули» трапляються в мовленні російськомовних українців, або в суржику. Інша річ – активна роль російської мови як посередника в проникненні англомовної лексики через Інтернет.

Тема видається критичною, якщо зважити на загрозливо значну кількість іншомовних (насамперед англомовних) слів, які з'явилися протягом останніх двох десятиліть і продовжують з'являтися в українській мові, дедалі більшою мірою входячи до ментального лексикону мовців, а також змінюючи світосприйняття та моделювання дійсності особистістю [3, с. 53; 111]. Тому мовознавці говорять і про «заклики до боротьби з навалом новітніх англоамериканізмів та з менш численними запозиченнями з деяких інших мов у нових для української дійсності або істотно оновлених сферах» [5, с. 160]. Зауважимо, що не йдеться про запозичення, обумовлені об'єктивними причинами, ті, що мають заповнювати певні лексичні лакуни. Маємо на увазі незадовільність відповідних позначень у мові-реципієнті. Цим переймаються не тільки мовознавці, а й літератори та інші діячі культури. Ліна Костенко в публіцистичному творі «Записки українського самашедшого» гірко іронізує: «Наші бренди цілком відповідають європейським трендам. ... У нас уже є маркети й супермаркети. Холдинги, лізинги й консалтинги. Рейтинги, брифінги, автобани й хабвеї. Жлоб-шоу, фаст-фуди і сендвич-бари. Рейдери, трейдери, рокери, брокери, кілери, ділери, трасти і педерасти. Все як у людей», а в інших місцях робить невтішний висновок про те, що «Нація навіть не косноязыка. Нація недорікувата» і взагалі про «деградацію культурного коду», а також про те, що «Моральний лепрозорій розповсюджує коросту слів» [2, с. 120; 156; 263; 290]. Наведений перелік можна доповнити: *пристрої* і *прилади* стали *девайсами*, а *дурні* або *йолопи* виявилися *дебілами* або ж *даунами*, до *пуловерів* додалися *турновери*, до *фанатиків* приєдналися *фанати* й *фани*, до *алкоголіків* – *трудоголіки* з *шопоголіками*, *підлітки* перетворюються на *тинейджерів*, *няні* – на *бебі-сітерів*, *покупці* – на *баєрів*, *користувачі* – на *юзерів*, *невдахи* – на *лузерів*, *залицальники* – на *пікаперів*, *приятелі* або *кавалери* – на *бой-френдів*, *заходи* – на *івенти*, а *провали* – на *фейли*.

Варто сказати, що в інших країнах спостерігаються спроби послабити потік новітніх англіцизмів, про що можуть свідчити приклади калькування англомовних слів і словосполучень. У багатьох країнах було створено термінологічні центри або подібні інституції. Наприклад, у Литві функціонує Державна комісія литовської мови, створена при Сеймі. На національному рівні

за сприяння створеної в XVII ст. Французької академії здійснюється контроль із метою запобігання проникненню надмірної кількості іншомовних слів до французької мови, те саме стосується загалом і таких традиційно «закритих» або ж «малопроникних» мов, як ісландська, угорська або фінська. Тож одним із практичних завдань, незмінно актуальних для філологів, є пропагування й захист мовно-культурних норм, турбота про культуру української мови як невід'ємну частину національної ідентичності і культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОРОБОВА І. (2013): Новітні англіцизми у сфері високих технологій сучасної української мови. В: М. Ю. Федурко (гол. ред.): *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич: Посвіт, с. 141–148.
2. КОСТЕНКО Л. (2011): *Записки українського самашедшого*. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.
3. МАНАКІН В. М. (2012): *Мова і міжкультурна комунікація*. К.: ВЦ «Академія».
4. МЕДВЕДІВ А. (2012): Які чужоземні запозичення потрібні українській мові? В: Б. Є. Рицар (відп. ред): *Проблеми української термінології: зб. наук. праць учасників XII Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології СловоСвіт 2012»*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, с. 13–16.
5. ТАРАНЕНКО О. О. (2008): Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (на загальнослов'янському тлі). *Мовознавство*, № 2–3, с. 159–189.

Валерій Савчук
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО СУБСТРАТУ АНГЛОМОВНОГО ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО ДИСКУРСУ

У наслідок глобалізаційних процесів у сучасному політичному комунікативному просторі питанням вивчення різних проявів вербального впливу на масову свідомість належать ключові позиції. Провідною парадигмою подібних розвідок виявляється застосування інструментарію лінгвопрагматичних студій, покликаною встановлювати закономірності відбору та ефективного використання мовних одиниць у межах особливого комунікативного контексту. При цьому стратегія, як план діяльності зорієнтований на втілення інтенцій мовця, розглядається у якості одного з найпоширеніших засобів організації дискурсу [див. напр., 5; 6].

Як відомо, і внутрішня програма мовлення, і способи її втілення визначаються інтенцією [1, с. 116], а виголошенню звернень до нації та Конгресу президентами США, як особливій регламентній ситуації, притаманний конгломерат різновекторних інтенцій, тому доречно зосередити

увагу на інтенціональній карті президентських звернень, розгляд механізму породження якої дозволить визначити їхню подальшу інтеграцію у комплекс втілюваної комунікативної стратегії та її складників.

Породження мовлення репрезентується як трьохфазна модель, широко використовувана в теорії мовленнєвої діяльності. Згідно цієї моделі, залежно від ситуації і типу реципієнта, у першій фазі відбувається планування висловлювання у внутрішньо мовленнєвому коді, який є образами реальних предметів, зовнішніх дій, а інколи і мовних знаків. У другій фазі план висловлювання реалізується у зовнішньому мовленні. Остання фаза розглядається як злиття отриманого результату вербальної діяльності мовця з первинним задумом [2, с. 37].

Перша фаза, яка встановлює ієрархію взаємопов'язаних і послідовних кроків, а саме мотив, думку, внутрішнє мовлення, зовнішнє мовлення і власне повідомлення, включає задум і мотив мовця й опосередкована певною загальною метою (мета-ідеал), котра є відображенням кінцевих продуктів цієї діяльності [5, с. 85].

На підставі цього виокремимо мотив і мету-ідеал (більш відомої як потреба) у якості вихідного етапу втілення інтенційно-стратегічної програми президентського звернення, що складає сферу формування цілей і завдань повідомлення у свідомості автора промови.

Метою-ідеалом президентського звернення, щільно поєднану з потребою, під якою розуміється стан особистості чи соціальної групи виражений певною необхідністю і є рушійною силою їхньої активності [3, с. 29–30], вважатимемо виявлену нами ознаку промов орієнтаційних жанрів – утримання влади. Щодо мотиву, який постає суб'єктивно існуючим образом певної потреби, здійснюваний як динамічний психологічний вектор спрямованості індивідууму на виконання певної діяльності, то у міжособистісному спілкуванні прийнято розрізняти два провідних: 1) позиціонувати себе належним чином в очах аудиторії, тобто створити і/або зберегти певний імідж, продиктований необхідністю; 2) зберегти максимальний контроль над тією сферою, представником якої є мовець. У контексті цього також візьмемо до уваги тезу, що змістом президентського дискурсу є створення його позитивного іміджу, тісно поєданого зі ставленням суспільства до цього вищого політичного інституту. Валідність розгляду стрижня президентської мовленнєвої діяльності саме під таким кутом зору підтверджується також з точки фактору адресата, оскільки останнім сприймається передовсім образ політика, який носить характер постійно відтворюваного і самим суб'єктом, і засобами комунікації. Це дає підстави, провівши паралелі з визначеною нами особливістю досліджуваних звернень, сформулювати їхню мотиваційну складову як збереження іміджу.

Синтез провідного мотиву та мети-ідеалу породжує інтенціональну базу повідомлення спрямовану на реалізацію персуазивної гіпермети досліджуваних різновидів президентських промов (позначуваної також поняттями загальної інтенції, глобальної мети, надцілі тощо). Виділимо її умовно в третю фазу втілення інтенціонально-стратегічної програми актуалізації президентського

звернення як результату, на який зосереджено виступ, не забуваючи при цьому, що власне вона і є відправним пунктом формування стратегічного розгортання дискурсивної площини повідомлення.

Таким чином, перед нами постає умовно розділений загальний комплекс взаємопов'язаних базових прагнень мовця-президента у вигляді тріади *«утримання влади ↔ збереження іміджу ↔ формування суспільної думки»*, у межах якої функціонують завдання-цілі більш локального характеру. Тут зазначимо, що до переліку останніх, які можуть набувати характеру практично невичерпної множинності, часто відносять: спонукання до дії; отримання прихильності аудиторії; переконування громадськості у правильності позицій і в їхній масовій підтримці; створення певного емоційного настрою; формування позитивного, або негативного ставлення адресата до чогось; нав'язування ідей, цінностей чи певного образу діяльності; зміну суспільної думки; зміцнення політичних позицій президента; критику позицій опонентів з приводу проблем, що постають перед громадськістю і такі інші.

Перлокутивний ефект їхньої інтеграції до текстового простору промови, власне як і всі ресурси мови, спрямовано на модифікацію моделі світу адресата шляхом імплантації особистісних якостей президента: його досвіду, твердості, рішучості, моральних принципів тощо. Акцентуємо увагу в контексті цього на тому, що ідентифікація лідера у свідомості слухача, власне те як він подає себе, називає та інтерпретує, які ролі, якості та результати діяльності собі приписує, у які часові та просторові рамки себе вписує, вважається не лише необхідним для дискурсивної моделі, але й становить ядро політичної промови як значущий центр іміджу [4, с. 82]. Розвиваючи цю тезу, у певних роботах наголошується, що у змістовому плані однією з провідних стратегій публічних промов президента є самопрезентаційна – створення власного позитивного іміджу, що закладає базис ефективної персуазивної комунікації спрямованої на уселення слухачам певної думки [6, с. 185]. Водночас особливо підкреслюється щільність зв'язку між самопрезентацією і прагненням отримати соціальне схвалення.

Подібне цілком очевидно демонструє безпосередню кореляцію втілення потреби збереження власного позитивного іміджу з рівнем сформованості думки слухача. Це дає нам усі підстави визначити гіпермету президентських звернень орієнтаційних жанрів як формування суспільної думки у сфері взаємодії інтенційно-стратегічного субстрату промови з картиною світу адресата.

З огляду на те, що інтенції, будучи позбавленими мовного характеру, вважаються сукупністю базових прагматичних намірів і гіпотетичних дій мовця, які набувають кінцевої, оптимальної форми своєї реалізації у досягненні гіпермети промови через стратегію [1, с. 118]. Співвіднесення зазначеної вище тріади з останньою ланкою докомунікативної фази, оптимізацією реалізації інтенції, дозволяє сформулювати властиву президентським зверненням орієнтаційного жанру **стратегію як збереження іміджу шляхом формування суспільної думки**.

Таким чином, проведений аналіз, на основі відомих даних щодо природи стратегічного у сфері президентських риторичних практик, дав змогу

сформулювати властиву досліджуваному різновиду президентського дискурсу стратегію. У подальшому це дозволяє здійснити розгляд номенклатури одиниць нижчих морфологічних рівнів – тактик, ходів і різнорівневих мовних засобів актуалізації зазначеної стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАЦЕВИЧ, Ф. С. (2004): *Основи комунікативної лінгвістики*. К.: Вид. центр «Академія».
2. ВЕЛИКАЯ, Е. В. (2008): *Просодия в стилевой дифференциации языка*. М.: Прометей.
3. ИЛЬИН, Е. П. (2011): *Мотивация и мотивы*. СПб.: Питер.
4. КИУРУ, К. В. (1999): *Публичная коммуникация: дискурсивные практики и коды*. Челябинск: Изд-во «Русские словари».
5. СЕРАЖИМ, К. С. (2002): *Дискурс як соціолінгвістичне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публікації)*. К.: Київ, нац. ун-т ім. Тараса Шевченка.
6. СЛАВОВА, Л. Л. (2010): *Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Ольга Савчук
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

LANGUAGE MEANS FOR SHAPING THOUGHTS IN ELECTION DEBATES

Numerous studies of features in political discourse area are characterized by interdisciplinarity and are full of inherent varied aspect problems covering conflict agonal areas. It focuses on the study of expressive language tools, genre analysis and idiolects of politicians, separate language levels of political speech and so on. Along with this, special attention is given to the specifics of political leaders' speeches in the context of their ongoing verbal and nonverbal communication [See, 1].

It is obvious that among a wide range of language means providing a political rhetoric, there is a necessary level of expressiveness, which is understood as «a message or its separate part drawing attention to itself and containing some memorable qualities [2, p. 86] that is simultaneously a purpose and means of discursive activity, to the most effective ways to form the political picture of the world as well as the embodiment of speaker's aspirations, is a metaphor. Actually, a metaphor is characterized by the special capacity for creating a certain world view image, in particular, what discursive activity of politician is concentrated on to create one's own positive image, convince a listener, get electoral advantages and the like.

We will consider the typical example of metaphor functioning in H. Clinton's speech as an effective means of expressivity: *We heard **the man from Hope**, Bill Clinton. And **the man of Hope**, Barack Obama. America is stronger because of President Obama's leadership, and I'm better because of his friendship* [4]. Hillary's

attempt here is to emphasize President Obama's achievements in the optimistic colors through her own intention to support his political course in the future. She wants them to believe in her to be the woman of Hope, as another link in Clinton-Obama chain. The same idea can be observed in the following extract, for example, *I want to thank to Barack and Michelle Obama, our country owes you **an enormous debt of gratitude**. We thank you for your **graceful, determined leadership** that has meant so much to so many Americans and people across the world* [5].

Hillary moves out the thesis based on epithets and metaphor merging (*an enormous debt of gratitude; graceful, determined leadership*) about meaningfulness of the previous president's input in improving welfare in the scales of not only his own country but also the whole world, marking out his skillful government through outstanding refinement of political maneuvers. The applied act of gratitude provides the foundation for further self- presentation potential increase of the speech she is making. It gives the ground to assert about H. Clinton's typical tendency to forming her own image of a successful political figure through accentuation on the belonging to the party with efficient country's leaders, who are able to inculcate effective political platforms and defend national values.

Another attempt to win her voters' affection is to remind the following: *I am **the product of the American middle class**, I was born in Chicago, I was raised in a suburb. But my grandfather worked at the Scranton lace mill in Scranton, Pennsylvania, for 50 years. And because he worked hard, my Dad was able to go to college, and eventually start his own small business – and then send me out into the world to follow my dreams* [8]. Here Hillary creates the feeling of common people closeness. She reflects her background in order to picture how much effort it cost her family to put her dream into the world and make her who she is at present. Her aim is to be one of her voters with all those day-to-day problems.

This example demonstrates the analyzed female politician's general tendency to rhetoric and discursive practice to the wide use of metaphors for uniting the audience and keeping of own activity within the limits to support of existent values: *Now, I've got to say, there are a lot of friendly faces here in this room; people that I've been privileged to know and to work with. I just want **to put you all in a basket of adorables*** [7].

The use in the above-mentioned example of metaphor demonstrates applied H. Clinton reception of unity with an audience. The metaphor created aura makes listeners perceive the speaker as a domestic values transmitter that also equates with general nation aspirations to welfare. Rather high metaphorization of H. Clinton's speeches appears in the format of speeches with obvious signs of agonality, for example: pre-election debates, as well as in speeches of more neutral communicative situations. Thus, at first sight, the widespread situation of giving by the politician a short speech at the Alfred S. Memorial Foundation Dinner allowed the woman-politician being analyzed not only to provide the growth of her own image positive perception but also outline her opponent's stupidity against that background.

Another example shows such a skillful ability to oppose her own political platform against Donald Trump's image which is formed thanks to two stylistic figures: ***People look at the Statue of Liberty and they see a proud symbol of our***

history as a nation of immigrants, a beacon of hope for people around the world. Donald looks at the Statue of Liberty and sees a «four» [7].

General American values are mentioned first and foremost (*a proud symbol of our history as a nation of immigrants*) in order to create for further implementation metaphoric contradiction as a symbol of the country with *a beacon of hope for people around the world*. Here defined language means decrease emotional growth by straight indication on perception the patriotic values of the country as something that Donald Trump de-emphasizes and detract from his own set at the very end of the speech. The effectiveness of this method is also intensified by antithesis opposition (*People look at the Statue of Liberty ... Donald looks at the Statue of Liberty*) which combines the initial and final parts, creating the effect of the dramatic differences between the two objects.

This idea of unity is outlined boldly in the vision about public welfare that leads to an individual stability: *You poured your hearts into this campaign. To some of you who are veterans, it was a campaign after you had done other campaigns. Some of you, it was your first campaign. I want each of you to know that you were the best campaign anybody could have ever expected or wanted [5].*

We should admit that *campaign* reflects general contribution to both personal and general transformations. Social metaphor review demonstrates that political events can be projected in such social areas as «war», «crime» and «sport». For example: *And to all the women, and especially the young women, who put their faith in this campaign and in me: I want you to know that nothing has made me prouder than to be your champion [5].* Clinton wants to get her voters' long-term support stating that no matter what she is their leader.

In political discourse anaphora can be presented in the form of a narrative or interrogative sentences, such as rhetorical questions. It is the known fact that politicians tend to aggression and vertical menology in communicative relationship «politician – politician» [3, p. 43], so it is natural that rhetorical question in the political sphere can be used as an instrument of power and dialogical communication simulation. Thus, in its second round of debate with D. Trump, H. Clinton is trying to persuade the audience to accept and support their ideas through the mediation of deep religious aspect reflection. The effectiveness of this is provided by applying a series of rhetorical questions that can be seen in the following example: *But it is important for us as a policy, you know, not to say, as Donald has said, we're going to ban people based on a religion. How do you do that? We are a country founded on religious freedom and liberty. How do we do what he has advocated without causing great distress within our own county? Are we going to have religious tests when people fly into our country? And how do we expect to be able to implement those? [6].* Avoiding direct accusations against her opponent in the political shortsightedness of his steps in term of possible society reformation on religion, H. Clinton highlights the fallacy of his policy and suggests «thinking» of a practical embodiment resorting to rhetorical questions as anaphora.

Our results show that rhetorical questions are characterized by a high frequency of occurrence in the speeches of various genres, such as pre-election speeches to mass audience, debates, and specific occasion speeches. Commonly used

Let us do something is for expressing a direct appeal to the audience with a call to take a specific action. Example *And **let's admit** it, there is clear evidence that African-Americans are disproportionately killed in police incidents compared to any other group* [6], or ***So let's do** all we can to keep advancing the causes and values we all hold dear* [5], or ***Let's free** entrepreneurs to do what they do best – innovate, grow, and hire* [8]. As you can see from the above example, the use of imperative sentences allow a woman politician to impose the idea on the need of more accurate assess of her opponent's previous activity that may endanger the public by various forms of discrimination in the future.

REFERENCES

1. ПЕТЛЮЧЕНКО, Н. В. (2009): *Харизматика: мовна особистість і дискурс*. Одеса: Астропринт.
2. ХАЗАГЕРОВ, Г. Г. (2002): *Политическая риторика*. М.: Николо-медиа.
3. ШЕЙГАЛ, Е. И. (2004): *Семиотика политического дискурса*. М.: ИТДГК «Гнозис».
4. Hillary Clinton's Speech at the Democratic Convention (July 28, 2016). <<https://www.nytimes.com/2016/07/29/us/politics/hillary-clinton-dnc-transcript.html>>. [online]. [cit. 3.7.2019].
5. Hillary Clinton's Concession Speech (November 9, 2016). <<https://www.vox.com/2016/11/9/13570328/hillary-clinton-concession-speech-full-transcript-2016-presidential-election>>. [online]. [cit. 3.7.2019].
6. Second Presidential Debate (October 10, 2016). <<https://www.nytimes.com/2016/10/10/us/politics/transcript-second-debate.html>>. [online]. [cit. 3.7.2019].
7. Hillary Clinton's Speech at the Al Smith Dinner (October 21, 2016). <<http://time.com/4539979/read-transcript-hillary-clinton-speech-al-smith-dinner/>>. [online]. [cit. 3.7.2019].
8. Hillary Clinton's Economy Speech (August 11, 2016). <<https://www.newsweek.com/hillary-clinton-full-transcript-economic-speech-489602>>. [online]. [cit. 3.7.2019].

*Світлана Танана
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЧИТАННЯ ТЕКСТІВ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Освіта ХХІ століття орієнтується на полі структуризації лінгвістичної освіти, широкої комунікації особистості. На сучасному етапі розвитку суспільства постійно зростає потік інформації, яку отримує людина із різних джерел, одним із яких є друковані джерела, зокрема художня література,

науково-популярні тексти, різні інструкції, що надходять до нас з-за кордону. Сучасна людина все більш залучається до різних видів літератури іноземними мовами. Читання іноземною мовою займає велике місце у нашому житті, не дивлячись на те, що кожен по-різному сприймає отриману інформацію, яка залежить від ефективності прочитаного тексту. Тому основна задача навчання іноземної мови – навчання читання з розумінням прочитаного, що спирається на психологічні закономірності оволодіння цим процесом. Це вимагає відповідних навичок і умінь, які самі собою не формуються. Загальнокультурна компетентність розуміється як інтегративна якість особистості, що забезпечує єдність загальної та педагогічної культури, здатності розуміти прочитане іноземною мовою, вільно орієнтуватися у сучасному соціокультурному середовищі. Від видів мовленнєвої діяльності – читання, говоріння, ауціювання і письма залежить ефективність читання тексту.

Формування професійно-комунікативної спрямованості навчання іноземних мов передбачає розвиток навичок і вмінь професійно-орієнтованого читання, як складної рецептивної мовленнєвої діяльності, обумовленої професійними потребами, яка представляє собою специфічну форму опосередкованого текстом вербального письмового спілкування. Головна мета якого полягає в оперативній орієнтації, пошуку, здобутті, оцінці, засвоєнні та подальшому цільовому використанні інформації в професійній, суспільно-політичній та самоосвітній діяльності спеціаліста [2, с. 28].

Метою статті є розкриття психологічних механізмів формування комунікативної компетенції читання, аналіз навичок і вмінь читання як об'єкту навчання та контролю, характеристика основних напрямлень побудови системи вправ для навчання іншомовного читання.

Психологічним механізмом ефективності читання тексту як невід'ємної складової в навчанні студентів іноземних мов вважається смислове зорове сприйняття. У психолінгвістиці виділяються такі характеристики сприйняття, як наявність активних дій для сприйняття дійсності, його цілісність, структурність, константність, усвідомленість і предметність. При цьому під цілісністю розуміють оперування не окремими якостями або ознаками предмета, а образом такого предмета як цілого. В той час структурність передбачає здатність студентів складати цілісний образ з окремих фрагментів, або навпаки здатність виокремлювати фрагменти з логічного цілого.

Психологи та методисти однастайні у тому, що здатність до імовірнісного прогнозування в читанні може бути розвинута в навчальному процесі через формування механізмів пам'яті як попереднього мовного досвіду [1, с. 75]. Відомо, що основними механізмами пам'яті виступають процеси закарбування, збереження і відтворення, які, незважаючи на тісний взаємозв'язок, зберігають свою відносну самостійність. При чому процесом, який є основним для передбачення труднощів навчального матеріалу, залежно від характеру закарбування, є уточнення понять як запобіжного заходу проти зниження швидкості читання і непорозуміння змісту.

Серед психологічних механізмів, важливих для реалізації ефективного читання тексту, особливе місце належить увазі, яка дає можливість пріоритетно

відображати одні предмети та явища дійсності й одночасно відволікатися від інших, менш суттєвих у ситуативному плані. Запуск механізму уваги потребує настанови на здобуття нових знань, інформації, які відповідають завданням читання. В численних психологічних і методичних дослідженнях розглядаються такі властивості уваги, як стійкість, концентрація, переключення, обсяг, розподіл і вибірковість. До того ж важливим для вирішення проблем навчання читання є врахування наявності двох видів уваги: довільної та мимовільної [1, с. 69].

Таким чином, формування та формулювання відтвореної читцем думки автора тексту потребує оволодіння механізмами вербального мислення. Для цього необхідно розробляти спеціальні завдання з чіткими інструкціями, спрямованими на розвиток відповідних психологічних процесів до рівня переходу їх в особистісні характеристики, що дозволить використовувати їх не тільки для читання, а й в інших видах навчальної та професійної діяльності студентів.

Базові навички і вміння, які виступають зовнішнім показником рівня розвитку комунікативної компетенції читання, повинні сприйматися як об'єкти навчання для оволодіння профорієнтованим читанням [3, с. 4]. Розглядати їх слід в аспекті поєднання, тобто забезпечують специфічне для читання володіння мовним матеріалом, а саме лексикою та граматиною. Вправи на формування зорово-слухо-моторного образу в довгочасній пам'яті повинні поєднуватися з вправами, які дозволяють запам'ятати смислове значення [3, с. 7].

Висновки. Таким чином, формування читацької компетентності передбачає спеціальну організацію процесу взаємодії студента з текстом. За отриманою інформацією як першим етапом розуміння тексту, слідує етап її подальшого осмислення, тобто за розумінням на рівні значення, слідує розуміння на рівні смислу.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОЙКО О.В. (2008): До проблеми розвитку навичок розуміння навчального тексту студентами-філологами. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хм. ДПУ імені Г. Сковороди»*. Вип. 15. С. 67-69.
2. БОРОДІНА Г.І. (2015): Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі. *Іноземні мови*. № 2. С. 28-30.
3. СКЛЯРЕНКО Н.К. (2010): Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. *Іноземні мови*. № 3. С. 3-7.
4. ПОДОСИННОВІКОВА Г.І. (2000): Принципи відбору фрагментів англійських художніх текстів для навчання ідіоматичного розмовного мовлення на середньому етапі вищої мовної школи. *Іноземні мови*. № 4. С. 27-90.

РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ МАСОВОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ

Сучасну земну цивілізацію можна, крім іншого, представити і у вигляді складного економічного механізму, системи, в якій виробники та споживачі знаходять один одного та підтримують зв'язок між собою за допомогою спеціальної мови, ім'я якої – реклама. Дійсно, значення реклами для сьогоденної світової глобалізованої економіки неможливо переоцінити. В умовах стрімкого прогресу в галузях інформатики та комунікації, реклама перетворилася не просто в один із вирішальних чинників стабільного функціонування виробництва та торгівлі, але й стала потужним інструментом впливу на суспільно-політичні процеси. Це пояснює той інтерес, з яким відносяться до феномену реклами представники найрізноманітніших галузей суспільного життя: виробництва, фінансів, торгівлі, сфери послуг, права, інформаційних і комунікаційних систем, засобів масової інформації, політиків, громадських організацій.

Зрозуміло, що сутність, форми, механізми функціонування, перспективи розвитку реклами давно вже стали об'єктом прискіпливих досліджень цілої низки наук, таких як філософія, економіка, менеджмент, маркетинг, психологія, соціологія, політологія, юриспруденція, інформатика, екологія, журналістика, етика і естетика та інше. Не обійшли своєю увагою рекламу (особливо в її вербальних формах) лінгвістика і спорідненні з нею галузі науки.

Розглянемо, перш за все поняття маніпуляція. Так у Великому Психологічному Словнику під редакцією Б.Г. Мещерякова та В.П. Зінченка це поняття подається як: «1. Ручна операція, ручний вплив, демонстрація фокусу, побудованого на спритності рук. 2. Махінація, брехня, шахрайство. 3. Комунікативний вплив, який призводить до актуалізації у об'єкта впливу відповідних мотиваційних станів (а разом з тим і відчуттів, атитюдів, стереотипів), які спонукають його до дій бажаного (вигідного) для суб'єкта впливу, при цьому не передбачається, що він обов'язково повинен бути не вигідним для об'єкта впливом.» [1]

Оксфордським же словником англійської мови маніпуляція визначається як «акт впливу на людей або спритне управління ними, особливо зі зневажливим підтекстом, як приховане управління або обробка».

Виданий у 1969 р. у Нью-Йорку «Гарпер Коллінз словник соціології» трактує маніпуляцію як «вид застосування влади, при якому той, хто володіє нею, впливає на поведінку інших, не розкриваючи характер поведінки, яку від них очікує».

Маніпуляторами у механіці називаються пристосування для управління приладами, що як би продовжують людські руки (штанги, важелі, захвати). Звідси і сучасне непряме використання слова: маніпуляція – оперування, приховане використання людей, поведження з ними як з об'єктами, речами.

Трактування терміну «маніпуляція» різняться утворах представників окремих наукових шкіл. Так, однією з перших книг щодо маніпуляції свідомістю, був твір соціолога, письменника-фантаста з ФРН Г. Франке «Маніпульована людина». Автор надає наступне визначення терміну: «Під маніпулюванням у більшості випадків слід розуміти психічну дію, яка проводиться таємно, а отже, на шкоду тим особам, на яких вона спрямована» (Г. Франке, 1964). Російський же вчений С. Кара-Мурза пише: «Маніпуляція – це вид застосування влади, при якому той, хто володіє нею, впливає на поведінку інших, не розкриваючи характер поведінки, яку він від них очікує» [2, с. 8].

Яскравим прикладом масової маніпуляції свідомістю людей є реклама. У ній, як в ніякій іншій галузі людської діяльності одні люди (виробники, політики, лідери суспільної думки, рекламодавці) мають можливість так широко впливати на свідомість та підсвідомість інших (покупців, споживачів, виборців, громади). Великий соціальний попит і практично безмежні фінансові можливості, породжені цим попитом обумовили той факт, що маніпуляція перетворилася на один із самих витончених та ефективних інструментів реклами.

«Реклама – це одна з форм масової комунікації, і її призначення – інформувати людей про послуги чи то товар, та нарешті, спонукати їх реагувати на об'єкт, що рекламується.» [2, с. 55].

«Реклама – розповсюдження інформації про товари та послуги з метою прискорення їх продажу, посилення контакту між покупцем та товаром, пропаганда товарів та інформації про способи їх купівлі; засіб, що сприяє появі у покупця зацікавленості і бажання купити даний товар» [3, с. 1].

«... аргументована на користь ухвалення рішення інформація, яка орієнтована на потенційного покупця і поширюється по публічним каналах і джерелам» (Зарецкая О.М., 2009).

«Реклама – дія, яка полягає у впровадженні психологічного впливу на людей з метою отримання комерційної вигоди, у тому, щоб ознайомити зі своєю продукцією та спонукати до її придбання» [4, с. 156].

А. Сільверблатт зазначає, що функції рекламних текстів можна поділити на відкриті й приховані/латентні. До відкритих належать:

- 1) інформування про продукт;
- 2) привернення уваги споживача до продукту;
- 3) мотивація споживача придбати продукт;
- 4) стимулювання ринків;
- 5) підтримка бізнес-співтовариств;
- 6) установа і підтримка тривалих відносин між споживачами та компанією.

До прихованих/латентних функцій реклами належать:

- 1) переконання (реklamний текст повинен переконати аудиторію про те, що їй потрібен цей товар);
- 2) формування відносин і переваг (до певного бренду, товару, послуги, компанії та ін.);

- 3) розвиток споживчої культури та споживчої ідеології;
- 4) установлення стандартів у поведінці та стилі життя;
- 5) розвага [5, с. 208–210].

Як бачимо із визначень, які наведено вище, цілі реклами часто збігаються із цілями маніпуляції. Тож, з часом, від простої пропозиції та опису товару, реклама переходить до більш витончених форм впливу на споживача, методів, що базуються на особливостях сприйняття дійсності людською свідомістю. У гру вступає маніпуляція – вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого збудження в іншій людині намірів, що не збігаються з його актуально наявними бажаннями. Значна частина різноманітних психологічних впливів у рекламній діяльності є не чим іншим, як формою маніпуляції. Адже головне завдання будь-якого рекламіста – зробити так, щоб споживач сприймав рекламне твердження як свою особисту думку. У виробників реклами це не завжди виходить з цілої низки причин, але з тим, що реклама – це багато в чому психологічне маніпулювання, погоджуються практично всі провідні рекламісти, а також фахівці в галузі вивчення психології реклами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Большой психологический словарь* / Сост. и общ. ред. Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко. (2007). Санкт-Петербург: Прайм
2. КАРА-МУРЗА, С.Г. (2003): *Манипулирование сознанием*. Киев: Ориани.
3. МАЛИНІВСЬКА, О.А. (2014): *Англомовний рекламний дискурс у сучасному Інтернет – просторі* / за ред. доц. В.В. Жуковської. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка.
4. ШОСТРОМ, Э. (2008): *Человек-манипулятор. Внутреннее путешествие от манипуляции к актуализации = Man, the Manipulator: The Inner Journey from Manipulation to Actualization*. Москва: Апрель-Пресс, Психотерапия.
5. SILVERBLATT, A. (2014): *Medialiteracies: keys to interpreting mediamessages*. Westport, CT : Praeger.

Олександр Швець
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»)

ЗАСОБИ ЕКСПЛІЦИТНОГО ВИРАЖЕННЯ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується яскраво вираженою тенденцією до налагодження міжкультурної комунікації з представниками різних націй та народів, зумовленою процесом демократизації світової спільноти. Значну роль у цьому процесі відіграє уміння людини встановити контакт зі своїми зарубіжними колегами та опонентами, вислухати думку співрозмовника та спробувати зрозуміти його, бути терплячим та здатним до взаємоповаги і взаєморозуміння.

Суттєва роль у ході міжкультурної комунікації на різних рівнях відводиться культурі міжособистісної взаємодії, безпосереднім складником якої є категорія ввічливості. Перш, ніж перейти до дослідження категорії ввічливості, звернемося до визначення поняття «ввічливість» в англійській мові.

В англійській мові «*politeness*» розуміють як «*the practical application of good manners or etiquette*» тобто практичне використання хороших манер чи етикету. Цей термін інтерпретують також як добрі манери чи повагу до почуттів інших «*good manners and respect for the feelings of others*», чи як факт соціальної коректності, проте не завжди щирий «*the fact of being socially correct but not always sincere*» [5].

Зростання ролі ввічливості у процесі встановлення міжособистісних контактів сприяє посиленню зацікавленості лінгвістів проблемами їх ввічливого мовленнєвого оформлення. Перебуваючи у певній комунікативній ситуації, комунікант повинен кожного разу приймати нове рішення, обирати стратегію, яку він використовуватиме, та лінгвістичні засоби, до яких він вдаватиметься, з метою досягнення комунікативної мети, адекватної для актуальної комунікативної ситуації.

Категорія ввічливості може бути експлікована експліцитно та імпліцитно. Експліцитну ввічливість визначають як таку, що включає в себе елементарну ввічливість, реалізовану шляхом адекватного використання відповідних комунікативній ситуації прагматичних кліше.

Труднощі вербальної репрезентації категорії ввічливості зумовлені тим, що ввічливість не належить до суттєвих характеристик певної лінгвістичної форми або вербального вибору. Цілком доречним вважаємо зауваження Б. Фразера про те, що «речення не є в силу самого факту ввічливими, так само як і мови не бувають більш або менш ввічливими» [4, р. 233]. Потенційними носіями ввічливості є комплекс різноманітних її індикаторів, які набувають свого значення саме у відповідній комунікативній ситуації.

Як і будь-яка інша комунікативна категорія, ввічливість виявляється не лише завдяки знанням правил етикету, норм мовленнєвої поведінки, вибору доцільних для розмови тем, мовленнєвих кліше, інтонаційних засобів тощо, а й через уміння обрати відповідний стиль та відповідні соціальні форми мови – літературної чи діалекту. У мовній реалізації категорії ввічливості беруть участь як одиниці усіх мовних рівнів, так і паралінгвістичні засоби та екстралінгвістичні фактори.

Зосередимо свою увагу на засобах експліцитного вираження ввічливості, що реалізуються у процесі комунікації, перш за все, засобами вербального комунікативного етикету, який втілюється у мовленнєвих актах вітання / привітання, прощання. Тобто експліцитна ввічливість виражається шляхом звернення мовця до мовленнєвих кліше, що використовуються у ситуаціях комунікативного етикету.

Мовленнєвий акт *привітання* є мовленнєвою формулою, що розкриває характер міжособистісних взаємин. Привітання, як мовленнєвий акт встановлення контакту, є основою наступної комунікації, яка визначає

атмосферу подальшого спілкування. Воно несе у собі важливе емоційно-комунікативне навантаження, оскільки саме форма та характер привітання свого співрозмовника визначає подальший розвиток процесу комунікації. Цей мовленнєвий акт є невід'ємною складовою мовної культури учасників комунікації та уособлює найхарактерніші вітальні формули, притаманні національній свідомості німецького народу.

У процесі проведеного дослідження встановлено, що найбільш вживаними у процесі міжособистісної комунікації є вітальні формули: *good morning, good afternoon, good evening, hello, morning*.

Вибір одного з клішованих вітальних виразів, призначених для висловлення привітання, залежить від часу зустрічі учасників процесу комунікації. Зустрівши знайомого на вулиці, на роботі чи в якомусь іншому місці, носій англійської мови зазвичай говорить:

«**Good morning**, old sport. *You're having lunch with me today and I thought we'd ride up together*» [2, p. 68];

«**Good afternoon**. *Is Miss Ernestina at home?*» [3, p. 293];

«**Good evening**, Tom. *Nathaniel, how are you?*» [3, p. 236];

«**Hello!**» *they cried together. «Sorry you didn't win»* [2, p. 47];

«**Morning**, Mr. Spaulding» [1, p. 49];

«**Hello Jordan**», *she called unexpectedly. «Please come here»* [2, p. 79].

Із мовленнєвим актом привітання тісно пов'язаний мовленнєвий акт *прощання*, що є важливим та чітко оформленим комунікативним актом, здатним спрогнозувати перспективи подальшого співробітництва або продовження міжособистісних взаємин учасників комунікації.

Прощання визначають як дію, пов'язану з промовлянням при завершенні контакту спеціальних формул ввічливості, орієнтованих на висловлення прощальних слів.

Прощаючись по закінченню розмови або трудового дня, представники англійської лінгвокультури найчастіше послуговуються такими мовними кліше:

«**Good-by**» [1, p. 231];

«**Good-by**, boys» [1, p. 100];

«**Good-by**, boys». «**See you around**, Mr. Tridden» [1, p. 100].

Безперечно, вибір мовцем формул прощання залежить від міри близькості між партнерами з комунікації та наявності довірливих чи офіційних стосунків між ними.

Проведене дослідження засвідчило наявність в англійській мові значної кількості лексичних засобів, використання яких представниками англomовної спільноти уможливорює вираження категорії ввічливості у процесі міжособистісної та міжкультурної комунікації. Вибір мовцем тих або інших лексичних засобів вербалізації категорії ввічливості залежить від характеру стосунків між учасниками комунікації та від їх соціального становища.

ЛІТЕРАТУРА

1. BRADBURY, R. (1976): *Dandelion wine*. New York: Bantam Books.

2. FITZGERALD, F.S. (1995): *The Great Gatsby*. New York: Simon & Schuster.
3. FOWLES, J. (1981): *The French Lieutenant's Woman*. New York: Penguin.
4. FRASER, B. (1990): Perspectives on politeness. *Journal of Pragmatics*. Vol. 14.
5. Oxford Learner's Dictionary of Academic English online. <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>>. [online]. [cit. 1. 3. 2019].

Dr. David Aiken
(University of Phoenix, Silicon Valley, California, USA)

TECHNIQUES FOR IMPROVING COMMUNICATIONS WITH MULTICULTURAL TEAMS

Within last ten years, due to the rapid growth of globalization, intercultural business communications have been increasing rapidly and exponentially, becoming a very important subject of scholarly research. Studying it and making recommendations on improvement of communications within multicultural teams calls scholars for intensifying their efforts in this field.

For almost all international/global companies (and these days at least 85% of companies are involved in various forms of international business cooperation/collaboration) chances are they work with people from other cultures. This may be at work, school, or in your personal life, and can range from the casual interaction with an ethnic restaurant to working on a team comprised of people from many countries and cultures, some of them in the next room, and some of them on the other side of the world. Given the diverse backgrounds of teams and the likelihood that teams will be even more diverse in the future, what are some characteristics of diverse teams, and how can we take advantage of their benefits and overcome their shortcomings?

Teams composed of people with a variety of backgrounds is in theory good. These backgrounds bring diverse experiences and opinions that are less apt to agree to groupthink decisions and look at solving problems from multiple angles.

There is a bias to look at any problem through the eyes of your own culture. If you are of a culture that is dominant, such as in the United States, most Americans never think much about how people live in other cultures and even what is happening in other countries. Some cultures in the US maintain ties with their origin countries and that helps keep information flowing, but American media is focused on how events and actions affect Americans, and much less on why these people do what they did in the first place.

Many multicultural teams exist when members are spread across the world, and team members only communicate virtually. How can virtual teams approximate being together in person? Some effective virtual team meeting techniques include the use of laptop webcams and meeting room video equipment, sharing information like documents and presentations, and using attendance information to get input from everyone. Some multicultural teams have found it is useful to meet in person at or near the beginning of the project to establish a relationship for communications.

Turn on your camera! Various studies have determined that from 50 to 70% of communication is visual. Plus, you can tell if someone is paying attention or multitasking. Looking at others during a meeting can improve meeting efficiency and can reduce meeting times by 10-15%. Visual information can be critical! For example, some areas of south west India (Kerala) shake their head side to side

meaning yes, up and down meaning no (both opposite western cultures), and wobble their heads to mean maybe or no, even while saying yes. In addition, many Islamic-based cultures do not allow people to share a live or still image of a person for religious reasons (Hasler, 2011) [2].

When communicating in multicultural teams it is important to avoid idioms and slang words that are hard to translate and whose meanings may be vague or change often. It is unfair to workmates to expect them to keep up with all of the latest cultural expressions. Keeping your language to commonly used words can improve the comprehension of everyone. If having an internal meeting or a meeting of a particular group of people, try to use the words commonly used by that company. If discussing information with engineers or marketing people, using language common to those types of organizations will help. For example, I was at a company meeting in Silicon Valley recently and everyone calls their laptop a *machine*, which is not common practice in high technology companies.

Based in Silicon Valley, Elon Musk is known for many interesting businesses and business practices that go beyond the culture of the team and rather follow the culture of the company. For instance, his company Tesla has a standing rule that if you are in a meeting and you feel you are not relevant or cannot contribute, you have permission to leave that meeting, physical or virtual, without penalty or repercussion (Weinberger, 2018) [4]. Who hasn't been in a meeting where you just wanted to get up and leave? Jeff Bezos has outlawed the use of PowerPoint at all Amazon meetings, not for some dislike of Bill Gates and Microsoft, but from a feeling that sitting through a one-way presentation and *then* discussing the topic at hand is inefficient (Gallo, 2018) [1]. Instead meeting organizers prepare a written overview of their ideas, information, and goals for the meeting, distribute this information in advance, make it mandatory for everyone to read it before the meeting. Everyone comes to the meeting prepared to discuss the topic and make decisions at minute 1, not minute 30. Also, this process can benefit those who may not be from the native culture of the organization, allowing time for translation and more careful comprehension required.

Information exchange between cultures can be difficult. Several years ago, one high tech organization with offices in many countries including the United States, Malaysia, and China ran a project with teams in several countries (Monalisa et al., 2008) [3]. The project team in was led by a manager in the United States and would ask all the offices for project status on their regular conference calls. The team in Malaysia was having issues with the project software and meeting the design criteria, but culturally they could not report bad news to project leadership. About a year and a half later, management found out that the key part of the design contribution from the Malaysian team was incomplete. The project was cancelled, over 1000 people were laid off, and the company lost more than \$100 million. Ensuring complete and honest communication must cross cultural barriers.

Other multicultural team issues have been observed as a result of globalization. Rigid team management from Germany must be mollified to work effectively with team members in India, and Chinese factory managers in Brazil have to

accommodate mid-day breaks and flexible meeting times. Managers need to have an extra level of understanding working with multicultural teams.

One final element of running successful multinational teams is the need for empathy. Team members and managers should try every day (or week) to learn one thing from a team member's culture or something that is going on in their lives. This sharing of information helps us understand that we all have complex lives, personal and professional, and the reason why an assignment and report was late might be totally out of the person's control. With a little help from the team, that person may catch up and excel, feel empowered, and help lead the team to success.

It is important to emphasize that there are no reasons for the assumption that people have different agendas just because they are from different cultures. In our opinion there is a need to try to find at least one thing the team has in common and build on it. Trust will grow through common interests and goals. This way everyone in the boat will start rowing in the same direction at the same time, and the boat will go farther and faster, and the result will be a very successful multicultural team!

REFERENCES

1. GALLO, C. (2018). Jeff Bezos banned PowerPoint in Meetings. His replacement is brilliant. *Inc.* Retrieved from <https://www.inc.com/carmine-gallo/jeff-bezos-bans-powerpoint-in-meetings-his-replacement-is-brilliant.html>
2. HASLER, B. S. (2011). Intercultural collaborative learning in virtual worlds. *Cutting-edge Technologies in Higher Education*, 4, 265-304. doi:10.1108/S2044-9968(2011)0000004015
3. MONALISA, M., DAIM, T., MIRANI, F., DASH, P., KHAMIS, R., & BHUSARI, V. (2008). Managing global design teams. *Research Technology Management*, 51(4), 48–59. Retrieved from <http://www.iriinc.org/webiri/rtm.cfm>
4. WEINBERGER, M. (2018, April 17). Elon Musk reportedly tells Tesla employees that they should just leave meetings or hang up the phone if it's not productive. *Inc.* Retrieved from <https://www.businessinsider.com/elon-musk-productivity-tip-leave-meetings-if-theyre-not-productive-2018-4>

Яна Ганчук
(Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського)

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Освітні тенденції сучасності вимагають від викладачів уміння не тільки володіти навчальним матеріалом, а й також застосовувати сучасні методи демонстрації та розробки методичних і дидактичних матеріалів. Стрімке інтегрування сучасних технологій у навчання характеризується посиленням навчальних цілей і потужними мотиваційними характеристиками інформаційно-комунікаційних інструментів. Значна увага приділяється необхідності умінь викладача застосувати веб-технології в адміністративних

цілях. Викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах передбачає обов'язкове застосування веб-технологій у межах двох зазначених площин.

Про важливість і необхідність упровадження веб-технологій у сферу освіти зазначено в низці нормативних документів. Кабінет Міністрів України 7 грудня 2005 року прийняв постанову про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки, в якій безпосередньо вказується на необхідність упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема веб-технологій, у сферу освіти [4].

Науковці Р. Гуревич, М. Кадемія, М. Козяр класифікують освітні веб-ресурси наступним чином: для самостійної роботи студентів; з метою підготовки викладача до занять; для самоосвіти педагога; з метою організації практичної роботи на занятті; для організації позаурочної роботи з дисципліни [2, с. 57]. Водночас науковці виділяють такі форми проведення занять у ВНЗ із застосуванням веб-ресурсів: презентація, дослідження, віртуальний експеримент, лабораторна робота, тематичний проект, електронна вікторина, контроль знань, факультатив, мережевий проект, індивідуальне навчання, консультації, мережева гра, віртуальна екскурсія, прес-конференція, творчий звіт, дистанційні олімпіади, телекомунікаційні проекти, веб-квести та ін. Для підвищення кваліфікації викладача учені вказали такі форми: робота в мережевих методичних об'єднаннях, віртуальних педагогічних нарадах, дистанційне навчання, участь у мережних проектах, веб-квестах та ін. [2, с. 58].

Особливої уваги заслуговує використання веб-квест у проблемних завданнях з елементами рольової гри, для виконання яких використовуються інформаційні ресурси мережі Інтернет [3, с. 12].

Веб-квест дозволяє в ігровій формі проводити дослідження, пов'язані не тільки з вивченням іноземної мови, а й розширювати знання майбутніх викладачів про історію та культуру країни, мову якої вони вивчають.

З метою вивчення окремих тем або розв'язання проблемних запитань, студенти розробляють та презентують результати дослідження. Розглянемо приклад веб-квесту на тему «Museumsinsel» (Рис. 1), на сторінках якого представлено таку інформацію:

- загальна інформація;
- постановка проблеми;
- цілі;
- розподіл ролей;
- джерела інформації;
- критерії оцінювання;
- тестування [1, с. 25].

Рис. 1. Вид домашньої сторінки Веб-квесту на тему: «Museumsinsel»

Дана розробка дозволяє залучати студентів до проектної дослідницької діяльності, підвищувати мотивацію вивчення іноземної мови, формувати навички пошуку, опрацювання, узагальнення й оцінювання інформації.

Таким чином, використання веб-технологій в освітньому процесі підготовки майбутніх викладачів є необхідним чинником формування фахових компетенцій, підвищення мотивації до навчання та формування навичок дослідницько-пошукової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГАПЧУК, Я. (2017) Шляхи використання ІКТ у підготовці вчителя іноземної мови. Р. С. Гуревич. (гол. ред.): *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. Вінниця ТОВ фірма «Планер». С. 23-26.
2. ГУРЕВИЧ, Р. С. (2012) *Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті*. Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр. Львів : Сполом. 149 с.
3. ГУРЕВИЧ, Р.С., КАДЕМІЯ, М. Ю., ШЕСТОПАЛЮК, О. В.(2015) *Веб-квест: історія та сучасність*. Вінниця: ТОВ Фірма «Планер».
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005>>. [online].

Горошкіна Олена
(Інститут педагогіки НАПН України)

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Зміна освітньої парадигми зі знаннєвої на компетентнісну зумовлює пошук ефективних шляхів підготовки майбутніх учителів до реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі сучасної школи. Традиційно

розроблення проблем, пов'язаних із підготовкою майбутніх учителів-словесників, відбувалося в лінгводидактичній площині, однак сьогодні бракує досліджень, які окреслювали б шляхи ефективної підготовки студентів до реалізації компетентнісного підходу в майбутній професійній діяльності.

Навчальна дисципліна «Методика навчання української мови» виконує інтегративну функцію, оскільки поєднує здобутки філософії освіти, логіки, психології, психолінгвістики, мовознавства, педагогіки, лінгводидактики та інших дисциплін, що сприяє визначенню мети й завдань навчання української мови в закладах освіти залежно від соціальних запитів і викликів, оновленню змісту, розробленню ефективних форм, методів, прийомів та засобів, адекватних змісту навчання, критеріїв і показників оцінювання освітніх результатів учнів. Потребує перегляду й оновлення зміст лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. У сучасних соціокультурних умовах важливо актуалізувати кумулятивну функцію лінгводидактики, що уможлиблює вивчення методичної спадщини, визначення внеску провідних методистів, а також формування в студентів умінь оцінювати сучасні підходи до навчання й прогнозувати їх з урахуванням майбутніх викликів.

Студенти повинні усвідомити: переорієнтація на компетентнісний підхід забезпечує посилення прикладного характеру мовної освіти, що уможлиблює використання теоретичних знань як практичного засобу пояснення явищ і розв'язання проблем, застосування досвіду успішних дій у конкретних ситуаціях, переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, що, своєю чергою, стає імпульсом для добору навчального матеріалу відповідно до визначеного освітнього результату; оновлення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу (програм, підручників, посібників, зокрема й електронних); розроблення об'єктивної системи контролю й корекції процесу формування ключових і предметної компетентностей учнів.

Нам видається, що в традиційному твердженні «методика розв'язує чотири завдання: для чого навчати, чого навчати, як навчати, як контролювати результат» пропущено важливий складник – «кого навчати?». Потрібно чітко визначити, яким має бути учень у результаті навчання української мови. Відповідь запропоновано в пояснювальній записці до чинної програми: «формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості» [1, с. 2]. Тож студенти повинні усвідомити, що головне не предмет, якого вони будуть навчати, а вплив цього предмета на формування особистості учня. Тому особливої уваги викладача потребує формування в студентів умінь добирати такі завдання, які допомагали б учням бачити можливість застосування здобутих знань, набутих умінь і навичок, передусім усебічний аналіз актуальних для них життєвих, навчальних і професійно орієнтованих проблем.

До змісту лінгводидактики необхідно включити відомості, що ознайомлюють студентів з концептуальними засадами компетентнісного підходу, основними його поняттями: «компетенція», «компетентність»,

«предметна компетентність», «ключові компетентності»; концепціями мовної особистості тощо.

За таких умов лінгводидактика забезпечить підґрунтя підготовки майбутніх учителів до реалізації компетентнісного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова. 10–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту <<https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58800/>> [online].

Альона Дудолодова
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

THE TOOL OF PODCASTING IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The introduction of information communication technology into a foreign language classroom is the kind of innovation that brings about such benefits as: flexibility, a broader range of ways to deal with information, information consciousness, motivation, expansion of classroom space and time to promote life-long learning. Computer assisted language learning and mobile learning devices have diversified students' perception of foreign language education and made teachers' work more challenging in an attempt to adapt their teaching styles and techniques to the needs of modern students.

As suggested by S.J. Geddes, mobile learning provides learners with different kinds of non-classroom environment:

- in front of personal computers online or offline;
- in transport;
- outside or at work;
- every time and everywhere [1].

One of the innovative ways to introduce mobile learning is using audio podcasts for enhancing students' listening skills. As they can be utilized in extracurricular settings, podcasts do not take up much class time and require minimum material resources. They provide real life authentic speech in form of monologues or dialogues motivating students to explore their foreign language via computers or mobile devices.

In the process of working with podcasts, there always arise questions and issues that are to be addressed straight away. Here is a list of focal points which are necessary to be dealt with before, while and after listening:

- Students' opinions and ideas about the topic of the podcast (background knowledge, special interests, preferences, etc.);
- Students' reactions to accents and peculiarities of speech;
- Students' reflections on the speakers in the podcasts (country of origin, occupation, etc.);

- Tracking of unfamiliar words and their meaning (extracting necessary phrases);
- Following the podcast's logic (making notes, indicating the general idea to retell it in class later on);
- Discussions among students, self-evaluating, peer evaluation and concluding remarks (promoting active participation among various students).

Of course, this procedure is eligible mostly for collective work with podcasts, in order to enable group discussion and feedback. That does not necessarily mean that collective work is the only possible kind to deal with podcasts. Group collaboration precedes individual work as a means of giving an example for students in class how to organize their work on their own later as «individual work makes listening to longer segments of a podcast more appropriate» [2, p. 164]. Once the example is given, students carry on listening to podcasts on an individual basis.

As enjoyable and exciting as podcasts are, they can turn out to be a challenge for teachers. Finding a particular podcast must be a result of extensive search and reflection. Teachers should regularly practice podcasts as well, because «listening to podcasts in the language that one teaches, one frequently encounters instances of the grammatical structures, functional concepts, and vocabulary that one is about to cover in class» [2, p. 160]. This means that using podcasts in foreign language teaching requires a great deal of time and energy from a teacher to organize podcast related activities for their students.

REFERENCES

1. GEDDES, S. J. (2004). Mobile Learning in the 21st Century: Benefits to Learners. In: *Knowledge tree*, Vol. 6, p. 1-13.
2. MCBRIDE, K. (2009): Podcasts and Second Language Learning: Promoting Listening Comprehension and Intercultural Competence. In: Abraham, L. E. / Williams, L. (eds.): *Electronic Discourse in Language Learning and Language Teaching*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 153-168.

Ольга Дудолодова
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

AUTONOMOUS LEARNING SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Learner-centered education has long been a pressing issue with educationists all around the world. The idea of learner autonomy is now being pursued as the realization of this kind of education in the modern setting. Students' needs to explore resources and exploit possibilities beyond the limits of curricula have only fueled the agitation around the term of learner autonomy and the enhancement of autonomous skills.

According to the definition suggested by Henri Holec, learner autonomy is viewed as «the ability to take charge of your own learning... to have, and to hold, the

responsibility for all the decisions concerning all aspects of this learning» [3, p. 3]. Nowadays, however, there still exists a problem of providing an ultimate definition for learner autonomy.

Autonomous learning can be applied to any discipline, though there will be a large number of peculiarities for a particular field of knowledge. Scientists P. Benson and P. Voller have further developed Holec's idea of learner autonomy in terms of implementing it in language education:

1. for situations in which learners study entirely on their own;
2. for a set of skills which can be learned and applied in self-directed learning;
3. for an inborn capacity which is suppressed by institutional education;
4. for the exercise of learners' responsibility for their own learning;
5. for the right of learners to determine the direction of their own learning [1].

It stands to reason, that in order to organize successful autonomous learning a learner has to possess certain skills that will enable him or her to qualify for learner autonomy. These skills, which go beyond choosing what and how to learn, must be promoted by teachers. As to the set of necessary skills, there has been suggested a list of characteristics to be developed by autonomous learners:

- insights into their learning styles and strategies,
- an active approach to the learning task at hand,
- the willingness to take risks,
- guessing abilities,
- accuracy and appropriateness (form and content in language, for instance),
- the ability to process language into a separate reference system,
- the willingness to revise and reject hypotheses and rules that do not apply,
- a tolerant approach to language [4].

To promote autonomous learning skills among students, teachers have to develop tasks that are characterized by: being relevant to students (related to their personal interests), being purposeful (lead to a concrete practical result) and open-ended (implying different reactions), encouraging students to set versatile, individually important learning goals, to experiment with a language, to choose learning resources, as well as strategies, motivating self-assessment among students [2, p. 3].

All the above-mentioned is certain not only to form a solid competence in a specific field of knowledge, but also build a new learner identity that will be capable to meet new requirements of the modern world.

Characteristics inherent in such a new identity of a learner could be a topic of further research.

REFERENCES

1. BENSON, P. / VOLLER, P. (1997): *Autonomy and Independence in Language Learning*. London: Longman, p. 1-2.

2. FSL. A Guide to Reflective Practice for Core French Teachers: Learner Autonomy and Metacognition. <<https://transformingfsl.ca/wp-content/uploads/2015/12/FSL-module-6.pdf>>. [online]. [cit. 31. 8. 2019].

3. HOLEC, H. (1981): *Autonomy in Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon.

4. WENDEN, A. (1991): *Learner Strategies for Learner Autonomy: Planning and Implementing Learner Training for Language Learners*. NY: Prentice Hall.

Наталія Іваницька
(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

STUDENTS' ACADEMIC WRITING: FEEDBACK STRATEGIES

Academic writing plays an essential role in learning a foreign language. Non-native speakers of the English language should be familiar with writing processes, elements, and features like formality, objectivity, and complexity in order to use the language precisely and accurately.

Corrective feedback or error correction is an important aspect of teaching and learning. In recent years corrective feedback has received increasing attention from researchers and teachers in different parts of the world, because it has a corrective function which improves the learner's performance in the process of education. Feedback is teachers' response for students' performance. It helps the teacher to know how to respond to students after they demonstrate their knowledge, reasoning, skill or performance.

The central research question of this article is to find out which error correction techniques and corrective feedback strategies work best for the university master students doing their research in philology. This research is clearly focused on English for Academic Purposes (EAP) and English for Specific Purposes (ESP) and is limited to English for Philology. The target population of this small-scale research is a group of 15 master students of the Vinnytsia Institute of Trade and Economics majoring in Philology (Translation) with the language proficiency ranging from B2 to C1 language level.

The main aim behind this research is to explore master students' attitudes and insights into which error correction techniques and corrective feedback strategies they consider to be effectively facilitating their research report writing skills. The target group of 15 master students was surveyed with the help of a specially designed questionnaire. This convenient sampling – the surveyed group of master students may not be a representative sample of the target population as they all are the speakers of Ukrainian, specialize in Philology and at the same university. This is an important limitation of this research casting shadow upon its findings and whether it would be possible to generalize.

CR is characterized by a learner-centered orientation where the learners rely on their intellectual capacities and use their cognitive modes of learning: the most important one being noticing leading to awareness about the use of a language structure. Different aspects of grammar are focused on without necessarily using

explicit rules or metalanguage (or technical jargon) to help learners discover the rules by themselves. According to Ellis: «CR has proved to be really useful at an initial stage of language acquisition, the stage of controlled processing, to trigger the declarative knowledge, leading the way gradually to the procedural knowledge when learners attend to content rather than form» [1, p. 26].

The approach to developing master students' academic writing skill is based on the combination of the two approaches to developing writing: model-based and process-oriented. Students are offered a wide range of samples of research reports and are exposed to a variety of samples to investigate and explore the typical organization of such a document.

The two basic questions of this small-scale research are aimed at investigating the surveyed group of master students' reflections on which corrective feedback (CF) strategies work for them best and how they respond to them.

This study consisted of the following seven stages:

1) the master students are instructed to produce the first draft of their research reports); 2) teacher provides CF using direct corrective strategy; 3) students self-correct their first draft and submit the second draft of their research reports; 4) teacher provides indirect CF; 5) students self-edit their second draft and submit their final draft; 6) teacher provides metacognitive corrective feedback with occasional reformulation; 7) students revise and self-edit their third draft on the basis of the received CF and submit the final version.

The results of various studies that have investigated direct versus indirect CF are very mixed and no study to date has compared the effects on accuracy. There have been comparative studies of direct corrective feedback and error codes [3] to discover that indirect CF using error codes led learners to fewer errors than direct CF.

Metalinguistic CF involves providing learners with some form of explicit comment about the nature of the errors they have made using error codes or metalinguistic explanations of their errors comment. Ferris and Roberts [2, p. 12] research demonstrated that error codes helped students to self-edit their writing but no more than indirect feedback. However, there is very limited evidence to suggest that error codes helped students to achieve greater accuracy over time. Besides, it would also seem error codes are no more effective than other types of corrective feedback in achieving self-editing.

The survey outcomes demonstrate that the surveyed postgraduate students preferred reformulation (94%), indirect CF (83%) and metalinguistic CF (66%). Direct CF was mentioned only by 3 students translated into English. Students were also encouraged (16%) and those with the lowest language proficiency agreed to express their reactions to various CF used and in the group.

The study findings contribute to our deeper understanding of the CF strategies effectiveness when teaching postgraduate students with a certain predisposition to all kinds of investigation and research. Therefore it can be recommended to extensively employ the above discussed CF strategies as a meaningful part of data-driven and consciousness raising approach to language teaching master students.

REFERENCES

1. ELLIS, R. (2003): Task-based Language Learning and Teaching. Oxford: OUP.
2. FERRIS, D. R. AND B. ROBERTS. (2001): Error feedback in L2 writing classes: «How explicit does it need to be?». *Journal of Second Language Writing*, 10, p. 161-84.
3. LALANDE, J. F. (1982): Reducing composition errors: An experiment. *Modern Language Teaching Journal*, 60, p. 140-9.
4. RUTHERFORD, W., & SHARWOOD SMITH, M. (1985). Consciousness-raising and universal grammar. *Applied Linguistics*, 6(3), p. 274 – 282.

Євгенія Костик
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

СПРИЙНЯТТЯ І РОЗУМІННЯ АУДІОІНФОРМАЦІЇ СТУДЕНТАМИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ПРОБЛЕМА

Вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах на нефілологічних факультетах повинно формуватися та вдосконалюватися на основних мовленнєвих навичках та вміннях, які необхідні для досягнення мети навчання, для монологічного та діалогічного мовлення. Особливого значення потрібно надавати аудіюванню і говорінню, адже саме від цих двох видів комунікативної діяльності залежатиме ефективність таких психологічних процесів як сприйняття і розуміння іншомовного мовлення.

Аудіювання передбачає розвиток навичок та вмінь сприймання мови у формі монологічного та діалогічного мовлення, сприймання мови викладача і студентів. Воно може варіюватися від розуміння широковживаних знайомих слів і виразів студентами, коли співрозмовник говорить чітко, а також до повного розуміння усної мови у прямому контакті або із засобів масової інформації, при швидкому темпі мови за наявності часу, щоб звикнути до особливостей акценту [1, с. 80]. Для розвитку мовленнєвих навичок, необхідних для того, щоб зрозуміти живу мову, студенти повинні бути ознайомлені з аутентичними текстами або з тими, які звучать як аутентичні.

Враховуючи роботу психофізіологічних механізмів аудіювання, які в реальній комунікації функціонують майже синхронно та тісно пов'язані з особливостями усної комунікації, на думку В. Федчик, можна умовно поділити на:

- екстралінгвістичні: контакт зі співбесідником; врахування ситуації; паралінгвістична інформація (міміка, жести, спостережувана зорова артикуляція і т.д.); темп, який задає мовець; високий ступінь автоматизованості; незворотність у часі;
- лінгвістичні: різноманітність інтонаційного оформлення (повні/неповні стилі вимови, ритм, інтенсивність, динаміка, логічний наголос, тон, пауза і т.

д.); велика кількість маркованої лексики; нескладні граматичні структури порівняно з писемним мовленням; поширені в діалогах еліптичні конструкції, зумовлені контактністю, ситуативністю, компенсувальною роллю інтонаційних засобів; використання інверсійного порядку слів; зміна зовнішнього оформлення висловлювання; наявність слів – заповнювачей пауз [4]. Таким чином, врахування специфіки усної форми спілкування, в умовах якого здійснюється сприйняття мовлення на слух, надзвичайно важливе як для вивчення психологічних закономірностей сприйняття, так і для розуміння живого мовлення.

Одним із важливих факторів мовленнєвої компетенції є не лише мовленнєві навички, а й умови сприйняття мовлення. Серед них можна зазначити такі: обсяг повідомлення, темп мовлення, наявність штампів, розмір та кількість пауз, кількість представлених аудіо-матеріалів, їх типи та складність, джерела мовлення, наочний матеріал, акустичність аудиторії, шум та відстань при аудіюванні [3].

Вище визначені умови сприйняття мовлення можуть впливати по-різному на чіткість і якість розуміння повідомлення чи тексту, тому у процесі смислового сприйняття мовлення в рамках комунікативного процесу постає необхідність врахування таких об'єктивних психолінгвістичних закономірностей як:

1) зв'язок діяльності мовця і аудиторії (при опосередкованості діяльності аудиторії діяльністю мовця), – спільність процесів породження і сприйняття мовлення виявляється на рівні розуміння і планування висловлення;

2) вплив мовленнєвого повідомлення, що стимулює активність аудиторії (об'єкт сприйняття справляє безпосередній вплив на рівень сприйняття, на оперативні одиниці вирішення, що приймаються аудиторією);

3) значущість інформативних ознак, що виділяються аудиторією для формування цілісного, нерозчленованого образу повідомлення, яке звучить, – тобто, оброблення мовленнєвого сигналу проводиться одночасно і паралельно за всіма його параметрами. Інформативні ознаки повідомлення, яке звучить, слухач знаходить як в інтонаційно-граматичному і семантико-синтаксичному аспектах, де встановлюється характер відношень між семантичними одиницями, так і в прагматичному аспекті, де відбувається співвіднесення сприйнятого із ситуацією, широким контекстом на основі минулого досвіду аудиторії [4].

Важливим аспектом сприйняття і розуміння іншомовного мовлення студентами на заняттях з іноземної мови є підготовка до сприйняття тексту або повідомлення. Наведемо декілька способів до такої підготовки: потрібно проінформувати, який тип тексту будуть слухати студенти (для того, щоб активізувати їх до такої діяльності з тієї чи іншої тематики); надати всю необхідну інформацію про текст; використовувати наочний матеріал (створює певну уяву про текст і є найбільш дієвим візуальним засобом сприйняття тексту); запропонувати ключові слова та вирази, які зустрічаються в тексті.

Після такої підготовчої діяльності та прослуханого тексту можна запропонувати студентам такі види робіт: підібрати назву до тексту, створити

нові тексти на основі поданих, придумати до тексту запитання і можливі відповіді до них, висловити свою думку з конкретної теми, згрупувати слова з тексту до відповідної тематики, знайти та визначити часові граматичні форми, охарактеризувати стилістичні особливості тексту, знайти сталі фрази та штампи усного мовлення тощо.

Сприйняття іншомовного мовлення безперечно пов'язане з його розумінням. Тому слід відзначити, що розуміння тексту визначає пріоритети читацького сприйняття, умовами формування якого є «сканування» (сприйняття інформації в пам'яті реципієнта), співвіднесення інформації зі знаннями в мові (мовні жанри, схеми, метатексти, клішовані структури тощо), співвіднесення сприйнятого із власним досвідом адресата (ситуації, мовні коди цієї ситуації, фонові знання), реконструкція змісту тексту з опорою на інтерпретаційну гіпотезу (доведення чи спростування гіпотез потребує повернення до вже сприйнятого раніше).

Дослідження проблеми сприйняття і розуміння іншомовного мовлення студентами нефілологічних факультетів у вищих навчальних закладах відіграє важливу роль у формуванні комунікативних вмінь і навичок особистості, зокрема студентської молоді, враховуючи при цьому психологічні особливості студентів, умови та фактори, які впливають на сприйняття та розуміння того чи іншого тексту (повідомлення). А також, слід створювати підготовчу діяльність до сприйняття тексту та підбирати різні види підготовчих вправ для кращого його розуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОСТИК, Є. В. (2016). Проблема сприйняття і розуміння іншомовного мовлення студентами нефілологічних факультетів. *Психолінгвістика* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди». Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. Вип.20 (2). С. 77-88.
2. НІКОЛАЄВА, С. Ю. (2002). *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах*. Київ: Ленвіт.
3. ТАРНОПОЛЬСЬКИЙ, О. Б. (2006). *Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти* : навч. посібник. К. : Фірма «ІНКОС».
4. ФЕДЧИК, В. А. (2007). Психологічні закономірності сприйняття і розуміння живого мовлення. <http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Psihologia/23208.doc.htm [online]. [cit. 15.06.2019].

ВИКЛАДАЧ-ФІЛОЛОГ ЯК ЕЛІТАРНА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Зміна наукової парадигми з системноцентричної, де вивчалась «людина, яка мовчить» [1, с. 26] на антропоцентричну, де мова розглядається у тісному взаємозв'язку з її носієм, на сьогоднішній день є загальновизнаним фактом.

Інтерес до мовної особистості зумовив появу доволі молодого напрямку в сучасній лінгвістиці – лінгвоперсонології, активний розвиток якої як теорії мовної особистості в лінгвістиці пов'язаний із дослідженням самої мовної особистості. Саму ідею створення науки про особистість знаходимо ще в роботах І. Бодуена де Куртене, О.О. Потебні, Ф.І. Буслаєва, П.О. Афанас'єва, які розробляли лінгводидактичний напрямок. М.С. Трубецької зазначав, що відсутність особливої науки про особистість – персонології, є великою прогалиною в європейському науковому мисленні, яке саме завдяки цій прогалині нездатне побудувати справжню систему наук [4, с. 106-107].

Українські дослідники по-різному трактують поняття мовної особистості. «Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів» наводить таке визначення цього феномена: «Мовна особистість – поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе в собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [2, с. 95]. Нам близьке визначення мовної особистості відомого в Україні вченого в галузі мовознавства Л.І. Мацько: «узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [3, с. 3].

Із поняттям «мовна особистість» тісно переплітається поняття «елітарна мовна особистість». У методиці викладання іноземних мов доволі успішно, на наш погляд, вирішуються питання міжкультурних комунікацій. Безперечно, що мовна особистість, що реалізовує себе в міжкультурній комунікації, повинна відповідати статусу бікультурної мовної особистості стосовно актуалізованої в її свідомості іноземної лінгвокультури. За час вивчення іноземної мови бікультурна (полікультурна) мовна особистість спроможна оволодіти певним рівнем міжкультурної комунікації (низьким, середнім чи високим). Водночас, сьогодні широко не обговорюються питання формування мовної особистості як носія культури свого народу, тобто елітарної мовної особистості. Особливо гостро ця проблема стоїть у педагогічних вузах, де не реалізується установка на підготовку спеціаліста з широким філологічним кругозором, не створюються умови для становлення і розвитку особистості майбутнього вчителя-словесника, а не тільки вчителя іноземної мови.

Основний Закон України (Конституція), Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) затвердив постулат про обов'язкове використання української мови в усіх державних установах. Але в цих документах про рівень володіння українською мовою, на жаль, не йдеться. Хоча, вчителі-словесники повинні репрезентувати високий рівень мовної та комунікативної компетенції українською, повинні, на нашу думку, не просто прагнути, а відповідати статусу елітарної мовної особистості.

У зв'язку з цим в педагогічних вузах на філологічних факультетах іноземного відділення пропонується ввести дисципліну, практична направленість якої повинна сприяти засвоєнню норм літературної мови, норм комунікативної поведінки, розвитку навичок роботи з навчальною літературою, аналізу текстів щодо змісту, структури і мовленнєвого оформлення, а також створення власних текстів. Для формування професійної мовленнєвої діяльності необхідно комунікативно зорієнтувати мовну особистість, що визначиться у її здатності володіння професійною лексикою, побудови тексту і реалізації власного відношення до повідомлюваного адресату і учасникам комунікативної ситуації. Особлива увага повинна приділятися практичній реалізації всього цього при написанні українською мовою дослідницьких робіт.

Стимулювання мовної особистості майбутнього вчителя-словесника вкрай необхідно для розвитку його інтелекту, творчих здібностей, свободи мислення. Тільки вчитель, що є елітарною мовною особистістю, здатен у майбутньому виховати іншу елітарну мовну особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВОЛОШИН Ю.К. (2000): Общий американский сленг : состав, деривация и функция (лингвокультурологический аспект): дис. д-ра филол. наук : 10.02.19. Краснодар.
2. ЄРМОЛЕНКО С.Я. (2001): Українська мова : Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь.
3. МАЦЬКО Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.
4. ТРУБЕЦКОЙ Н.С. (1995): История. Культура. Язык. Москва : Прогресс.

Наталія Марченко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

MOTIVATION ALS INTEGRIERTER TEIL DER BERUFSORIENTIERUNG DES UNTERRICHTS FÜR ZUKÜNFTIGE LEHRER, DIE DEUTSCH ALS ZWEITE FREMDSPRACHE LERNEN

In der modernen Welt werden Kenntnisse in mehreren Fremdsprachen bereits zu einem obligatorischen Bestandteil der beruflichen Tätigkeit und bieten einen

erfüllenden und interessanteren Zeitvertreib für eine Person. Ein Indikator für Professionalität sind nicht nur die intellektuellen und geschäftlichen Fähigkeiten eines Spezialisten, sondern auch die Kenntnisse mehrerer Fremdsprachen. Die praktische Erfahrung zeigt, dass das Hauptanliegen beim Erlernen einer Fremdsprache die Motivation der Schüler ist. Besonders wenn es um zukünftige Pädagogen geht. Das Motivationsproblem gibt es im Unterrichten jeder Disziplin, es ist jedoch besonders akut, wenn eine zweite Fremdsprache erlernt wird, da Studenten, die Englisch sprechen, in den meisten Fällen zuversichtlich sind, dass ihre Kenntnisse angemessen sind. Eine wichtige Aufgabe ist es daher, eine so optimale Lernmotivation der Schüler zu erreichen, dass positive Emotionen aus dem Lernprozess selbst mit einer hohen Lerneffizienz einhergehen.

In der fremden Theorie und Praxis der Lehre untersuchten das Motivationsproblem solche Autoren wie R. Gardner, W. Lambert, Z. Dorney, G. Crooks, R. Schmidt, J. Keller und andere. Besonders beliebt ist die Theorie der «gezielten Motivation» von R. Gardner, die zwei Orientierungen für das Erlernen der Sprache definiert:

1) instrumentale, die mit dem Wunsch des Lernenden verbunden ist, die Sprache zu lernen, um sein Ziel zu erreichen, beispielsweise die Prüfung zu bestehen, Karriere zu machen Wachstum usw.;

2) integrative, die mit dem Wunsch des Lernenden verbunden ist, die Sprache durch eine hohe positive persönliche Einstellung zur Sprache, den Menschen, die sie sprechen, der Kultur usw. zu lernen [4].

Ziel des Artikels ist es, die Rolle der Motivation als wichtiger Bestandteil der Berufsausbildung zukünftiger Deutschlehrer als zweite Fremdsprache aufzuzeigen und die Hauptfaktoren zu identifizieren, die die Motivation der Schüler beeinflussen, sowie die Methoden, die sie in Zukunft anwenden werden, um diesen Bereich jedes einzelnen Schülers effektiv zu beeinflussen.

Interne Motivation wirkt sich stark stimulierend auf den Lernprozess aus, da sie Lernaktivitäten unabhängig von der Anwesenheit oder Abwesenheit externer Reize fördert und aktiviert. Und zu diesem Zweck ist es notwendig, einen Lernprozess aufzubauen, damit diejenigen, die die Sprache in jeder Phase lernen, den Fortschritt in Richtung des beabsichtigten Zwecks spüren. Für den Lehrer ist es wichtig, die schülerzentrierten Bedürfnisse zu kennen. Er / sie sollte ständig die Motivation zum Lernen auf hohem Niveau unterstützen [3, S. 161].

Die heutigen Forscher glauben, dass die Fähigkeit zu lernen – eine Grundvoraussetzung für alle Lernaktivitäten ist. Ja, die Ausbildung von Selbstmotivation und Selbstlernfähigkeiten (dh der Erwerb der Fähigkeit, mit Interesse zu lernen) ist ein wesentlicher Bestandteil aller Ziele des Lernens einer Fremdsprache, nicht etwas Besonderes. Mit anderen Worten, das Sprechen einer Fremdsprache impliziert die Entwicklung von intellektuellen Fähigkeiten, die nicht nur eine kreative und fruchtbare Kommunikation in einer Fremdsprache ermöglichen, sondern auch einen «Selbstwert» in Bezug auf Bildung und Selbstbildung der Schüler haben, während das Prinzip des kontinuierlichen Lernens umgesetzt wird [2, S. 57].

Der Einsatz von metakognitiven Strategien spielt eine wichtige Rolle. Unter den Übungen zur Beherrschung der metakognitiven Taktik N. Borysko hebt das

Ausfüllen von Fragebögen zur Selbstbewertung und die weitere Diskussion der Ergebnisse hervor. Die Fragebögen können von kleinen Einführungstexten begleitet sein und einen Bewertungsteil enthalten. Zunächst werden solche Fragebögen von den Schülern selbst erstellt und anschließend ein gemeinsamer Fragebogen entwickelt, der im Unterricht ständig verwendet wird [1, S. 82].

Gleichzeitig sollten die Schüler kognitive Taktiken haben, die sie lernen müssen, um beim Lernen eines bestimmten Materials unabhängig zu wählen, und die Wirksamkeit dieser Techniken diskutieren und in der Diskussion offenlegen, um den Schülern zu helfen, in Zukunft mehrere Fremdsprachen zu lernen. Ein Beispiel wäre die Erstellung eines Archivs und die Möglichkeit, es zu verwalten. Die von den Schülern selbst zusammengestellten Grammatikverzeichnisse sind ein wirksames Mittel zur Systematisierung des grammatikalischen Materials und somit der wichtigste Punkt für die Konsolidierung der Grammatikbasis.

Schlussfolgerungen und Vorschläge. Beim Erlernen von Deutsch als zweite Fremdsprache muss die berufliche Orientierung in der Anfangsphase mit Hilfe der Such- und Recherchemethoden berücksichtigt werden. Bei der Entwicklung einer Lehrkompetenz ist es notwendig, die Schüler mit bestimmten Techniken zum Erlernen der deutschen Sprache auszustatten, wobei der Schwerpunkt auf Englisch liegt, dessen rationaler Inhalt für sie offensichtlich und ansprechend wäre. Die Schüler sollten mit dem Bedürfnis konfrontiert werden, sich mit neuem Sprachmaterial vertraut zu machen, ihnen den besten Weg zu zeigen, bestimmte Phänomene in beiden Sprachen zu vergleichen und sie erforderlichenfalls zu verwenden. Zukünftig wird eine Reihe von Übungen für das motivierte Lernen der Schüler unter Berücksichtigung von Interferenz-, metakognitiven und kognitiven Strategien entwickelt.

LITERATUR

1. БОРИСКО Н.Ф. (1999): Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения). Киев : Изд. Центр КГЛУ.
2. КОСАРЕВА Н. В. (2008): Психологическая мотивация изучения иностранного языка в неязыковом вузе. Российское право в интернете, № 02, с. 57–63.
3. ЩУКИН А.Н. (2006): Обучение иностранным языкам: Теория и практика. М.: Филоматис.
4. CROOKES G. (1991): Motivation: Reopening the Research Agenda. Language Learning, № 4, P. 469–512.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

Науково-технічний прогрес, трансформація ринку праці та стрімкий розвиток суспільства спричинили зростання вимог до людини, її освіти та професійного розвитку. У зв'язку з цим зростає важливість навчання впродовж усього життя. Інтеграція української освіти в європейський освітній простір зумовлює необхідність вивчення досвіду передових країн світу з питань розвитку неперервної освіти. У ході дослідження ми проаналізували особливості розвитку освіти впродовж життя в Німеччині, оскільки система освіти цієї країни є успішною та прогресивною [1, с. 30].

Варто зауважити, що витoki розвитку освіти впродовж життя беруть свій початок з Німеччини (Інститут неперервної освіти ЮНЕСКО в Гамбурзі) [3].

Аналіз офіційного сайту міністерства освіти та науки Німеччини свідчить про успішність та багатогранність системи неперервної освіти цієї країни та її важливу роль у формуванні світового та європейського освітнього простору [2].

Розвиток усіх сфер виробництва в Німеччині зумовлює потребу у висококваліфікованих працівниках. Це вимагає зростання чисельності студентів та підвищення вимог до їх якісної фахової підготовки. Варто зазначити, що вища освіта в Німеччині стає все більш інтернаціональною, а конкуренція зростає. Саме тому федеральний уряд Німеччини активно підтримує університети, які займають центральне місце в інноваціях та роблять вагомий внесок у забезпечення високоякісної освіти та наукових досліджень [2].

Покращення результативності та конкурентоспроможності в галузі науки і викладання у закладах вищої освіти є метою федерального уряду Німеччини та стимулює до активізації дослідницької діяльності. Крім того, на офіційному сайті міністерства освіти та науки Німеччини наголошується на необхідності відповідати соціальним вимогам і поєднувати це з максимально можливим обсягом освітніх послуг для окремих університетів.

Освітні програми «Ініціатива досконалості», «Програмні пакети» та численні програми федерального фінансування сприяють активізації наукової діяльності в університетах Німеччини. Федеральні державні програми «Пакт про вищу освіту», «Викладання пакту про якість» та конкурс «Просування через освіту: відкрита вища освіта» є прикладами прихильності федерального уряду до якісної академічної освіти [2].

Використання позитивного досвіду розвитку освіти впродовж життя в Німеччині є важливим для кожного громадянина України, для українського суспільства і для всієї держави в цілому. Надання кожному українцю можливості брати участь в програмах з неперервної освіти, які засвідчили свою ефективність у Німеччині, дасть змогу підтримувати рівень освіченості, який

відповідав би потребам сьогодення. Формування високоосвіченої та професійної еліти сприятиме участі в процесах глобалізації, стимулюватиме підвищення рівня конкурентоспроможності в міжнародному масштабі та дасть змогу сформувати інноваційну економіку знань. Вивчення та подальше запозичення передового досвіду Німеччини з впровадження неперервної освіти сприятиме розвитку людського капіталу та економічному зростанню через здатність формувати інтелектуальну складову в системі елементів економіки знань, покращувати здобутки людей, нації та суспільства в міру набуття та впровадження прогресивного досвіду [1, с. 31].

ЛІТЕРАТУРА

1. МАТІЮК Д. В. (2017): Дослідження тенденцій розвитку освіти німецькомовних країн як соціально-педагогічна проблема. *Pedagogy and Psychology*, V (60), Issue: 135, Budapest. P. 30 – 33.
2. Bundesministerium für Bildung und Forschung. <<https://www.bmbf.de/>>. [online]. [cit. 24.06.2019].
3. UNESCO Institute for Lifelong Learning. < <http://uil.unesco.org/>>. [online]. [cit. 26.06.2019].

*Анастасія Петрова,
Олена Подзигун
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)*

PROBLEM BASED LEARNING AS A PERSPECTIVE METHOD IN TRAINING FUTURE EDUCATORS

Rapid development of the modern society and reformation of all spheres of the world economy cause essential changes in professional training of intending teachers whose aim is to educate active, inquiring, creative specialists who are able to take unconventional decisions, work jointly in a team, set contacts with foreign colleagues.

According to the recent scientific research the great role in specialists' formation in the nearest future will play particular skills, such as complex problem solving, critical thinking, creativity, people management, coordinating with others, emotional intelligence, judgement and decision making. Thus, the main trend in higher education of intending teachers has to be the vocational bend of the educational process that includes foreign language knowledge [2]. Therefore, implementation of problem-based learning (PBL) may help to intensify this process, broaden students' creativity, and improve proficiency in a foreign language.

The problem of implementing PBL method was under consideration of many foreign scholars as well as scholars of our country. Among them there are J.Dewey, H.Barrows, J.Beringer, C.Hmelo-Silver, D. Jonassen, L. Kozulia, G. Lutsenko, M. Mahmutov, F. Matyushkin, H. Maurer.

The main notions of PBL of a foreign language, problem situations, problem tasks were studied by N.Dmitrenko, I.Dolya, O.Zarichna, V.Pavlenko, I.Romashkina.

Problem-based learning is an instructional model that assumes the centrality of problems to learning [3, p.6]. PBL students learn to solve problems, construct arguments, prove their points of view, and make decisions. The main strategies of PBL are collaborative, contextual, constructive and self-directed learning. These strategies create an active and meaningful learning environment. Together they foster the cognitive, motivational and social goals related to learning. Literature reveals that in PBL curricula students are more interested and motivated about their learning, have better interpersonal skills, better competencies in problem solving, self-directed learning and are more satisfied with the learning situation [1].

Problem-based learning of a foreign language in training intending educators is a successful approach as it involves all learners in collaborative activities that provide immediate feedback and reinforce linguistic and content discovery.

Comparing to all other existing methods based on direct instruction, PBL is a method involving heuristic search of a solution through engaging in team discussions, facilitated rather than led or dominated by the teacher. In a foreign language classroom PBL transforms the discussion group into a wholesome learning environment in which students get naturally motivated to apply and activate their speaking skills as well as the grammar-vocabulary background.

Implementing PBL in a foreign language classroom one should remember its main idea – learning through solving real, open-ended problems to which there are no fixed solutions [1]. Problems can be taken from real-life news stories, generated by students themselves, and developed from realia. Students work in pairs or groups to understand the problem and then to find possible solutions to it.

Having taken into consideration our own PBL experience in teaching a foreign language, we can state that this process will be successful if the following terms are maintained:

- the teacher or the tutor exercises the communicative approach in language teaching; sets the problem, avoiding presenting material and explanation; provides assistance only in tricky or conflict-prone episodes of discussion;
- students take individual effort to speak spontaneously in the settings of natural dialogue; apply their speaking skills in authenticated interactions;
- the subject of the problem which is being discussed relates to the students' knowledge, interests and experience.

PBL foreign language classes help intending educators to learn the target language by using it, enhance the integration of knowledge or relevance to future profession; increase engagement and reduce the achievement gap; provide a meaningful reason or context to use the language; acquire a sense of when, how and what vocabulary to use [2].

PBL in training intending educators involves the use of information and communication technologies (ICT) that facilitate the integration of various forms of activity and provide a process for learning a foreign language more intensively. Combining computer technologies with problem tasks makes possible to achieve a high level of professional skills by future educators. Many modern studies have

shown that the use of ICT and PBL in training intending educators helps to improve the efficiency of the educational process, the effectiveness of mastering the skills of getting independent knowledge and its demonstration; master the general methods of cognition and the strategy of learning the educational material; choose independently the mode of educational activity, organizational forms and methods of teaching; expand the outlook; develop creative personality, form communicative skills, move from the traditionally passive form of information perception by students to its active search and deliberate manipulation [4; 5].

Summing it up, PBL is an outstanding model that meets the needs of our modern society and encourages successful life-long learning. It focuses on learning through solving real, open-ended problems to which there are no fixed solutions. PBL makes a point of inspiring intending educators to look for knowledge, to turn a flash sparked by the tutor into an eternal torch of self-education and personal development.

REFERENCES

1. DMITRENKO, N. (2016): The implementation of problem-based learning in Ukrainian higher educational institutions. *Advanced Education, KPI*, №5, p. 28-35.
2. ДМІТРЕНКО, Н./ПЕТРОВА, А. (2017): Застосування проблемних ситуацій для формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх учителів на заняттях з англійської мови. *Іноземні мови*, № 3, с. 23-29.
3. JONASSEN, D. W./HUNG, W. (2008). *All Problems are Not Equal: Implications for Problem-Based Learning*. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, 2(2).
4. ПЕТРОВА, А./ПОДЗИГУН, О. (2015): Навчання іноземної мови для професійного спілкування майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . Педагогічні науки*, № 3(81), с. 104-107.
5. ПОДЗИГУН, О. (2014): Сучасні педагогічні технології навчання іноземних мов: Гуревич Р.С. (голова). *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», с. 394-398.

Тетяна Рудюк
(*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*)

ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКА РОДИННОЇ ЛЕКСИКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ЗАСАДАХ КОМУНІКАТИВНО- ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Через призму глибокого осмислення та усвідомлення родинних номінацій, у контексті розвідки та проекту програми для профільного навчання [3, с. 15, 57, 59, 82] убачаємо актуальні перспективи продуктивної соціалізації та індивідуальної реалізації особистості; формування й зміцнення внутрішньо-родинних і державних напрямків міжособистісної взаємодії.

Комунікативно-когнітивний аспект навчання мови окреслено в працях Т. Донченко, В. Мельничайка, Г. Онкович, Л. Паламар, М. Пентилюк, лінгвістичних студіях Ф. Бацевича, В. Дроздовського, С. Єрмоленко, А. Зеленька, М. Кочергана, С. Лисиченко, Л. Мацько, М. Плющ, О. Потебні, О. Федик, Г. Яворської.

Актуальні дослідження видів мовленнєвої діяльності здійснюють Є. Голобородько, Н. Голуб, Н. Дика, В. Капінос, Л. Паламар, Л. Мацько, В. Мельничайко, Г. Михайловська, А. Нікітіна, Е. Палихата, Т. Симоненко, М. Стельмахович, Г. Шелехова та ін. Цікаві теоретичні та практичні напрацювання спостерігаємо в наукових здобутках М. Вашуленко, С. Дорошенко, С. Карамана, Л. Мацько, Н. Тоцької, С. Чавдарова, І. Ющука та ін.

У напрямку названих наукових здобутків і перспектив майбутніх напрацювань надзвичайно гостро постає питання результативних освітніх методик, технологій, засад, які сприятимуть не лише теоретичним питанням розв'язання поставленої проблеми, а й виробленню та розвитку практичних умінь і навичок у конкретних життєвих ситуаціях, формуванню позитивного досвіду, мотивації до самовдосконалення в атмосфері нинішньої родини.

На нашу думку, сучасному вчителю української мови необхідно впорядкувати цілу низку протиріч, зокрема:

- між рівнем вимог українського соціуму до сучасної сім'ї і станом теоретичної та методичної забезпеченості освітнього процесу; розвитком предметних, ключових компетентностей, виокремленні нових, як-от родинної;
- з'ясування змісту вище вказаного поняття: його структури, стратегії формування;
- закономірності оновлення методичного забезпечення вчителя-словесника для реалізації та пропагування національних родинних цінностей як передумови міцності та розбудови української держави.

Варто наголосити на тому, що мова – це найцінніший засіб формування та розвитку активних життєвих позицій підростаючого покоління. У зв'язку з цим на уроках словесності чільне місце має посідати комунікація та діяльність, пов'язана з підготовкою до родинного життя, позаяк: «Сім'я є велика й відповідальна справа, батьки керують цією справою і відповідають за неї перед суспільством, перед своїм щастям і перед життям дітей» [2; с. 273].

Одним із аспектів ефективного формування словника родинної лексики старшокласників убачаємо в креативній моделі осмислення фактичних мовних жанрів, за Н. Голуб, у руслі досліджуваного підходу. Наприклад: 1) ті, що сприяють налагодженню гармонійних стосунків; 2) погіршують міжособистісні взаємини; 3) сприяють підтримці та розвиткові добрих взаємовідносин [1; с. 75]. За названими складниками визначаємо ключові паралелі: 1) виокремлення та аналіз родинних номінацій, які сприяють злагодженням взаєминам; 2) саморефлексія згубної звички використання негативно-забарвлених лексем; 3) опрацювання лексичних номінацій, які сприяють зміцненню сім'ї.

Таким чином, формування словника родинної лексики на засадах комунікативно-діяльнісного підходу має стати гарантом комплексної

підготовки старшокласників у руслі теоретичного та практичного зміцнення родинно-сімейних позицій нації та формування свідомого користувача лексичного запасу української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. VII Волошинські читання (2019): *«Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Оріон.
2. МАКАРЕНКО, А.С. (1973): *Книга для батьків. Лекції про виховання дітей*. Київ: Радянська школа.
3. МАЦЬКО, Л.І./ГРУБА, Т. О./ СЕМЕНОГ, О. М./СИМОНЕНКО, Т. В. (2017): *Українська мова. 10-11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія*. Київ: Проект.

*Світлана Танана
Олена Сергійчук*

*(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

УМОВИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Вибір Україною курсу на входження в європейський економічний та освітній простір, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищує попит на випускників факультетів економічних спеціальностей, які б вільно володіли іноземною мовою і культурою іншомовного спілкування. У цьому контексті великого значення в системі вищої освіти нашої країни набуває навчання студентів немовних ЗВО фахової лексики, оскільки успішність іншомовного професійного спілкування значною мірою визначається таким рівнем володіння лексичними навичками, який забезпечить здатність студентів розуміти та вживати у потрібній ситуації саме ту лексичну одиницю, яка точно й економно передає висловлену думку.

Вітчизняна педагогічна наука сформувала власні традиції в організації процесу навчання студентів економічних спеціальностей. Проте, певна зміна пріоритетів у стратегічних напрямках розвитку освіти у європейській та світовій спільнотях певною мірою вплинули на характер і зміст підготовки студентів економічних спеціальностей в Україні. На сьогодні, особливого значення набувають теоретико-методологічні, соціально-психологічні, організаційно-педагогічні тощо аспекти проблеми навчання іншомовного професійного мовлення. Розвиток професійно компетентної особистості передбачає не тільки засвоєння студентами економічних спеціальностей певних мовних знань, а й формування умінь і навичок практичного користування цими знаннями,

розвиток умінь спілкування на внутрішньокультурному та міжкультурному рівнях [1, с. 28].

Для ефективного навчання іншомовного професійного мовлення студентів економічних спеціальностей необхідними є відповідна організація навчального процесу та створення сприятливих педагогічних умов [2, с. 49]. Науково обґрунтовано, що такими педагогічними умовами є:

- 1) цілеспрямований відбір змісту навчального матеріалу відповідно до пізнавальних можливостей;
- 2) систематична мотивація до ґрунтовного оволодіння предметом;
- 3) спрямованість форм і методів навчання на поетапне оволодіння студентами економічних спеціальностей матеріалом;
- 4) забезпечення спеціальної підготовки викладачів для роботи в іноземній аудиторії;
- 5) створення сприятливого лінгводидактичного середовища.

Ці педагогічні умови за способом впливу було згруповано на ті, що стосуються змісту навчального матеріалу (цілеспрямований відбір і структурування змісту навчального матеріалу відповідно до пізнавальних можливостей студентів), організації навчального процесу (спрямованість методів і форм навчання на поетапне оволодіння предметом; забезпечення спеціальної підготовки викладачів для роботи в аудиторії; створення комфортного лінгводидактичного середовища) та ціннісно-мотиваційних орієнтацій студентів (систематичної мотивації слухачів до ґрунтовного оволодіння предметом).

Реалізація першої педагогічної умови – «цілеспрямований якісний відбір змісту навчального матеріалу» – передбачала мінімізацію й логічне структурування лексичного та граматичного навчального матеріалу. На початкових етапах запропонованої методики студентам економічних спеціальностей пропонувались адаптовані професійні тексти на доповнення, що пізніше розширювались новим лексичним і граматичним матеріалом. Пізніше студенти самостійно створювали такі тексти на задану тематику. Важливу роль відігравало створення словників-мінімумів, що зосереджують увагу студентів на актуальному лексичному та граматичному навчальному матеріалі.

Упровадження другої педагогічної умови «систематична і неперервна мотивація ґрунтовного оволодіння предметом» мало на меті з'ясування мотивів вивчення мови з метою подальшого керування змістом навчального матеріалу відповідно до потреб студентів-економічних спеціальностей; створення навчальних ситуацій з позитивним моральним налаштуванням, зокрема використання в навчальному процесі викладачем інформації про студента (країна, національність, вік, освітній рівень, майбутня професія, володіння іншими іноземними мовами, інформація про родину, інтереси та захоплення, уподобання тощо) [3, с. 47].

Висновки. Отже, педагогічна умова «спрямованість методів і форм навчання на поетапне оволодіння студентами економічних спеціальностей навчальним матеріалом», передбачає широке використання дидактичних ігор, зокрема рольових ігор та ігор зі словами (кресворди, словограми, ігри-

конструктори). Слід відмітити, що результативним для формування комунікативної компетентності у студентів є проведення у закладах вищої освіти професійних днів, тематичних свят, вечірок, днів факультетів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОРОДИНА Г.І. (2005): Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі. *Іноземні мови*. № 2. С. 28-30.
2. НІКОЛАЄВА С.Ю. (2003): *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. К.: Ленвіт.
3. МІРОШНІЧЕНКО Є.В. (2003): Професійно спрямоване навчання спеціальної лексики студентів-економістів початкового етапу під час формування мовних навичок і вмінь спілкування в непрофесійних сферах комунікації. Київ.
4. ОСІДАК В.В. (2014): Система контрольних завдань для визначення рівня сформованості англomовної граматичної компетенції. *Іноземні мови*. № 3. С. 33-39.
5. CELCE-MURCIA, M. (Ed.) (2010): *Teaching English As a Second or Foreign Language*. 3ed. Boston: Heinle, Tomson Learning.

Ганна Теклюк
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

LEXICAL APPROACH TO TEACHING

A lexical approach to teaching means the main focus is to help students acquire vocabulary. This movement away from a grammar-based tasks began in 1993 after the publication of «The Lexical Approach» by Michael Lewis. To differentiate the approach from a method, we need to understand that in English language teaching methods are systems for structuring lessons while approaches are less concerned with how a lesson is structured, the general focus of instruction is more important. Some teachers are reluctant to use a more lexical approach because it may mean changing the way one teaches. But we can use any methodology with a lexical approach from grammar translation to task based learning, we alter just the linguistic focus of the lesson.

This way of teaching does not mean teaching grammar structures towards teaching individual words, the linguistic focus of the lexical approach is really in between grammar and vocabulary. It focuses on structures made up of words, meaning that students do not acquire individual words but clusters of words, or lexical chunks. This new idea about the structural nature of the language does not exclude grammatical structures but instead recognizes that the language has far more structures than in the grammar books [1, p. 4].

The Lexical Approach is based on the idea that language is made up of other structural elements besides what we traditionally think of as grammar. In his book, Michael Lewis suggested that teachers need to help students become aware of the

lexical structures that are common in the language. The idea is that if students become aware of some of the many lexical structures, they will have a lot more information about how to combine individual words to build coherent structures like phrases, expressions and whole sentences. Many teachers have noticed that it is not use of grammar which separates higher level students from native speakers – often the student's grammar will be better than a native speaker's – but the way words are combined into lexical chunks.

How can we determine what vocabulary to focus on with students? We look at what words are most frequently used by native speakers. Now we have access to data indicating word frequency and lists such as the Academic Word List have become popular. It is interesting to look at the most frequent words of spoken English. The top 200 words appear as about 60% of spoken language. The top 2000 words represent about 90% of spoken language. A small number of individual words are a very large part of the spoken lexicon. Most of the words which are the top words of spoken English are high in frequency because of how often they combine with other words, many of them are also very often used [4, p. 32]. The top 2000 words would produce hundreds of thousands of combinations.

The average educated native speaker knows about 40,000 individual words and between 250,000 to 300,000 lexical chunks. If you were to teach 10 items a lesson, five days a week, it would take about 120 years to teach them all. These numbers are based on the recommended number of new items that should be introduced in a lesson (10 – 15) and does not even take into account the fact that studies have shown that a word (lexical item) must be used about seven times before it is acquired.

It should be obvious that we cannot teach the bulk of the lexicon. Then how do language learners go from absolute beginners to native-speaker level in a relatively short time, often in less than ten years? [3, p. 34]

The answer is that most of the lexicon is not overtly taught but incidentally learned. Learners are constantly acquiring new lexical items whenever they come in contact with the language, either listening to the teacher talk in class, watching a film or using the internet. Thus, if the majority of lexis is incidentally learned, we should be focusing not on the small portion of the lexicon that we can «teach» in the classroom but on strategies to make the acquisition of lexical items more effective. How can we help students more easily acquire language?

The most important learning strategy is just to train them to notice lexical chunks during their exposure to language. First we raise their awareness that language consists of lexical structures, then we define the main types of lexical structures (collocations, fixed and semi-fixed expressions) and eventually we develop some activities that help them notice the lexical chunks in spoken and written texts [2, p. 23].

Because the lexicon is too large to «teach», the Lexical Approach emphasises that students need to notice lexical chunks. This is called «noticing» or «consciousness raising» and is considered the key for language acquisition. The teacher's role is to help the students develop their «noticing» skill, or in other words, to turn input (language exposure) into intake (language acquisition).

Here are some suggestions how to teach lexically:

1. Do not teach vocabulary out of context. Try to avoid teaching isolated words. Either collocate them (e.g., bank account, savings account, etc.) or use the word in a realistic structure (I'd like to open an account).
2. With semi-fixed expressions, give other examples of similar words/chunks that are also used in that structure. Give more 1-5 examples and try to relate the words in terms of function and/or meaning.
3. Do not spend too much time on fixed expressions, particularly idiomatic ones, as they are normally not used very frequently.
4. Get some collocation dictionaries and encourage students to use them when using classroom material. Also, they can use the collocation dictionary to embellish their writing.
5. Develop or adapt exercises for students to notice collocations and other lexical chunks in their course material. After doing reading or listening comprehension have students go over the text/tapescript and pick out certain topic-related or function-based lexical chunks.
6. Use Teacher Talking Time to give students practice in noticing lexical items in your speech.
7. Use a task-based approach. Tell students before they read or listen to a text that they will have to do a task relating to the text and have them listen or read for topic or function-related lexical chunks they think they can use for the task (e.g., «Read this description of a birthday party and look for expressions to talk about your last birthday party or the last one you've been to»).

REFERENCES

1. LACKMAN, K. Lexical Approach Activities. <<http://kenlackman.com/files/LexicalActivitiesBook102.pdf>>. [online].[cit. 01.01.2018]
2. LEWIS, M. (1993). *The Lexical Approach: The State of ELT and a Way Forward*. Hove, UK: Language Teaching Publications.
3. LEWIS, M. (1997). *Implementing the lexical approach*. Hove, England: Language Teaching Publications.
4. NATION, I. S.P. (1990). *Teaching and learning vocabulary*. Rowley, MA: Newbury House.

Ірина Хрін
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ПОНЯТТЯ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Дискурсивна компетенція розглядається як один з компонентів комунікативної компетенції, що пов'язаний із розвитком сучасної теорії дискурсу в системі гуманітарних наук. До питання дискурсивної компетенції зверталися такі науковці як Ф.С. Бацевич, В.В. Красних, О.С. Кубрякова,

К.Я. Кусько, М.Л. Макаров, О.О. Селіванова. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначено, що користувачі мови повинні досконало виконувати певні завдання у специфічному оточенні та в окремій сфері діяльності і досягати бажаного результату завдяки комунікативним мовленнєвим компетенціям [5, с. 151-154]. Для формування іншомовної комунікативної компетенції відповідного рівня передбачає володіння мовою у тісному поєднанні із соціокультурним і прагматичним компонентами. Іншими словами, це сприяє вивченню й аналізу цілісного дискурсу (усного та писемного), опановуючи правила побудови та змісту конкретного висловлювання.

Основною дидактичною одиницею в межах дискурсивної компетенції є дискурс. В лінгвістиці дискурс характеризують як складне комунікативне явище, яке, крім тексту, включає в себе екстралінгвістичні фактори. Екстралінгвістичні фактори – це, необхідні для розуміння тексту, знання про світ, думки, установки та цілі адресата. Основною комунікативною одиницею є текст. На основі певного тексту вивчається використання конкретного матеріалу у мовленні. Щодо спілкування, то тут важливим є не тільки зміст повідомлення, а й вираження та досягнення комунікативних завдань співрозмовників. Саме іншомовний дискурс відіграє важливу роль у реалізації визначених комунікативних намірів відповідно до конкретної комунікативної ситуації з представником іншої культури. Іншомовний дискурс виражається певними мовними та немовними засобами [2, с. 21].

Дискурсивна компетенція відіграє досить вагомую роль у вивченні іноземних мов, оскільки вона характеризується знанням різних типів дискурсів та правил їх побудови, а також умінням створювати їх та розуміти, ураховуючи різноманітні ситуації спілкування. Не зважаючи на те, що студент має досконалі знання з граматики, він не завжди може правильно обрати граматичні конструкції, мовленнєві формули. Також труднощі можуть виникнути у процесі вибору стилістично маркованих лексичних засобів. Особливо це стосується студентів немовних спеціальностей, оскільки вони не мають лінгвістичного досвіду і в них не сформовано уявлення про системну організацію лексики [4, с. 123-125].

Тому основним завданням викладача іноземної мови характеризується тим, щоб показати, як правильно будувати дискурс за формою та за змістом. Студенту не варто заучувати тексти, які є зразками мовної реалізації певної теми. Їх слід навчати сприймати та створювати дискурси, беручи до уваги комунікативну мету та ситуацію спілкування.

Можна зробити висновок, що формування дискурсивної компетенції будується на вмінні аналізувати комунікативну ситуацію, враховувати особливості екстралінгвістичного контексту, помічати і правильно вживати ключові основи різних типів дискурсу, володіти загальними типологічними ознаками дискурсу, а отже, й адекватно орієнтуватись у складних умовах спілкування і будувати висловлювання, добираючи відповідні мовні засоби.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОСТЕНКО В.Г., ЗНАМЕНСЬКА І.В., СОЛОГОР І.М. (2013): Дискурсивна основа навчання іноземних мов та її роль у формуванні комунікативної компетенції
<http://wwwcenter.univer.kharkov.ua/vestnik/full/72.pdf>.
2. КУЧЕРЯВА О. А. (2008): *Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів*. (Автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук). Київ.
3. ДЮКАНОВА Н.М., НИКОНОВА Л.І. (2011): Лексико-фразеологічні особливості англійської мови в сучасній економічній прозі. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки*. №6. Ч. 2. с. 151-154.
4. МАСЛОВА Т. (2012): Формування дискурсивної компетенції у навчанні англійської мови для спеціальних цілей. *Національний технічний університет України «КПІ»*. Київ. С. 123-125.

Любов Шпільчак
(Івано-Франківський національний медичний університет)

CRITICAL THINKING DEVELOPMENT AT ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Developing critical thinking skills is a very topical issue in language teaching nowadays. Critical thinking will help students to analyze and evaluate the information they receive from everywhere, not only learning activities. The modern world has proved communication skills, collaboration, creativity, digital literacy, problem solving and critical thinking skills to be highly demanded in all spheres of up-to-date life.

Critical thinking is the intellectually disciplined process of actively and skillfully conceptualizing, applying, analyzing, synthesizing, and/or evaluating information gathered from, or generated by, observation, experience, reflection, reasoning, or communication, as a guide to belief and action (a statement by Michael Scriven & Richard Paul, presented at the 8th Annual International Conference on Critical Thinking and Education Reform, Summer, 1987). No one is a critical thinker through-and-through, but only to such-and-such a degree, with such-and-such insights and blind spots, subject to such-and-such tendencies towards self-delusion. For this reason, the development of critical thinking skills and dispositions is a life-long endeavor [3].

Doing something through the use of higher-order thinking skills, such as distinguishing differences or similarities, prioritizing, generalizing, classifying, problem-solving or creating new ideas, is much more interesting than using lower-order thinking skills such as identifying or recalling single items. There are many good educational reasons why we should be incorporating higher-order thinking skills, including analytical, critical and creative thinking into our teaching. However, a major reason that is relevant particularly to language learning is their contribution

to interest. For example, when practicing new vocabulary it is common to ask students to complete sentences with a word that needs to be practiced; or to match words with their definitions or to pictures; or to identify the nearest synonym in a multiple-choice question. All these exercises are based on lower-order thinking processes. But if you ask students to classify set of abstract concepts such as «beauty», «formality», «controversy», «peace», «war», «strength» as *positive*, *negative* or *neutral* you get deeper thinking, and the activity is much more interesting. Another example: instead of the conventional «odd one out» exercise with one obvious exception, provide a set of items where there is no obvious exception, and invite students to think up reasons to justify each in turn as the «odd one out». Very often the use of open-ended cues will stimulate higher-order thinking skills, particularly creative and original thinking [5, p. 63].

It is well known that assessment is the strongest motivator of student learning. While this is unfortunate, teachers should capitalize on this fact and set tests, which call upon the students' higher cognitive skills, rather than on the ability to reproduce what is learnt. Assessment should encourage students to search for application of what they learn both in their personal lives and in the context of their future practice, and test their ability to discriminate between fact and opinion, and between assumption and established truth. The critical appraisal of ideas should be an essential ingredient of the total assessment package, as should the ability to gather information pertaining to a given problem [2, p. 163].

Most course book grammar and vocabulary exercises are «closed-ended»: there is one right answer for each item. However, it is easy to change them so that many right answers are possible, making the exercise available to many more levels of student, as well as more interesting and fun to do. Similarly, if you have gap-fills which depends on a bank of items, tell students to ignore the bank and think of a variety of possibilities for each gap. One in a matching exercise, it is possible to delete one of the columns and invite students to invent their own match for each item in the remaining column [5, p. 11].

Reflective exercises support the practice of critical thinking for problem solving strategies. The use of reflection as a practical tool has become an important component of curriculum design for basic science. The implementation of reflective exercises may be achieved through the application of various techniques and learning activities. An effective way of teaching critical thinking and reflection in basic sciences is to encourage self-directed learning. Again, in this setting, the educator takes on the role of a facilitator rather than a director of knowledge. When assigned tasks that require investigation outside of the classroom, the student must reflect on the information given and decide upon a relevant interpretation of core objectives for the subject to be mastered. Critical thinking skills are further enhanced through collaboration and team interaction [2, p. 241].

The strategy commonly used in reading for critical thinking development is *Jigsaw strategy*. This technique is a well-structured cooperative learning structure that emphasizes both individual accountability and achievement of group goals, both of which are critical for improved student learning in cooperative settings. The jigsaw is an effective way of engaging students both with course material and with each

other. The peer teaching aspect requires that each student understands the material well enough to teach it to others (individual accountability), and each student is required to contribute meaningfully to a group problem-solving component (group goals). Research on this and other cooperative learning techniques shows significant benefits for students not only in terms of level of learning but also in terms of positive social and attitudinal gains [1, p. 47].

One more effective way of critical thinking development is a *six-word story strategy*. By writing a summary with a limited number of words, students must focus on the important ideas and become thoughtful in their word choice. The purpose of this strategy is for students to discern the most important ideas and summarize information for any topic by studying an image video, or article. Another option for extending this strategy might be to use an online art or photo-editing tool to have students layer their six-word story to an image. When students use images from Discovery Education, the citation information is available to give proper attribution. Small groups could work with different media and rotate round [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Active Learning Methodologies
<[https://pdst.ie/sites/default/files/teaching%20toolkit%20booklet%20without%20key skills.pdf](https://pdst.ie/sites/default/files/teaching%20toolkit%20booklet%20without%20key%20skills.pdf) [online]
2. DENT, J. (2013) A Practical Guide for Medical Teachers. Elsevier Limited. Churchill Livingstone.
3. Defining Critical Thinking <
<https://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766> [online]
4. Spotlight on Strategies: 6 word story
<<https://www.discoveryeducation.co.uk/spotlight-on-strategies/try-a-strategy/item878075> [online]
5. UHR, P. (2016) Penny Uhr's 100 Teaching Tips. Cambridge: Cambridge University Press.

**ЗБІРНИК ТЕЗ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПЕРЕЯСЛАВСЬКА МОВОЗНАВЧА ТОЛОКА»**

19-20 вересня 2019 року

(Переяслав-Хмельницький, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн – Н.В. Швець, О.В. Швець

Упорядковано на кафедрі іноземної філології, перекладу та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

**© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди», 2019**